

שבוע פרשת וישלח

ח' – י"ד כסלו ה'תשס"ח (18–24 November 07)

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קו

זה המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר חודו לח' על שעשה לנו עוד ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:

א הללויה | הודו ליהוה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב מִי יִמְלֵל גְּבוּרֹת יְהוָה יִשְׁמְעוּ בְּלִתְהַלְתּוֹ:
 ג אֲשֶׁר־יִשְׁמְרֵי מִשְׁפַּט עֲשֵׂה צְדָקָה בְּכֹל־עֵת: ד זְכַרְנִי יְהוָה בְּרִצּוֹן עַמּוֹךְ פִּקְדֹנֵי בִישׁוּעַתְךָ:
 ה לְרֵאוֹת | בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ לְשִׂמְחָה בְּשִׂמְחַת גּוֹיֶךָ לְהַתְהַלֵּל עִם־נַחֲלֶתְךָ: ו חֲטֵאנוּ עִם־אֲבֹתֵינוּ
 הַעֲוִינוּ הַרְשַׁעְנוּ: ז אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרִים | לֹא־הִשְׁפִּילוּ נַפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רַב חֲסִדֶיךָ וַיִּמְרוּ עֲלֵי־ם
 בְּיַם־סוּף: ח וַיִּוְשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ: ט וַיַּגְעַר בְּיַם־סוּף וַיַּחַרֵּב וַיּוֹלִיכֵם בְּתַהֲמוֹת
 בַּמִּדְבָּר: י וַיִּוְשִׁיעֵם מִיַּד שׁוֹנֵא וַיַּגְאֵלֵם מִיַּד אוֹיֵב: יא וַיִּכְסּוּ־מַיִם צְרִיבֵי־ם אֶחָד מֵהֵם לֹא נֹתַר:
 יב וַיֹּאמִינוּ בְּדַבְּרוֹ יִשְׁירוּ תְהַלְתּוֹ: יג מִהֲרוּ שָׂכְחוּ מַעֲשֵׂיו לֹא־חָכוּ לַעֲצָתוֹ: יד וַיִּתְאוּ תַאֲוָה בַּמִּדְבָּר
 וַיִּנְסוּ־אֵל בִּישִׁימוֹן: טו וַיִּתֵּן לָהֶם שְׂאֵלָתָם וַיִּשְׁלַח רְזוּן בְּנַפְשָׁם: טז וַיִּקְנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן
 קְדוֹשׁ יְהוָה: יז תִּפְתַּח־אָרֶץ וּתְבַלַּע דָּתָן וְאֶתְכֶם עַל־עֲדַת אֲבִירָם: יח וּתְכַעַר־אֵשׁ בַּעֲדָתָם לְהַכֹּה
 תְּלַהֲטֵי רִשְׁעִים: יט יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בְּחָרֵב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַסְכָּה: כ וַיִּמְרוּ אֶת־כְּבוֹדֵם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֲכַל
 עֵשֶׂב: כא שָׂכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעֵם עֲשֵׂה גְדֻלוֹת בְּמִצְרַיִם: כב נַפְלְאוֹת בְּאָרֶץ חָם גְּזֵרֵי־אֹת עַל־יַם־סוּף:
 כג וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידֵם לוֹיֵי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ עַמֶּד בַּפָּרָן לְפָנָיו לְהַשִּׁיב חַמְתּוֹ מִהַשְׁחִית: כד וַיִּמְאָסוּ
 בְּאָרֶץ חֲמֹדָה לֹא־הֵאֱמִינוּ לְדַבְּרוֹ: כה וַיִּרְגְּנוּ בְּאֹהֲלֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה: כו וַיִּשְׂא יָדוֹ לָהֶם
 לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמִּדְבָּר: כז וּלְהַפִּיל זֶרַעַם בְּגוֹיִם וּלְזוֹרְתֵם בְּאֶרְצוֹת: כח וַיַּצְמִדוּ לְכַעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ
 זִבְחֵי מַתִּים: כט וַיִּכְעִסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וּתְפָרִץ־אֲפֹם מִגִּפְתָּה: ל וַיַּעֲמֵד פִּינָחָם וַיַּפְלֵל וַתַּעֲצֵר הַמַּגִּפָּה:
 לא וַתַּחֲשֵׁב לוֹ לְצַדִּיקָה לְדָר וְדָר עַד־עוֹלָם: לב וַיִּקְצִיפוּ עַל־מֵי מְרִיבָה וַיִּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם:
 לג כִּי־הִמְרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיִּכְפֹּא בְּשַׁפְתָּיו: לד לֹא־הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם:
 לה וַיִּתְעַרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם: לו וַיַּעֲבְדוּ אֶת־עֲצֵבֵיהֶם וַיְהִיו לָהֶם לְמוֹקֵשׁ: לו וַיִּזְבְּחוּ
 אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בָּנוֹתֵיהֶם לְשֵׁדִים: לז וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי דַם־בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זָבְחוּ לַעֲצֵבֵי כְנָעַן
 וּתְהַנִּיף הָאָרֶץ בְּדָמַיִם: לט וַיִּטְמְאוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם: מ וַיַּחַר־אֵף יְהוָה בְּעַמּוֹ וַיִּתְעַב
 אֶת־נַחֲלָתוֹ: מא וַיִּתְּנֵם בְּיַד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שְׁנָאֵיהֶם: מב וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם וַיִּפְּנְעוּ תַחַת יָדָם:
 מג פְּעָמַיִם רַבּוֹת יַצִּילֵם וְהִמָּה יִמְרוּ בַּעֲצָתָם וַיִּמְכּוּ בַּעֲוֹנָם: מד וַיִּרְא בַּצַּר לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ אֶת־רִנָּתָם:
 מה וַיִּזְכַּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנְחָם בְּרַב חֲסִדּוֹ: מו וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לְפָנָי כַּל־שׁוֹבֵיהֶם: מז הוֹשִׁיעֵנו |
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קְדוֹשְׁךָ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתַהֲלֶתְךָ: מח בְּרוּךְ־יְהוָה | אֱלֹהֵי

יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם | וְעַד־הָעוֹלָם וְאָמַר כַּל־הָעַם אֲמֵן הַלְלוּיָהּ:

קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה/ כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָדָו לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסָדָו: ב יֹאמְרוּ גְאוּלַי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֲלָם מִיַּד־צָרָה:
 ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמְעַרְב מִצְפּוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דְּרָד עֵיר מוֹשֵׁב
 לֹא מִצְאוֹ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטֵּף: ו וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם
 מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם: ז וַיִּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לְלַכֵּת אֶל־עֵיר מוֹשֵׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו
 וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁפִּיעַ נֶפֶשׁ שִׁקְקָה וְנֶפֶשׁ רַעֲבָה מִלֵּא־טוֹב: י יֵשְׁבֵי חֲשָׁד
 וְצִלְמוֹת אֲסִירֵי עֵנִי וּבְרוּל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלוּן נֶאֱצוּ: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמֹל לִבָּם
 כְּשָׁלוּ וְאִין עֹזֵר: יג וַיִּזְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: יד יוֹצִיאֵם מִחֲשָׁד
 וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתַּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שָׁבַר דְּלֹתוֹת
 נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בְרוּל גִּדְעָה: יז אוֹיְלִים מִדְּרָד פִּשְׁעָם וּמַעֲוֹנוֹתֵיהֶם יתַעֲנוּ: יח כֹּל־אֲכַל תִּתְעַב
 נַפְשָׁם וַיִּגְיֵעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מָוֶת: יט וַיִּזְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: כ יִשְׁלַח
 דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֵט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְכְּחוּ
 זִכְרֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹרְדֵי הַיָּם בְּאֲנִיּוֹת עֲשִׂי מְלֹאכָה בְּמַיִם רַבִּים: כד הִמָּה
 רָאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצְוֹלָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעֲרָה וַתְּרוֹמֵם גְּלוּיָו: כו יַעֲלוּ
 שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרַעַה תִּתְמוּגַג: כז יַחֲוֹגוּ וַיִּנְוֵעוּ בְּשִׁפּוֹר וְכֹל־חֲכֻמָּתָם תִּתְבַּלַּע:
 כח וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם וּמִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם: כט יִקַּם סַעֲרָה לְדַמְמָה וַיַּחֲשׂוּ גְלוּיָהֶם:
 ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתַּקּוּ וַיִּנְחַם אֶל־מְחוּז חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:
 לב וַיִּרְוֹמְמוּהוּ בְּקֹהֶל עַם וּבְמוֹשֵׁב זִקְנִים יִהְלֹוהוּ: לג יֵשֶׁם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמִצְאֵי מַיִם
 לְצִמְאוֹן: לד אֶרֶץ פְּרִי לְמַלְחָה מְרַעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאַגְם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה
 לְמִצְאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֵׁב שָׁם רַעֲבִים וַיִּכְוֶנּוּ עֵיר מוֹשֵׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְעוּ כְּרָמִים וַיַּעֲשׂוּ
 פְּרִי תְבוּאָה: לח וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבְהִמָּתֵם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעִטוּ וַיִּשְׁחוּ מַעֲצָר רַעַה
 וַיִּגְזֹן: מ שִׁפְדָּ בּוּז עַל־נְדִיבִים וַיִּתְעַם בְּתַהוּ לֹא־דְרָד: מא וַיִּשְׁגַּב אֲבִיוֹן מַעֲוֵנִי וַיִּשֶׁם כְּצִאֵן
 מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכֹל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהָ: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמַר־אֱלֹה וַיִּתְבַּוְּנֵנוּ
 חֲסָדֵי יְהוָה:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהלים ק"ו ק"ז ב
- ב) מאמר ד"ה וכל בניך לימודי הוי' ש"פ וישלח, י"ד כסלו, ה'תשי"ד ה
- ג) שיחת ש"פ וישלח י"ד כסלו, ה'תשי"ד יא
- ד) שיחת י"ט כסלו ה'תשי"ד (המשך) כא
- ה) משיחת ש"פ וישלח י"ד כסלו ה'תנשי"א כה
- ו) לקוטי שיחות וישלח - (בלה"ק) לג
- ז) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת וישלח מ
- ח) לוח "היום יום" לשבוע פרשת וישלח נ
- ט) הלכה יומית לעיון ברמב"ם נב
- י) שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום לשבוע פרשת וישלח נד
- יא) שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום לשבוע פרשת וישלח עו
- יב) שיעורי רמב"ם - ספר המצוות לשבוע פרשת וישלח פב

מתורת נשיאי חב"ד:

- יג) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן פה
- יד) תורה אור מבואר - ד"ה רני ושמחי - אדמו"ר הזקן פו
- טו) מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי פח
- טז) דרך מצותיך - שרש מצות התפילה - אדמו"ר ה"צמח צדק" פט
- יז) קונטרס והחרים תרל"א - אדמו"ר מוהר"ש צ
- יח) קונטרס ומעין - אדמו"ר מוהרש"ב צא
- יט) ספר המאמרים תרצ"ב - אדמו"ר מוהרי"צ צב
- כ) לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ צג
- כא) רשימת המאסר - אדמו"ר מוהרי"צ צה
- כב) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת וישלח צז
- כג) לוח זמנים לשבוע פרשת וישלח קיט

בס"ד. ש"פ וישלח, י"ד כסלו, ה'תשי"ד

(הנחה בלתי מוגה)

וכל בניך לימודי הוי"ה¹, ופירשו מפרשי התנ"ך² שלימודי הוי"ה היינו תלמידי הוי"ה, תלמידי המקום ב"ה, ועליהם נאמר בהמשך הכתוב ורב שלום בניך, שהשלום של בניך (שהם תלמידי הוי"ה) יהי הרבה מאד, וכן הוא גם בפירוש התרגום, וכל בניך אלפין באורייתא דהוי"ה וסגי יהי שלם בנך, ולא עוד אלא שימשיכו ענין השלום גם בעולם, כדאיתא בסוף מסכת ברכות תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך לימודי הוי"ה ורב שלום בניך, א"ת בניך אלא בוניך³. וצריך להבין, מהו ענין לימודי הוי"ה, אלפין באורייתא דהוי"ה, דוקא, הלא הכל יודעים דהתורה היא תורת הוי"ה, ומה בא להשמיענו בזה דאלפין באורייתא דהוי"ה, וכי יש תורה שאינה תורת הוי"ה שלזה אומר באורייתא דהוי"ה. וגם צריך להבין, דלכאורה, מלשון הכתוב וכל בניך לימודי הוי"ה ורב שלום בניך, אין הכרח שמדובר אודות תלמידי חכמים שהם לימודי הוי"ה דאלפין באורייתא דהוי"ה דוקא. דהנה, דרשת חז"ל שתלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר כו' אל תקרי כו', נלמדת מתיבת בניך הב'. וראי' לזה, מהניקוד דאל תקרי בניך (בקמ"ץ), ולא א"ת בניך (בפת"ח), שמזה מוכח שהלימוד הוא מתיבת בניך הב' שהיא בקמ"ץ, ולא מתיבת בניך הא' שהיא בפתח (שהרי בכתוב נאמר וכל בניך גו' ורב שלום בניך). ועוד ראי' לזה, מהכלל שהובא בשל"ה⁴ שהלימוד דאל תקרי הוא מיתורא דקרא, דמאחר שנאמר ברישא וכל בניך לימודי הוי"ה, הי די ומספיק שיאמר ורב שלום, ומכפל הלשון ורב שלום בניך למדים אל תקרי בניך אלא בוניך, וא"כ, הלימוד הוא מתיבת בניך הב' שהיא המיותרת. וכיון שבניך הב' קאי על תלמידי חכמים שמרבים שלום (ורב שלום בניך), קאי בניך הא' על כללות ישראל (כדיוק הלשון וכל בניך), והרי בנוגע לכללות ישראל די בעצם הענין שלומדים תורה, גם אם לא יהיו תלמידי הוי"ה דאלפין באורייתא דהוי"ה⁵.

(ב) ולהבין זה צריך להבין תחילה כללות הענין שעל ידי התורה נעשה שלום בעולם, שהו"ע השלום בין הקב"ה ובין עולמו, ולכן נקראת כנסת ישראל בשם שולמית, כמ"ש שובי שובי השולמית, ואיתא במדרש⁶ אומה שעשתה שלום ביני ובין עולמי, שאילו לא קבלה תורת הייתי מחזיר עולמי לתוהו ובוהו, היינו, שקיום העולם הוא ע"י התורה. וכמו שהוא בכללות העולם, כן הוא גם בכאו"א בפרט, שהברכה בכל עניניו הגשמיים תלוי בלימוד התורה, כמארז"ל⁷ כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין לו. וענין זה

(1) ישע"י נד, יג.

(2) מצו"צ ומצו"ד.

(3) בכל הבא לקמן ראה ד"ה וכל בניך שנת תרפ"ט – ש"פ ויצא, קריאת החתן ש"י לתורה, וביום ב' וישלח לילה על החתן-מאָל בישיבת "תומכי תמימים" בווארשא (סה"מ קונטרסים ח"א טז, ב ואילך. סה"מ תרפ"ט ע' 71 ואילך). וראה גם אוה"ת נ"ך ח"ב ע' תלג. ד"ה פדה בשלום תרנ"ט (סה"מ

תרנ"ט ע' קמב ואילך). תש"ד (סה"מ תש"ד ע' 66 ואילך).

(4) חלק תושבע"פ כלל אל תקרי (תג, ב). וראה אנציקלופדי

תלמודית ח"ב מערכת אל תקרי.

(5) ראה גם ד"ה פדה בשלום שבהערה 3.

(6) שה"ש א, ז.

(7) שהש"ר עה"פ [א].

(8) ע"ז יט, ב.

קשור גם עם שאר הפירושים במדרש הנ"ל בהטעם שכנס"י נקראת בשם שולמית. דהנה, בפסוק הנ"ל כתיב שובי שובי השולמית שובי ונחזה בך מה תחזו בשולמית במחולת המחנים, ואיתא במדרש ד' פעמים כתיב כאן שובי שובי, כנגד ד' מלכיות ששולטין בישראל וישראל נכנסין תוך ידיהן בשלום ויוצאין לשלום, והיינו, שפסוק זה קאי על זמן הגלות, שאז עומדים בנ"י בריבוי נסיונות מתוך מס"נ, כפי שממשיך במדרש, שאומות העולם אומרות לישראל עד מתי אתם מתים על אלקיכם ומשלמין לו (שאתם משלימין נפשותיכם לו⁹), שעל שם זה נקראים שולמית, ועל זה אומרים אוה"ע לישראל שובי שובי השולמית: נאך וואָס דאַרפט איר שטיין מיט אַ מסירת נפש, שובי שובי, מאחרי המקום, שובי שובי אלנינו¹⁰, בואו¹¹ לכם אצלנו ואנו ממנין אתכם דוכסין וכו'. וישראל משיבים להם מה תחזו בשולמית כמחולת המחנים, כלום יש בכם כח לתת לנו מאותה המעלה שבסיני, מחנה ישראל ומחנה מלאכי השרת¹². והיינו, שבשעת מ"ת (בסיני) היו ב' מחנות (מחולת מחנים), המחנה דישראל, כמ"ש¹³ ויחן שם ישראל נגד ההר, והמחנה דמלאכי השרת, כמ"ש¹⁴ וירד הוי' על הר סיני, וירדו עמו מלאכי השרת¹⁵. ויש להוסיף בהשייכות דמחנה ישראל ומחנה מלאכי השרת זה לזה, ע"פ מ"ש במדרש¹⁶ בשעה שנגלה הקב"ה על הר סיני ירדו עמו כו' מלאכים והיו כולם עשויים דגלים דגלים, כיון שראו אותן ישראל שהם עשויים דגלים דגלים התחילו מתאווים לדגלים, ואמר להם הקב"ה חייכם שאני ממלא משאלותיכם, ואמר למשה לך עשה אותם דגלים כמו שנתאוו, וזהו שסדר הדגלים הוא כנגד ד' החיות שסובבות לכסא¹⁷. ועוד פירוש במדרש בהטעם שכנסת ישראל נקראת שולמית, אומה ששלום חי העולמים שוכן ביניהם¹⁸, והוא כמ"ש¹⁹ ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, בתוכו לא נאמר אלא בתוכם בתוך כל אחד ואחד²⁰, דכאו"א מישראל הוא מכון לשבתו ית'. וב' פירושים אלו קשורים ושייכים זל"ז, כי, מצד זה ששלום חי העולמים מתהלך בקרבם [שענין זה התחיל במ"ת, כאשר וירד הוי' על הר סיני, שאז היו מחנה ישראל ומחנה מלאכי השרת יחדיו], לכן עומדים בני ישראל במסירות נפש ומשלימים את נפשותיהם להקב"ה. ומזה מובן גם בנוגע להפירוש דשולמית שעשתה שלום ביני ובין עולמי עי"ז שקבלה תורת, שזהו"ע תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, היינו, שלימוד התורה הוא באופן שניכר בלומדי התורה ששלום חי העולמים מתהלך בקרבם והם משלימים לו נפשותיהם, שענין זה הוא ע"י הלימוד ביראת שמים כו', ועי"ז דוקא נעשה שלום בין הקב"ה ובין עולמו.

(15) שהש"ר פ"ד, ד [א]. ועוד.

(16) במדב"ר פ"ב, ג.

(17) שם, יו"ד.

(18) כ"ה הלשון בד"ה וכל בניך הנ"ל. וראה גם ב"ר פס"ו, ב:

"אומה ששלום העולמים דר בתוכה, שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

(19) תרומה כה, ח.

(20) ראה של"ה סט, א. רא, א. שכה, ב. שכו, ב.

(9) פי' מהרד"ו. וראה גם ב"ר פ"ק, א (הובא בד"ה וכל בניך

תרפ"ט ס"ב): "ולו אנהנו משלימים את נפשותינו".

(10) פרש"י עה"פ.

(11) שהש"ר שם [ב].

(12) כ"ה הלשון בד"ה וכל בניך הנ"ל. וראה במדב"ר פ"ב, ד: "שמא יכולים אתם לעשות לנו כגדולה שעשה האלקים במדבר,

דגל מחנה גו".

(13) יתרו יט, ב.

(14) שם, כ.

וזוהו גם מ"ש במדרש שם, מהו השולמית אומה שכל טובות שבעולם אינן באות אלא בזכותה, הה"ד²¹ ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ, לך בזכותך, ובך הדבר תלוי, דכתיב²² יפתח הוי' לך את אוצרו הטוב, בזכותך ובך הדבר תלוי. והענין בזה, דהנה, זכות הוא מלשון זכות ובהירות, שענין זה נעשה ע"י יראת שמים דוקא. ועז"נ יפתח הוי' לך את אוצרו הטוב, דענינו של אוצרו הטוב הוא להשפיע רוב טוב לבית ישראל, ופתח אוצרו הטוב הוא יראת שמים²³. וכיון שהשפעת רוב טוב לבית ישראל (אוצרו הטוב) היא ע"י עסק התורה, כנ"ל שע"י התורה עושים שלום בין הקב"ה ובין עולמו, ונכסיו מצליחים, הרי מובן שפתח אוצרו הטוב הוא ע"י עסק התורה ביראת שמים דוקא. וזהו מ"ש במדרש בך הדבר תלוי דכתיב יפתח הוי' לך את אוצרו הטוב, כי, הענין דיראת שמים, שהוא פתח אוצרו הטוב, הוא בידו של אדם, כמארוז"ל²³ הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ופרש"י את זו מסר בידו של אדם ונתן לפניו שני דרכים והוא יבחר לו יראת שמים, ומקרא מלא דבר הכתוב²⁴ ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע גו' ובחרת בחיים. אמנם, הגם שהיא בחירה חפשית, מ"מ הנה כאשר האדם בוחר בטוב וחיים, אז מסייעים לו מלמעלה, כדרשת חז"ל²⁵ על הפסוק²⁶ אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן, בא כו' בא ליטהר מסייעים אותו. וזהו גם מ"ש ובחרת בחיים, כפירוש רש"י אני מורה לכם שתבחרו בחלק החיים, כאדם האומר לבנו בחר לך חלק יפה בנחלתי ומעמידו על חלק היפה ואומר לו את זה ברור לך. וכפי שאמר רבינו הזקן²⁷ דמ"ש ובחרת בחיים עצה טובה קמ"ל והוא הסיוע להבא לטהר, והכוונה בזה דהאותיות ובחרת בחיים הכתובים בתורה הן עצמם הם סיוע להאדם המסתכל בהם ומחבב אותיות התורה. וזהו בך הדבר תלוי, שבידו של אדם לעורר מדת היראת שמים, שבזה הוא פותח את האוצר העליון להשפיע רב טוב.

ג) והענין הוא, דהנה כתיב²⁸ עשרה עשרה הכף בשקל הקודש, דעשרה עשרה הם עשרת הדברות ועשרה מאמרות²⁹, והעבודה היא להמשיך עשרת הדברות בעשרה מאמרות, ועל ידם גם בעולם. דהנה אמרו רז"ל³⁰ בעשרה מאמרות נברא העולם, ומה תלמוד לומר, והלא במאמר אחד יכול להבראות, אלא כו' ליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימים העולם שנברא בעשרה מאמרות. והענין בזה, דמאמר אחד הוא ספירת המלכות³¹ שבה כלולים כל הספירות. וזהו שבמאמר אחד יכול להבראות, דלכאורה, הרי צריך להיות כל פרטי הבריאה מיהי אור עד נעשה אדם, ואיך יכול כל זה להבראות במאמר אחד, אלא שמאמר אחד הוא ספירת המלכות שבה כלולים כל הספירות, ולכן הי' יכול להבראות גם במאמר אחד. ואעפ"כ נברא בעשרה מאמרות, כי, הספירות כמו שהן כלולות במלכות הרי

(21) תולדות כז, כח.

(22) תבא כח, יב.

(23) ראה ברכות לג, ב.

(24) נצבים ל, טו-יט.

(25) שבת קד, א.

(26) משלי ג, לד.

(27) הובא בר"ה וכל בנין הנ"ל פ"ב (סה"מ קונטרסים שם יז,

ב. תרפ"ט ע' 74).

(28) נשא ז, פו. וראה גם סה"מ תרנ"ט ע' קמו ואילך. ד"ה

שלום רב בסה"מ תש"ד ע' 75 ואילך.

(29) זח"ג יא, ב.

(30) אבות ריש פ"ה.

(31) מדרש שמואל לאבות שם.

הם בהעלם, ולכן נברא בעשרה מאמרות, כפי שהם בגילוי. וביאור הענין, דהנה כל השפעה צ"ל ע"י עשר בחי' דוקא, וכמו בהשפעת השכל מרב לתלמיד, שתחילה ישנו נקודת ההשכלה שרוצה להשפיע, שהו"ע החכמה, ואח"כ צריך להתבונן בנקודת ההשכלה שתבוא בפרטי הענינים כו', שהו"ע הבינה. וגם צריך להיות לו ענין האהבה וחסד, שהרי כללות ענין ההשפעה הוא מצד האהבה. אמנם מצד מדת האהבה לבדה אפשר שתהי' ההשפעה יותר מכפי מדת המקבל, ולא יוכל לקבל כלל, ולזאת צ"ל מדת הגבורה והצמצום, למדוד את השכל עד כמה שיוכל וראוי לקבל. אמנם מצד הגבורה לבדה אפשר שהצמצום יהי' יותר מדאי, לזאת צ"ל מדת התפארת, שהיא הממוצע בין חסד וגבורה, ולא זו בלבד שהיא ממוצע בין חסד וגבורה, אלא עוד זאת שהיא כוללת מדת החסד ומדת הגבורה, ומצד מדת התפארת תהי' ההשפעה באופן שיתן לו כל מה שרק יוכל לקבל. וכיון שכוונת המשפיע היא שהמקבל עצמו יוכל להיות משפיע, הנה לזה צ"ל גם מדת נצח והוד, שהו"ע כליות יועצות³² איך להשפיע לו באופן שיהי' אח"כ בעצמו משפיע. וכן צ"ל מדת היסוד, שהוא התקשרות המשפיע בהמקבל, וגם שההשפעה תהי' בחמימות. ונוסף לזה יש גם שטח המקבל בהמשפיע, שהוא ספירה העשירית, ספי' המלכות בהמשפיע. והנה, כל בחינות אלו ישנם גם בהמקבל, אמנם כמו שהם בהמקבל, וגם כמו שהם בשטח המקבל שבהמשפיע (שגם שם יש כל בחי' אלו) הם בהעלם. וזהו שבמאמר אחד יכול להבראות, דמצד ספירת המלכות שכלולים בה כל הספירות, הי' אפשר להבראות. אמנם להיות שבספירת המלכות כלולים הספירות בהעלם, הרי אם היתה ההתהוות מבחי' המלכות בלבד, לא הי' יכול להיות גילוי אלקות בעולם, ולכן נברא העולם בעשרה מאמרות, כפי שהספירות הם בגילוי, כדי שיוכל להיות גילוי אלקות בעולם. וזהו ליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימים את העולם שנברא בעשרה מאמרות, דצדיקים הם כללות ישראל, כמ"ש³³ ועמך כולם צדיקים, והם מקיימים את העולם שנברא בעשרה מאמרות, כפי שהעשר ספירות הם בגילוי, כי, עבודתם היא להמשיך עשרת הדברות בעשרה מאמרות, ועל ידם גם בעולם, שע"ז יהיו העשר ספירות בגילוי בעולם, היינו, גילוי אלקות בעולם, שזהו כללות הענין שע"י העסק בתורה ומצוות ביראת שמים עושים שלום בין הקב"ה ובין עולמו.

וזהו דכתיב³⁴ אלה תולדות השמים והארץ בהבראם, תולדות מלא כתיב³⁵, דעולם על מלואו נברא³⁶, שהי' מאיר גילוי אלקות בעולם, כמ"ש³⁷ באתי לגני אחותי כלה, ודרשו חז"ל³⁸ לגני לגנוני, למקום שהי' עיקרי בתחילה, דעיקר שכנינה בתחתונים היתה, אלא שע"י חטא עה"ד ושאר החטאים סלקו כביכול את השכינה למעלה מז' רקיעים, ואח"כ עמדו צדיקים והורידו את השכינה למטה, אברהם הוריד את השכינה מרקיע ז' לו' וכו', עד שבא משה

(35) ראה שמו"ר פ"ל, ג.

(36) ב"ר פי"ד, ז.

(37) שה"ש ה, א.

(38) ב"ר פי"ט, ז. שהש"ר עה"פ.

(32) ראה ברכות סא, א. ת"ז תמ"ח (פה, א). תניא אגה"ק סט"ו

(קכב, ב).

(33) ישעי' ס, כא.

(34) בראשית ב, ד. וראה בכ"ז סה"מ תש"ד שם ע' 74.

שהוא שביעי לאברהם, וכל השביעין חביבין³⁹, והוריד השכינה מרקיע הא' למטה בארץ, כמ"ש במ"ת וירד הוי' על הר סיני. וע"י כללות העבודה בקיום התורה ומצוות יהי' לעתיד לבוא תולדות מלא, שזהו מ"ש⁴⁰ אלה תולדות פרץ, מלא כתיב⁴¹, כיון שבביאת המשיח, שהוא מבני בניו של פרץ, יהי' גילוי אלקות בעולם כמו בשעת הבריאה שעולם על מילואו נברא. וזהו"ע שצדיקים מקיימים את העולם שנברא בעשרה מאורות, שע"י עבודת הצדיקים (כללות בני"י) במשך כל זמן עבודת הביורורים בכלל ובמשך כל זמן הגלות בפרט⁴², פועלים שלעתיד לבוא יהי' גילוי אלקות בעולם כמו שעולם על מילואו נברא, בעשרה מאורות, שהי' הגילוי דכל העשר ספירות.

ד) **אמנם** כדי שע"י עסק התורה יומשך גילוי אלקות בעולם, צריך להיות עסק התורה בביטול ויראה דוקא. והענין בזה, דאף שעסק התורה צריך להיות בהשגה והבנה, ששיג בשכלו, שזהו עיקר מצות תלמוד תורה⁴³, וכמו"כ בעסק המצוות צריך להיות צוגעטרָאָגן אל פרטי הרצון, שהרי ידוע⁴⁴ שההפרש בין רצון לחכמה הוא, שבחכמה הנה גם כאשר חסר איזה פרט הוא ג"כ מהות החכמה, משא"כ ברצון כאשר חסר פרט אחד הרי אינו רצון זה כלל, ומשום זה צריך להיות קיום המצוות מתוך צוגעטרָאָגענקייט לקיימן כפי פרטי הרצון דוקא, מ"מ הנה כללות הגישה (דער צוגאָנג) ללימוד התורה וקיום המצוות וגם בשעת לימוד התורה וקיום המצוות גופא צריך להיות ביראה וביטול דוקא. ויובן בהקדים הידוע שענין הישות (היפך הביטול) הוא המקור לכל המדות רעות⁴⁵, דמי שהוא מחשיב את עצמו והוא יקר בעיני עצמו, הרי תמיד טרוד הוא רק בעצמו, ועד שמצד תוקף הישות שלו נעשית אצלו כל מציאות הזולת רק מה שהוא ממעט את מציאותו, וכידוע הסיפור⁴⁶ באיש אחד בעל צורה כו' שבא אל כ"ק אדמו"ר הצ"צ, והתאונן לפניו: מי טרעט אויף מיר אין ביהמ"ד, וכל מה שאני אומר עושים להיפך כו', והשיב לו כ"ק אדמו"ר הצ"צ: ווער הייסט דיר מתפשט זיין זיך אין גאַנצן ביהמ"ד אז וואו מען טרעט זאָלסטו מיינען אז מען טרעט אויף דיר. וסיים: כתיב⁴⁷ יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו, היינו, דכשם שיעזוב רשע דרכו זהו דבר המוכרח אשר בלא תשובה אי אפשר לגשת אל הקודש, וכמ"ש רבנו הזקן⁴⁸ שאי אפשר לרשעים להתחיל לעבוד ה' בלי שיעשו תשובה על העבר תחילה לשבר הקליפות שהם מסך מבדיל ומחיצה של ברזל המפסקת כו', כמו"כ הוא גם דבר המוכרח שיעזוב איש און מחשבותיו, דאָן הוא מלשון און (בחולם) שפירושו כח, וכמו מרוב אונים⁴⁹, והיינו שאיש און הוא איש תקיף וחזק, וצריך הוא לעזוב מחשבותיו, שהו"ע הישות, איך זאָג און איך וויל. ועד"ז בנוגע ללימוד התורה,

וראה גם ד"ה ועתה יגדל תרס"ה (סה"מ תרס"ה ע' רסט). ועוד.

(45) סה"מ תרנ"ה ע' כ ואילך. ובכ"מ.

(46) הובא בד"ה וכל בניך הנ"ל ס"ה (סה"מ קונטרסים ח"א

יט, א. תרפ"ט ע' 78).

(47) ישע"י נה, ז.

(48) תניא פי"ז.

(49) ישע"י מ, כו.

(39) ויק"ר פכ"ט, יא.

(40) רות ד, יח.

(41) ב"ר פי"ב, ו. שמו"ר שם.

(42) ראה תניא רפל"ז.

(43) ראה מג"א או"ח סי' סק"ב. ה' ת"ת לאדה"ז ספ"ב.

(44) ד"ה ואני תפלתי תרצ"ד (סה"מ קונטרסים ח"ב שיא,

סע"א ואילך). ד"ה אגורה באהלך תרצ"ה (שם שני, ב ואילך).

שכאשר לימוד התורה אינו ביראה וביטול אלא מתוך ישות, שחושב אשר כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה⁵⁰, שמבין את התורה ומחדש בה בכח שכלו וחכמתו הוא, אזי יכול לבוא למעמד ומצב שלימודו הוא רק להתייחר, או לקנטר כו', ועד שיכול לירד למטה יותר ח"ו שע"י חידושיו בתורה יתיר את האסור רח"ל, ועליו נאמר⁵¹ ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי (כמ"ש אדמו"ר הזקן בהלכות ת"ת⁵²). ומובן, שבאופן כזה הרי לא זו בלבד שאינו עושה שלום בין הקב"ה ובין עולמו, אלא אדרבה, שגורם היפך השלום, כמאמר רז"ל כל אדם שיש בו גסות הרוח אמר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור בעולם⁵³, והמהלך בקומה זקופה כו' דוחק רגלי השכינה⁵⁴. ולזאת צריך להיות עסק התורה ביראה וביטול דוקא, ועי"ז ממשיך גילוי אלקות בעולם, שהו"ע השלום בין הקב"ה ובין עולמו. (ה) וזהו וכל בניך לימודי הוי', ותרגומו דילפין באורייתא דהוי', והיינו שהתרגום מפרש שלימוד התורה צ"ל (לא בישות ח"ו, אלא) בביטול, היינו, שהאדם הלומד יודע שהתורה היא חכמתו ורצונו ית', שזהו"ע דילפין באורייתא דהוי'. ועי"ז נעשה קיום העולם, כמארז"ל⁵⁵ מאי דכתיב⁵⁶ ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי, מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין כו', וכמאמר⁵⁷ קוב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא בר נש אשתדל באורייתא ומקיים עלמא. ויש לומר, שאסתכל באורייתא ואשתדל באורייתא קאי על ב' אופני הלימוד דתושב"כ ותושבע"פ, שבתושב"כ, גם עם הארץ שלא ידע מאי קאמר יוצא י"ח מצות ת"ת, ולזה מספיק אסתכל באורייתא, משא"כ בתושבע"פ צריך להיות הבנה והשגה⁴⁷, ולזה צ"ל אשתדל באורייתא דוקא. וקיום העולם נעשה ע"י תושב"כ ותושבע"פ, שזהו"ע חתן וכלה שבתורה, דחתן הוא תושב"כ, וכלה הוא תורה שבע"פ, כמ"ש⁵⁸ שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך, דמוסר אביך הוא תורה שבכתב, ותורת אמך הוא תורה שבע"פ⁵⁹, שע"י שניהם נעשה קיום העולם. וכמו"כ הוא בכאו"א בפרט, שזהו טעם המנהג אשר החתן בשבת שלפני חופתו קוראין אותו לתורה, היינו, שע"י התורה מקיימים החתן והכלה את העולם להיות התגלות כח הא"ס בלידת בנים עוסקים בתורה, דור ישרים יבורך⁶⁰. וזהו וכל בניך לימודי הוי' ורב שלום בניך, היינו, שכאשר לימוד התורה הוא בביטול, שזהו"ע לימודי הוי', אזי נעשה רב שלום בניך, אל תקרי בניך אלא בוניך, שבונים את העולם ומרבים שלום בעולם.

(50) עקב ח, יז.	(56) בראשית א, לא.
(51) תהלים נ, טז.	(57) זח"ב קסא, א"ב.
(52) פ"ד ה"ג (וראה גם רמב"ם הל' ת"ת ריש פ"ד).	(58) משלי א, ח.
(53) סוטה ה, א.	(59) מדרש משלי עה"פ. וראה תניא אגה"ק סכ"ט (קנא, א).
(54) ברכות מג, סע"ב.	לקו"ת דרושי שמע"צ פה, ב. ובהמ"מ לשם.
(55) שבת פח, א.	(60) תהלים קיב, ב.

בס"ד. שיחת שבת פרשת וישלח, י"ד כסלו ה'תשי"ד.

– יובל העשרים וחמש לנישואי כ"ק אדמו"ר שליט"א* –

בלתי מוגה

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ואמר מאמר דיבור המתחיל וכל בניך לימודי הוי'.
[לאחרי המאמר צוה לנגן נגון שמחה].

* * *

ב. ידוע¹ מאמר הזוהר² – המובא בכמה מקומות בחסידות³ – "כל נשמתא ונשמתא הוה קיימא בדיוקנאה קמי' מלכא קדישא".
והענין בזה:

אמרו חכמינו ז"ל⁴ "מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר", וכידוע שנשמות ישראל מושרשים בבחינת העצמות. אמנם, כאשר הנשמה יורדת למטה, צריכה היא לעבור דרך הדרגות והעולמות שבין בחינת העצמות לעולם הזה.

ושני אופנים בזה⁵: (א) בדרך התלבשות, היינו, שהנשמה מתעכבת ומשתנית בעולם שעוברת בו, ולכן נקראת על שם העולם היותר תחתון שמתעכבת בו: נשמה דבריאה, נשמה דיצירה או נשמה דעשי'. (ב) בדרך מעביר, שאינה באה בהתלבשות בעולמות אלא רק עוברת בהם, ולכן, גם ירידתה לעולם הזה הגשמי – כדי להשלים את הכוונה העליונה לעשות לו ית' דירה בתחתונים⁶ – אינה אלא במידה המוכרחת שתהי' לה שייכות לענינים גשמיים.

ובהמעבר דרך העולמות ישנו גם מעמדה ומצבה בעולם האצילות – שעל זה נאמר "כל נשמתא ונשמתא הוה קיימא בדיוקנאה קמי' מלכא קדישא", כמבואר בחסידות⁷ ש"מלכא קדישא" הוא בחינת ז"א דאצילות. וענין זה נאמר על כל הנשמות – כפי שמבאר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר (בהמשך המאמרים דראש השנה תשי"א)⁸ בדיוק הלשון "כל נשמתא ונשמתא", דקאי על כל סוגי הנשמות, הן נשמות דמ"ה והן נשמות דב"ן – ששורשם הוא בעולם האצילות ("קמי' מלכא קדישא", בחינת ז"א דאצילות).

ולכן אין זה בסתירה עם הידוע⁸ שאפילו בדורות הראשונים, ועל אחת כמה וכמה בדורותינו אלו, יש רק יחידי סגולה שנשמותיהם הם נשמות דאצילות – כי, המדובר כאן הוא בנוגע לשורש הנשמה, כפי ש"קיימא בדיוקנאה", ש"דיוקן" הוא "שרש נשמתו" (כמו שכתב אדמו"ר הזקן באגרת הקודש⁹), שזהו שורש הנשמה בעולם האצילות.

ג. ולאחרי זה – כפי שהנשמה באה בסדר השתלשלות – ישנה הדרגא שעלי' אמרו חכמינו ז"ל¹⁰ שהנשמות "גזורות מתחת כסא הכבוד", וכן אוצר הנשמות¹¹ הנקרא בשם גוף, שעל זה אמרו חכמינו ז"ל¹² "אין בן דוד

כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ תשי"א ע' 11).
 (3) הובא גם בד"ה לכה דודי תרפ"ט בתחלתו (סה"מ קונטרסים ח"א כ, א).
 (4) ב"ר פ"א, ד.
 (5) ראה אוה"ת שמיני ע' תסח ואילך. הנסמן בלקו"ש ח"ט ע' 11.
 (6) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.
 (7) סה"מ תשי"א שם.
 (8) ראה תו"א ר"פ משפטים.
 (9) קו"א בתחלתו (קנג, ב).
 (10) זח"ג קט, רע"ב. וראה הנסמן בנצוצי זהר לוח"א קיג, א.
 (11) ראה גם ספר הערכים – חב"ד בערכו (ח"ב ע' שצגד).
 (12) יבמות סג, ב. ע"ז ה, א. וש"נ.

(* בליל שבת קודש נכנסו זקני החסידים לברך את כ"ק אדמו"ר שליט"א לרגל יובל הכ"ה להנישואין, ואחרי כן נענה כ"ק אדמו"ר שליט"א ואמר, שכאשר יהיו חסידים שמחים ובריאים (פריילעכע און געזונטע) אזי יהי' גם לו טוב יותר.
 ביום השבת קודש, משך זמן אחרי התפלה, קרא כ"ק אדמו"ר שליט"א לאחד מהמשמשים בקודש, ואמר, שרצונו להתוועד בקשר עם מלאת יובל הכ"ה להנישואין, אבל, ללא רעש ("אָן אַ טומל"). ולאחרי משך זמן, נכנס כ"ק אדמו"ר שליט"א לבית המדרש, קידש על היין, והורה שכל הקהל יעשו קידוש ויאמרו "לחיים".
 (1) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שהמכתב כללי דיו"ד כסלו שנה זו (נדפס באגרות קודש ח"ח ע' מח ואילך. לעיל ע' 178 ואילך) – הוא תוכן השיחה דלקמן.
 (2) מובא בכ"מ בדא"ח. ולע"ע לא מצאתיו בל' זה. וראה זח"ג קד, ב. זח"א צ, סע"ב. רכז, ב. רלג, ב. זח"ב צו, ב. זח"ג סא, ב (הערת

בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף" (אוצר יש ושמנו גוף, ומבראשית נוצרו כל הנשמות העתידות להיוולד, ונתנם לשם¹³).

ובפרטיות יותר:

בפירוש "גוף" – איתא בפירוש רש"י¹⁴ "פרגוד שחוצץ בין שכינה למלאכים". ומזה משמע לכאורה שהנשמות בהיותן ב"אוצר ששמו גוף" הם למעלה מכמו שהם "גזורות מתחת כסא הכבוד", כי, ה"אוצר ששמו גוף" שהוא "בין שכינה למלאכים", היינו, בין מלכות דאצילות (שכינה) לעולמות ב"ע [=בריאה, יצירה, עשייה] (מקומם של המלאכים), הוא למעלה מ"כסא הכבוד" שמקומו בעולם הבריאה¹⁵.

אבל באמת אי אפשר לומר כן, מב' טעמים:

(א) הטעם שאוצר הנשמות נקרא בשם "גוף", הוא, לפי שבו נותנים להנשמה את תכונות הגוף שבו צריכה להתלבש. והיינו, שבאוצר הנשמות נמצאת הנשמה בדרגא כזו שיש לה כבר שייכות להגוף – שזהו למטה מכמו שהיא גזורה מתחת כסא הכבוד.

(ב) איתא בתוס' ¹⁶ ש"נשמות של ישראל ושל עכו"ם אינן בגוף א", והיינו, שגם בנשמות אומות העולם ישנו ה"אוצר ששמו גוף", אלא שה"אוצר" דנשמות ישראל הוא בבחינה עליונה יותר. ומזה מוכח שאוצר הנשמות הוא למטה במדרגה מזה שהנשמות גזורות מתחת כסא הכבוד.

– ענין זה הי' תמיד מוקשה אצלי, עד שמצאתי בעמק המלך¹⁷ שיש ב' מדרגות ב"גוף": מדרגה הא' – בהיות ה"גוף" בגן עדן העליון דעולם הבריאה, ומדרגה הב' – בהיות ה"גוף" בגן עדן התחתון דעולם היצירה. וכאשר הנשמה נמצאת ב"אוצר ששמו" גוף" במדרגה הב', אזי יש לה שייכות להגוף דלמטה¹⁸.

וזוהו סדר השתלשלות דהנשמה – לאחרי היותה ברשעה "קמי' מלכא קדישא", בעולם האצילות: בתחילה גזורה היא מתחת כסא הכבוד [והוא בבחינת קודש הקדשים דעולם הבריאה¹⁹ – שבחינת קודש הקדשים שבכל עולם הוא למעלה מהעולם עצמו, ושייך לסוף העולם שלמעלה הימנו (כמובא בתניא²⁰ מעץ-חיים²¹)], ואחרי כן באה לאוצר הנשמות הנקרא גוף, ובזה גופא ישנם ב' מדרגות: בעולם הבריאה, ובעולם היצירה.

ד. והנה, בכל פרטי המדרגות הנ"ל של עמידת הנשמה למעלה – הרי היא כולה רוחניות, ואין לה שייכות כלל לענינים חומריים או אפילו לענינים גשמיים. ובמכל שכן וקל וחומר מנפש השכלית שהיא בריחוק מגשמיות וחומריות, ועל אחת כמה וכמה נפש האלוקית, אפילו בעמידתה במדרגה תחתונה, ועל אחת כמה וכמה בעמידתה במדרגות עליונות יותר, עד לעמידתה "קמי' מלכא קדישא".

ומזה מובן עד כמה גדולים עינוי ויסורי הנשמה – שמצד עצמה אינה שייכת כלל לענינים גשמיים וחומריים – מירידתה למטה להתלבש בגוף גשמי, "מאיגרא רמה לבירא עמיקתא"²².

ובפרטיות יותר – מלבד הצער של הנשמה בהירידה לעולם הזה מצד השייכות לענינים גשמיים כשלעצמם, ניתוסף בזה עוד יותר מצד מציאות הרע שבעולם הזה הגשמי והחומרי,

ומה גם שמציאות הרע הוא בתוקף, כמובא בתניא²³ מה שכתוב בעץ-חיים²⁴ שהרע שבעולם הזה החומרי הוא שמרי הקליפות הגסות כו' ולכן כל מעשה עולם הזה קשים ורעים והרשעים גוברים בו²⁵,

ובזה ניתוסף עוד יותר – מצד מציאות היצר הרע, ש"אקדמי' טעניתא"²⁶ וכו'.

ועד כדי כך גדלה הירידה בעולם הזה – שאפילו עניני קדושה, לימוד התורה וקיום המצוות, יכולים להיעשות באופן שלא כדבעי, שעל זה נאמר²⁷ "ולרשע אמר אלוקים מה לך לספר חוקי", כיון שכל התורה

(13) פרש"י ע"ז שם.

(14) יבמות שם.

(15) ראה ע"ח שער כסה"כ (שמ"ו). הובא בלקו"ת האזינו עד,

סע"ד. הנסמן בסה"מ מלוקט ח"ה ע' רלח הערה 39.

(16) ד"ה אין – ע"ז שם.

(17) ש"ו פע"ב.

(18) חסר התירוץ על הנ"ל (המו"ל).

(19) ראה רשימות הצ"צ לתהלים (יהל אור) ריש ע' תרמה.

(20) פנ"ב.

(21) שבהערה 15.

(22) ע"פ לשון חז"ל – חגיגה ה, ב.

(23) פכ"ד (ל, א).

(24) שער מ"ב סוף פ"ד.

(25) תניא פ"ו (יר"ד, סע"ב).

(26) ראה זח"א קעט, ב.

(27) תהלים נ, טז.

ומצוות שעושה בעודו רשע מוסיפים כוח בקליפות לפי שעה (כמו שכתב אדמו"ר הזקן בהלכות תלמוד תורה²⁸). והיינו, שעם היותם ענייני קדושה, תורה ומצוות, שיוצאים בהם ידי חובת לימוד התורה וקיום המצוות, ומברכים עליהם ברכת התורה וברכת המצוות, מכל מקום, כיון שהמקיימים הוא רשע, שאי אפשר לו להתחיל לעבוד ה' בלי שיעשה תשובה על העבר תחילה לשבר הקליפות שהם מסך מבדיל ומחיצה של ברזל המפסקת בינו לאביו שבשמים (כמבואר בתניא²⁹), לכן מוסיפים הם כוח בקליפות לפי שעה. ומובן גודל הירידה שבזה – "כמשל האוחז בראשו של מלך ומורידו למטה וטומן פניו בתוך בית הכסא כו', שאין לך עלבון גדול מזה אפי' עושה כן לפי שעה" (כמבואר בתניא³⁰).

וזוהו הטעם שירידת הנשמה בגוף היא בדרך הכרח, כמאמר³¹ "על כורחך אתה חי" – דלכאורה, כיון שרצונה של הנשמה לקיים רצון הקב"ה, שזהו כל עניינה, הנה בידעה שהכוונה העליונה היא בירידתה למטה, צריכה הירידה למטה להיות ברצון, ולא בדרך הכרח – אלא ההכרח הוא מצד גודל הצער והיסורים שבירידה למטה.

וכמבואר בשיחת כ"ק מורי וחמי אדמו"ר³² אודות סדר ירידת הנשמה בגוף, שבלכתה מאוצר הנשמות מוליכים אותה דרך גן-עדן, ואחרי כן מוליכים אותה דרך הגיהנם וכו', ועל ידי זה מתודעת היא למהותו של עולם הזה הגשמי, ואז טוענת הנשמה: מדוע דוחפים אותה לעולם ירוד שכזה, "א וילדע פליישיקע וועלט" (עולם גשמי פראי), להתלבש בגוף, "א זאק פלייש און ביינער מיט זודיקע בלוט"³³ (שק בשר ועצמות עם דם רותח) ...! – ולכן הירידה למטה היא בדרך הכרח.

ה. אמנם, למרות גודל הצער והיסורים שבירידת הנשמה למטה – כדאי הדבר בשביל העלי' שלאחרי הירידה, היינו, שדוקא על ידי הירידה למטה מתעלה הנשמה לדרגה נעלית יותר באינ-ערוך מכמו שהיתה קודם ירידתה למטה.

ליתר ביאור:

הא גופא שהקב"ה – שהוא עצם הטוב, וטבע הטוב להטיב³⁴ – מכריח את הנשמה לירד למטה, למרות גודל הצער והיסורים שבזה, מהווה הוכחה אשר (א) העלי' שבאה על ידי הירידה היא עלי' גדולה כזו שבשבילה כדאי לסבול את הצער והיסורים שבירידה למטה, (ב) שאין דרך אחרת – קלה ונוחה יותר – לבוא לעלי' גדולה זו מלבד על ידי ירידה גדולה זו.

וכיון שהירידה ל"בירא עמיקתא" היא ירידה שבאינ-ערוך, למקום היותר תחתון שאין תחתון למטה ממנו, – שהרי עבודת הבירורים (שבשביל זה ירדה הנשמה למטה) צריכה להיות במקום הכי תחתון, כידוע³⁵ המשל מכלי ההגבהה הנקרא ליווע"ר, שמעמידים אותו תחת הקורה התחתונה של הבית, ועל ידי זה יוגבה הבית כולו, מה שאין כן אם יתחיל מאמצע אזי לא יוגבה החלק התחתון. וכידוע³⁶ גם בענין "ושקל בפלס הרים"³⁷, שזהו כמשל כף מאזנים שכל שהכף שבה שוקלין יורדת למטה יותר, תהי' הגבהת המשא שבכף השני' למעלה יותר³⁸ –

מובן שגם העלי' ל"איגרא רמה" (שבשבילה כדאית הירידה, ואין דרך אחרת לבוא אלי' לולי הירידה) היא עלי' שבאינ-ערוך.

ו. נקל להבין גודל צער הנשמה ועומקו³⁹ – אם כאשר לאחרי כל היסורים שבירידתה למטה לא מתמלא תכלית המכוון, העלי' הגדולה, הבאה על ידי קיום רצון הבורא בחיי היום-יום – שאז נמצא שיסורי הירידה היו ללא תכלית, ואין לך יסורים גדולים יותר מאשר יסורים ללא תכלית. והגע עצמך:

ידוע שכל היסורים שבעולם הזה אין להם ערך ליסורים שבגיהנם, ועד שאפילו יסורי איוב שבעים שנה אין

(28) פ"ד ה"ג. וראה רמב"ם הל' ת"ת רפ"ד.

(34) ראה הנסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 334 בהערה (ד"ה מספרי הח"ן).

(35) תו"א בראשית ד, א.

(36) לקו"ת נצבים מה, א.

(37) ישעי' מ, יב.

(38) ראה סה"מ מלוקט ח"ד ע' קיא הערה 19.

(39) כ"ק אדמו"ר שליט"א בכה מאד בדברו ענין זה.

(29) פי"ז.

(30) ספכ"ד.

(31) אבות ספ"ד.

(32) לקו"ד ח"א קעג, א ואילך.

(33) שם קפח, א.

להם ערך כלל ליסורי הנפש שעה אחת בגיהנם⁴⁰. ואף על פי כן אמרו חכמינו ז"ל⁴¹ "מוטב דלדייני וליתי לעלמא דאתי", שכדאי כל יסורי גיהנם – אפילו במשך י"ב חודש – בשביל שיקבל העונג בגן עדן⁴². והיינו, שהיסורים דגיהנם, להיותם בשביל תכלית – שעל ידם נעשה בירור וזיכוך וליבוך כו' שתוכל הנשמה "לחזות בנועם הוי"⁴³ – הרי ידיעת התכלית כשלעצמה מקילה את היסורים.

ועל פי זה נמצא שכל יסורי גיהנם במשך י"ב חודש אין להם ערך לגבי יסורי הנשמה מירידתה למטה ללא עלי' אפילו שעה אחת – להיותם יסורים ללא תכלית.

נקל אפוא לשער גודל יסורי הנשמה אם עוברים שעות, ימים, שבועות, חדשים ושנים שבהם לא מתמלאת כוונת הירידה למטה – שהרי "ימים יוצרו ולו אחד בהם"⁴⁴, היינו, שלכל נשמה ניתן מספר קצוב של ימים כדי להמשיך ולגלות את ה"אחד"⁴⁵, ובמילא, כל רגע שבו נמצאת הנשמה למטה ואינה פועלת פעולתה, מתייסרת הנשמה בצער הירידה למטה ללא תכלית, שאין לך צער ויסורים יותר מזה.

ז. וזהו שאמרו חכמינו ז"ל⁴⁶ "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות" – כי: כאשר יתבונן האדם – אפילו בהתבוננות קלה – עד כמה גדול ריחוק הערך של תאוותיו לגבי שכלו, אפילו השכל של נפש הבהמית, ועד כמה הוא ריחוק הערך של שכל נפש הבהמית לגבי השכל של נפש הטבעית, וריחוק הערך דשכל נפש הטבעית לגבי השכל דנפש השכלית, וריחוק הערך דנפש השכלית לגבי נפש האלוקית, שגדלה מעלתה ביותר, עד שאצלה אין תפיסת מקום אפילו לשכלו של האדם, ועל אחת כמה וכמה שתאוותיו אין תופסים מקום כלל וכלל –

הרי על פי שכל – איך יצדק בעיניו ("ווי איז באַ אים רעכט") שבשביל מילוי תאוותיו, יגרום – בידיים וברצון – צער ויסורים להנשמה, ועוד יסורים גדולים ביותר, שלאחרי כל הצער והיסורים שבירידת הנשמה למטה [אשר, עם היות שאין זה באשמתו, ד"על כורחך אתה חי", הרי זה רק בתחילת הירידה למטה, אבל לאחרי כן רצונו בכך, שלכן ישנו אז ה"על כורחך" השני – "על כורחך אתה מת"], יהי' זה ללא תכלית! וכיון שכן, הרי האפשרות לענין של חטא אינה אלא מפני ש"נכנס בו רוח שטות", שאז נדמה כבהמה שאין לה שכל!

ולאיך גיסא – התבוננות זו מעוררת אותו לנצל כל רגע ולבחור את החלק הטוב שבירידת הנשמה למטה, – וכמו שנתבאר לעיל (בהמאמר⁴⁷) שאף שענין זה הוא בבחירה חופשית, כמו שנאמר⁴⁸ "ראה נתתי לפניך גו' את החיים ואת הטוב וגו' ובחרת בחיים", מכל מקום, האותיות "ובחרת בחיים" הכתובים בתורה, הם עצמם הסיוע שמסייעים מלמעלה לבחור בטוב –

אזי מתמלאת הכוונה דירידת הנשמה בגוף – שעל ידי ירידה זו נעשית עלי' גדולה ביותר, ועד שבאים לתכלית העלי' של הנשמה – שהיא ניזונית מן הגוף⁴⁹, היינו, שלאחרי שהנשמה מגלה את מעלת הגוף, אזי נעשה הגוף משפיע להנשמה⁵⁰.

* * *

ח. מנהגי⁵¹ בית הרב מחולקים לשתיים⁵²: (א) מנהגים כלליים, מנהגים שפרסמום ברבים, (ב) מנהגים פרטיים, מנהגים שנהגו בחשאי.

בשנים האחרונות לחיים חיותו בעלמא דין גילה כ"ק מורי וחמי אדמו"ר ריבוי מנהגים, גם מאותם מנהגים שנהגו בחשאי.

(48) נצבים ל, טרייט.
(49) ראה המשך וככה תרל"ז פפ"ח ואילך. סה"מ תרנ"ט ע' צז ואילך. המשך תרס"ו ע' תקכח. סה"מ תרח"ץ ע' ריט. ועוד.
(50) ראה גם תורת מנחם – התוועדות תשנ"ב ח"א ע' 325 ואילך.
(51) סעיף זה הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ונדפס (באידיש) כהקדמה לספר המנהגים ואח"כ בהוספות ללקו"ש חכ"ג ע' 3-522.
(52) ראה גם סה"ש תרצ"ו ע' 48. וש"נ.

(40) הקדמת הרמב"ן לאיוב – הובא בתניא אגה"ת פ"ב.
(41) תגיגה טו, ב.
(42) ראה לקו"ת בשלח א, ד. ובכ"מ.
(43) תהלים כז, ד. וראה תניא אגה"ק סכ"ט (קמט, א).
(44) תהלים קלט, טז.
(45) ראה לקו"ת שלח נב, א. שה"ש כב, ב. ובכ"מ.
(46) סוטה ג, רע"א.
(47) פ"ב (לעיל ע' ז).

בהכירו את היחס, את הרצון לקיים את דבריו, והפרסום שיקבלו הדברים – לא הי' זה סתם ענין של "דרוש וקבל שכר"⁵³, אלא ענין של הוראה בנוגע לפועל. והיינו, שכל אלה שהגיעה אליהם הודעת המנהגים, יתחילו גם הם, לאחרי הכנה במידה ידועה, להתנהג כן בפועל. וגם – על יסוד ה"כלל גדול בתורה" "ואהבת לרעך כמוך"⁵⁴ – שהם ימסרום לאלה שעדיין לא יודעים אודותם, שגם הם יתנהגו כן.

ובדוגמת כללות תורת החסידות, שאינה עבור כיתה או חלק מבני ישראל, אלא עבור כל בני ישראל (כדברי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר⁵⁵ בשם אדמו"ר הזקן) – כן הוא גם בנוגע למנהגי ודרכי החסידות.

והגם שמבואר בקונטרס העבודה⁵⁶ שאין להיתפס ("מ'דארף זיך ניט אָנכאַפֿן") להידורים שלא שייכים אליהם, ומה גם שלפעמים ישנו גם חשש שיעשה מההידור עיקר, ועל העיקר לא ישים לב כדבעי – מכל מקום, אותם ענינים שגילו והגיעו אליו, בהשגחה פרטית, קרוב לוודאי שזוהי הוראה מלמעלה שענינים אלו שייכים אליו (וכמובן – צריך להבטיח ("באָוואַרענען") שלא יהי' החשש האמור).

והטענה שכיון שעדיין אינו בשלמות בענינים פחותים יותר, אינו שייך לענינים נעלים – הרי המענה על זה במכתבו של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע⁵⁷ (על זה ש"סמוך לפלטירי' שלך לא הורשת"⁵⁸): "בהדי כבשא דרחמנא למה לך"⁵⁹. כל ענין שמזדמן לידו, צריך לעשותו. אילו לא הי' הדבר שייך אליו, לא היו מזמינים לו מלמעלה דבר זה. ובפרט אותם הענינים שהרבי גילה אותם, כנ"ל, באופן של פירסום והפצה עד ל"חוצה".

וכללות הענין בזה – שיש ענינים שפעם היו עושים אותם רק רבותינו נשיאינו, ובכך היו מוציאים ידי חובה את כלל ישראל; אבל עכשיו, לאחרי שרבותינו נשיאינו גילו ענינים אלו, צריך כל אחד ואחת לעשותם בעצמו.

וענין זה הוא בהתאם להחידוש של חסידות חב"ד – שלא להסתמך על הרביים, אלא שתהי' גם העבודה בכוח עצמו⁶⁰.

ט. וזהו שמצינו כמה וכמה ענינים שבעבר היו עושים אותם רק יחידי סגולה, ולא כולם (מפני שכאשר עושים ענין מסוים צריכים להיות שייכים אליו, וכנ"ל), ואילו עתה, לאחרי שנתפרסמו הדברים, הרי זה נתפשט ונתקבל אצל כולם.

ולדוגמא – המנהג בנטילת ידיים לסעודה לשפוך מים על כל יד ג' פעמים ולאחוז את הספל במגבת – הנה כאשר פעם שאל מישהו אם לנהוג כן, ענו לו שאין זה שייך אליו⁶¹, ואילו עתה נתפשט המנהג אצל כל החסידים כדבר פשוט⁶²,

ועד – כפי ששמעתי – שיש בתים שגם נשי ובנות ישראל מהדרות ליטול ידיהן באופן האמור ("מיט אַ האַנטוך אויף דער פלייצע"...)! הידור שבכמה חוגי בני ישראל ("די עולם'שע") לא הגיע לעת אפילו לרבנים – הגיע אליהן, כיון שגדלו ונתחנכו בבית חסידי.

וכאמור, שמנהגי החסידות הם כמו תורת החסידות, והרי גם בנוגע לתורת החסידות השתדל כ"ק מורי וחמי אדמו"ר בשנים האחרונות לפרסם מאמרים ושיחות (שבהם נתבארו ענינים בתורת החסידות ובמנהגי ודרכי החסידות) באידיש, באמרו שכוונתו שיהיו הדברים מובנים גם לנשי ובנות ישראל⁶³.

ונקודת הדברים – שההנהגה בדרכי ומנהגי החסידות, ובכללם גם מנהגי בית הרב, הוא ענין השייך לכל, ועוד זאת – שענין זה מסייע גם לגרש את החושך כפול ומכופל שבעולם, שהרי מעט אור דוחה הרבה חושך⁶⁴, אפילו מעט אור, בבחינת "פתחו לי כחודה של מחט"⁶⁵, אבל מעט אור על כל פנים מוכרח להיות; יהי' ענין זה, אפוא, ה"מעט אור" שידחה את החושך.

(59) ברכות יו"ד, סע"א.

(60) ראה תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 212. וש"נ.

(61) ראה סה"ש תש"ד ע' 117. וראה גם סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 82 ואילך.

(62) ראה סה"ש תרצ"ו ע' 98. וש"נ.

(63) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ז ע' 116.

(64) תניא פי"ב (יז, א). חובת הלבבות שער יחוד המעשה פ"ה.

(65) ראה שהש"ר פ"ה, ב (ב).

(53) סוטה מד, א. וש"נ.

(54) קדושים יט, יח ובתו"כ ופרש"י עה"פ.

(55) ראה סה"ש תרפ"ט ע' 72. תש"ד ע' 93. אגרות-קודש

(56) מוהרי"צ ח"י ע' דש. לקו"ש ח"ט ע' 344. ועוד.

(57) פ"ז.

(58) ראה "מבוא" לקונטרס ומעין ע' 22 (אגרות-קודש אדמו"ר

מוהר"ב ח"א ע' רסו).

(59) ספרי עקב יא, כד.

י. האמור לעיל הוא בנוגע למנהגים בכלל. ובפרט בנוגע למנהגי חתונה – הרי זה בוודאי נוגע לכל, שהרי בנישואין צריך להתגלות כוח האיץ-סוף⁶⁶ ב"דור ישרים יבורך"⁶⁷, וכיון שהתגלות כוח האיץ סוף נמשכת על ידי נשיא הדור, לכן נוגע יותר שתהי' ההנהגה במנהגי בית הרב.

יא. הדיוק במנהגי החתונה⁶⁸ – כבכל המנהגים בב' סוגים הנ"ל שהם מדויקים ביותר – הוא עד כדי כך שדייקן אפילו בנוסח ההזמנה.

קודם חתונת גיסי⁶⁹ צוה כ"ק מורי וחמי אדמו"ר שיעתיקו את נוסח ההזמנה⁷⁰ מההזמנה⁷¹ לחתונה שלנו⁷². ובמענה לשאלתי, השיב כ"ק מורי וחמי אדמו"ר שנוסח זה הוא מההזמנה לחתונה שלו, וכנראה שכן הי' גם בחתונות שלפני זה.

בנוסח ההזמנה ישנם ארבע פסקאות, וד' האותיות שבראשי הפסקאות הם אותיות אהבה. – כ"ק מורי וחמי אדמו"ר לא רצה שישמו לב לכך, כדי שלא תהי' יניקה לחיצונים, אבל לפועל שמו לב, ולא היתה דעת כ"ק מורי וחמי אדמו"ר נוחה מזה.

יב. בנוסח ההזמנה של החתונה – נוסח ההזמנה לחתונתו של הרבי, ובמילא כן הוא גם בנוסח ההזמנה ששלח הרבי לחתונת בנותיו ("זיינע קינדערס חתונה") – הי' כתוב זמן החופה בשעה החמישית בערב. הן כשהיתה החתונה בחורף והן כשהיתה החתונה בקיץ – כתבו תמיד זמן החופה בשעה החמישית בערב. החופה עצמה נערכה אמנם בלילה,

– בחתונתי נערכה החופה בשעה מאוחרת ביותר ("גאָר שפעט"), בגלל טעם חיצוני – אבל ה"קבלת פנים" – דייקן שתתחיל בשעה החמישית⁷³.

יג. את הכתובה – כתבו (לא סמוך להחופה, אלא) מבעוד יום, וגם קבלת הקנין וחתירת העדים היו מבעוד יום, ובעת החופה היתה רק מסירת הכתובה.

ולהעיר, שעל פי דין יכול להיות שעבוד הכתובה גם כמה ימים קודם הנישואין.

יד. השושבינין שמוליכים החתן והכלה להחופה – הנה בהחתונה שלי לא הי' אדמו"ר נוכח, אבל גם בהחתונה של גיסי, היו שושביני החתן אבי החתן ואבי הכלה, כ"ק מורי וחמי אדמו"ר (אבי הכלה), והרב החסיד ר' משה האָרענשטיין (אבי החתן).

ושושביני הכלה – איני יודע, אבל כנראה שגם שם הי' על דרך זה – אם החתן ואם הכלה. ותחת החופה, סובבו (עם הכלה) הורי החתן והכלה.

בעת שמוליכים את החתן ל"באָדעקעניש", ואחרי כן לחופה, וכן בעת שמוליכים את הכלה להחופה⁷⁴ – מנהג בית הרב שמנגנים כסדר ניגון אדמו"ר הזקן הידוע (בן ד' הבבות)⁷⁵.

טו. הקידושין – היו בטבעת של זהב⁷⁶.

– בספר אוצר חילוף מנהגים (מכתב-יד) בין בני ארץ ישראל ובני בבל⁷⁷, והובא גם בים של שלמה (למהרש"ל) בסוף בבא קמא⁷⁸, איתא שמנהג בני ארץ ישראל לקדש בטבעת.

לכאורה היתה הטבעת צריכה להיות של כסף⁷⁹ – מכמה טעמים: א) לשון המשנה הוא⁸⁰ "בכסף ובשווה

66 ראה לקו"ת שה"ש מ, א. ובכ"מ.

67 תהלים קיב, ב.

68 בהבא לקמן – ראה גם "רשימות" חוברת נו ע' 19 ואילך.

69 הרבנית שיינא עם הרה"ח וכו' ר' מנחם מענדל הכהן האָרענשטיין הי"ד – ביו"ד סיון תרצ"ב (המו"ל).

70 כמה הזמנות נדפסו באגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ע' תיה ואילך.

71 כמה הזמנות נדפסו שם ס"ע קנו ואילך, וצילומם בתורת מנחם – דרושי חתונה ע' שיט ואילך.

72 כ"ק אדמו"ר שליט"א והרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא – ביו"ד כסלו תרפ"ט (המו"ל).

73 ולא כמו שנהוג כאן, שכותבים שעה פלונית, ובפועל מתחילים שעתים לאחרי כן...

74 אין זוכרים אם הזכיר גם ע"ד הסיכוב סביב החתן תחת החופה (המו"ל).

75 ולא כפי שנוהגים כאן, שמנגנים תחילה ניגון אדמו"ר הזקן, ואח"כ ניגון אחר.

76 ראה אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג ריש ע' תכט. תורת מנחם – התועודיות ח"ב ס"ע 252 ואילך. וש"נ.

77 "חלוף מנהגים בין בבל וא"י" (וויצען תרל"ח, ולאח"ז ירושלים תשל"ל), "אוצר חלופי מנהגים" (ירושלים תש"ב, ולאח"ז שם תשל"ג) – אות כה.

78 סעיף כה.

79 ראה גם מכתב כ"ק הרה"ק המקובל וכו' מוהר"ר לוי"צ שניאורסאהן זי"ע הנדפס בתורת מנחם – דרושי חתונה ע' רצב.

80 ריש מס' קידושין.

כספ". ב) על פי קבלה צריך להיות טבעת של כסף⁷⁶. ג) קידושין הוא ענין של אהבה, שזהו ענין כסף, מלשון "נכסוף נכספת"⁸¹,

אבל בפועל היו הקידושין בטבעת של זהב. – טעם הדבר יחשוב כל אחד כרצונו, אבל בכל אופן, כך הי' (כ"ק מורי וחמי אדמו"ר הי' אומר: כך שמעתי).

הטבעת – היתה חלקה, היינו, שלא הי' חרות על גבה שום דבר. – ישנם כאלה שנוהגים לחקוק על הטבעת את יום הנישואין, ובודאי שענין זה לא צריך להיות בשעת הנישואין, מטעמים אחרים, אבל כ"ק מורי וחמי אדמו"ר דייק שלא הי' חקוק שום דבר, עד שצוה שיגררו את ה"פראָבע" (חותמת-מבחן על דבר סוג הזהב)⁸². את הטבעת מתחיל החתן לענוד על אצבע הכלה באמירת התיבות "הרי את", ולאמירת התיבה האחרונה, "וישראל", מסיים ענידת הטבעת היטב, ומסיר את ידו, שבזה יוצאת הטבעת מרשותו ונעשית שלה.

טז. לשבירת הכוס תחת החופה – לא לקחו (בחתונה הנ"ל) כוס בפני עצמה⁸³, אלא הכוס שבו קידשו ואמרו הברכות, לאחר שנתנו להחתן והכלה לטעום ממנו, נתנו למישהו (שמו הי' משה אהרן) לשתותו, ואחרי כן שברו כוס זה.

יז. כשהוליכו את החתן והכלה לחדר היחוד,

– חדר היחוד הי' באחד מחדרי הישיבה. גם הקבלת פנים נערכה באחד מחדרי הישיבה. והחופה נערכה בחצר הישיבה, תחת כפת השמים⁸⁴. הסעודה – נערכה במקום אחר (כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת-שחוק: "אויף אַ אַמעריקאַנסטן אופן"...) – על פי רצונו של כ"ק מורי וחמי אדמו"ר שבישיבה יערך רק החלק הרוחני של החתונה⁸⁵ –

היתה מונחת על סף דלת חדר היחוד כף של כסף, והציווי הי' שלא לדרוך עלי', אלא רק לעבור על גבה.

הסדר הי' שבתחילה נכנסו גם המחותנים (אף שנקרא "חדר היחוד"), ועל פי ציווי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר השתמטו אחד אחד מן החדר. כ"ק מורי וחמי אדמו"ר מזג בעצמו כוס חמין (תה) להחתן והכלה (לשבור את הצום), ויצא גם הוא מן החדר.

יח. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

יעזור השם ית' שיהיו שמחות אצל בני ישראל, ובפרט שמחות נישואין, שזוהי ההכנה להמעמד ומצב ש"יכלו כל הנשמות שבגוף", שאז "בן דוד בא"⁸⁶.

* * *

יט. בנוגע להמסופר בפרשת השבוע אודות המנחה ששלח יעקב לעשו – מבואר בתורה אור⁸⁷ שזהו על דרך ענין הקרבנות שנקראים בשם מנחה.

וממשיך לבאר הטעם שהמנחה ששלח יעקב לעשו אינה מתאימה לענין הקרבנות, הן מצד המספר, "עזים מאתיים גו"⁸⁸, שלא מצינו דוגמתו בענין הקרבנות, והן מצד סוגי הבהמות, ששלח גם "גמלים"⁸⁹ שהם טמאים בקרבנות,

– ואין לתרץ שקודם מתן תורה שאני, שהרי גם בקרבנות שקודם מתן תורה מצינו שנח הקריב מן הבהמה הטהורה דוקא⁹⁰ (שמהם הכניס לתיבה "שבעה שבעה"⁹¹, "כדי שיקריב מהם קרבן בצאתו" מן התיבה⁹²), ועל דרך זה בקרבנות שהקריב אברהם אבינו וכו' –

כיון שקרבנות אלה אינם שייכים לעולם התיקון, אלא לעולם התוהו, ש"אין אתנו יודע עד מה האיך ומה

(86) חסר המשך נוסח הברכה (המו"ל).

(87) פרשתנו כה, ב ואילך.

(88) פרשתנו לב, טו.

(89) שם, טז.

(90) ראה זבחים קטו, סע"ב ואילך.

(91) נח ז, ב.

(92) פרש"י עה"פ.

(81) ויצא לא, ל. וראה תניא רפ"ג. תו"א ר"פ וישב. ובכ"מ.

(82) ראה הנסמן בספר הנישואין כהלכתם (ירושלים תשד"מ) ח"א

פ"ז ס"ח. וראה גם לקו"ש חט"ו ע' 338 הערה 59.

(83) כפי שנוהגים כאן.

(84) ראה אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ט ע' תיג. תורת

מנחם – התוועדיות ח"ב ע' 246. וש"נ.

(85) ראה תורת מנחם – דרושי חתונה ע' רעח.

הם הקרבנות ואיזה שיעור, רק יעקב אבינו עליו השלום ידע עניינם וכך שלח . . קרבנות אחרים אשר לא כתובים בתורה בקרבנות דתיקון ושיעורים אחרים כו"ל⁹³.

כ. והנה, כיון שהתורה מספרת לנו סדר הקרבנות דעולם התוהו, בהכרח לומר, שגם עכשיו, לאחר מתן תורה, שעיקר העבודה היא בסדר דעולם התיקון, שייך וישנו אצל כל אחד ואחת גם סדר העבודה דתוהו, אלא שענין זה אינו אלא הכנה והקדמה לסדר העבודה דתיקון.

וכמו שהוא בנוגע לתוהו ותיקון עצמם – שאף על פי שבנוגע לעולם התוהו נאמר "דין לא הניין לי"⁹⁴, ולכן היתה השבירה דעולם התוהו, מכל מקום, יש גם מעלה בבנין עולם התוהו, שנברא מלכתחילה באופן ד"בונה על מנת לסתור"⁹⁵ – שלאחרי זה נעשה בניין עולם התיקון באופן נעלה יותר מכמו שהי' לולי בנין וסתירת עולם התוהו⁹⁶.

[וזהו גם המענה על השאלה מהו הצורך במציאות הרע, דלכאורה, בשביל ענין העבודה הי' מספיק הקו ד"עשה טוב", ומהו הצורך במציאות הרע שיצטרכו לדחותו – כי דוקא על ידי זה שישנה מציאות הרע ודוחים אותו, אזי ה"עשה טוב" הוא באופן נעלה יותר.

ועל דרך זה בנוגע לגילוי תורת החסידות, שיש השואלים למה היתה צריכה להיות התנגדות לתורת החסידות, לאחר שכבר הגיע הזמן להתגלות תורת החסידות – כי דוקא על ידי זה שישנה התנגדות ומבטלים אותה, נעשה גילוי החסידות ביתר שאת, נוסף לכך שגם השמחה – "עבדו את ה' בשמחה"⁹⁷ שזהו מהיסודות של תורת החסידות – היא גדולה יותר].

ועל פי זה מובן דיוק לשון הכתוב⁹⁸ "לא תוהו בראה לשבת יצרה" – דלכאורה, מספיק לומר "לשבת יצרה", ומעצמו הי' מובן ש"תוהו" מושלל ומופרך, ולמה צריך לומר גם "לא תוהו בראה" – כי, בהזכרת תיבת "תוהו" בתורה, מודגש קיום מציאותו של עולם התוהו, אלא שמציאותו היא באופן ש"לא תוהו בראה", "בונה על מנת לסתור".

דוגמא לדבר בנגלה דתורה: הנודר נדר ואומר לכשאדור יהי' מופר, היינו, שחלות הנדר הוא מלכתחילה באופן שיהי' מופר.

כא. והנה, הענין דתוהו ותיקון אצל כל אחד ואחת בפרטיות הוא – קודם הנישואין ואחרי הנישואין: הענין ד"לשבת יצרה" כפשוטו – קאי על ענין הנישואין, ונמצא, שהזמן שקודם הנישואין הוא בבחינת תוהו, והזמן שלאחרי הנישואין הוא הסדר דתיקון.

והרי בוודאי צריך להיות הזמן שקודם הנישואין, ויש בו מעלה וכו', אבל התכלית היא בהזמן שלאחרי הנישואין, ואילו הזמן שקודם הנישואין הוא רק בתור הכנה להזמן שלאחרי הנישואין.

וזהו הטעם שהסדר בליובאוויטש בכלל ובישיבת תומכי תמימים בפרט – כפי שהנהיגו המייסד והמנהל-פועל, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, ובנו כ"ק מורי וחמי אדמו"ר – אינו כמו בכמה ישיבות שהבחורים לומדים עד גיל מבוגר ביותר (ל' שנה וכיוצא בזה), אלא בשנות העשרים המוקדמות צריכים להתענין ולעסוק בשידוך כפשוטו למטה מעשרה טפחים – מטעם הנ"ל ש"לא תוהו בראה לשבת יצרה".

ולכן, הנהגתו של בן עזאי שלא נשא אשה בגלל שנפשו חשקה בתורה⁹⁹ – לא היתה רצוי', כיון שזהו סדר הנהגה של תוהו. וזאת – אף על פי שידוע¹⁰⁰ שעל ידי לימוד התורה המשיך נשמות הגרים, והיינו, שאצלו לא הי' ענין של תוהו ממש, אלא שאף על פי כן לא הי' זה אמיתית ענין התיקון, וראי' לדבר – שכניסתו לפרדס ("ארבעה נכנסו לפרדס . . בן עזאי") לא היתה כמו אצל רבי עקיבא שנכנס בשלום ויצא בשלום¹⁰¹. ועל אחת כמה וכמה בנוגע לאלה שלא שייכים למדרגתו של בן עזאי שהמשיך נשמות על ידי לימוד תורתו – בוודאי צריך להיות אצלם הענין ד"לשבת יצרה" כפשוטו, ובמילא צריכים להשתדל שיבוא הדבר בפועל ממש, ובהקדם.

(97) תהלים ק, ב.

(98) ישע' מה, יח.

(99) יבמות סג, סע"ב.

(100) ראה שער הגלגולים הקדמה לד.

(101) חגיגה יד, סע"ב. טו, סע"ב – ע"פ גירסת הע"י. ירושלמי

חגיגה פ"ב ה"א.

(93) תו"א שם.

(94) ב"ר פ"ג, ז. פ"ט, ב. ועוד. וראה סה"מ הש"ת ס"ע 55

בהערה.

(95) סה"מ תקס"ג ח"ב ע' תשכח. מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים

ח"ב ס"ע תקפב ואילך.

(96) ראה סה"מ עטר"ת ע' כו.

– לאדמו"ר האמצעי הציגו כמה שידוכים, ואמר, שיבחר בשירוך שיוכל לבוא אל הפועל בהקדם יותר, כיון שמשתוקק כבר לשמוע את מאמרי החסידות שיאמר אדמו"ר הזקן בהחתונה¹⁰². (כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת שחוק): איני יודע אם יש לכולם צימאון לחסידות כמו שהי' אצל אדמו"ר האמצעי... מסתמא יש חילוקי דרגות בזה, אבל בכל אופן, מצד הענין ד"לשבת יצרה" – יש להשתדל שיבוא הדבר בפועל בהקדם.

כב. ויש להוסיף, שגם בהזמן שלאחרי הנישואין שייך הענין דתוהו, וראי' לדבר, שגם לאחרי הנישואין קורין פרשת וישלח שבה מסופר אודות הקרבנות דעולם התוהו.

ויובן על פי מה שנאמר¹⁰³ "כנען בידו מאזני מרמה", ומבואר בזה¹⁰⁴ ש"כנען פירושו סוחר. . על דרך משל כמו הסוחר שיפזר ממון כסף וזהב ומוציאם מרשותו כדי להרוויח ולהשתכר, וכל עיקר כוונתו להיות מפזר ונוסף עוד", – אלא שבזה גופא יש ב' אופנים: יש מי שהולך בדרך הישר, שעוסק במשא ומתן כדי להרוויח כדי צרכו, ויש מי שהולך בדרך עקלתון, שמוטרד ביותר מצד רצונו להרבות הון ועושר, עד כדי כך שמעמיד עצמו בסכנה כדי להשיג אבנים טובות ומרגליות וכו', שעל זה נאמר¹⁰⁵ "איוולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו", היינו, שמתעקש לילך דוקא בדרך עקלתון, ואחרי כן בא בטענות מדוע אינו מצליח וכו', כמבואר בהמשך מים רבים¹⁰⁶ –

ודוגמתו בנמשל – הוא ענין ירידת הנשמה למטה, שזוהי ירידה גדולה ביותר, שהרי בהיותה למעלה היתה באהבה ויראה כו', מה שאין כן בירידתה למטה, ובלשון חכמינו ז"ל¹⁰⁷ "למצרים ירדתם כו' יצר הרע יש ביניכם", ועל דרך זה הירידה ל"כנען" ("כנען בידו מאזני מרמה"), שהיא מהמקולקלים שבאומות¹⁰⁸ – שזהו כמשל הסוחר שמוציא כסף וזהב מרשותו להיות מפזר ונוסף עוד, ודוגמתו בהנשמה שמוציאה את הכסף וזהב שהם האהבה והיראה, בשביל היתרון שהי' על ידי ירידתה למטה, שעל זה נאמר¹⁰⁹ "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף", "כלומר שיש יתרון ומעלה בתורת פיך בעולם הזה יותר מבחינת זהב וכסף שהיתה הנשמה למודה בהם בתחילה".

והענין בזה – שהיתרון והריוח שנעשה על ידי הירידה למטה, הוא, מצד המעלה שבעבודת הביורורים בדברים גשמיים ששורשם מעולם התוהו, שזהו ענין התוהו כפי שהוא בכללות העבודה שלאחרי מתן תורה.

כג. וזהו גם תוכן המשך הפרשיות – שמפרשת וישלח באים לפרשת וישב:

כאשר לא מתפעלים מהחושך שבעולם, ויוצאים בתוקף המתאים לעסוק בעבודת הביורורים – שזהו התוכן דפרשת וישלח – אזי נעשה "וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען"¹¹⁰:

אביו – יצחק – הוא בחינת גבורות דעתיק¹¹¹, וכיון ש"לית שמאלא בהאי עתיקא"¹¹², ישנו פחד ומורא מכללות הירידה לארץ כנען, שזהו ענין "מגורי אביו", "מגורי" מלשון פחד ומורא¹¹³.

אמנם מעלתו של יעקב – שאצלו נעשית עבודת הביורורים בארץ כנען באופן של התיישבות, "וישב יעקב"¹¹⁴.

* * *

כד. דובר לעיל (סעיף ח"ט) שמנהגי בית הרב שייכים לכל ישראל, שכן, מנהגי ודרכי החסידות הם כמו תורת החסידות ששייכים לכל ישראל.

וכללות הענין בזה – שאצל כל אחד ואחת מישראל צריך להיות הן גליא דתורה והן פנימיות התורה, שהם בדוגמת גוף ונשמה¹¹⁵.

כה. בעת סעודת החתונה (בי"ד כסלו תרפ"ט) הלך כ"ק מורי וחמי אדמו"ר סביב השולחנות וחילק משקה לכל אחד ואחד בברכה. בגשתו למקום עמידת תלמידי הישיבה, צוה להמשיג לחלק משקה לכל אחד מהתלמידים, ואמר בפניהם שיחה¹¹⁶ שהתחלתה במאמר רבותינו ז"ל¹¹⁷ "אין התורה מתקיימת אלא במי שממית

(111) ראה תו"א מקץ לט, ב. ובכ"מ.

(112) זח"ג קכט, א. וראה שם רפט, א.

(113) ראה זח"א קפ, א. או"ת להה"מ וישב יז, ב. תו"א שם כז, ב. ועוד.

(114) ראה גם סה"ש תש"ד ע' 50.

(115) ראה זח"ג קנב, א.

(116) נדפסה בסה"ש תרפ"ט ע' 54 ואילך. וש"נ.

(117) ראה ברכות סג, ב. וש"נ.

(102) ראה גם סה"ש תרח"ץ ע' 256.

(103) הושע יב, ה.

(104) תו"א ר"פ וישב. ובארוכה – תו"ח שם. ובכ"מ.

(105) משלי יט, ג.

(106) תרל"ו – בתחלתו.

(107) שבת פח, סע"ב ואילך.

(108) תו"כ ופרש"י אחרי יח, ג.

(109) תהלים קיט, עב.

(110) ר"פ וישב.

עצמו עליי", ובין הדברים אמר: "תדעו תמימים שעליכם לבטל עצמכם מכל וכל, און אויף דעם גייט איהר, תלמדו תורה ביגיעה, גם בנגלה, וכן תלמדו חסידות. ואז הנני מברך אתכם וכו'". לימוד התורה צריך להיות הן נגלה דתורה והן תורת החסידות, שכן, נגלה וחסידות הם כמו גוף ונשמה, ולכן צריכים להיות שניהם יחד.

כשם שאי אפשר שתהי' נשמה בפני עצמה, אלא צריכים שתהי' גם מציאות הגוף, כך בהכרח שיהי' גם לימוד נגלה דתורה כדבעי, ועל דרך זה לאידך, כשם שאי אפשר שתהי' מציאות הגוף בפני עצמו, אלא צריכים גם נשמה, כך בהכרח שיהי' גם לימוד תורת החסידות והנהגה בדרכי החסידות, שזוהי נשמת התורה¹¹⁸, שנותנת חיות גם בהגוף דתורה – בדוגמת התלבשות הנשמה בגוף שאינה כמו דבר טוב המונח בתוך קליפה, שהקליפה רק קולטת ריח טוב אבל אינה משתנית, אלא באופן שהגוף עצמו נעשה דבר חי¹¹⁹.

והענין בזה – שההתקשרות דבני ישראל עם הקב"ה היא על ידי התורה, שישראל מתקשראן באורייתא ואורייתא בקוב"ה¹²⁰. וכדי לקשר לא רק את הגליא דישאל עם הגליא דקוב"ה, אלא גם את הסתים דישאל עם הסתים דקוב"ה, לא מספיק לימוד הגליא שבתורה שמקשר את הגליא דישאל עם הגליא דקוב"ה, אלא צריך להיות גם לימוד סתים שבתורה, שמקשר את הסתים דישאל עם הסתים דקוב"ה¹²¹, ובאופן שהסתים מאיר גם בהגליא (על דרך האמור לעיל בנוגע להתלבשות הנשמה בהגוף).

* * *

כו. חתונה בכלל אצל כל איש פרטי – הוא ענין כללי. אבל אצלי – הרי על ידי החתונה הוכנסתי אחרי כן בענינים כלליים כו'.

דאָס איז דער טאָג וואָס מ'האָט מיר פאַרבונדן מיט אַיין און אַיין מיט מיר, און צוזאַמען וועלן מיר אויסמאַטערן די גאולה האמיתית והשלימה (זה היום שבו קישרו אותי עמכם, ואתכם עמי, וביחד נתיגע ונביא את הגאולה האמיתית והשלימה),

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א): יעזור השם ית' שנראה פרי טוב בעמלינו.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה שהתלמידים יאמרו לחיים, ויבקשו שתהי' להם הצלחה בלימוד התורה, נגלה וחסידות (והמתין עד שכולם יאמרו לחיים, ואמר "לחיים" עימהם).

כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן מהמזונות לאחדים מזקני החסידים שזכו להיות נוכחים בהחתונה בשנת תרפ"ט. אח"כ צוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן התנועה של הבעש"ט – ג' תנועות. הבינוני. אני מאמין. ניגון אדמו"ר הזקן. "ניע זשוריצי כלאפצי".]

* * *

כו. בעמדנו בהימים שבין י"ד כסלו, זמן הלידה של חסיד, ליי"ט כסלו, שהוא ענין הברית¹²², ובפרט ביום השבת קודש שלפני י"ט כסלו, דכיון שמיני' מתברכין כולהו יומין¹²³, מתברך ממנו י"ט כסלו, ראש השנה לתורת החסידות ולדרכי החסידות, שבו נמשכת המשכה כללית על כל השנה כולה – יהי רצון שתהי' ההמשכה בנוגע לתורת החסידות ולדרכי החסידות ללא העלמות והסתרים, וללא מניעות ועיכובים, הן בגשמיות והן ברוחניות, ויהיו בנקל, ובהצלחה בדרך שלמעלה מהטבע¹²⁴.

(123) זח"ב סג, ב, פח, א.

(124) חסר סיום הברכה (המו"ל).

בסיום ההתוועדות הכריז א' מזקני החסידים שמבקשים ברכה שהרבי יוליכנו לקראת משיח. וענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: ע"י לימוד חסידות – ששייך לא רק ליחיד סגולה, אלא כל אחד צריך לקבוע עתים לזה – יביאו את המשיח.

לאחרי תפלת ערבית צוה כ"ק אדמו"ר שליט"א להרה"ח ר' שמואל לויטין לערוך התוועדות, בנתנו לו מעות עבור משקה, וברכו שתהי' ההתוועדות בדרך הישר ובהצלחה.

(118) ולהעיר מהמובא בנצו"א שמדברי הזהר (שם) "אינון דקיימו בטורא דסיני לא מסתכלי אלא בנשמתא כו", משמע שאותן שאינן יודעין סודות התורה לא עמדו על הר סיני. וכבר כתב על זה החיד"א (נצו"א שם) "לא תהא כזאת, אלא ר"ל שאינם המאמינים בסוד, אמנם המאמינים ולא ידעו אינם בכלל זה".

(119) ראה המשך תעריב ח"א ע' תכה.

(120) זח"ג עג, א.

(121) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' תקלה.

(122) ראה סה"ש תש"ז ע' 87. וש"נ.

בס"ד. שיחת י"ט כסלו ה'תשי"ד (המשך)

בלתי מוגה

ח. הסדר אצל רבותינו נשיאינו, החל מרבנו הזקן עד לכ"ק מורי וחמי אדמו"ר, הוא, שכל רבי נקרא "ממלא מקום"²² של הרבי שלפניו. ואין ענין יוצא מידי פשוטו, שהוא ממלא את כל ה"מקום" – מקום רוחני, שהוא ענין המעלה וההשגה וההבנה (כמו שכתב הרמב"ם²³) – של קודמו. כך הי' אצל אדמו"ר האמצעי לאחר רבנו הזקן, אצל הצמח-צדק לאחר אדמו"ר האמצעי, וכן הלאה, עד לכ"ק מורי וחמי אדמו"ר. אבל אף על פי כן, יש גם שינויים בהנהגתם של הנשיאים מדור לדור – כי, מדור לדור, "דור הולך ודור בא"²⁴, משתנה אופן הביורורים (שהרי לולי השינוי בעבודת הביורורים, לא הי' צריך להיות שינוי הדורות), ומצד זה משתנה גם אופן העבודה, ובמילא משתנים גם ההוראות של הנשיא שבכל דור ודור.

ולכן מצינו בסיפורים שמספרים על מה שכל רבי הי' מאחל לעצמו ("וואָס יעדער רבי האָט זיך געוואונטשען") – שלא היתה אותה ברכה אצל רבנו הזקן, אצל הנשיא שלאחריו, ואצל הנשיאים בדורות הבאים, אלא היו שינויים בזה – לפי אופן העבודה שהיתה דרושה בשביל אותו דור.

ומשום זה לא יפלא גם החילוק שבין הברכה שהי' אדמו"ר האמצעי מאחל לעצמו, להברכה שהי' כ"ק מורי וחמי אדמו"ר מאחל לעצמו:

אדמו"ר האמצעי הי' מאחל לעצמו – שאברכים ההולכים ברחוב ידברו אודות יחודא עילאה ויחודא תתאה²⁵. וכ"ק מורי וחמי אדמו"ר הי' מאחל לעצמו – שכל אברך, ואפילו בחור, יהפוך ל"עסקן", לפעול בהסביבה שלו בהתאם למעמדה ומצבה – אם בנוגע לשמירת שבת או בנוגע ללימוד אל"ף בי"ת, ואפילו באנגלית... ושניהם תבעו זאת אצל כל השייכים אליהם:

כשם שאדמו"ר האמצעי תבע שאברכים ידברו אודות יחודא עילאה ויחודא תתאה, מבלי להתחשב מניין מוצאו של אברך זה, ומהו מעמדו ומצבו ("פון וואַנעט ער שטאַמט און באַ וואָס ער האַלט"),

כך גם בנוגע למעשה בפועל תבע כ"ק מורי וחמי אדמו"ר מכל אחד ואחד – מבלי להתחשב במעמדו ומצבו, גודל מעלתו ומעלת הענינים שעוסק בהם – שימסור חלק (לא רק מממונו, אלא גם) מגופו, ואפילו מנשמתו, כדי לעשות טובה ליהודי,

ולאו דוקא כשצריך ללמדו ענינים עמוקים בתורה או עניני הידור בקיום המצוות, אלא גם כאשר צריך לדבר עמו אודות ענין פשוט ביותר, ולא להמתין עד שיבואו להזמינו ולהביאו "בתופים ובמחולות", ולהכריז לפניו: ראו מי הוא הבא לעשות מצוה... אלא לרוץ ולחפש בעצמו להציל יהודי, אפילו לשעה קלה, ואפילו בענין פשוט.

ט. והנה, מה שיודעים אנו בענין זה אודות רבנו הזקן – יובן מהסיפור דלקמן²⁶:

פעם, כאשר אדמו"ר האמצעי ישב בחדרו ולמד, ובאותו חדר ישן תינוק בעריסה²⁷, נפל התינוק – תוך כדי שינה – מן העריסה על הרצפה, ופרץ בבכי, אבל אדמו"ר האמצעי, בהיותו שקוע בלימודו, לא שמע מאומה. ואילו רבנו הזקן, שישב ולמד בחדר אחר, היינו, בריחוק מקום יותר, ומאחורי מחיצה – שמע את בכיו של הילד, ונכנס והרים את התינוק והרגיעו והשכיבו בעריסה.

לאחר זמן, דיבר רבנו הזקן עם בנו אדמו"ר האמצעי על-דבר מאורע זה, באמרו כיצד צריך להיות אופן העבודה – שבוודאי צריכים להיות שקועים בעמקות הלימוד, אבל, בשעה שילד קטן בוכה, אפילו מתוך שינה, צריכים "לשמוע" את קול בכיו, להפסיק הלימוד ולהרגיעו כו'.

(25) ראה סה"ש תש"ב ע' 104.

(26) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ז ע' 193. וש"נ.

(27) כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק ואמר: בימים ההם לא הי' "פיוזר הנפש" לחיות בבית עם ריבוי חדרים, ולכן, באותו חדר שלמד אדמו"ר האמצעי, ישן גם תינוק בעריסה.

(22) כתובות קג, ב. רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ז. וראה הל' כלי

המקדש פ"ד ה"כ.

(23) הל' יסוה"ת פ"ב ה"ו. מו"נ ח"א פ"ח. ועיין באריכות בס' החקירה להצ"צ ער, סע"ב ואילך.

(24) קהלת א, ד.

ועל פי הידוע שכל הענינים שישנם למטה הם בדוגמת אותם ענינים כפי שהם ברוחניות – יש לבאר תוכן סיפור הנ"ל ברוחניות.

י. ובהקדמה:

לפעמים נמצא אדם במעמד ומצב שאינו יודע מה נעשה מסביבו – בגלל היותו בתנועה של פחד ויראה, אפילו יראה תתאה, ועל אחת כמה וכמה כשמדובר אודות יראה פנימית, יראת בושת, שהיא יראה עילאה, או למעלה מזה.

וכמדובר לעיל (בהמאמר²⁸) שענין זה הוא בכוחו של כל יהודי – דכיון שיש בו יראה תתאה (אפילו יראת העונש, או גם למטה מזה), שעל זה נאמר²⁹ "מה ה' אלוךך שואל מעמך כי אם ליראה גו'", הרי זה "כלי" שמעורר וממשיך ומקבל גם היראה עילאה, עליו נאמר³⁰ "הן יראת ה' היא חכמה".

– האמת היא, שהגילוי דיראה עילאה יהי רק בביאת המשיח,

וכפי שמצינו במאמר חסידות³¹ שמתחיל גם הוא בפסוק³² "צדקת פרזונו", על דבר "מעלת היראה הפנימי" שהי' בבעל שם טוב ז"ל שהי' מעיין יראה של משיח כו",

אבל אף על פי כן, יכול כל יהודי לעורר ולהמשיך יראה עילאה מה"אוצר" של הקב"ה, שעליו נאמר³³ "אין לו להקב"ה בעולמו אלא אוצר של יראת שמים בלבד".

ואם כן, במצב כזה שאינו יודע מה נעשה מסביבו, אפילו בנוגע לענינים שנעשים בעולם שלו – איך אפשר לדרוש ממנו שישמע קול ילד בוכה, ולא רק בכי' שכלית, אלא גם בכי' מתוך שינה?!

זאת ועוד: גם אם היתה מציאות שיוכל לשמוע קול ילד בוכה – מה מקום להפסיק מעבודתו ב"יחודים עליונים" כדי לעשות טובה לילד קטן?!

והמענה לזה – על פי ביאורו של בעל השמחה ש"נפש השנית בישראל היא חלק אלוהי ממעל ממש"³⁴, שענין זה נאמר על כל איש ישראל, אפילו על "הפושעים ומורדים בתלמידי חכמים"³⁵, שגם נשמתם היא לא רק "חלק אלוהי ממעל", אלא גם (בתוספת תיבת) "ממש"³⁶!

ובמילא, לא צריך להיות נוגע לו כל כך המצב של הגוף ונפש הבהמית, ואפילו המצב של נפש האלוהית מצד כוחות הגלויים; עליו לדעת שהולך הוא לעסוק עם "חלק אלוהי ממעל ממש" – שנמצא בגלות בגופו ונפשו של יהודי זה.

וגם אם הלה הוא במעמד ומצב ד"מי שאין בו דעה" ש"אסור לרחם עליו"³⁷ – הרי ידוע³⁸ מה שאמר כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע אל כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, בנוגע לאדם כזה שהתורה פוסקת ש"אסור לרחם עליו": תאר לעצמך עד כמה גדולה הרחמנות עליו...

ועל דרך זה בנדון דידן, שמדובר אודות "ילד קטן" – שהרי בשעה שאדם עובר עבירה, אין זה אלא מפני ש"נכנס בו רוח שטות"³⁹, והיינו, שאין בו דעה, ובמילא, הרי הוא "קטן", ואפילו "קטן שלא הגיע לחינוך", ואם כן, הרחמנות עליו גדולה עוד יותר!

זאת ועוד – שענין הרחמנות נוגע להגדול ביותר דוקא, אשר, ככל שתגדל מעלת האדם, יתעורר ברחמים גדולים יותר, כידוע⁴⁰ שהתעוררות רחמים גדולים היא דוקא אצל זה שיש לו מדת ההתנשאות מצד עצמו, וכמו החילוק שבין שר למלך – שאצל שר יש חילוק בין הרחמנות על איש זה לרחמנות על איש אחר, לפי ערך

(28) פ"ט (התוועדיות תשי"ד ע' 221. יודפס לקראת ש"פ וישב, ע' יד).

(29) עקב יו"ד, יב. וראה תניא פמ"ב.

(30) איוב כח, כח. וראה תניא פמ"ג (סב, רע"א).

(31) תו"ח שמות שכת, סע"ב.

(32) ס' שופטים ה, יא.

(33) ברכות לג, ב. שבת לא, ב.

(34) תניא רפ"ב.

(35) ראה שם ספ"ב.

(36) ראה ב"מ"מ, הגהות והערות קצרות לס"ב" ע' לד, ובלקוטי פירושים שם.

(37) ברכות לג, א.

(38) ראה גם שיחת י"ט כסלו דאשתקד (תשי"ג) ס"ז (תורת מנחם

– התוועדיות ח"ז ע' 210). וש"נ.

(39) סוטה ג, א. וראה תניא פי"ט. פכ"ד.

(40) ראה לקו"ת עקב יג, ד. ובכ"מ.

העושר והעוני שלהם, וכיוצא בזה, מה שאין כן אצל מלך גדול ביותר, שהכול לפניו כאין וכאפס, יש בו רחמים גדולים על הכול;

אלא, מי שהוא "דכא ושפל רוח" גם בהרגש שלו, הרי הוא "כלי" שבו יתקבלו הרחמים גדולים דהמלך הגדול, וכמאמר הנביא⁴¹ "מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח", שעם היותו מצד עצמו "מרום וקדוש", שהכול שווים לפניו, הרי ה"כלי" לזה הוא "דכא ושפל רוח" דוקא.

יא. וזוהי ההנהגה שקבע הנשיא הראשון של חסידות חב"ד לדורותיו אחריו עד ביאת המשיח (וגם לאחרי זה):

כאשר פוגשים "ילד קטן" ברוחניות [כדברי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר⁴² שבכגון-דא אין להתחשב בהנרשם ב"תעודת לידה" או ב"דרכון", כי אם במספר השנים של אורח-חיים הראוי ליהודי, כך שייתכן שב"דרכון" נרשם שהוא בן שבעים שנה, ובפועל ממש חי כיהודי שנים אחדות בלבד, ובמילא נחשב הוא כ"ילד קטן"] – יכול לחשוב לעצמו: מה לו, כגדול בישראל, ולילד קטן ששקוע בשנתו, נפל מהעריסה ונחבט ובוכה, שבשבילו יפסיק מתורתו ותפלתו?!

וההסברה בזה – שדוקא בהנהגה כזו נראה וניכר תכונתו של נשיא בישראל, כדאיתא במדרש⁴³ שכאשר הקב"ה לקח את משה רבנו לרועה על ישראל "לא בחנו אלא בצאן", והיינו, שלא בחנו בהנהגתו ביחס ל"נשמות", אפילו לא נשמות בגופים, אלא "בצאן" דוקא: "יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם – הצלעה והנדחה"⁴⁴ – כך חייך אתה תרעה צאני ישראל".

וכך היתה דרכם של רועי ישראל בכל הדורות שלאחרי זה, ודרך זו הורו לכל אחד ואחת מישראל – בנותנם את הכוחות הדרושים לכך – שגם כאשר נמצאים במעמד ומצב נעלה, ובתנועה של רוממות והבדלה כו', הרי בשעה שפוגשים ילד קטן בוכה, אפילו בשנתו, צריכים להפסיק מעניניהם ולטפל בילד הקטן להביאו לידי מנוחה.

זוהי אפוא ההוראה שהתחילה על ידי בעל השמחה, שהפסיק מעניניו, ייחודים עליונים כו', בשביל להרגיע ילד קטן.

ומזה נולדה ההוראה של כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שתבע ותובע וימשיך לתבוע מכל אחד ואחת, [בכלל ה' כ"ק מורי וחמי אדמו"ר תקיף בדעתו, ומעולם לא התעייף ל"רדת לחייו" של מישהו ("דערגיין יענעם די יאָרן")... – דהיינו, לְפָנֵי אֹתוֹ – עד שהצליח לפעול פעולתו], אשר ככל שתגדל מעלת עצמו כפי הנראה בעיניו, ויתכן שאכן גדלה מעלת עצמו בפועל ממש באמת – יתן בכל יום ויום (לא רק מממונו, אלא גם) מגופו ונשמתו לעזור ולסייע ל"ילד קטן" (או "ילד גדול") ברוחניות.

וכמאמר הבעל שם טוב⁴⁵ שנשמה יורדת מלמעלה למטה להתלבש בגוף גשמי ולחיות בו שבעים-שמונים שנה, בשביל לעשות טובה ליהודי בגשמיות או ברוחניות, אפילו פעם אחת!

יב. ולא לדרשה קאתינא; זוהי תביעה שתובעים מכל אחד ואחת מאיתנו, אשר, מיד כשיוצאים מכאן, מבלי לדחות לאחור זמן, יתחילו לחפש ענין של "פרנסה" – למלא שליחותו של הקב"ה, שזוהי ה"פרנסה" של נשמת כל אחד ואחת מישראל – להשתדל בעשיית טובה ליהודי, גם אם נדמה לו שפעולה זו אינה שייכת לדרגה ומדרגה שלו.

ונכון יהי' לכו בטוח ש"אין הקב"ה מקפח שכר כל ברי"⁴⁶, כך, שפעולה זו תביא לו הצלחה בענינים שלו. ומזה באים לנקודה נוספת – שזה גופא שמזמינים לו עשיית טובה ליהודי, הוא ענין של "צדקה" עבורו, כיון שעל ידי זה תהי' לו הצלחה בעניניו.

(45) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סר"ט. וש"נ

(נעתק ב"היום יום" ה איר).

(46) ב"ק לח, ב. וש"נ.

(41) ישעי' נז, טו.

(42) ראה גם התוועדויות תשי"ד ע' 103. וש"נ.

(43) שמו"ר פ"ב, ב.

(44) לשון הכתוב – מיכה ד, ו.

וזהו גם המענה על השאלה מהי התכלית שבכל זה – שזהו על דרך מאמר רבותינו ז"ל⁴⁷ על הפסוק "צדקת פרזונו בישראל", "צדקה עשה הקב"ה בישראל שפיוזן לבין האומות":

אין לך ריחוק גדול יותר מהריחוק שבין נפש אלוקית, "חלק אלוקה ממעל ממש", לבין אומות העולם שנמצאים בקצווי תבל, באשור ובמצרים. ואף על פי כן נאמר על זה "צדקה עשה הקב"ה כו'", שפיוזן של ישראל לבין האומות הוא צדקה (לא לאומות העולם, אלא) בישראל!

ולכאורה: יהודי טוען שבהיותו בארץ ישראל, "תחת גפנו ותחת תאנתו"⁴⁸, בזמן שבית המקדש הי' קיים – יכול הי' לפעול הרבה יותר, ובמילא הי' הקב"ה נהנה ממנו שלא בערך יותר?! – והמענה על זה: "בהדי⁴⁹ כבשי דרחמנא למה לך"...

ועל דרך זה בנדון דידן, שכאשר תובעים מיהודי לבזבז את האוצרות שלו בשביל חברו (כשם שהקב"ה מבזבז את אוצרותיו בשבילו), עליו לדעת שסוף כל סוף הרי זו "צדקה" בשבילו עוד יותר מאשר בשביל חברו, וכמאמר רבותינו ז"ל⁵⁰ "יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית".

יג. וגם בענין זה יש הוראה מסיפור שאירע אצל הצמח-צדק⁵¹: פעם רצה הצמח-צדק לראות את רבנו הזקן – לאחר הסתלקותו – ולמרות כל ההשתדלות על ידי תפילות ובקשות כו', לא עלה הדבר בידו. ויהי היום ובלכתו לתפלה פגש יהודי קצב שביקש ממנו רובלים אחדים בתור הלוואה, והשיב לו, שייכנס אליו אחר התפלה ואז ילווה לו המעות. כשהמשיך בהליכתו לבית-הכנסת, עלה במחשבתו ("ער האט זיך געכאפט") שאצל פלוני הרי זה ענין של פרנסה, ואיך אפשר לדחותו לאחר התפלה?! חזר איפוא הצמח-צדק לביתו, לקח את המעות ונתן לו. ואז⁵²... בהיכנסו לבית-הכנסת... ראה את רבנו הזקן, לאחר הפסק זמן ארוך... שלא ראהו.

והגע עצמך:

גמילות-חסד – לא זה הי' ענינו העיקרי של הצמח-צדק. הוא לא הי' ה"גביר" של העיירה, וגם לא ה"גבאי" של קופת גמילות-חסדים; בסך-הכול דובר אודות הלוואה של סכום קטן שהי' לו משלו.

ובזה גופא – מדובר רק על הזריזות בהקדמת הלוואה משך זמן קצר לפני זה (כשיעור זמן תפילתו של הצמח-צדק), שבמקום ליתן לו את הלוואה לאחר התפלה, כפי שאמר בתחילה, הקדים ונתנה קודם התפלה.

ואף על פי כן, דוקא ענין זה – זריזות במצוה שלכאורה אינה לפי ערך דרגתו – פעלה פעולה כזו שלא פעלו הבקשות והתפלות במשך זמן לפני זה!

סיפור זה – ככל סיפורי התורה, וכן תורה שבעל פה, וכן סיפורים שמספרים צדיקים ששומרים על כוח הדיבור ונזהרים מדברים בטלים, כמו סיפור הנ"ל שסיפרו כ"ק מורי וחמי אדמו"ר כמה וכמה פעמים, וגם כתבו ופירסמו⁵³ – מהווה הוראה כיצד ואיך צריכים להתנהג, ולאיזה ענין יכולים לבוא על ידי זה.

ונקודת הדברים – שכאשר ממלאים את רצונו של הקב"ה בענין כזה שנדמה לנו שאינו אלא "קטנות שבקטנות", הרי, ענין זה יכול להיות קשור עם מידת הניצחון שלמעלה, וכמדובר לעיל (בהמאמר⁵⁴) שמצד מידת הניצחון לא נוגע תוכנו של הענין שבו נתלבשה מידת הניצחון, אלא נוגע שיבוא הדבר לידי פועל, ובשביל זה מבזבזים אוצרות גדולים ביותר, הן אוצרות רוחניים והן אוצרות גשמיים.

[ניגנו ניגון שמחה וכ"ק אדמו"ר שליט"א עמד מלא קומתו ורקד על מקומו משך זמן].

תורת מנחם – התוועדויות ח"א ע' 211 ואילך. וש"נ.

(52) כ"ק אדמו"ר שליט"א דיבר בהתרגשות כשקולו נחנק מבכי.

(53) ראה בהנסמן בהערה 51.

(54) פ"ח.

(47) פסחים פז, ב.

(48) מלכים-א ה, ה.

(49) ברכות י"ד, סע"א.

(50) ויק"ר פל"ד, ח. רות רבה פ"ה, ט.

(51) שיחת י"ט כסלו תשי"ז ס"כ (סה"ש תשי"ז ע' 97 ואילך). וש"נ.

בס"ד. משיחת ש"פ וישלח, י"ד כסלו ה'תנש"א.

תרגום מאידית

בכדי שיוכל לקיים בשלימות את ציווי ה' "שוב אל ארץ אבותיך".

ב. מזה נוסף עוד ענין בפרשה הדורש ביאור: אפי' לאחרי סיום הסיפור (בפרשתנו) אודות פגישת יעקב ועשו, והמשך הסיפור ע"ד נסיעת יעקב ("ויעקב נסע סוכתה גו', ויבא יעקב שלם עיר שכם גו'¹⁵), ואודות מעשה שכם¹⁶, ונסיעת יעקב לבית א-ל¹⁷ וכו'), עד "ויבא יעקב אל יצחק אביו גו'¹³ - חוזרת התורה לספר בפרטיות "ישובי עשו ותולדותיו"¹⁸ [תולדות עשו]¹⁹, ובהמשך לזה²⁰ - "המלכים אשר מלכו בארץ אדום", ו"שמות אלופי עשו"²¹] - ורק אח"כ - בפרשה שלאחרי זה - ממשיכה התורה ע"ד ישוב יעקב בארץ כנען, "וישב יעקב בארץ מגורי אביו".

לפי זה יוצא, שהתורה מפסיקה את סיפור שובו של יעקב מחזן לארץ ישראל עם "ישובי עשו ותולדותיו" - ענין צדדי לגמרי לכאורה.

מפרשים²² מסבירים שזה מתרץ רש"י בפירושו (בר"פ וישב): "אחר שכתב לך ישובי עשו ותולדותיו בדרך קצרה שלא היו ספונים וחשובים לפרש היאך נתיישבו וסדר מלחמותיהם כו' פירש לך ישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארוכה כל גלגולי סבתם לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם כו', משל

א. לאחר שיעקב גמר את עבודתו בחזן (אצל לבן) בהקמת ביתו וכו', והלך משם, ע"פ ציווי ה' "שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך" - "ויעקב הלך לדרכו וגו'"² - מסופר בפרשתנו ש"וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שער שדה אדום"³, ובארוכה - ע"ד הפגישה בין יעקב ועשו.

נשאלת השאלה: כיון שליעקב הי' ציווי ה' "שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך", ביחד עם הבטחת ה' "ואהי' עמך"⁵ [נוסף להבטחה בתחלת הליכתו לחרן⁶: "והנה אנכי עמך ושמרתך גו' והשיבותיך אל האדמה הזאת גו'", ונדר יעקב⁷ "ושבתי בשלום אל בית אבי"⁸] - הי' עליו (לכל לראש) לקיים את הציווי ולחזור⁹ לארץ ישראל¹⁰, ומדוע עיכב זאת ובנתיים שלח "מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שער" "להודיע שאני בא אליך"¹¹, ורק לאחר כל הסיפור עם עשו קיים את הציווי "שוב אל ארץ אבותיך גו'", כפי שמסופר בהמשך הפרשה¹² "ויבא יעקב שלם עיר שכם גו'", "ויבא יעקב אל יצחק אביו וגו'"¹³, ובעיקר בפרשה שלאחרי זה - "וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען"¹⁴?

ומזה גופא מובן, שהענין ד"וישלח יעקב מלאכים אל עשו גו'" נוגע לשלימות העבודה דיעקב, כולל -

(שם). ועיי"ש במדרש ובמפרשי המדרש עוד פרטים בזה. וגם בפשטות הכתובים לא נאמר "ויירא יעקב מאד ויצר לו" (פרשתנו לב, ח) עד לאחרי תשובת המלאכים אליו "באנו אל אחיך אל עשו וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו" (שם, ז). וראה לבוש האורה ריש פרשתנו. 9) ראה רא"ם ס"פ ויצא (בדחיית פירוש הרמב"ן שם), שיעקב לא הי' חוזר לארץ ישראל דרך אדום. וראה הערה הקודמת. 10) ואח"כ הי' יכול לשלוח מלאכים אל עשו לפייסו כו', או: כיון שהי' לו הבטחת ה' הי' מקום שלא ישלח אליו מלאכים, ורק באם עשו יבוא אליו או ישתדל לפייסו. 11) פרש"י פרשתנו לב, ו. 12) לג, יח. 13) שם לה, כז. 14) ר"פ וישב. 15) פרשתנו לג, יז ואילך. 16) שם לד, א ואילך. 17) שם לה, א ואילך. 18) לשון רש"י ר"פ וישב. 19) פרשתנו לו, א. 20) שם, לא. 21) שם, מ. 22) גור ארי' ולבוש האורה לפרש"י ר"פ וישב.

1) ויצא לא, ג. 2) שם לב, ב. 3) ריש פרשתנו. 4) ונוסף לזה הי' לו בפועל הלוי' ושמירה של המלאכים - "ויפגעו בו מלאכי אלקים", מלאכי א"י ש"באו לקראת ללוותו לארץ", ולפני זה - מלאכי חו"ל ש"באו עמו עד כאן" (ס"פ ויצא ובפרש"י). 5) וכפי שהתפלל יעקב לה' (בריש פרשתנו - לב, יו"ד) "ה' האומר אלי שוב לארץ ולמולדתך ואיטיבה עמך". ואף שאמר "קטנתי מכל החסדים, נתמעטו זכויותי ע"י החסדים והאמת שעשית עמי לכך אני ירא שמא משהבטחתני נתלכלכתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו" (שם, יא ובפרש"י) - הרי תפלה זו התפלל יעקב לאחרי ששלח מלאכים אל עשו, ושמע שעשו הולך לקראתו עם ארבע מאות איש. ועוד: אפילו באם יעקב הי' ירא מעשו, הי' אפשר לשלוח לו מלאכים לפייסו כו' לאחרי שיקיים ציווי ה' "שוב אל ארץ אבותיך". 6) ויצא כח, טו. 7) שם, כא. 8) ולא הי' לו לפחוד מעשו, כי עשו "לדרכו הי' מהלך" (בר"ר ריש פרשתנו (פע"ה, א-ג). הובא ברמב"ן ריש פרשתנו. וראה רא"ם ס"פ ויצא), "שכבר נח רוגזי" שהרי אמו שלחה אחריו שנאמר עד שוב אף אחיך וגו' (תולדות כז, מה), ובשלחו אליו הי' מעורר השנאה" (מת"כ

כמבואר במפרשים²⁸ ש"אחר שהתחיל הכתוב לדבר מיעקב לא דבר עוד מעשו כי השליך אותו מעליו" - אעפ"כ, כיון שזה כתוב בתורה הרי "הדבר הוא נצחי ולא רק מה שהי", ז.א. שיש בזה ענין לעצמו (אפילו לא בתור הקדמה בכדי לבטא את מעלת וחיבות יעקב ובניו).

עוד ענין הדרוש ביאור: בסוף פרשתנו²⁹ - כאשר נמנים "שמות אלופי עשו" - מפרש רש"י³⁰ ש"אלוף מגדיאל - היא רומי". וצלה"ב: (א) מהו הכרחו של רש"י לפירוש זה? (ב) מה רוצה רש"י לבאר בזה (בפשוטו של מקרא)?

ג. ויובן כל זה בהקדים ביאור השייכות של הפרשה (וישלח) עם ההפטורה, וכידוע שההפטורה היא "מענינה של פרשה"³¹:

ההפטורה של הפרשה היא³² "חזון עובדי" כה אמר אד' ה' לאדום וגו'", ותוכן הנבואה הוא בנוגע הפרעון לאדום - "עשו הוא אדום"³³ - על מה שעשו ליהודים (יעקב), עד - כסיום ההפטורה³⁴: "והי' בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש ודלקו בהם ואכלום ולא יהי' שריד לבית עשו גו', ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה" ("ליפרע מהר עשו אשר עשו לישראל", "למדך שאין מלכותו שלימה עד שיפרע מזרעו של עשו"³⁵).

וצריך להבין: (א) בפרשה לא מדובר לכאורה על פרעון מ"עשו הוא אדום", אלא אדרבא - איך שיעקב שלח אליו מלאכים והשתדל "למצוא חן בעיניך"³⁶ ולפייסו כו', עד אשר - "וירץ עשו לקראתו ויחבקו ויפול על צוארו וישקו ויבכו"³⁷. ועפ"ז - מהו הפירוש שההפטורה ("חזון עובדי"), שקאי בפרעון אדום, היא "מענינה של פרשה"? (ב) מהו הענין וגודל המעלה ד"הר עשו" ש"אין מלכותו (של הקב"ה) שלימה עד שיפרע ממנו"³⁸? (ג) מהו ענין הפרעון כאן? פרעון שייך לומר בחוב. במה מתבטא החוב של עשו ליעקב שצריך לפרוע אותו?³⁸

למרגליות שנפלה בין החול אדם ממשמש בחול וכוכרו בכברה עד שמוצא את המרגליות, הוא משליך את הצרורות מידו ונוטל את המרגליות. וזהו הטעם מדוע התורה מספרת בכלל אודות "שובי עשו ותולדותיו", ומפסיקה בזה את הסיפור על יעקב, ורק אח"כ התורה ממשיכה ב"שובי יעקב ותולדותיו" ("וישב יעקב גו'"), שזה כולל "עד סוף כל התורה"²³ - בכדי לבטא את המעלה של יעקב ותולדותיו (ה"מרגליות"), שמתגלה לאחרי שמספרים (בדרך קצרה) על ישובי עשו ותולדותיו, שלכתחילה הם מעורבים ב"חול", ו"כוכרו בכברה עד שמוצא את המרגליות".

וצריך להבין: מצד גודל הדיוק בתורה - מסתבר לומר, שהסיפור בתורה על "שובי עשו ותולדותיו בדרך קצרה" הוא לא רק דבר צדדי וטפל בכדי לבטא את החשיבות לפני המקום של "שובי יעקב ותולדותם" (שכתובים "בדרך ארוכה"), אלא - שעצם הענין של "שובי עשו ותולדותיו" (ושזה כתוב "בדרך קצרה", ע"ד "צרורות" בערך ל"מרגליות") נוגע לעצם המעלה ושלימות של "שובי יעקב ותולדותיו" [ע"ד האמור לעיל (סוס"א) שהעבודה של יעקב עם עשו נוגעת לשלימות יעקב].

ויתירה מזו: כל ענין שכתוב בתורה - אפילו ענינים שנתבטלו אח"כ - הוא נצחי²⁴. כמו שמבאר הרג"צ²⁵ בנוגע לשבועת משה²⁶, שהמתפיס בו חל הנדר, אע"פ שהתיר שבועתו (וחכם עוקר הנדר מעיקרו²⁷), "כיון שהשבועה כתובה בתורה הוא דבר הנמשך וכאילו השבועה ישנה תמיד", "דכל שכתוב בתורה הדבר הוא נצחי ולא רק מה שהי".

מזה מובן גם בנוגע לסיפור "שובי עשו ותולדותיו" בתורה: הגם ש"לא היו ספונים וחשובים לפרש היאך נתיישבו וסדר מלחמותיהם", וזה רק ע"ד "משל למרגליות שנפלה בין החול אדם ממשמש בחול וכוכרו בכברה עד שמוצא את המרגליות, ומשמצאה הוא משליך את הצרורות מידו ונוטל את המרגליות",

(23) רא"ם ולבוש שם.

(24) ועד "שכל מה שנאמר בתושב"כ ובתושבע"פ הן בהלכה והן באגדה כו' וכן ההלכה שעלי' אמרו אח"כ שבדו"ת היא . . כולם ממש אמר ה' ובאותו הלשון ממש שנאמרו כו' וה' עצמו אומר ההלכה והוא עצמו אומר שבדו"ת היא כו' (לקוטי לוי"צ אג"ק ע' רסו).

(25) צפע"ז מהד"ת ע' 134. ועד"ז שם סה, א. וכן גם בצפע"ז תרומות בהשמטות ע' 120. - הובאו במפענח צפונות פ"ה ס"ב. וש"נ.

(26) "ויואל משה" - שמות ב, כא.

(27) כתובות עד, ב.

(28) גו"א ולבוש שם. וראה משכיל לדוד שם.

(29) לו, מג.

(30) מפרד"א פל"ח.

(31) טושו"ע או"ח ר"ס רפד. שו"ע אדה"ז שם וטרפ"ג. טאו"ח

סתכ"ח. רמ"א שם ס"ח.

(32) ספר עובדי'.

(33) פרשתנו לו, א. ח. וראה שם, יט.

(34) עובדי' שם, יח ואילך.

(35) פרש"י שם כא.

(36) פרשתנו לב, ו. וראה שם לג, ח. ועוד.

(37) שם, ד.

(38) ראה רד"ה ועלו מושיעים תרפ"ו.

ועכשיו הוא יכול (וצריך) לברר את עשו ששרשו מבחי' שבירת הכלים דתהו⁴⁶ (שלמעלה מתיקון)⁴⁷.

אבל אז התברר שעשו (מצד דרגתו הוא) עדיין אינו מוכן לזה (ואדרבה: "הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו"⁴⁸), ולכן אמר יעקב⁴⁹ "ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים ׀"הילדים רכים והצאן והבקר עלות עלי"⁵⁰ עד אשר אבוא אל אדוני שעירי", "ואימתי ילך? בימי המשיח - לאחר "מעשינו ועבודתינו"⁵¹ במשך זמן הגלות בבירור עשו (אדום) - שנאמר ונלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו⁵², כמבואר בארוכה בהפטורה (שהיא ובה מתבטא סיום ושלמות הפרשה) - בנוגע לשלימות הבירור דעשו (אדום) לעתיד לבוא, עד "והיתה לה' המלוכה", "ותתגלי מלכותא דהוי' על כל יתבי ארעא ותהי מלכותא דהוי' לעלם ולעלמי עלמיא"⁵³.

ד. עפ"ז יובן מדוע רש"י מפרש "מגדיאל היא רומי"⁵⁴:

כיון ש"עד אשר אבוא אל אדוני שעירי" יתקיים בימי המשיח שנאמר "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו" (כביאורו של רש"י⁵² כנ"ל) - מתעוררת השאלה: איזו שייכות יש לגלות זה האחרון עם עשו? עונה רש"י, שמגדיאל - שהוא מאלופי עשו - הוא רומי, שהחריבו את בית שני, ובנ"י הם אצלם בגלות לפני בוא המשיח, גלות הרביעי, גלות האחרון⁵⁵, הוא - גלות אדום, גלות רומי⁵⁶.

וכמבואר במפרשים, שרומי נקראת בשם מגדיאל, כי (א) רומי "מלשון⁵⁷ התרוממות כמו מגדיאל שהוא לשון גדולה, כי זאת העיר הוא ית' מגדיל אותה". (ב) מגדיאל⁵⁸ מרמז על זה "שיתגדל על כל א-ל", שזה

והענין בזה: ההפטורה - שהיא (נוסף להיותה "מענינה של פרשה") גם הפטורה מלשון סיום³⁹, הסיום ושלמות התוכן של הפרשה - מגלה שתוכן הפרשה (הסיפור אודות יעקב ועשו) אינו סיפור פרטי אודות חיי יעקב ועשו בשעתם, אלא הוא ענין כללי בעבודתו של יעקב, שנוגע לכל הדורות⁴⁰, עד - הסיום ושלמות בזה בגאולה העתידה לבוא, כשתיקיים "והיתה לה' המלוכה".

והביאור בזה:

יעקב ועשו הם "שני גויים גו' ושני לאומים גו"⁴¹, ובכללות - מלכות בני ישראל, ומלכות אדום (עשו), "ולאום מלאום יאמץ", "לא ישוו בגדולה, כשזה קם זה נופל וכה"⁴² אמלאה התרבה, לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים⁴³.

ושלימות עבודת יעקב מתבטאת בכך, שנוסף לעבודתו הפרטית, עבודה עם עצמו, עליו לפעול גם את הבירור דעשו, האב ומקור דאוה"ע (אדום), ובכללות - בירור העולם, כיון שאצל עשו (בעולם) ישנם ניצוצות קדושים עליונים מאד (מבחי' אורות מרובים דתהו שנפלו בשבירת הכלים דתהו⁴⁴), ואותה הקדושה צריכים לפרוע ממנו (כמו פרעון חוב).

ולכן שלח יעקב שלוחים אל עשו אחיו ארצה שער שדה אדום - הגם שסיים את עבודתו הפרטית בחרן, והקים שם את ביתו, "מטתו שלימה"⁴⁵, שלימות עבודתו מתבטאת בכך שעליו לפעול גם את הבירור דעשו. ולכן "וישלח יעקב מלאכים אל עשו", בכדי להודיע לעשו שהוא כבר סיים הבירורים דעולם התיקון (עבודת דרגת יעקב) בהיותו אצל לבן בחרן,

39) ראה אבודרהם סדר שחרית של שבת (בשם יש אומרים); המנהיג שבת סל"ה; רמ"א או"ח סקמ"ד ס"ב - שהפטורה מלשון סילוק (אלא שם מפרשים - סילוק מתפלת שחרית).

40) ראה רמב"ן ריש פרשתנו: בפרשה זו "יש בה עוד רמז לדורות כי כל אשר אירע לאבינו עם עשו אחיו יארע לנו תמיד עם בני עשו". ובפירוש הרמב"ן מבאר הלימוד לדורות מכמה פסוקים דסיפור יעקב ועשו בפרשתנו.

וזהו נוסף על העיקר - שכל עניני תורה הם תורה - מלשון הוראה (ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ס' השרשים שלו ערך ירה. גו"א ר"פ בראשית (בשם הרד"ק). וראה זח"ג נג, ב), ועאכו"כ "מעשה אבות" שהם "סימן לבנים" (ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב, ו. וראה לקו"ש חט"ו ע' 76. וש"נ).

41) תולדות כה, כג.

42) יחזקאל כו, ב.

43) פרש"י תולדות שם.

44) תו"א ריש פרשתנו. ובארוכה - תו"ח שם. ובכ"מ.

45) ויק"ר פל"ו, ה. פרש"י ויחי מזו, לא. וראה פסחים נו, א. תו"כ בחוקתי כו, מב. ספרי ואתחנן ו, ד. האינונו לב, ט. ברכה לג, ב.

46) תו"ח ריש פרשתנו.

47) ולמעלה מזה: "יעקב חשש שעשו נתברר כבר וחזר לשרשו הנעלה בחי' המקיפים דתהו שלפני התיקון", ושלה אליו מלאכים כדי "להמשיך בחי' המקיפים דתהו אליו למטה בתיקון שהוא בחי' האו"פ ויאיר המקיף בפנימי ויטייחודו יחד" (תו"א ריש פרשתנו).

48) פרשתנו לב, ז.

49) שם לג, יד.

50) שם, יג.

51) תניא רפ"ז (מו, ב).

52) פרש"י עה"פ (ד"ה "אדוני שעירי") - מב"ר פרשתנו פע"ח,

יד.

53) תרגום אוניקלוס ויונתן עה"פ.

54) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 411.

55) ראה קונטרס משיחות ש"פ ויצא ש.ז. ס"ח. וש"נ.

56) ראה פי' הרד"ק עובדי' בתחלתה: רומי היתה בתחלה רובם בני

אדום, עיי"ש.

57) גו"א סוף פרשתנו.

58) רמב"ן שם.

עבירות, אלא "והרוח" 66 תשוב אל האלקים אשר נתנה" 67 - דהגם שתשובה אינה כטעות העולם 68 שהיא על עבירות דוקא, אלא עיקר התשובה, היא בבחי' "והרוח תשוב אל האלקים גו'" - אעפ"כ [נוסף לכך שאין שוללים שתשובה היא גם על עבירות, הרי אדרבה]: מזה גופא שישנה קס"ד בדברי חכמים (כדעת העולם) שעיקר התשובה היא על עבירות, וקס"ד בתורה היא תורה 69 [ע"ד הנ"ל (ס"ב) בנוגע לשובות משה], מובן, שבפרט אחד (ב"עולם" של הקס"ד) ישנו טעם לומר שתשובה היא בעיקר על עבירות, בגלל המעלה שישנה בזה -

עיי"ז פועלים בהתחנות תחתון ביותר (עבירות), על-ידי תשובה מבטלים אותם ומהפכים זדונות לזכויות 70, עיי"ז שמעלים את הניצוצות הכי עליונות שנמצאים דוקא בזדונות כידוע (ע"ד האורות מרוכים דתהו). אשר בענין זה יש מעלה לגבי התשובה בבחי' והרוח תשוב אל האלקים (בעולם התיקון, שלמטה מתהו).

אעפ"כ המסקנא היא שעיקר התשובה ענינה השבת הנפש לשרשה ומקורה, כיון שבזה מתבטאת שלימות התשובה - להתקשר עם הקב"ה (שלמעלה מתהו ותיקון), וי"ל שזה נותן גם הכח לעשיית תשובה על עבירות, עד - שגם התשובה על עבירות תביא ל"והרוח תשוב אל האלקים".

ועד"ז יש לומר בנוגע לאוה"ע: המעלה (איכות) שישנה בבירור האומות (ובהעבודה) היא - הבירור ההחלק הכי תחתון, שנפל בשבירת הכלים דתהו (ע"ד תשובה על עבירות). ובפרט זה יש להם מעלה לגבי בני" [ועמך כולם צדיקים 71], כפי שעומדים בעולם התיקון, ע"ד המעלה דתשובה על עבירות (כטעות העולם 72) על תשובה אמיתית (של בני" - "שובה ישראל עד הוי' אלקיך" 73); אבל שלימות העבודה היא דוקא על-ידי בני" (שבשרשם ה"ה למעלה מתהו ותיקון), ואף בירור האומות נפעל ע"י בני", וגם

מורה על מלכות רומי, שמלכותה תפשט בכל העולם כולו, "ויתרומם ויתגדל על כל א-ל" 59.

ויש לומר, שמה שכתוב אח"כ בפסוק (אחרי "אלוף מגדיאל") "אלוף עירם" - אע"פ שמלכות רומי (מגדיאל) היא הגלות האחרון - הוא גם חלק ממלכות רומי; במלכות רומי ישנם שתי דרגות, שני זמנים ואלופים: "מגדיאל" מלשון "שיתגדל על כל א-ל", כמו שרומי מנגד לאלקות בזמן גלות האחרון, ו"עירם" זמן מאוחר יותר ואלוף - "למה נקרא עירם שהוא עתיד לערום תסוריות (יקבץ אוצרות) למלך המשיח" 60, כשרומי כבר לא תנגד יותר, אלא אדרבה - על-ידי הבירור דמלכות רומי, היא נהפכת ומסייעת לקדושה, עיי"ז שמתבררים ניצוצות הקדושה שנמצאים בה (האוצרות שרומי מקבץ לפני המשיח), כך שעיי"ז נעשה רומי - רוממות דקדושה.

ה. ועדיין צריך להבין: במה מתבטאת המעלה דבירור האומות, שדוקא בזה תלוי שלימות העבודה של יהודי (יעקב)?

ויש לומר הביאור בזה, בהקדים הדיוק במה שכתוב בתורה 61 שבני" הם "המעט מכל העמים" (ומה ש"חשק ה' בכם ויבחר בכם" ה"ז "לא מרובכם מכל העמים" אלא "מאהבת ה' אתכם ומשמרו את השבועה גו" 62): בקדושה הכמות קשורה עם איכות. ועד"ז כאשר מדובר בנוגע לנבראים של הקב"ה [שביריאתם דוקא בכח העצמות - "הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש" 63], ובפרט שההתהוות היא בכל רגע ורגע מתחדש 64, הרי הכמות שלהם קשורה במיוחד עם איכות (החיות אלקית שמהוה, מחי' ומקיימת אותם 64). ועפ"ז מובן שמה שאוה"ע הם בכמות יותר בהרבה מבני" ("המעט מכל העמים") ה"ז גם קשור עם (מעלה ב) איכות כביכול (עכ"פ בפרט אחד).

ואולי יש לומר, שזהו ע"ד ובדוגמת המעלה (איכות) שישנה בעבודת התשובה על עבירות, אפילו לגבי "עיקר התשובה" 65, תשובה שאינה בהכרח על

68 לקו"ת דרושים לר"ה שם. וראה גם דרושי חודש תשרי תרצ"צ: אין זה כמו שהעולם חושבים.
69 וע"ד שגם הלכה שעלי' אמרו "בדווא היא" היא תורה ודבר ה', כנ"ל הערה 24.
70 יומא פו, ב.
71 ישע"י ס, כא.
72 עולם מלשון העלם והסתר (לקו"ת שלח לו, ד). ועפ"ז יומתק הלשון שזהו "כטעות העולם", כי מצד עולם מלשון העלם והסתר (וזהו דרגת אומות העולם) יש מקום לקס"ד במעלת התשובה על החטא, מפני המעלה שבזה.
73 הושע יד, ב.

59 (דניאל יא, לו).
60 ב"ר פפ"ג, ד.
61 ואתחנן ז, ז.
62 שם, ח.
63 תניא אגה"ק ס"כ (קל, ריש ע"ב).
64 ראה שעה"ה"א פ"א.
65 כ"ה הלשון בלקו"ת ר"פ האזינו. וראה דרושי חודש תשרי תרצ"צ, שזהו "מהות התשובה".
66 קהלת יב, ז.
67 ראה מקומות שנסמנו בהערה 65. לקו"ת בלק עד, א. דרושים לר"ה ס, ד ואילך. ועוד.

מלכותא דהוי' על כל יתבי עלמא", "לעלם ולעלמי עלמיא". וכמ"ש⁸² "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד".

ועפ"ז יש לומר הטעם מדוע דוקא ספר עובדי' נחלק מכל ספרי התנ"ך, שהוא מורכב רק מפרק אחד - כי על-ידי בירור אדום (אתהפכא), באופן ד"מיני ובי' אבא כו", נפעלת שלימות הגילוי של אחדותו ומלכותו ית', "והיתה לה' המלוכה", ה' אחד ("לעבדו שכם אחד"), כך שלא נשאר שום פרט בעולם (לעלם ולעלמי עלמיא) שלא מאירה בו אחדותו ומלכותו ית'.

ז. ע"פ הנ"ל יובן גם הסדר והמשך של ג' הפרשיות בתורה - ויצא, וישלח, וישב - שמבטאות את הסדר בעבודת יעקב אבינו:

בפ' ויצא מדובר בעיקר בנוגע לעבודת יעקב בעצמו - להעמיד את ביתו, "מטתו שלימה", ועבודתו בחלקו בעולם (עניני רשות, ק"נ) בבירור צאן לבן. עד גמר עבודתו בסיום הפרשה - "ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים", "מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו ללוותו לארץ", "ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלקים זה ויקרא שם המקום מחנים", "שתי מחנות, של חוצה לארץ שבאו עמו עד כאן, ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו"⁸³, הן "מלאכי ארץ ישראל" שמסייעים לו בעבודתו בתומ"צ, בעניני קדושה, והן "מלאכי חוץ לארץ" שמסייעים בעבודתו בעניני הרשות, בעניני חול (כל מעשיך יהיו לשם שמים ובכל דרכיך דעהו)⁸⁴. עד באופן שיעקב פועל במקום, ונעשה שם בעה"ב, הוא קוראו בשמו - "ויקרא שם המקום ההוא מחנים"⁸⁵.

אבל זה בלבד אינו מספיק. שלימות עבודת יעקב (בכדי שיוכל לשוב אל בית אביו בשלימות) ה"ה קשורה בכך שיפעל גם (נוסף לעבודת עצמו ועבודת

העבודה דאוה"ע (והכח על זה) ה"ז באמצעות בני"74 - כפס"ד הרמב"ם⁷⁵, ש"צוה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי עולם לקבל מצוות שנצטוו בהם בני נח".

ויש לומר, שזהו גם שני הענינים בהסיפור בתורה אודות "ישובי עשו ותולדותיו": כיון שזה כתוב בתורה, מובן, דהגם שזה מובא בתור הקדמה להדגיש את חשיבותו של יעקב ("ומשמצאה הוא משליך את הצרורות מידו ונוטל את המרגליות"), יש לזה גם ענין לעצמו - בגלל המעלה שישנה בבירור דאוה"ע (ע"ד הקס"ד בטעות העולם במעלת תשובה על עבירות); ולפי המסקנא בתורה הסיפור של "ישובי עשו ותולדותיו" מסופר בכדי לבטא את חשיבות יעקב ובניו - בגלל שהעבודה של בני"י היא שלימות העבודה הכוללת כל עניני העבודה (גם דבירור האומות)⁷⁶.

וי"ל שזהו ע"ד החידוש דתשובה שפועלת⁷⁷ למפרע⁷⁸, ומגלה איך שהקס"ד (באופן הפכי) ה"ה באמת זכיות [ובנדו"ד - ש"משמצאה משליך את הצרורות מידו ונוטל את המרגליות"]; משא"כ התשובה שפועלת רק מכאן ולהבא⁷⁹ - שמצד זה נשאר מקום לקס"ד (לפני שעשה תשובה) באופן אחר [ובנדו"ד - "ישובי עשו ותולדותיו" בתור ענין לעצמו בתורה].

ו. עפ"ז יומתק שייכות הפרשה עם ההפטורה - "חזון עובדי'":

הגמרא אומרת⁸⁰ "מאי שנא עובדי' לאדום כו' עובדי' גר אדומי הי', והיינו דאמרי אינשי מיני' ובי' אבא ניזיל"⁸¹ בי' נרגא". שזהו תוכן ההפטורה, הפרעון ובירור דאדום, באופן שמהפכים את אדום - תחתון שאין תחתון למטה ממנו, עד שע"ז דוקא נעשה שלימות מלכותו ית' - "והיתה לה' המלוכה", "ותתגלי

74) וע"ד ההפרש בין שבת וימי החול, דאף שיום אחד דשבת הוא "מעט" (בכמות) בערך ששת ימי החול, מ"מ דוקא משבת מיני' מתברכין כולהו יומין (זח"ב סג, ב. פח, א).

75) ה' מלכים פ"ח ה"י.

76) והטעם שצ"ל גם הקס"ד לעצמו (ועד"ז הקס"ד של טעות העולם במעלת התשובה על עבירות) - כי ע"ז נעשה הבירור של התחתון כפי שהוא במקומו, ולא רק כפי שהוא חלק משלימות עבודתו של ישראל. ועצ"ע.

77) ולהעיר שתשובה באופן כזה שייך דוקא לישראל ולא לאוה"ע.

78) ראה יומא פו, סע"א. ובפרש"י שם ד"ה כאן מאהבה: "השב

מאהבה נעקר עונו מתחלתו".

79) ולהעיר שזהו דרגת התשובה של אוה"ע.

80) סנהדרין לט, ב. הובא בפרש"י ופי' הרד"ק עובדי' בתחלתה.

81) ויש גורסין: לישדי. וכ"ה בתניא פל"א.

82) צפני' ג, ט. הובא ברמב"ם ה' מלכים ומלחמותיהם* ספ"א.

83) ס"פ ויצא ובפרש"י.

84) אבות פ"ב מ"ב. משלי ג, ו. וראה רמב"ם ה' דעות ספ"ג.

טושו"ע אר"ח סרל"א.

85) ראה בכ"ז בארוכה - קונטרס משיחות ש"פ ויצא.

(* ולהעיר ע"ד הרמז, שאף שהרמב"ם כותב שם (ספ"ב) ש"לא יהי' שם לא מלחמה כו'" - מ"מ תהי' אז המעלה הבאה ע"י מלחמה, בירור התחתון. וגם מלחמה בפועל - מלחמה דקדושה במלחמתה של תורה (ראה גם שיחת מוצאי כ"ף טבת תשמ"ט), כמו שממשיך שם "ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד".

הבירור דעשו (ולכן אמר "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה", כנ"ל), לכן עדיין לא בא אז לקבלת ה"שלוה" בעוה"ז (ונאלץ להסתפק עם הידיעה שזה יבוא בתור שכר בעוה"ב); ועי"ז ש"קפץ עליו רוגזו של יוסף⁹² יעקב התעלה ויכול הי' לקבל את ה"שלוה" (בדומה להגילוי דעוה"ב) גם בעוה"ז - כפי שמצינו, שאחרי זה, הנה שבע עשרה שנותיו האחרונות היו באופן של "ויחי יעקב" - שנים של שלוה אמיתית גם בעוה"ז. ואדרבה - שנים אלו היו מבחר שנותיו⁹⁵, שזה מורה על הבירור במקום הכי תחתון - שדוקא במצרים ("ערות הארץ") היתה השלוה (שביקש יעקב בארץ מגורי אביו), וכמשנ"ת במ"א⁹⁶.

כל זה מדובר בזמן יעקב (כשעדיין לא נשלם הבירור דעשו בפועל). שלימות בירור עשו הוא אדום נפעלת על-ידי מעשינו ועבודתינו במשך זמן הגלות, ובפרט בגלות זה האחרון, גלות אדום (רומי), שבה בני פעלו ופועלים (בכחו של יעקב אבינו) בירור האומות, בתור הכנה ל"והיתה לה' המלוכה" בימות המשיח, כשתקויים הבטחת יעקב "אבוא אל אדוני שעירה". ובמילא תהי' אז השלימות ד"שלוה" גם בעוה"ז.

ח. ענין הנ"ל יש לו שייכות מיוחדת לזמן זה - חודש כסלו:

דובר כמ"פ⁹⁷ אודות השייכות דפ' וישלח (בירור עשו) עם י"ט כסלו, שע"י גאולת אדה"ז ב"ט כסלו - כשהתחיל עיקר הענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה"⁹⁸ - נפעל בירור בעולם התחתון שאין תחתון למטה הימנו, שלב חדש ועיקרי בהבירור דמלכות אדום⁹⁹,

כפי שאדה"ז כותב באגרת-הקודש הידועה שלו (כשיצא מהמאסר)¹⁰⁰: "כי הפלה ה' והגדיל¹⁰¹ לעשות

הרשות) את הבירור דעוה"ז התחתון שאין תחתון למטה ממנו, בירור עשו הוא אדום (- גם חוץ מדברי הרשות) - שהוא מקום הכי רחוק ברוחניות מארץ מגורי אביו⁸⁶ - עי"ז ש"וישלח יעקב מלאכים אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום".

ויש לומר, שיעקב ראה זאת בזה גופא ש"ויפגעו בו מלאכי אלקים": כאשר יעקב ראה ("ראם") ש"ויפגעו בו מלאכי אלקים" בפועל [לא רק בחלום - כפי שהי' בהליכתו לחרן, בתחלת הפרשה], הוא ראה שזהו בכדי שישתמש במלאכים כדי לשלוח אותם לברר את עשו⁸⁷.

ולהוסיף, ש"ויפגעו" ה"ז גם מלשון תפלה (ע"ד "ויפגעו⁸⁸ במקום")⁸⁹ - התפלה ובקשה של המלאכים ליעקב, שישתמש בהם כדי למלא את שליחותם שלהם בעולם - ע"י "וישלח יעקב מלאכים", "מלאכים ממש"⁹⁰, המלאכים ש"ויפגעו בו" (בס"פ ויצא).

ולאחרי גמר עבודת יעקב בבירור עשו (עכ"פ כמה שאז ניתן הי' לפעול⁹¹), עד להסיפור של "ישובי עשו ותולדותיו" בסיום הפרשה - שכל זה ה"ה גם נתינת-כח לבני יעקב להמשיך בעבודה זו ("מעשה אבות סימן לבנים") - בא ה'וישב יעקב בארץ מגורי אביו", "ביקש יעקב לישוב בשלוה"⁹² (לא רק שלוה גופנית וגשמית, אלא) שלוה רוחנית, עד מעין ובדומה לעוה"ב (אשר "אין בו אכילה ושתי' כו' אלא צדיקים יושבין כו' ונהנים מזיו השכינה"⁹³) - השלוה שבאה לאחרי הגמר ושלימות העבודה בעוה"ז, "היום לעשותם"⁹⁴,

כפי שאכן הי' בפועל אצל יעקב במשך כמה שנים (עד מכירת יוסף);

אבל כיון שיעקב עדיין לא פעל אז את שלימות

86) משא"כ חרן אשר שם שלחו יצחק ורבקה את יעקב "לקחת לו משם אשה" (ס"פ תולדות).

87) ראה משכיל לדוד ס"פ ויצא.

88) ויצא כח, יא. ובפרש"י: "ורבותינו פירשו (ברכות כו, ב. ב"ד פס"ח, ט) לשון תפלה כמו ואל תפגע ב"י" (ירמי' ז, טז).

89) וראה זח"א קסה, א שמקשר "ויפגעו בו מלאכי אלקים" עם "ויפגעו במקום", אלא ש"ויפגעו במקום" (לפני עבודתו בחרן) הי' ע"י עבודתו ויגיעותו, משא"כ לאחרי עבודתו "ויפגעו בו גו'", המשכת אלקות שבאה כאילו מאליו (ראה לקו"ש ח"ג ע' 789. חכ"ה ע' 157).

90) פרש"י עה"פ. - ועפ"ז מובן ההכרח של רש"י שהיו "מלאכים ממש", ולא שלוחי בוד" (ראה משכיל לדוד שם).

91) ראה תו"א ותו"ח ריש פרשתנו. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 363 ואילך.

92) פרש"י עה"פ.

93) ברכות יז, א. רמב"ם הלי' תשובה פ"ח ה"ב.

94) ס"פ ואתחנן (ז, יא) ובפרש"י.

95) בעה"ט ר"פ ויחי. זח"א רטז, ב. וראה "היום יום" יח טבת.

לקו"ש ח"י ע' 160 ואילך.

96) ראה בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 310 ואילך. לקו"ש ח"ל ע' 176

ואילך. ועוד.

97) ראה לקו"ש חט"ו ע' 287 ואילך. חכ"ה ע' 186 ואילך. קונטרס משיחת ש"פ וישלח תש"נ. ועוד.

98) ס' השיחות תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

99) ראה שיחת י"ט כסלו תרס"ז (נעתקה בשיחת י"ט כסלו תש"ד - ע' 50) השייכות ד"ט כסלו עם המסופר בפרשתנו ע"ד "ואלה המלכים אשר מלכו וגו'" (מלכי ארץ אדום), מלכים דעולם התהו - ש"ט כסלו איז א תיקון צו שבירת הכלים דתהו". והענין בזה מובן (עוד יותר) ע"פ המבואר בפנים. וראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 362.

100) נדפסה באגרות-קודש שלו סי' לח. וש"נ.

101) ולהעיר מההדגשה כמ"פ באגרת זו על ענין של "הגדיל" (וראה לקו"ש חט"ו שם) - ע"ד הלשון "מגדיל" (זו רומי) "מלשון" "הגדיל על כל אל", וע"י בירור מגדיל (זו רומי) נעשה גדלות ורוממות דקדושה (כנ"ל ס"ד), "והגדיל שמו הגדול והקדוש אשר נתגדל ונתקדש ברבים".

שבנ"י סיימו כבר הכל ונשאר רק "לצחצח את הכפתורים"¹⁰⁷, ומאז כבר עשו גם את זה וצריך להיות רק, בלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר, "עמדו הכן כולכם" לקבל את האוצרות.

י. ויה"ר אשר בשנה זו - שנת אראנו נפלאות - יהי' זה בענין ד"הפלה ה' והגדיל לעשות בארץ והפליא והגדיל שמו הגדול והקדוש אשר נתגדל ונתקדש ברבים, ובפרט בעיני כל השרים וכל העמים אשר בכל מדינות המלך, אשר גם בעיניהם יפלא הדבר הפלא ופלא וענו ואמרו על זאת כי אם מאת הוי' היתה זאת נפלאות בעינינו",

ובהתאם לזה מובן, שהדבר צריך לעורר אצל בני שמחה גדולה ביותר, ובעיקר - הוספה ביתר שאת וביתר שאת בלימוד התורה בכלל, ובפנימיות התורה, כפי שנתגלתה בתורת חסידות חב"ד, וכפי שלומדים זאת ביחד - כ"תורה תמימה" - עם נגלה תורה.

ותלמוד גדול שמביא לידי מעשה - הוספה בקיום המצוות בהידור, הן בנוגע לעצמו, והן בנוגע להזולת, ועוד ועיקר - בכל הפעולות דהפצת התורה והיהדות בכלל והפצת המעיינות חוצה במיוחד,

ובפרט - בחודש כסלו, המיוחד בקשר שלו עם התורה ופנימיות התורה בפרט: גאולת י"ט כסלו, גאולת יו"ד כסלו, טי"ת כסלו (יום הולדת ויום הילולא של אדמו"ר האמצעי), וכל זה החל מר"ח כסלו (הכולל את כל ימי החודש), ולאח"ז בשלימות מיוחדת - בי"ד וט"ו בחודש, כאשר קיימא סיהרא באשלמותא, יחוד שימשא וסיהרא (הקשור בענין הנישואין) - לנצל את היומין זכאין להוסיף בכל האמור.

יא. ועוד ועיקר:

בי"ט כסלו בכל שנה ושנה נהוג לעשות התוועדויות חסידיות בכל מקום ומקום האפשרי.

בהתאם להאמור לעיל, מובן שבשנה זו צריכה להיות בזה השתדלות מיוחדת, שיהי' "אראנו נפלאות דיקע" התוועדויות בי"ט כסלו (אפילו ביחס להנהגה בזה באופן נסי בשנה (ושנים) שלפנ"ז) הן בכמות והן באיכות.

ובפרט שבשנה זו חל י"ט כסלו ביום החמישי בשבוע¹⁰⁸, וזה מהוה הזדמנות קלה יותר לערוך (עכ"פ)

בארץ והפליא והגדיל שמו הגדול והקדוש אשר נתגדל ונתקדש ברבים ובפרט בעיני כל השרים וכל העמים אשר בכל מדינות המלך אשר גם בעיניהם יפלא הדבר הפלא ופלא וענו ואמרו על זאת כי אם מאת הוי' היתה זאת נפלאות בעינינו"¹⁰².

וכידוע גם השייכות דהגאולה עם "פדה בשלום נפשי כי ברבים היו עמדי"¹⁰³, שגם ה'רבים" - האויבים - סייעו סוף-סוף בה"פדה בשלום נפשי" (ע"ד מה שאנשי אבשלום התפללו לנצחוננו של דוד¹⁰⁴).

ט. לאחר כל העילויים בהגאולה די"ט כסלו, אעפ"כ הרי הממשלה של המדינה ההיא נשארה בתקפה, ואף התנגדה לכמה עניני יהדות בכלל וחסידות במיוחד, עד שלאח"ז התבטא הדבר במאסרו של אדמו"ר האמצעי. וגם לאחר גאולתו ביו"ד כסלו - שהוסיף בהכירור דאדום - הממשלה נשארה בתקפה ובהתנגדות שלה ליהדות וחסידות כפי שהתבטא אחר כך בגזירות המלכות השונות וכו' שרבותינו נשיאינו - כל אחד בדורו - לחמו בהם.

עד אשר לאחר המהפכה (בשנות תרע"ז-ח) בדורו של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, ולאח"ז בדורו של כ"ק מו"ח אדמו"ר - הרי בכמה ענינים ניתוסף בחושך ומיצר של הממשלה ההיא, עד אשר בשנת תרפ"ז הי' המאסר של כ"ק מו"ח אדמו"ר; וגם לאחר גאולתו - שפעלה בירור עמוק יותר באדום - הממשלה הכריחה אותו¹⁰⁵ (כביכול) לצאת משם, עד שהגיע, והעביר ונטע את מרכז חב"ד בחצי כדור התחתון, בארצות הברית.

אבל לאחר מעשינו ועבודתינו מאז, כולל ובמיוחד בהפצת המעיינות חוצה, בודאי שכבר צריכים לקבל כל האוצרות בתכלית השלימות,

וכידוע המשל בזה, שע"י מעשינו ועבודתנו של בני פועלים את המשכות כל האוצרות, אלא שנותנים את זה ליהודי כמונח בקופסא, ונותנים לו את המפתח שכאשר ירצה יוכל לפתוח את הקופסא ולהוציא משם את כל האוצרות,

ובלשון הרמב"ם¹⁰⁶ - שע"י מעשה אחד "מכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה",

וכפי שכ"ק מו"ח אדמו"ר העיד כבר לפני שנים

(102) ל' הכתוב - תהלים קיח, כג.

(103) תהלים נה, יט.

(104) ירושלמי סוטה פ"א ה"ח.

(105) בלשון מכתבו ט"ו מ"ח תרפ"ח (אג"ק שלו ח"א ע' תרטז):

היציאה ממדינתנו היתה מוכרחת לי. ובמכתבו י"ט כסלו תרפ"ח (שם

ח"ב ע' ה): מסכתם הוכרחתי בעל כרחי לעזוב את ארץ הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק'.

(106) הל' תשובה פ"ג ה"ד.

(107) שיחת שמחת תרפ"ט.

(108) שנאמרה בו ברכה לדגים (כתובות ה, א).

שלוש התוועדויות בג' ימים רצופים: בליל (ויום) ובאיכות,

ותשועה ברוב יועץ - להתדבר עם אחרים, שאזי בטוחים שזה יהי' באופן ד"אראנו נפלאות", אראנו בגלוי לעיני בשר של אחרים - ללא שיהי' בדבר פניות עצמיות וחשבונות.

ויהי רצון שעוד לפני י"ט כסלו כבר תבוא הגאולה האמיתית והשלימה, והקיצו ורננו שוכני עפר, ובתוכם ובראשם - אדמו"ר הזקן וכל רבותינו נשיאינו עד כ"ק מו"ח אדמו"ר,

ותתגלה בגלוי שלימות הבירור של כל העולם כולו - "והיתה לה' המלוכה".

ש"ט כסלו, בליל (ויום) ששי - כ' כסלו (כנהוג לעשות אז עיקר ההתוועדות די"ט כסלו) ובליל ויום שבת קודש - כ"א כסלו, כך שיש חזקה של שלשה ימים רצופים¹⁰⁹ של התוועדויות חסידיות בקשר לי"ט כסלו, והדבר נותן חזקה וחוזק בכל הענינים דיהדות וחסידות שתהי' שנה חסידיית, עוד יותר מכפי שהי' עד עתה.

וכדי שזה יהי' בתוספת הצלחה, כדאי שיתחילו את ההכנות לכך בעוד מועד (החל ממוצאי שבת מיד ואח"כ ביום ראשון, שני, שלישי ורביעי) כדי שיוכלו להוסיף בהתוועדויות ככל היותר - בכמות

ובאופן של ג' פעמים ג': בראש השנה, בימים הראשונים דחג הסוכות, ובימים אחרונים, שמע"צ ושמה"ת.

109) ולהעיר שקביעות הימים טובים בהתחלת שנה זו היתה באופן של ג' ימים רצופים - שלאחרי ב' יו"ט דר"ה נכנסו תיכף ליום השבת,

לקוטי שיחות וישלח כרך ה'

מתורגם ללשון הקודש

בניו, שלא נטלו עצה הימנו¹².

אם כך, יוצא, לכאורה, שפסוק זה מבטא ההיפך משבת, ולמרות זאת בחרה התורה דוקא בענין ובפסוק זה כדי ללמד על הזמן שבו מתחילה חובת קיום המצוות וכו'.

מכך מובן, שבמעשה של "ויקחו... איש חרבו" יש מעלה עצומה, כמפורט לאחר מכן, (בסעיף ב', ויו"ד).

ב.

שמעון ולוי פעלו מתוך קנאות של קדושה

כדי להבין זאת, יש להקדים ולבאר את דברי המדרש¹³ על המלים "כי באפם הרגו איש"¹⁴: "וכי איש אחד הרגו, והרי כתיב ויהרגו כל זכר, אלא שלא היו כולם לפני הקדוש-ברוך-הוא"¹⁵ אלא כאיש אחד.

לכאורה, יש לשאול: לפי הסבר המדרש, מתאים היה הביטוי "הרגו איש" רק כאשר פעולתם של שמעון ולוי – "ויהרגו כל זכר" – היתה לפי רצונו של הקדוש-ברוך-הוא, וכיון ש"לפני הקדוש-ברוך-הוא" הם רק "כאיש אחד", הם נחשבים כך גם לגבי שמעון ולוי המקיימים את רצונו של הקדוש-ברוך-הוא, ומקבלים ממנו את כוחו¹⁶.

אך אנו רואים, שיעקב אבינו הוכיחם על אשר "באפם הרגו", בסוברו שזהו מעשה בלתי רצוי, עד כדי כך שהוא התבטא לגבי המעשה (כאמור בסעיף א), שווהי תכונה הנובעת מעשו, ואם כך, כיצד ייתכן שנאמר על מעשה זה של "הרגו" הביטוי "איש", משום ש"לפני הקדוש-ברוך-הוא" הם נחשבים כולם "כאיש אחד"?

א.

"ויקחו שני בני יעקב..." - המקור לענין בר-מצוה מהפסוק¹ "ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו..." – שבו נקראים שמעון ולוי בתואר "איש" כיון שהיו אז בני שלש עשרה שנה² – לומדים³ שבגיל שלש עשרה נעשים ל"איש" ומתחייבים בכל המצוות.

בתורה הכל מדויק לחלוטין. ויש להבין: כיצד ייתכן שענין כה מהותי ביהדות – הזמן שבו נכנס היצר הטוב ליהודי⁴, שהוא גמר ועיקר כניסת נפש הקדושה באדם⁵, שאז מתחילה לחול עליו חובת קיום כל המצוות⁶ – יילמד מהפסוק "ויקחו שני בני יעקב... איש חרבו", המספר, לכאורה, על התנהגות בלתי-רצויה?

אמנם, גם בפשטות מובן, שבמעשה זה, אשר "ויהרגו כל זכר" לא עברו שמעון ולוי על שום איסור ח"ו, שהרי אנשי שכם היו חייבים מיתה⁷, על אשר⁸ לא העמידו את שכם למשפט על דבריו⁹, או על חטאם שלהם אשר חטאו אף לפני מעשה דינה¹⁰,

אך בכל זאת אנו רואים שמעשה זה של שמעון ולוי לא מצא חן בעיני יעקב אבינו, עד כדי כך שהוא החשיב אותו כ"כלי חמס", ש"אומנות זו של רציחה", למרות שהיה לה בסיס לפי הדין, הגיעה אליהם מעש¹¹.

התייחסות זו נרמזת גם בפסוק עצמו "ויקחו שני בני יעקב...", שהרי כבר ידוע ששמעון ולוי הם בני יעקב, ואין צורך לציין זאת, אלא בהדגשה זו הכוונה לציין, שלמרות שהם היו "בני יעקב", הם התנהגו "כשאר אנשים שאינם

(1) פרשתנו לד, כה.

(2) ב"ר פ"פ, יו"ד. ואולי זהו היסוד לפרש"י נזיר (כט, סע"ב): גמירי לו בני יג' הוו. ובלק"ט ושכ"ט כאן – ע"פ החשבון (ובאופן שונה זמ"ז).

(3) רש"י נזיר שם. מפרשי המשנה (ספ"ה דאבות) בן י"ג למצות. מחזור ויטרי שם. וראה מכ"ב תמוז תשי"ב (נדפס בלק"ש ח"ה ע' 421).

(4) קה"ר עה"פ ד, יג.

(5) שו"ע אדה"ז מהר"ת סוס"ד.

(6) שהרי המצוות שמקיים מצד חינוך – (א) זהו מדרבנן, (ב) האב צריך לחנכו בהם אבל הקטן עצמו פטור (הל' ת"ת לאדה"ז בתחלתן. וראה ג"כ שם חאו"ח שש"ג. הדיעות בזה: בשו"ח כללים א, ס (ח"א קפה, ד ואלך – הוצאת קה"ת).

(7) ראה גם לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 190 ובהערה 41.

(8) ברד"ק כאן פסוק כז: "כי רבים ראו כאשר לקחה שכם בחזקה ולא מיהרו. וצריך ביאור: אי מצונו חיוב מיתה בידו אדם בשביל העדר מחאה? באוה"ח כאן: לפי שכל בני העיר רצו להעמיד בפרץ כנגדם לבל יהרגו מלכם, או לפי שהיו בעור שכם לגזול את דינה. עיי"ש באריכות. אבל לפי"ו חסר ביאור מה שיעקב כעס עליהם כ"כ, ועד שאמר "כלי חמס מכרותיהם" (ראה לקמן הערה 17).

(9) רמב"ם הל' מלכים ספ"ט.

(10) רמב"ן בפירושו עה"ת (לד, יג). ר"ן לסנה"נו, ב.

(11) ויחי מט, ה. ב"ר פצ"ח, ה. פצ"ט, ז.

(12) רש"י כאן (מב"ר פ"פ, יו"ד).

(13) ב"ר פצ"ט, ז. תנחומא ויחי יו"ד.

(14) ויחי שם ה.

(15) בתנחומא שם: "לפני הקב"ה ולפניהם". ו"ל (בכדי שלא להרבות במחלוקת) דכותנו דלהיות שלפני הקב"ה" נחשבו כאיש אחד, לכן נחשבו כן "לפניהם", כבהערה הבאה.

בפרש"י עה"ת שם: "ואינן חשובין כולם אלא כאיש אחד" – וממה שהשמיט התיבות "לפני הקב"ה" משמע לכאורה שכוונתו שהיו חשובין כולם כאיש אחד בנוגע לשמעון ולוי מצד עצמם, מצד גבורתם. אבל ראה לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 257 הערה 37.

(16) ובדוגמת "כי אחי עמך (ולכן) והכית את מדין כאיש אחד" (שופטים ו, טז). ולהעיר גם מ"וראית טוס ורכב – בעיני כולם כסוס אחד" (שופטים כ, א. פרש"י שם) – שמכיון ש"תצא למלחמה" הוא ברצון הקב"ה, מה שבעיני הם כסוס אחד, גם וראית כן.

כשאל קנאה²⁷, עד עצם החיים²⁸, עד עצם הנפש, ובמיוחד קנאה כה עצומה²⁹ – ובעצם הנפש אין מקום לחישובים הגיוניים³⁰.

וכיון שאצל שמעון ולוי, בהיותם במצב של "קנא את קנאתי", מצב שמעל להגיון, היה מוכרח להתבצע מעשה של "ויקחו איש חרבו ויהרגו כל זכר" באופן זה, מובן, שבפעולתם התבטא כוחו של הקדוש-ברוך-הוא, ולכן נאמר על כך "הרגו איש".

ג.

שמעון ולוי היו חייבים ליטול עצה משום

כיבוד אב

לכאורה יש לשאול על כך:

כיון שמעשה דינה נגע לשמעון וללוי עד עצם הנפש, שבו אין מקום לחישובים הגיוניים, כדלעיל, כיצד ייתכן לטעון כלפיהם מדוע "לא נטלו עצה הימנו", והרי נטילת עצה נעשית דוקא לפי ההגיון, ואינה מעל השכל?

ההסבר לכך הוא, שאכן משום כך רומז הפסוק לטענה זו במלים "שני בני יעקב", שלמרות ש"בניו היו", הרי "אף-על-פי-כן נהגו עצמן שמעון ולוי כשאר אנשים שאינם בניו":

אמנם, אי אפשר לדרוש מהם שהם היו צריכים להתייעץ עם יעקב מפני היותו גדול מהם בשכל, בעצה וכדומה, כי כאשר מדובר על עצם הנפש, אין מקום לנטילת עצה. אך אפשר היה לדרוש מהם, שהיה עליהם ליטול ממנו עצה מפני ש"בניו היו" – מפני כיבוד אב.

אך עדיין אינו מובן:

הכרחי לומר: יעקב אבינו סבר שאופן ענישתם את אנשי שכם לא היה כראוי (למרות שאכן הגיע להם עונש מיתה, כדלעיל בסעיף א), כי הוא גרם ל"עכרתם אותי להבאישי ביושב הארץ"¹⁷,

ואת הסיבה לדעתו של יעקב, ניתן לבאר בשתי דרכים:

א) כיון שהאפשרות הטבעית היחידה ליישם עונש זה של אנשי שכם היתה אז רק על ידי שימוש באמצעות מעשה הנראה¹⁸ כ"מרמה" – לשכנעם תחילה שיסכימו למול את עצמם ולהבטיחם ש"וישבנו אתכם והיינו לעם אחד"¹⁹, וזאת בכוונה שלא לקיים הבטחה זו, כפי שאכן פעלו בני יעקב,

– לפיכך סבר יעקב, שאין להורגם כלל, כדי למנוע את חילול השם העלול לנבוע מכך, כפי שמוצאים²⁰ לגבי הגבעונים, ששינו את הוראת התורה כיצד לנהוג בהם, כדי לא להפר הבטחה שניתנה להם, כי הדבר היה גורם לחילול השם.

ב) אדרבה: יעקב סבר שאכן יש להורגם, אך לא באמצעות "מרמה", העלולה לגרום לחילול השם, אלא בריש גלי, שהרי הם נחשבים לפני הקדוש-ברוך-הוא "כאיש אחד"²¹, ואין לחשוש מפניהם²².

אך למרות דעתו זו, ידע יעקב, ששמעון ולוי – בהתאם למהותם – לא היו מסוגלים ולא היו חייבים להתחשב בענין של "עכרתם אותי..."²³. כי הענין של "הכזונה יעשה את אחותינו"²⁴ עורר אצלם קנאות עצומה²⁵ (של קדושה, בדומה לפינחס – "בקנאו את קנאתי" – קנאי בן קנאי – לוי²⁶), וקנאה חודרת עד עומק הנפש, כנאמר "קשה

17 פרשתנו לד, ל. היינו שאפשר להיות מזה חילול השם, כדלקמן בפנים (וראה גם רמב"ן ויחי מט, ה). אבל אין לומר שטענת יעקב היתה רק מצד שהעמידו אותו וביתו בסכנה – "ונשמדתי אני וביתי" – כי באם עצם הפעולה היתה כדבעי, לא ה' אומר על הפעולה "כי באפם הרגו איש", ומכ"ש שלא ה' קורא לה "כלי חמס – חמס היא בידכם, מברכת עשו היא".

וע"פ מ"ש לעיל תתרוץ קושיית הרדב"ז בהל' מלכים שם.

18 ראה ב"ר פ"פ, ח: מה את סבור כו'. וראה בשוה"ג להערה 74.

19 פרשתנו לד, טז.

20 גיטין מו, א. וראה גם יבמות עט, א.

21 וע"פ יובן מה שאמר יעקב "כי באפם הרגו איש" – (דלכאורה: מה נוגע להתוכחה, שלא היו אלא כאיש אחד) – כי* זהו הטעם ע"ש "הרגו" (באופן שעשו הם) הוא כלי חמס גו' – כי צריך ה' להרגם בלי מרמה, ככפנים. 22 ומה ששמעון ולוי עשו זה במרמה – יש לומר** : (א) שמצד ענותנותם, חשבו שאינם ראוים לנס*** [ואף שבטוחים היו על כחו של זקן (ב"ר פ"פ, יו"ד. פרש"ל, כה) – הרי זהו דוקא "בהיותם כואבים", כי אז מלוכב זה בטבע]. (ב) לפי שהיו בכעס, ולכן באו לכלל טעות (ראה פסחים

* ראה לקמן ע' 256 ובהערה 31.

** הביאור ע"ו בפנימיות הננינים – ראה בשוה"ג להערה 74.

*** ואולי י"ל, שזה תלוי בחילוקי הלשונות שבב"ד ותנחומא: לפי הב"ד "לפני הקב"ה" – ככפנים ההערה. משא"כ לפי התנחומא "לפני הקב"ה ולפניהם".

סו, ב. ספרי ורש"י מטות לא, כא). ועפ"ז יומתק מה שהדגיש יעקב "כי באפם הרגו איש גו' ארור אפם גו'".

23 ומה שאמר להם "עכרתם אותי גו'" הוא לפני ששמע את המענה "הכזונה יעשה את אחותינו".

ומה שגם לאח"כ הוכיחם על "כי באפם הרגו איש" – ראה לקמן הערה 74.

24 לד, לא.

25 פדר"א פל"ח.

26 סנה' פב, ב. ובפרש"י שם: שקינא כמעשה דינה דכתיב הכזונה יעשה את אחותינו.

27 שה"ש ח, ו.

28 וכמש"ו ותקנא רחל גו' ותאמר גו' מתה אנכי (ויצא ל, א. ולהעיר מאוח"ת שם).

29 ראה זכרי' א, יד. שם ח, ב.

30 ועפ"ז מתורצת קושיית אוה"ח (לד, לא). ולהעיר שגם המס"ג ד"קנאין פוגעין" שהיתה בפנחס [קנאי בן קנאי – ראה לעיל] היא למעלה מהמידה דתורה (ראה לקו"ש ח"ה ע' 158 ובהערה 65).

יאמרו "לא קיים..."?

לגבי חס, שנענש על אשר "ביזה את אביו"³⁷, ולגבי לבן אשר נקרא "רשע" משום ש"קפץ להשיב לפני אביו"³⁸, אפשר לומר, שלמרות שבני נח אינם מצווים בכיבוד אב ואם, הרי חל עליהם האיסור של ביזוי אב³⁹.

נויש לומר, שהמקור לאיסור זה הוא⁴⁰: תכונתם הטבעית של העורכים היא, ש"עין תלעג לאב... יקרוה עורכי נחל..."⁴¹. והרי אף "אלמלא לא ניתנה תורה" (ח"ו⁴²) הרי, היינו חייבים ללמוד מבעלי החיים הנהגות מסוימות שהם מתנהגים בהן באופן טבעי⁴³, ולכן חייבים בני נח ללמוד זאת מהעורכים, ולהישמר מלעז ובזיון ההורים⁴⁴.

אך לא כן לגבי אברהם ויעקב, אשר לגביהם אין מדובר ח"ו בענינים של בזיון הורים, אלא על אי-כבוד בלבד, ולכן מתעוררת השאלה: בהיותם נחשבים כבני נח, הרי לא היו מצווים על כיבוד אב?

ה.

חטאם של אנשי סדום - אי-עשיית צדקה?

שאלה דומה לכך מתעוררת על חטאם ועונשם של

אם פעולתם, ש"לא נטלו עצה הימנו", היתה חסרון פגם בכיבוד אב – אשר במצוה זו היו חייבים אף לפני מתן תורה, כפי שרואים מכך שהתורה צריכה לוודא שלא יאמרו "לא קיים אברם את כבוד אביו, שהניחו זקן והלך לו"³¹, וחובה זו היא כה חשובה, שלמרות שיעקב לא עבר על מצוה זו, הוא נענש³² על כך שבמשך עשרים ושנים שנה לא קיים בפועל מצות כיבוד אב³³,

הרי מכך יוצא, לכאורה, שהמעשה שלהם "ויקחו... ויהרגו כל זכר" נעשה שלא לפי רצון העליון. ושוב שבה הקושיה למקומה: כיצד ייתכן שהפעולה נעשתה באופן של "הרגו איש"?

ד.

בני נח אינם חייבים בכיבוד אב?

כדי להבין זאת, יש להקדים שאלה נוספת: נאמר בגמרא³⁴, שבמרה נצטוו ישראל על עשר מצוות: "שבע שקבלו עליהן בני נח והוסיפו עליהן דינים ושבת וכיבוד אב ואם". מכך³⁵ ברור³⁶, שבני נח לא נצטוו על כיבוד אב ואם, ומדוע נענש יעקב על אי-קיום כיבוד אב בפועל, ומדוע צריכה התורה להדגיש לגבי אברהם, כדי שלא

(31) רש"י ס"פ נח. וראה גם ב"ר פל"ט, ז.

ואין לומר שזהו מצד שקיים א"א כה"ת עד שלא ניתנה (קדושין פב, א. יומא כח, ב) – כי [נוסף שלדעת הרמב"ן (תולדות כו, ה) "שמירתו אותה היתה בארץ בלבד" – והרי נש"הניחו (לאביו) זקן כו", הי אז בחרן (ודוחק גדול לומר שהטענה היא על מה שלא חזר לאביו אחרי שבה לארץ ישראל)] אין שייך שאזה"ע יתבעו ממנו זאת.

(32) שמה מוכח שהי' מחוייב בזה – ולהעיר מפרשת דרכים דרוש ג' שלמ"ד שהאבות לא יצאו מכלל ב"נ, לא נענשו כ"א על ז' המצות דב"נ.

(33) מגילה יז, א. רש"י (ישן) ס"פ תולדות. וישב לו, לד.

בדוחק אפשר לומר, שמה שלא הי' ליעקב כיבוד אב מיוסף* כ"ב שנה הוא [לא בדרך עונש, מכיון שלא נצטוו אז על כיבוד אב ועאכו"כ – על העדר קיומו, כ"א] בדרך סיבה ומסובב – מדה כנגד מדה (לשון רש"י ס"פ תולדות. וראה גם מגילה שם: יוסף שפירש כו' כשם שפירש יעקב). והיינו, דלהיות שחסרה אצל יעקב העבודה דכיבוד אב במשך כ"ב שנה, לכן לא הי' אצלו גם המסובב ממנה

[ועפ"ז יובן מה שאמרו (שם טז, סע"ב) "גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם שכל אותן שנים שהי' יעקב אבינו בבית עבר לא נענש" – אף שלכאורה גם באם ת"ת הי' שוה לכיבוד או"א לא הי' נענש (כמו שהקשה בהדא"ג מהרש"א שם) – כי באם ת"ת הי' רק שוה לכיבוד או"א, מכיון שגם בהשנים שהי' בבית עבר חסרה אצלו העבודה דכיבוד אב, הי' צ"ל נחסר גם המסובב מזה]

אבל מלשון הגמרא שם "לא נענש" (טז, סע"ב); "דלא מינענש" (ז, א) משמע שהי' מצווה בכיבוד אב, שלכן שייך עונש על זה.

(34) סנה' נו, ב.

(35) אבל ממה שאמרו (קידושין לא, א) "ומה מי שאינו מצווה כו" (וכן מנויר סא, א) אין ראוי כ"כ לעניינו – כי א"י ז"ל (בדוחק עכ"פ) שלפני מ"ת היו מצווים בה ורק שאח"כ ניטלה מהם. ואף ש"כל מצוה שנאמרה לבי"

ונשנית בסני לזה ולזה נאמרה" (סנה' נט, א) – הרי כלל זה אינו כשישנו חידוש כשנשנה בסני (ראה שם, ע"ב), והרי בכיבוד אב נאמר "למען יאריכון ימין". (ב) י"ל שאינו מצווה – כמצוה בפ"ע (ובמילא גם תקפה ושכרה גדול ביותר וכו') – אבל מצווה בתור (ישונו של עולם ו)דינין, ראה לקמן בפנים סעיף ט.

(36) שלכן מקשה בסנה' שם "דינין בני נח איפקוד".

(37) ב"ר פל"ו, ו. פדר"א פכ"ג. פרש"י נח ט, כג.

(38) פרש"י חיי שרה כד, נ.

(39) ועפ"ז יובן בפשטות מה שהגר אסור לבזות את אביו, כדי שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה כו' (רמב"ם הל' ממרים פ"ה הי"א. טור ושו"ע יו"ד סו"ס רמא) – כי גם ב"נ אסורים בבזיון אב (וראה בחידושי רעק"א ליו"ד שם ולכאורה דוחק הוא).

(40) גם י"ל, שהמקור לזה הוא מזה עצמו שחם נענש על מה שבזוה את אביו, וכמו המקור לג"ע – לתנא דבי מנשה (ראה סנה' נו, רע"א. תוס' שם).

(41) משלי ל, יז. ומפשטות הכתוב משמע שזהו ענין טבעי.

(42) כן הי' מוסיף (בלחש) כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע כשהי' מביא מרז"ל זה.

(43) עירובין ק, סע"ב. וראה רש"י שם ד"ה בהמות: שנתן כו' להורות כו'.

(44) ועפ"ז יובן (א) מה שלאחרי שמביא הרמב"ם (שם ספ"ה) ראוי "שכל המבזה אביו כו' ואפילו ברמיזה הי' ארור מפי הגבורה" ממה "שנאמר ארור מקלה אביו ואמו" – מוסיף: "והרי הוא אומר עין תלעג כו" – דלכאורה, למה הוצרך להביא גם מן הכתובים, כקושיית הרדב"ז שם** – ועי' הנ"ל י"ל: "ארור מקלה גוי", רק בבנ"י נאמר. ולכן מוסיף "וה"ה אומר עין כו" – בכל המבזה כו' גם בב"נ. (ב) מה שבטוש"ע (שם סעיף ו) – שהוא לשון הרמב"ם – אף שהעתיק "אפילו ברמיזה" והעתיק הכתוב דמקלה וגם סיום דברי הרמב"ם "ויש לב"ד כו" – דיג' והשמיט מה שביניהם "וה"ה אומר עין תלעג כו" – כי אין דיני ב"נ בטוש"ע.

(* עיקר "תולדות יעקב" (ראה ב"ר פ"פ ד. רש"י וישב לו, ב). ועפ"ז מתורץ – הרי גם במשך כ"ב שנה אלו הי' ליעקב כיבוד אב משאר השבטים.

** ומה שתירץ "דקרא דכתובים מייחי לי' למה שאמר אפילו ברמיזה. דקרא דמקלה אביו ואמו משמע לי' דמקלל בפירושו" – לא זכיתי להבין. דא"כ מנ"ל להרמב"ם דאפילו ברמיזה ארור מפי הגבורה, והו"ל "ואפילו ברמיזה" בסוף דבריו. ודוחק גדול לומר דמ"ע תלעג" שבכתובים ידעין דמקלה שבחומש פירושו גם ברמיזה.

החזיקה" נעשה באופן קיצוני ביותר, הרי זה⁵¹ גרם ל"כלה". מכך נראה, לכאורה, שחובת הצדקה חלה על בני נח⁵², שאם לא כן, לא היו נעשים, ובמיוחד בעונש כה חמור של "כלה", על אשר לא אפשרו לקיים דבר שלא נצטוו עליו⁵³. אך כאן מתעוררת השאלה: מדוע נחשב הענין של "יד עני ואביון לא החזיקה" לחטא, ובמיוחד לעבירה כה חמורה, אשר בגללה נגרם עונש כה חמור, והרי מצות הצדקה אינה אחת משבע מצוות בני נח?

ו.

בני נח חייבים בצדקה?

לפי הפשט אפשר היה להסביר, שמשמעות הפסוק "כי ידעתיו (לשון חיבה) למען אשר יצוה...לעשות צדקה ומשפט"⁵⁴ היא: החיבה המיוחדת לאברהם אבינו נובעת מכך שהוא "יצוה...לעשות צדקה...", כלומר, שהוא מצוה ל"בניו" ול"ביתו" לעשות צדקה, למרות שבני נח אינם חייבים בכך.

אך הגמרא אומרת⁵⁵, שאף בני נח חייבים "לעשות צדקה

אנשי סדום: חטאם העיקרי⁴⁵ של אנשי סדום היה, שלא נתנו צדקה לנזקקים, כנאמר במפורש "זה היה עון סדום... ויד עני ואביון לא החזיקה"⁴⁷.

אמנם, על הפסוק "זעקת סדום ועמורה כי רבה"⁴⁸ מבואר בגמרא⁴⁹: "על עסקי ריבה" – שהיתה שם נערה, אשר סיפקה מזון לעניים, ולכן העלוח אנשי סדום על גג כשהיא מרוחה בדבש, והפקירו אותה לעקיצות הדבורים עד שמתה, ומפני עבירה זו שנעשתה לגבי "ריבה" זו, העניש אותם הקדוש-ברוך-הוא ב"מהפכת סדום ועמורה"⁵⁰,

אך אין זו סתירה לנאמר לעיל, שנענשו על אשר "יד עני ואביון לא החזיקה", כי חטאם זה של שפיכות דמים ב"עסקי ריבה" נובע במקורו מכך שלא עשו חסד וצדקה. כלומר, התנהגותם בדרך של "יד עני ואביון לא החזיקה" הגיעה לממדים כה מבהילים, והם כה הרחיקו לכת, עד אשר מפני שעשתה ה"ריבה" מעשה של צדקה, הם הציקו לה עד גרימת מיתה משונה, ומשום שחטאם "יד עני... לא

וגם לפי פ"י השני שברש"י שם שכתוב זה (מט) מספר רק את הנהגת סדום (שהיתה דומה לירושלים [ואדרבה: מפסוק זה אנו יודעים (דרך אגב) שלא סבלו עוני, אף שמצד העון ד'גאון גוי ויד עני גוי" היו צריכים ליענש לכאורה ברעב – היפך "שבעת לחם" שנתגאו בוה (מדה כנגד מדה)), שלפ"ו אפשר לומר שהסיבה ל"ואסיר אתה" היא "ותעשינה תועבה" שאינו שייך ל"יד עני ואביון לא החזיקה" – הרי ממה ש"יד עני גוי" קורא הכתוב "עון סדום" (עכ"פ, גם באם "ואסיר אתה" היא מטעם אחר), מוכח שהיו מחוייבים בהחזקת יד עני ואביון.

48) וירא יח, כ. ובפרש"י עה"ת הובא זה על "הכצעקתה" (שם, כא).
49) סנהדרין קט, ב.

50) כדמוכח מהמשך הכתובים שם: זעקת גוי רבה גוי הכצעקתה גוי כלה. 51) ובוה מוכן מה שב"עסקי ריבה" מסופר בסנה' שם "דחווה קא מפקא ריפתא לעניא", וכן ברש"י עה"ת שם "על שנתנה מזון לעני" – כי עיקר החטא (שבשבילו נענשו) הי' כמפורש ביחזקאל "יד עני ואביון לא החזיקה". וראה הערה הבאה.

52) אלא שבאם מניעת הצדקה לא היתה אצלם באופן קיצוני, לא היו נענשים בעונש חמור כזה – "כלה", ורק שלפי שהעדר הצדקה אצלם הי' עד כדי כך, "שההגרה במיתה משונה על שנתנה מזון לעני", נענשו (וג"כ במיתה משונה – מדה כנגד מדה) בכלי.

53) כי שלילת ומוניעת דבר שאין בו חיוב כלל, גם כשהשלילה באופן קיצוני, אין לחשבה לעון, ומכ"ש שאינה עון חמור כזה שיתחייבו עברה עליה. ומה שחם נענש על בזיון אביו (אף שב"נ אין מצווים בכיבוד אב), הרי: א) בזיון (אינו רק העדר הכיבוד, כ"א) הוא ענין בפ"ע (היפך הכיבוד). ב) גם ב"נ אסורים לבנות אב, כנ"ל סעיף ד'.

54) וירא יח, יט.

55) סנה' נו, ב.

45) אף שעברו על כמה עבירות – ובהם ע"ז ג"ע וש"ד (סנה' קט, א. רד"ק לך יג, יג) – הגזר דין (הפרכת סדום) הי' על אשר יד עני גוי, ככפנים. (וע"ד דור המבול – שלא נחתם גז"ד אלא על הגול (סנה' קח, א. הובא בפרש"י נח ו, יג), שלכן בפ' וירא נאמר רק "כי רבה... הכצעקתה" [עסקי ריבה (וראה לקמן בפנים, שהעיקר בזה הוא (לא איסור ש"ד כ"א) דיד עני גוי לא החזיקה], ולא נזכר "רעים וחטאים לה' מאד", כי זהו הטעם ל"כלה". ועפ"ז תומתק שייכות "כי ידעתיו גוי צדקה ומשפט" לפרשת סדום.

46) בחדא"ג לסנה' קד, ב: "סדום לא נחשב להם רק כחטאת שלא נצטוו על כך אבל ישראל שנצטוו על כך נחשב להם לעון שהוא מזיד". ולכאורה אינו מובן: א) והרי נאמר ביחזקאל "זה הי' עון סדום". ב) באם לא נצטוו – למה נענשו על זה ובעונש חמור כ"כ (וראה ר"ן לסנה' נו, ב) – נעתק בשוה"ג הב' (להערה 47).

הטעם לשינוי לשון הכתוב (איכה ד, ו) "ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום" – אף שגם ב" (סדום) מחוייבים בצדקה (ופירוש "ויגדל" הוא שהיו "רעים יותר מסדום" (פרש"י לסנה' שם. וראה גם בחדא"ג שם בפירוש השני)) – יש לומר, דמכיון שבב"נ, צדקה אינה מצוה בפ"ע ורק בתור (ישוכו של עולם (וינין (כדלקמן סעיף ז-ח) אין בה תוקף כ"כ (ראה לעיל הערה 35), ולכן ביחס "עון בת עמי", נחשבת היא רק כחטאת.

עו"ל שבסדום נענשו גם הקטנים שאצלם אין שייך עון (מזיד) [וראה ירוש' סנה' פ"י ה"ח ותוספתא שם פ"ד, א – דסדום הוה גדר עיר הנדחת (והאריך בזה הרגזובי – ראה צפע"נ עה"ת (ראה לקו"ש ח"ט ע' 107 ואילך)) ובעיר הנדחת אין טף נהרגין (רמב"ם הל' ע"ז פ"ד ה"ו. ושקו"ט ב"נ"כ שם). וגם למש"כ בפנים נענשו מפני עסקי ריבה כו' – ראה מגדול עוז (שם) דעד"ז הי' ג"כ בעדת קורח וביבש גלעד. ואכ"מ].

47) יחזקאל טז, מט. ומשמעות פשטות הכתוב היא, שזהו הטעם ל"ואסיר אתה" (שם, נ) * – ראה מפרשים שם. וראה גם רש"י סנה' קד, ב ד"ה מדה – בפירושו הראשון**.

(* ומ"ש (שם, נ) "ותגביהנה ותעשינה תועבה לפני" – מדלא פירש מרי התועבה, מוכח שאי"ז ענין אחר. כ"א האופן ד"לא החזיקה" (שכתוב לפני"ז). כדלקמן בפנים בנוגע לעסקי ריבה". וראה לקמן הערה 52. שבאם לא ר'י אצלם שלילת הצדקה באופן קיצוני "ותעשינה תועבה" – לא היו נענשים ב"כלה" (ואסיר אתה"). ובפרט לפי המבואר לקמן טו"ס ח' (לדעת הרמב"ם) שמה ש"לא החזיקה" נחשב להם ל"עון" היינו רק לפי שזה הי' אצלם באופן קיצוני.

** בפרשת דרכים דרוש יח, שהשייכות ד"לא החזיקה" ל"ואסיר אתה" הוא [לא שנענשו בשביל עון זה, כ"א – שהעונש ר"י מצד עניינים אחרים, אלא] שבאם ר'ו מחזיקים יד עני ואביון, היתה מדה זו מפורת עליהם כמו שכיפרה על ירושלים. אבל מלשון הכתוב "זה הי' עון סדום" (ובפרט שב"ותעשינה תועבה" אינו מפרש מרי התועבה, כבהערה (בשוה"ג) הקודמת) מוכח שבהענש "ואסיר אתה" בא בשביל העון ד"לא החזיקה" – שלכן מוכיח הר"ן (סנה' נו, ב) בפשיטת שב"נ מחוייבים בצדקה מעונש סדום.

ז.

רמב"ן: מצות הצדקה נכללת ב"דינין"

לגבי המצוה של "דינין" – אשר היא, לכל הדעות, אחת משבע מצוות בני נח⁶¹ – יש מחלוקת בין הרמב"ם לבין הרמב"ן: לדעת הרמב"ם⁶², הכוונה במצות "דינין" היא לפרט המסויים ש"חייבין להושיב דינין ושופטים...". ואילו לדעת הרמב"ן⁶², אין מצות "דינין" כוללת רק את "להושיב דינין...", אלא גם את "דיני גניבה והונאה ועושק ושכר שכיר ודיני השומרים ואונס ומפתה ואבות נזיקין וחובל בחבירו ודיני מלוה ולווה ודיני מקח וממכר וכיוצא בהן". כלומר, מצות "דינין" כוללת את כל הסוגים השונים של היחסים בין אדם לחבירו החשובים לישובו של עולם.

לפי זה אפשר לומר, לשיטת הרמב"ן, שמצות הצדקה אינה נמנית במצוות בני נח, כי היא נכללת ב"דינין", כי גם עשיית צדקה הכרחית לישובו של עולם. ולכן נענשו אנשי סדום⁶³ על אשר "יד עני ואביון לא החזיקה"⁶⁰.

אך עדיין קשה לדעת הרמב"ם, הסובר שבני נח אינם חייבים בצדקה – מדוע הענישו אותם על אשר "יד עני ואביון לא החזיקה, כדלעיל?

ח.

בני נח קיימים למען ישובו של עולם

כדי להבין זאת, יש להסביר תחילה את ההבדל הכללי בין שבע מצוות בני נח לבין המצוות שנצטוו ישראל – החל ממצות מילה וכדומה, ועד למצוות שלאחר מתן תורה:

העולם, כולל (כמובן), מין המדבר, נברא "בשביל ישראל ובשביל התורה"⁶⁴. וכיון שקיומם של בני נח הוא למען ישראל והתורה, הנעלים מהעולם, מובן, שגם ה"מצוות" שבני נח חייבים בהן לא ניתנו למען בני נח עצמם, כמצוות שנצטוו ישראל, אלא הן נקבעו "בשביל ישראל ובשביל התורה". למען ישראל ולמען התורה הכרחי לקיים בעולם מצב של "לשבת יצרה"⁶⁵ (ישו

ומשפט". ובמיוחד במצות הצדקה, חייבים הן "בן נח", והן "בת נח". כדברי הגמרא⁵³ "בניו, לדין; ביתו, לצדקה".

כך מיישבים הראשונים⁵⁶ מדוע נענשו אנשי סדום על אשר "יד עני ואביון לא החזיקה", כי כל בני נח היו חייבים בצדקה. אך מצות הצדקה אינה נמנית בשבע מצוות בני נח, משום שמצוות אלו כוללות ציוויים מסוג של "שב ואל תעשה", ומצות הצדקה היא "קום ועשה".

אך תשובה זו מתאימה רק לפי מסקנת הגמרא⁵⁷, ששבע מצוות בני נח כוללות רק ענינים של "שב ואל תעשה", אך לפי הדעה המובאת בגמרא שיש לכלול בהן גם מצוות של "קום ועשה", מתעוררת שוב השאלה: מדוע אין מונים בתוכן את מצות הצדקה?

מפני קושיה זו, אכן מביא המהרש"א⁵⁸ הוכחה לשיטת רש"י⁵⁹, המסביר שמשמעות המלה "צדקה" בפסוק "כי ידעתיו..." היא "פשרה" – כלומר, אין הכוונה לצדקה כפשוטה, שבה בני נח אינם חייבים, אלא הכוונה היא לחובה למצוא פשרה במשפט עצמו, שאם לא כן היה צורך להוסיף לשבע מצוות בני נח את מצות הצדקה, כדלעיל בסעיף ד'.

אף מדברי הרמב"ם⁶⁰ מוכח, שהוא פוסק להלכה שבני נח אינם חייבים בצדקה – כי כאשר הוא מציין את ההלכה לגבי "בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר...", הוא מביא לכך לדוגמא – "נתן צדקה...".

ואם כך, קשה לפי שתי השיטות: לפי השיטה שבני נח חייבים בצדקה – מדוע נמנות, לפי סעיף ד', רק שבע מצוות בני נח, ולא שמונה מצוות? ולפי השיטה שהם אינם חייבים בצדקה – מדוע נחשבת התנהגותם של אנשי סדום אשר "יד עני ואביון לא החזיקה" לחטא, עד כדי הענשתם על כך באופן חמור?

63) ואף שלדעת הרמב"ן שם אין ב"נ נהרג על ביטול מ"ע – היינו מיתה בדיני אדם, משא"כ בדיני שמים. וכמו עכ"ם ששבת חייב מיתה (סנה' נח, סע"ב*) – אף שאין בזה עשי.
ואולי יתרה מזה י"ל שמכיון שהאופן ד"לא החזיקה" הי' (גם) ע"י עשי (כמובא לעיל ס"ה) – חייבין ע"ז גם בידי אדם.
64) דרשת רז"ל עה"פ בראשית – תנחומא (באבער) פסקא ג' וה'. לק"ט. רש"י. וראה גם ב"ר רפ"א. ויק"ר פל"ו, ד.
65) ישע"י מה, יח. וגם לב"נ נאמר זה – אף שמצות פו"ר ניטלה מהם (סנה' נט, ריש ע"ב. אבל ראה שאילתות קסה ובנ"כ שם. מל"מ הל' מלכים פ"י ה"ז. מנחת סולת על ס' החינוך מצוה א סק"ה. ועוד) – כמ"ש התוס'

56) חידושי הר"ן לסנה' נח, ב. וראה גם יד רמ"ה שם נח, ב.
57) סנה' נח, סע"ב.
58) שם נח, ב ד"ה בפירש"י.
59) סנה' שם ד"ה דיני קנסות.
60) הל' מלכים פ"י ה"י.
ועפ"ז צ"ל ש"מ"ש בהל' רוצח ספי"ב ש"יעשה דבר מצוה... ליתן צדקה" – כוונתו היא למצוה שאינו מצווה ועושה.
61) סנה' נח, סע"א ואילך.
62) בפירושו עה"ת (פרשתנו לד, יג). ועפ"ז צריך עיון למה נצטוו על גזל בפ"ע. הקשה כן גם בתו"ת עה"פ (בראשית ב, טז), אבל תירוצו דחוק.

(* וברמב"ם הל' מלכים פ"י ה"ט: "מודיעין אותו שהוא חייב מיתה ע"ז אבל אינו נהרג". אלא שטעמו של הרמב"ם על זה שאינו נהרג הוא. לפי ש"אינו נהרג אלא על שבע מצוות (כס"מ שם), משא"כ להרמב"ן – אפילו אם הי' "לא ישובתו" מו' מצות ב"נ. ג"כ לא הי' נהרג ע"ז בדיני אדם. כמו שאין נהרגין על מה שאין מושיבין דיניהם. וראה שו"ת חת"ט ליקוטים סי"ד. שגם לדעת הרמב"ם אין ב"נ נהרגים על ביטול מ"ע. גם בו' מצות ב"נ עיי"ש.

ט.

ביטול כיבוד אב לצורך ישובו של עולם

לפי כל האמור לעיל אפשר להסביר, ולפחות לפי שיטת הרמב"ן, שמשום כך קיימת חובת כיבוד אב גם אצל בני נח, כי זהו ענין הנחוץ לישובו של עולם⁷⁰. כלומר, מצות כיבוד אב בשלמותה, וכענין בפני עצמו, ניתנה לישראל ב"מרה". אך כבר לפני כן נצטוו על כיבוד אב לפי הנחוץ לישובו של עולם⁷¹.

וכיון שכיבוד אב לא היה אז ענין בפני עצמו, אלא חלק מהדרוש למען ישובו של עולם, מובן, ששמעון ולוי לא חטאו בכך ש"לא נטלו עצה" מאביהם: כי, אדרבה, דוקא כאשר מעשה של "נבלה עשה בישראל"⁷² מקומם אותם כל כך, עד שאין בעיניהם מקום כלל לנטילת עצה, אפילו מאביהם – זוהי התנהגות המביאה באמת לישובו של עולם.

במלים אחרות: אילו היתה מצות כיבוד אב קיימת אז כמצוה בפני עצמה, הרי גם כאשר נוגע הדבר לעצם הנפש, וכתוצאה מכך מתעוררים לפעול ללא חישוב שכלי וללא גבולות, חייבים בכל זאת לקיים את ציווי של הקדוש-ברוך-הוא – מצות כיבוד אב.

אך כיון שלא חלה אז מצוה מיוחדת של כיבוד אב, אלא היה צריך לקיימה באופן כללי למען "ישובו של עולם", הרי כאשר במקרה יוצא מן הכלל, הנוגע לעצם הנפש, ודוקא מפני ישובו של עולם – הרי אז, אדרבה: ישובו של עולם מתקיים על ידי ש"לא נטלו עצה הימנו", כדלעיל⁷³.

פריעת חוב – והרי פריעת חוב נוגע לישובו של עולם עוד יותר מצדקה. וראה ג"כ פיה"מ פאה שם.

ועפ"ז יומתק גם הל' (ב"ר פל"ט, ז. ועד"ז ברש"י ס"פ נח) "והלך לו לעת זקנתו" – כי עיקר הפריעת חוב בזה הוא כשאביו זקן.

71) ועפ"ז יומתק דיוק לשון רש"י ב"ר פ"ט פ"ט (במס' מגילה טז, ס"ב) ואילן. וכן בפירושו עה"ת – נסמך לעיל הערה 31, 33) "כיבוד אביו" – ולא "מצות כיבוד אביו" (כל' המורגל בכ"מ) – כי אז עדיין לא היתה מצוה של כיבוד אב כמצוה (בפ"ע) כ"א נכללת ב"דינין".

ומה שבפדר"א פכ"ג נאמר "ולא שם על לבו מצות כיבוד אב" – י"ל: (א) שהוא שיגרא דלישנא. (ב) מכיון שזה נכלל במצות דינין, שייך גם ע"ז הל' "מצוה". ולהעיר מחולין צב, סע"א: שלשים מצות כו' – ובס' עשרה מאמרות (מאמר חקור דין ח"ג פכ"א) שהם פרטים בו מצות ב"נ. (אלא שצ"ע לפי המבואר בפנים: למה לא נמנה כיבוד אב בחולין שם?).

72) לשון הכתוב (לד, ז).
73) ומה שבפשוט, מה ש"לא נטלו עצה הימנו" הוא היפך השבח – מובן ע"פ המבואר בהערה הבאה.

העולם), שלא תהיה סביבה והשפעה⁶⁶ בלתי רצויה, אלא שהעולם יזדכך ויגיע לשלמותו, ולכן חייבים בני נח לקיים את המצוות שלהם

– הן המצוות שבין אדם לחבירו, כדי שהעולם יתנהג בצדק ובישור, והן בין אדם למקום, כגון עבודה זרה וברכת ה',

– כי בכך הם מכינים את העולם לכך שישראל יוכלו לעבוד כראוי את עבודתם בתורה ובמצוות ולרומם את העולם המזוכך לדרגה שמעל לעולם, ולהופכו לעולם של תורה, דירה לה' יתברך.

ומשום כך חייב בן נח העובר על אחת ממצוותיו במיתה⁶⁷ – שהרי כל קיומם של בני נח הוא כדי להביא לידי כך שישוב העולם יהיה כראוי, ולפיכך, כאשר הם פועלים להיפך מכך, על ידי אי קיום מצוותיהם, מתבטל הבסיס לקיומם בעולם, וכאשר בטלה הסיבה, בטלה התוצאה⁶⁸.

לפי זה מובן, מדוע הגיע לאנשי סדום עונש מיתה, אך לשיטת הרמב"ם⁶⁹:

אמנם, בני נח לא היו חייבים במצות הצדקה, ואי-קיומה אינו יכול להיחשב להם ל"עוון", אך כאשר המצב של "יד עני ואביון לא החזיקה" הוא באופן כה חמור, שאינם מאפשרים גם לזולתם לתת צדקה, ויותר מכך, הם דנים את הנותן צדקה למיתה – התנהגות כזו היא בודאי "עוון", כי היא להיפך מישובו של עולם. ומשום כך, אם "הכצעקתה עשו" הרי מגיע להם עונש "כלה".

(ג"טין מא, ב ד"ה לא תהו בתירוץ הב', וש"נ) לענין עבד, ומכיון שהכתוב (לשבת יצרה) מבאר כוננת ברה"ע, אין סברא לחלק בזה בין עבד לב"נ. (משא"כ לדעת האומרים דפ"ר ושבת קטורים זב"ז). וראה בכורות מז, א: "והא עבד להו שבת" [ולשון הש"ס (יבמות סב, א) "בני פ"ר יניחו" י"ל, שהכוונה היא ל"שבת" – וכמו "פ"ר רובי" (שמפרכת המשנה מיד) שנאמר לא תהו בראה לשבת יצרה". ולהעיר מתוס' יבמות ובכורות שם. טורי אבן ר"ה כח, א ד"ה אלימאן. וראה העמק שאלה (להנצי"ב) על השאלות שאלתה קסה סע"ב בתחלתו.

66) כי דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחרי ריעיו וחבריו ונוהג* כמנהג אנשי מדינתו (רמב"ם הל' דעות רפ"ו).

67) בידי אדם או (עכ"פ) בידי שמים (ראה לעיל הערה 63).

68) ובמכש"כ מהא דבטל העיקר בטלה הטפלה (כלים ספ"ט).

69) גם י"ל (בדוחק עכ"פ), שמש"ש הרמב"ם שב"ו אינן מחוייבים

בצדקה הוא רק עכשיו. אבל קודם מ"ת היו מחוייבים בצדקה** (ראה לעיל הערה 35 בענין כיבוד אב), ולכן בסדום – "יד עני ואביון לא החזיקה" נחשב ל"עון".

70) ראה ירוש' פאה פ"א ה"א (וראה גם חינוך מצוה לג): "דבר שהוא

(* כן הוא בדפ"ה: תורה.

** וי"ל, שלפי שיטת הרמב"ם כל הענינים ד"ישובו של עולם" (וצדקה בכללם) נכללים ב"פרו ורבו". שניניה – ישובו של עולם, כי "לא נברא העולם אלא לפר"י ורבי" שנאמר כי לשבת יצרה" (ג"טין מא, ריש ע"ב). ולכן לאחרי מ"ת שניטלה מהם מצות פ"ר (סנה"ג נט, ריש ע"ב) – פטורים הם מצדקה, משא"כ לפני מ"ת. והוא דלא כ"ל בהערה 66.

לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם"⁷⁵,
ושבעקבותיה מתנתקים ר"ל מהקדוש-ברוך-הוא, בדומה
ל"זונה" אשר "אסורה לבעלה" – "זה הקדוש-ברוך-
הוא"⁷⁶ –

אין להתחשב בשום חישובים הגיוניים ומגבלות,
ואפילו לא ב"מדידות" של תורה, אלא צריך להתעורר
דוקא במסירות נפש.

ולאחר שכבר עוררו את כוח מסירות הנפש – אז יש
לפעול בכל פעולה לפי טעם ודעת, במדידה ובהגבלה,
על-פי תורה. אך כדי שהעבודה שעל-פי טעם ודעת תהיה
כראוי, יש צורך בראש ובראשונה, מיד כאשר נעשים
"איש", בענין של מסירות נפש שלמעלה מטעם ודעת⁷⁷.

(משיחות ש"פ וישלח תשכ"ה)

י.

בתחילת העבודה הרוחנית יש צורך במסירות נפש
לפי כל האמור לעיל מובנת המעלה העצומה של
"ויקחו... איש חרבו":

הענין של "הכזונה יעשה את אחותנו" נגע להם כל כך,
עד אשר "נהגו עצמן כשאר אנשים שאינם בניו" (של
יעקב). הם היו כל כך חדורים בתחושה זו, עד שלא היתה
לפניהם שום אפשרות, אלא "ויקחו איש..."⁷⁴.

ומשום כך לומדים על הזמן של תחילת החיוב במצוות,
כדלעיל, דוקא מפסוק זה, כי יש בו הוראה לכל בר מצוה,
כלומר, לכל יהודי הנמצא בתחילת העבודה הרוחנית,
שכאשר מדובר על מצב של "הכזונה" –

– שבו הכזונה לכל עבירה, הנובעת מ"תורתו אחרי

נוגע לזה מה שהיו "אחים לדינה" – כי מה שהיו "אחים לדינה ולא אחים
ליוסף" מוכיח, שגם ב"הרגו איש" הי' תערוכות מ"כלי חמס מכרותיהם"*.
(75) שלח טו, לט.

(76) ראה לקו"ת קרח נג, ג.

(77) וע"פ המבואר בהמכתב דב' תמו תש"כ (נדפס בלקו"ש ח"ה ע' 421)
ש"איש" מורה על הגדלות דשכל וכו' – יש לומר, שמה שהדין דבן שלש
עשרה למצות נלמד מויקחו איש חרבו, מרמז, שגם בהעבודה שע"פ טו"ד
צריך להיות הארת כח המס' שלמעלה מטו"ד. – וראה לקו"ש חט"ו ע' 290
ואילך.

(74) ולכן, כשענו ליעקב "הכזונה יעשה את אחותינו" קיבל את המענה
(ראה לעיל ס"ב. הערה 23). אלא שמ"מ, הוכיח אותם (לאחר זמן) ע"ז – כי
לאחרי שראה ש"ברצונם עקרו שור" (אף שבוה, אינו שייך הטעם שבפנים) הי'
זה אצלו הוכחה שיש אצלם נטי' לזה (גם) מצד טבעם, ושגם במעשה שכס
(אף שהי' בעיקר מצד "הכזונה יעשה גו") הי' איזה תערוכות גם מטבע זה
שלהם (וע"ד המבואר בתו"א יט, סע"ב ואילך).

ועפ"ז יומתק מה שבתחלת תוכחתו אמר "שמעון ולוי אחים – אחים
לדינה ולא אחים ליוסף" (ב"ר פצ"ח, ה. פצ"ט, ז) – דלכאורה: הרי התוכחה
היתה לא רק על "ברצונם עקרו שור" אלא גם על "באפם הרגו איש", ומה

(* ע"פ המבואר לעיל ע' 64 שבצדיקים ה"חסאיים" הם רק חסרון האור במדריגת הקדושה גופא. ובשביל הנלי' הבאה לאח"ז – י"ל, שהענין ד"כלי חמס מברכת עשו" הוא ענין
בירור הניצוצות (שלפי שעה ירידה ויא. מכין שהמברר צריך להתלבש בלבושי המתברר). ועד"ו הוא גם בנוגע ל"זיענו גו' במרמה" – שהוא ע"ד המבואר בכ"מ (ד"ה פדה בשלום
תש"ג פ"ב ועוד) בענין בא אחיך במרמה ויקח ברכתך. וראה ד"ה לא תחורש תרכ"ז פ"ד.

יום ראשון ח' כסלו

של "העלאה". וזהו פחינת הסתלקות לבר חס ושלום. – שמשתלק למעלה ענין ופעולה מהכלים, כמו אהבה ויראה עצמן כשהן אינן באות בענין של מצוות – הרי זה ענין של העלאה והסתלקות בלבד ואילו כשזה בא בענין של מצוות, הרי להיפך –

זה מוסיף ב"המשכה" שמהמצוות. אכל פחינת המשכה מלמעלה למטה, הוא על ידי מצוות מעשיות דוקא, להמשיך אור בכלים, ובחיצוניות הכלים דוקא, שחיצוניות העליון יורד למטה ופנימיות התחתון עולה למעלה. – שנמשכת אלקות בעולם וזה פועל תשוקה ועליה נבנראים אלקות. וזהו שכתוב בזהר פדת פקודי הנקבר לעיל⁴¹:

"דאית כהןא כו". – שישנו סדר של העלאה וסדר של המשכה, ושמייהן צרך גבוה, – לעבודת ה', העלאה והמשכה, על ידי העלאת "מין נוקבין" מ – שם "סג", – הנעשה על ידי בירורי הניצוצות, בפחינת עוקרא ומלולא. – מעשים ודיבור, וזהו

להלן יסביר רבנו הזקן, שגם מצד עצם העבודה, יש יתרון מעלה במצוות מעשיות לגבי אהבה ויראה שכליים; שכן, אהבה ויראה שכליים הן ענין של "העלאה" בלבד, וזה "פועל" כך למעלה ענין של "העלאת האורות", שאין זו תכלית הכוונה, אלא תכלית הכוונה היא

ענין של "המשכה", להמשיך אלקות למטה בעולם – דבר הנעשה על ידי מצוות מעשיות. ובלשון רבנו הזקן: ובר מן כל דין⁴¹, – מלבד כל האמור לעיל במעלות שישנן במצוות מעשיות לגבי אהבה ויראה שכליים, אפלו בנשמה האצילות, אף שהיא מפלים האצילות, וכן בנפשיות מפלים דיצירה העשית⁴² – הנה דחימו (אולי צ"ל: דחילו ורחימו) – אהבה

קונטרס אחרון

ובר מן כל דין אפי' בנשמה דאצי' אף שהיא מכלים דאצי' וכן בנפש רוח מכלים דיצי' עשי' הנה רחימו [אולי צ"ל דו"ר] שכלי' שלהם מעוררים כ' בכלים דיצי' עשי' בחי' העלאה ממטה למעלה באתערותא דלתתא וזהו בחי' הסתלקות לבר חו". אבל בחי' המשכה מלמעלה למטה הוא ע"י מצוות מעשיות דוקא להמשיך אור בכלים ובחיצוניות הכלים דוקא שחיצוניות העליון יורד למטה ופנימיות התחתון עולה למעלה וז"ש בזהר פ' פקודי הנ"ל דאית סדורא כו' ושתייהן צורך גבוה העלאה והמשכה ע"י העלאת מ"ן מס"ג בבחי' עוקרא ומלולא וזהו תכלית ההשתלשלו'

(אולי צריך לומר יראה ואהבה) שכליים שלהם – שהן ענין של "העלאה", מעוררים גם כן בכלים דיצירה העשית פחינת העלאה ממטה למעלה ב"אתערותא דלתתא", – בהתעררות מלמטה, שהן עצמן ענין של "העלאה" – והן מעוררות למעלה בכלים ענין

41. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בהבא לקמן – עיין אוה"ת אחרי תקמ"ט ואילך". תמצית הביאור שם "באור התורה" פרשה אחרי (עמוד תקמט ואילך) של הרבי ה"צמח צדק": ישנן שלש בחינות, שתי בחינות של העלאה, מלמטה למעלה, ובחינה אחת של המשכה, מלמעלה למטה: ישנה עליה והסתלקות של האורות המסתלקים מהכלים, עליה זו היא ענין של "שממה" לגבי הכלים, כמאמר (תקו"ז בהקדמה) "וכד אנת תסתלק מנייהו אשתארו כולהו שמהן כגופא בלא נשמתא", שבשעה שהאור מסתלק מהכלי, נשאר הכלי כגוף בלא נשמה. ענין שני של העלאה מלמטה למעלה – העליה של הכלים העולים לאורות העליונים, על דרך כפי שהדבר בעליית העולמות בשבת ויום הכפורים, שאז היא עליית העולמות, שכן הכלים אז בעליה אל אורות עליונים. וישנו ענין שלישי – המשכה מלמעלה למטה, להמשיך אורות עליונים למטה בעולם, כפי שהדבר נעשה על ידי מצוות מעשיות דוקא. והוא שואל שם ב"אור התורה": כיוון שעליית האורות היא חסרון, ענין של שממה לגבי הכלים, והרי הוא אומר ב"קונטרס אחרון" שנפש רוח ונשמה של האדם לגבי גופו, הן ענין של אור לגבי כלי, וכן גם אהבה ויראה, הרי שעל ידי אהבה ויראה של האדם שהן העלאת מ"ן לפעול העלאת האורות מהכלים הרי זה חסרון חס ושלום; כיצד יכולים לומר כך – הרי אהבה היא "עמוד" לכל התורה והמצוות? ומסביר שם ב"אור התורה": למרות שבאופן זמני זה חסרון, שכן זו היא העלאה של האורות, אך על ידי העלאה נמשכים אחר כך אורות עליונים יותר. למשל: אדם בשעת שינתו, הרי זה העלאה והסתלקות של המוחין והשכל שלו, אך על ידי זה נעשה שכלו מרוענן ומחודש, שהוא יכול להבין שכל יותר טוב מאשר לפני שינתו. ועל דרך זה העלאה שבראש השנה, הענין של "דורמיטא דו"א", ענין של דורמיטא ושינה, שעל ידי זה נמשך – על ידי תקיעת שופר והתפללות – אור עליון. אך זה דוקא על ידי הענין של תקיעת שופר שהיא מצוה מעשית, נמשך על ידה המשכה עליונה וגדולה יותר בגלל ההעלאה שהיתה לפני זה. כך הדבר בענין האהבה, כאשר אחרי האהבה ישנם העבודה וקיום המצוות, נמשך אז, על ידי עליית האורות של האהבה – אור עליון. אך, תכלית הכוונה האמיתית היא ענין של המשכה, להמשיך אלקות למטה, וזאת על ידי מצוות מעשיות. בכך הוא מסביר שם ב"אור התורה" ההבדל בין "כלות הנפש" כפי שהיה בנדב ואביהו "בקרבתם לפני ה'", שהיתה כלות הנפש, ונחשבה לחטא, מפני שלא זו היתה הכוונה העליונה – ולעומת זה מסירת נפש היא למעלה מתורה ומצוות, כפי שאנו רואים שה"מגיד" אמר ל"בית יוסף" שיוכה לענין של מסירת נפש בפועל, ולאחר מכן אמר לו, שבגלל ענין מסויים לא יזכה לכך. וה"בית יוסף" הרי היה "לא פסיק פומי מגירסא" (כך הוא הלשון ב"אור התורה" שם), והרבי אמר פעם שזה היה לפני שה"בית יוסף" חיבר את השולחן ערוך וזיכה את כלל ישראל לכל הדורות הבאים – ובכל זאת מסירת נפש היא למעלה מכל זה. הרי ההבדל בין "כלות הנפש" ל"מסירת נפש" הוא, ש"כלות הנפש", כיוון שזאת כלותה של הנשמה, ולאחר מכן אין שום עבודה של קיום התורה ומצוות, "רצוא" בלי "שוב", הרי אין זה לפי הכוונה האמיתית, שכן הרצון העליון הוא הרי המשכה, להמשיך אלקות בעולם. ואילו במסירת נפש שבה ישנה הרי גם מסירת הגוף, שהוא מוסר גופו ונפשו, ומסירת הגוף היא ענין של מעשה הממשיך המשכות למטה – הרי זה לפי הכוונה האמיתית העליונה בזמנים ובענינים שנדרש בהם ענין של מסירת נפש. וכיוון שההעלאה שבכך היא העלאה כללית, שהוא מוסר את כל ישותו להקדוש ברוך הוא – הרי זה למעלה מהמשכה פרטית שישנה בענינים שונים של תורה ומצוות. 42. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יש לחפש בכת" דקו"א דלכאורה חסר כאן וצ"ל: וכן בנפש רוח נשמה וכלים דבי"ע כו' בכלים דבי"ע בחי'. אבל גם באוה"ת הוא כבהנדפס". 43. רמט, א.

ואהבה, שכליים לגבי מצות מעשיות דוקא. - הן כאורות לגבי כלים. ולכן התפלל משה רבנו עליו השלום תפלות כמנין "אֶתְחַנֵּן"⁴⁵, - תקט"ו (515) תפלות, כמנין "ואתחנן", שיכנס לארץ ישראל, על קיום מצות מעשיות דוקא. - כי שלימות קיום המצוות היא בארץ ישראל, ולכן התפלל תפלות רבות אלו כדי לזכות לקיום מצוות מעשיות בארץ ישראל, שכן, קיום המצוות המעשיות הוא תכלית כל ההשתלשלות, כי על ידן ממשיכים אלקות למטה בעולם, והוא הדין לדבור גשמי של הלכותיהן. -

שכן גם על ידי לימוד ההלכות של המצוות שלומדים בדיבור גשמי ממשיכים אור למטה.

תכלית ההשתלשלות, - של העולמות, להתגלות אור עליון למטה, ולא לעלות התחתון למעלה, שזה אינו אלא לפי שעה. - כל עליה היא ענין זמני בלבד, שכן לאחר מכן מן ההכרח שתומשך חזרה למטה, ואף גם זאת, - כשנדרשת עליה, אין זו עליה של האור, שהוא ענין של הסתלקות, כי אם דוקא עליות הכלים לאורות עליונים היא מעלת השבת יום הכפורים, - שאז "עליית העולמות", שהכלים הם בעליה אל האורות, אבל לא עליות והסתלקות האורות הם ושלום, כמו שכתוב בפירוש עין חיים⁴⁴, ונפשו רוחני שמה של האדם לגבי גופו בעולם הזה חשיבי - נחשבות, באורות לגבי כלים, וכן דחילו ורחימו - יראה

קונטרס אחרון

להתגלות אור עליון למטה ולא לעלות התחתון למעלה שזה אינו אלא לפי שעה ואף גם זאת דוקא עליות הכלים לאורות עליונים היא מעלת השבת ויוה"כ. אבל לא עליות והסתלקות האורות ח"ו כמו"ש בפע"ח ונר"ן של האדם לגבי גופו בעוה"ז חשיבי כאורות לגבי כלים וכן דו"ר שכליים לגבי מצות מעשיות דוקא ולכן התפלל משה רבנו ואתחנן על קיום מצות מעשיות דוקא וה"ה לדבור גשמי של הלכותיהן.

שכן גם על ידי לימוד ההלכות של המצוות שלומדים בדיבור גשמי ממשיכים אור למטה.

יום שני ט' כסלו

ששרשו הוא מכוח הצומח, נעשה "העלאת מ"ן", התעוררות מדבר נמוך יותר לענין עליון יותר, התעוררות מהמקבל אל המשפיע. הרי הגם שהגרעין הנורע אין לו כל ערך לגבי כוח הצומח, בכל זאת הוא מהווה "העלאת מ"ן" לעורר את כוח הצומח, כיון שהוא השורש שלו. ככה מעוררים תקלף - של התפילין, והאתרוג - מד' המינים, עד רום המעלות, - והמדריגות, שהוא שם "ס"ג" שלפני - ולמעלה מהשכיבה, - של שבירת הכלים, שהוא - שם "ס"ג" הוא מהות ועצמות אורות שג"אדם קדמון", - שהוא הפרצוף הראשון, המחשבה הקדומה, המחשבה הראשונה, של "אין סוף", הכולל כל ההשתלשלות, ובפרצוף זה ישנן המהות והעצמות של הפרצוף ואין זה הארה בלבד; הרי ששם "ס"ג" הוא מהות ועצמות האורות של "א"ק", ולא הארה בעלמא כמו שם "מ"ה" ש - במצחו. - של "א"ק". כל האמור הוא בקיום מצות תפילין או מצות אתרוג, כשמקיימים אותן במעשה, וכן בלימוד ועיון הלכותיהן - ההלכות של מצות תפילין ושל מצות אתרוג, מעורר פחיתות חכמה פנימה דעת שבעשור ספירות הכלים דיו"ן, ועד רום המעלות גם בן פחיתות חכמה פנימה דעת שג"ג - שם "ס"ג" דפנימית אדם קדמון", היוצא דרך העינים כו'. - של "א"ק", "עינים" כמו ענין הראיה, הן ענין של פנימיות, שלא כמו המצח שהוא

אך להבין, איך האתרוג שהוא מרפ"ח - 288 הניצוצות, שלא נבררו עדיין, - שכן, האתרוג כפרי גשמי הרי חיותו מ"נוגה", שבוה יש מרפ"ח הניצוצות של תהו, וזה באופן כמו "קודם הבירור", לפני שנתברר להיות אלקות, וכן קלף התפילין, - עליו נכתבות פרשיות התפילין, שהוא קלף גשמי והוא מרפ"ח הניצוצות - ימשיך אור בכלים דיו"ן דאצילות, שכתב - הכלים של הספירות, נבררו ונתקנו על ידי שם "מ"ה" להיות פחיתות אלקות - ששם "מ"ה" מברר, הנה המשל לזה היא - ענין הוריעה והנטיעה, שהנרעין - שזורעים או נוטעים, מעורר בם הצומח שפארץ, שהוא דבר ה: "תדשא הארץ כו' - דשא, קנה א"ק היוצא דרך העינים כו' - שהצמיחה היא הרי לא מהגרעין, כי אם מ"כח הצומח" (כפי שהוסבר ב"אגרת הקודש" סימן כ'). הגרעין משמש כ"העלאת מ"ן" והתעוררות של הפרט המסויים של כוח הצומח שהתבטא באותו גרעין, הרי כוח זה נכלל ב"כח הצומח" הכללי שבארץ (אחרי שהגרעין נרקב ונפסד). שאז זה מעורר ומפעיל את כוח הצומח שבארץ שאכן יצמיח אותו עץ פרי מסוגו של הגרעין שזרע, והכוח הצומח העצמי, עצם כוח הצומח, הוא המאמר "תדשא הארץ דשא" וכו' שהוא מקור כל סוגי הצמיחה. מה שהגרעין מעורר את כוח הצומח שהוא כוח רוחני וכוח אלקי, הרי זה על ידי העלאת "מין נוקבין" לשרשו, - שהגרעין

קונטרס אחרון

אך להבין איך האתרוג שהוא מרפ"ח שלא נבררו עדיין וכן קלף התפילין ימשך אור בכלים דיו"ן דאצו"ן. שכבר נבררו ונתקנו ע"י שם מ"ה להיות בחי' אלקות. הנה המשל לזה היא הוריעה והנטיעה שהגרעין מעורר כח הצומח שבארץ שהוא דבר ה' תדשא הארץ כו' עץ פרי כו' ע"י העלאת מ"ן לשרשו ככה מעוררי' הקלף והאתרוג עד רום המעלות שהוא שם "ס"ג שלפני השכיבה שהוא מהות ועצמות אורות שבא"ק ולא הארה בעלמא כמו שם מ"ה שממזחו וכן בלימוד ועיון הלכותיהן מעורר בחי' חב"ד שבע"ס דכלים דיו"ן ועד רום המעלות ג"כ בחי' חב"ד שבע"ס דפנימית היוצא דרך העינים כו' וכל הנ"ל הוא כמו"ע

היא הרי לא מהגרעין, כי אם מ"כח הצומח" (כפי שהוסבר ב"אגרת הקודש" סימן כ'). הגרעין משמש כ"העלאת מ"ן" והתעוררות של הפרט המסויים של כוח הצומח שהתבטא באותו גרעין, הרי כוח זה נכלל ב"כח הצומח" הכללי שבארץ (אחרי שהגרעין נרקב ונפסד). שאז זה מעורר ומפעיל את כוח הצומח שבארץ שאכן יצמיח אותו עץ פרי מסוגו של הגרעין שזרע, והכוח הצומח העצמי, עצם כוח הצומח, הוא המאמר "תדשא הארץ דשא" וכו' שהוא מקור כל סוגי הצמיחה. מה שהגרעין מעורר את כוח הצומח שהוא כוח רוחני וכוח אלקי, הרי זה על ידי העלאת "מין נוקבין" לשרשו, - שהגרעין

44. פע"ח שער השבת בהקדמה פ"ו. ועוד. 45. ראה דב"ר פ"א, ט.

להביא לידי מעשה של קיום מצוה-עשה או להישמר מלא-תעשה – ובכל זאת לימוד ההלכה עצמו יש בו המעלה העליונה ביותר, מה שעל ידי הלימוד נעשה האדם מקושר ל"חכמה עילאה" (עליונה), שכן, כל פרטי ההלכות הם המשכות מ"חכמה עילאה"

של המאציל ברוך הוא. ובלשון רבנו הזקן: **וְכָל חֲנֻכָּה לְעֵיל** – שמעשה המצוה או לימוד ההלכה של המצוה, מעוררים

למעלה מעלה עד בשם "ס"ג" שלפני השבירה, הוא **בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה, אֲבָל לֹא בְּלִמּוּד פְּרָטֵי הַלְכוֹת אֲסוּר לֹא תַעֲשֶׂה לְכַאוּרָה, וּבְפֶרֶט בְּדָלָא שְׂכִיחֵי כְּלָל** – בפרטי דיני לא-תעשה שאינם שכיחים כלל שיהיו במעשה, הרי במילא גם לא שייך שם הענין של "ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כאילו עשה מצוה", שההימנעות עצמה יהיה בה ענין חיובי, **כְּמוֹ פְּרָטֵי הַלְכוֹת פְּנוּל וּבְהָאֵי גִּוְנָא**. – וכדומה, שאינם שכיחים כלל, מדוע, איפוא, יש להרבות גם בלימוד הלכות אלו יותר מאשר בלימוד סדר ההשתלשלות המביא לאהבה ויראה?

ענין של חיצוניות. על כל פנים, הרי שענין מעשה המצוות, מה שהוא עושה מצוה בדבר גשמי, מעורר גבוה מאד בשורש עד בשם "ס"ג" שלמעלה משבירת הכלים, וכן גם בלימוד ההלכות של המצוות מעוררים בפנימיות של המדריגה העליונה מאד, שכן כשלומדים אודות המצוה הרי "מעלה עליו כאילו קיים בפועל ממש", אך, כיצד הדבר כשלומדים פרטי ההלכות של איסור לא-

קונטרס אחרון

אבל לא בלימוד פרטי הלכות איסורי ל"ת לכאורה ובפרט בדלא שכיחי כלל כמו פרטי הלכות פיגול וכה"ג.

תעשה, שבכך הרי לא שייך הענין של "כאילו קיים", ובמיוחד בדברים שאינם שכיחים כלל, שבהם לא שייך אפילו הענין כפי שהוא ב"לא תעשה" שיכול להיות שההימנעות ממנה יש בה ענין חיובי – שכן "ישב ולא עבר עבירה" נותנים לו שכר "כאילו עשה מצוה"⁴⁶ – גם ענין חיובי זה לא שייך בדברים אלה שאינם שכיחים כלל, ובכל זאת אנו אומרים, שיש להרבות בלימוד ההלכות יותר מאשר בלימוד סדר ההשתלשלות המביא לאהבה וליראה? יסביר רבנו הזקן להלן, שיש ענין בלימוד התורה המשתווה גם במצוות עשה וגם במצוות לא-תעשה, שלימוד הענין בלבד, גם כשאינו יכול

יום שלישי י' כסלו

ההלכות, אינה **בְּהַלְבֵּשֶׁת חֻמְתָּהּ עֲלֵיָהּ בְּחִילוֹ וּרְחִימוּ** – ביראה ובאהבה **שְׂכָלִיִּים**, – שבכל מה שנברא הרי ישנה מ"חכמה עילאה", שהרי "כולם בחכמה עשית", ובמיוחד באהבה וביראה שכלים ישנו הרי הענין מה שהן באות משכל ומחכמה, ושורש כל עניני החכמה

הוא "חכמה עילאה", ואילו שם ההלבשה היא אחרת, **דְּהִתָּם** – שם, ב"חכמה עילאה" המלוּבֶשֶׁת באהבה וביראה שכליים, **הַלְבוּשׁ הוּא מַעֲלִים וּמְסַתֵּיר לְגַמְרֵי**, – על ה"חכמה עילאה", **בְּחֻמְתָּהּ וְהַעֲלֵם הָאֲרִץ הַחֲמוּרִית** – המסתירה ומעלימה לגמרי, **לְגַבֵּי חֻמְתָּהּ עֲלֵיָהּ הַמְלַבֶּשֶׁת בָּהּ, כְּמוֹ**

קונטרס אחרון

אך עוד זאת השוה בכל כי כל דחילו ורחימו שכליים של המלאכים הן בח' נבראים מאין ליש והן בח' נפש רוח דב'י"ע. אבל פרטי ההלכות הן המשכות ח"ע דהמאציל ב"ה המלוּבֶשֶׁת בגשמיות והלבשה זו אינה כהלבשת ח"ע בדו"ר שכליים דהתם הלבוש הוא מעלים ומסתיר לגמרי כהסתר והעלם הארץ החומרית לגבי ח"ע המלוּבֶשֶׁת בה כמ"ש כולם בחכמה עשית והיינו חיצוניות דחיצוניות דכלים דמל' דאצי' שבעשייה שהיא מסותרת לגמרי ברוח

שְׂפָתוֹכֶם⁴⁸: "כְּלָם בְּחֻמְתָּהּ עֲשִׂיתָ", – שכל הנבראים נתהוו ב"חכמה", הרי ש"חכמה עילאה" מלוּבֶשֶׁת גם בארץ הגשמית והחומרית, אלא שהארץ מכסה ומסתירה לגמרי על ה"חכמה עילאה" המלוּבֶשֶׁת בה, כך גם מכסות האהבה והיראה שכליים על "חכמה עילאה", והיינו חיצונית דחיצונית דכלים דמלכות דאצילות שפגעשיה, שְׂחִיא – "מלכות דאצילות" עם החיצונית דחיצונית של הכלים שלה, מְסַתֵּרֶת לְגַמְרֵי בְּרוּחַ נְפֶשׁ הַעֲשִׂיָה, – "מלכות דאצילות" לכשעצמה, אפילו החיצונית דחיצונית של הכלים שלה, הן ענין של נשמה ואלקות, וזה מוסתר לגמרי בנפש רוח שהן ענין של נברא, שזה כמו "חכמה עילאה", שהיא

אך עוד זאת השוה בכל⁴⁷, – ישנו עוד דבר השווה בלימוד כל ההלכות, גם של מצוות-עשה וגם של מצוות לא-תעשה, כולל גם כאלו שאינם שכיחות כלל, **כִּי כָל דְּחִילוֹ וּרְחִימוֹ – יֵרָאָה וְאֵהָבָה, שְׂכָלִיִּים שֶׁל הַמְּלָאכִים – הֵן בְּחִינּוֹת נְבְרָאִים מֵאֵין לִישׁ, וְהֵן בְּחִינּוֹת נְפֶשׁ רוּחַ דְּבְרִיאָתָהּ יִצְרָחָה עֲשִׂיָה, – לא ענין של "נשמה" ואלקות, כי אם "נפש רוח" שהן נברא. מה שהוא מדייק לומר האהבה ויראה של מלאכים, למרות שברצונו לומר גם על האהבה ויראה של נשמות, שאינם משתוות ללימוד ההלכות – הרי זה מפני שבאהבה ויראה של נשמות, (א) הנשמות עצמן**

אינן נבראים ממש, כי אם כפי שאלקות באה בענין של נברא ונשמה, (וב) באהבה ויראה של נשמות ישנו הרי ענין של מצוה, מה שאין כן באהבה ויראה של מלאכים שאינן ענין של מצוה, הרי שם מודגש יותר איך אהבה ויראה הן ענין של נברא בלבד, וזה מביא שגם בנשמות, עצם הענין של אהבה ויראה הוא ענין של נברא, אך פרטי ההלכות הם ענין של אלקות, **אֲבָל פְּרָטֵי הַהֲלָכוֹת** – הענינים השונים של הלכות המצוות, הן **הַמְשַׁכּוֹת חֻמְתָּהּ עֲלֵיָהּ** – עליונה, **דְּהַמְאָצִיל בְּרוּחָהּ הוּא הַמְּלַבֶּשֶׁת פְּנִשְׁמִיּוֹת**, – בענינים גשמיים בהם דנה ההלכה, כמו "המחליף פרדה בחמור" וכדומה, **וְהַלְבִּישָׁה זו**, – מה ש"חכמה עילאה" (עליונה) מלוּבֶשֶׁת בענינים גשמיים של

46. קידושין לט, ב. 47. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אוה"ת שמיני תסב ואילך". 48. תהלים קד, כד.

היא רק באופן של "מעבר" והיא נשאת הארה של "חכמה עילאה", ואף שגשמיית עולם הזה ודאי מסתיר לגמרי אפלו – על תהיך דעשיה, – ובודאי שהיא מסתירה על הארת ה"חכמה עילאה", כלומר, שהדבר הגשמי אודותו דנה התורה, כפי שיזכיר להלן,

למשל הפרה החמור הגשמיים אודותם דנה ההלכה של "המחליף פרה בחמור", הרי הפרה והחמור הגשמיים (של בעל הפרה ובעל החמור הבאים לדין תורה בגין ענין של "מחליף פרה בחמור") מסתירים בודאי על ענין של חסד ד"עשיה", מכל מקום תהליך עצמה אינה גשמיית ממש, שהיא – ההלכה והפסק, גחנית רצון הנמשך מחכמה עלאה להקל או להחמיר, – שכך מחייבת חכמתו של הקדוש ברוך הוא שיהיה רצונו יתברך ופסק ההלכה להקל או להחמיר, רק ש – הרצון יורד ומאיר בגחנית

גלוי בגשמיית, – הרצון העליון מתבטא בהתגלות בענין גשמי, כמים היודרים ממקום גבוה בו, – שאותם המים שהיו בתחלה במקום הגבוה נמצאים עתה במקום הנמוך, ותהיך הגשמי עצמו שבו מדפדת ההלכה, פאמת הוא מסתיר לגמרי, כמו – ההלכה של "המחליף פרה בחמור"⁵¹, וכן – ההלכה של פשר הפגול או לא פגול וכשר. – שהפרה והחמור הגשמיים והבשר הגשמי אודותו דנים אם הוא פיגול או לא – מסתירים באמת לגמרי על הארת ה"חכמה עילאה". מה שהוא אומר שהדבר הגשמי עצמו אודותו דנה ההלכה, מסתיר בודאי לגמרי – למרות שלעיל (קנו, ב) אמר לגבי מצוות שבאחיות האתרוג הגשמי של מצוה, תופסים מהות האלקות ד"אצילות" – הרי זה, מפני שלגבי מצוה, הרי האתרוג הגשמי הוא חלק מן המצוה, לכן אין גשמיית האתרוג מסתירה, אלא זה בטל לגמרי באלקות, ואילו כאן לגבי ההלכה הרי הפרה הגשמיית או החמור הגשמי אינם חלק של ההלכה, לכן הם מסתירים, אך השכל הגשמי בו התלבשה ההלכה, כיוון שהוא חלק מן ההלכה, שההלכה התלבשה בשכל גשמי זה – אכן אינו מסתיר. רק תהליך עצמה – הפסק עם הטעם הנגלה, – מדוע הפסק הוא כך וכך, היא מגחנית מלכות דבריאה – חלק השכל והטעם של הגמרא, ויצירה – חלק פסק ההלכה של המשנה, דגחנית נשמה, שהוא אלקות, תמתיח ומתנה נפשיות דבריאה ויצירה עצמה, – שנפש רוח הן ענין של נברא, שהן דחילו ורחימו – יראה ואהבה, של המלאכים והנשמות והמקמהיניה דעת שלהם, – ההשגה וההתבוננות בגדלות ה' המביאות לאהבה

בהתכללות, בהתאם לסדר התכללות הספירות ש"חכמה עילאה" באה בהתכללות ב"מלכות דאצילות", ו"מלכות דאצילות" מאירה ב"עשיה" ועשר ספירותיה, שבהן יש הרי ענין ה"חכמה", הרי כל זה מוסתר ונעלם בארץ החומרית, וכן בבריאה היא מסתרת לגמרי

קונטרס אחרון

פריה נפש, – של "בריאה", שהם – רוח ונפש של "בריאה", הן גחניות נבראים – המתהווים בהקשר והעלם הפורא מהנברא, – שהבורא מתעלם ומסתתר מהנברא, הרי זה ההעלם וההסתר מה ש"חכמה עילאה" מוסתרת באהבה וביראה שכליים שרשן בעולם ה"בריאה", עולם ההשגה.

מה שאין בן תהליכות, הרי הארת התקמה מאירה בן גלוי, – הן אינן מעלימות על הארת ה"חכמה" שבהן, ולכיש העשיה – שההלכות הרי³¹⁶ ויצו דבחי נשמה שהוא אלקות המחיה ומהוה נפש רוח דבי"ע שהן דחילו ורחימו של המלאכים והנשמות

ה"עשיה", אך הלוש של "עשיה", הוא דרך מעבר לבד, – הן רק עוברות דרך לבוש ה"עשיה", אך אין זה אומר שלבוש ה"עשיה" פועל שינוי במהותן, כפי שהדבר בדרך של התלבשות, שהמלביש פועל על המלוש להיות כמו המהות של המלביש. כמו ביום טוב, שהקשר האצילות המלביש לגמרי בהקשר דבריאה מחיה עולם הזה הגשמי – וזאת – על ידי מעבר הקשר דיצירה ועשיה, הנקרא גם בן התלבשות⁹⁹, – שחסד ד"בריאה" מתלבש בחסד ד"יצירה" ובחסד ד"עשיה", למרות שאין זו התלבשות ממש, שאם לא בן לא היה פועל בגשמיית עולם הזה. – הרבי הרש"ב נשמתו עדן, מסביר בקונטרס "ומעין"⁵⁰ דיוק לשון רבנו הזקן כאן, שהכוונה היא שכדי שתהיה פעולה של גשמיית ממש בעולם הזה, לא מספיק ה"יש" של עולם ה"בריאה" הנקרא "יש" לגבי "אצילות" (אך לגבי "יצירה" זה עדיין רוחני), ואף כשאור החסד ד"בריאה" יעבור "דרך מעבר" הספירות של "יצירה" ו"עשיה" – לא תהיה עדיין השפעה גשמיית ממש, אלא זה צריך להיות על ידי התלבשות בכלים ובלבושים של "יצירה" המסתירים במדה מרובה יותר על האור האלקי של החסד העליון, והוא נעשה על ידי כך בבחינה של מציאות, ולאחר מכן הוא מתלבש בכלים ובלבושים של "עשיה" המסתירים עוד יותר מאשר הכלים והלבושים של "יצירה", ואור זה נעשה יותר בבחינה של "יש", ובכוחו לבוא בהשפעה גשמיית של עולם הזה. על כל פנים, כשם שהדבר ביום טוב, שמבלי הבט על ענין ההתלבשות ב"יצירה" ו"עשיה", נחשב האור המאיר ביום טוב כאור של חסד ד"בריאה", כך גם בהלכות, שההתלבשות בהלכות

בהלכות, שמהתפשטות כזו אי אפשר באמת שיהיה מקור לנבראים, כי אם באופן של טיפה ולידה, יכול להיות מחב"ד דבריאה יצירה, אפילו של נשמה, ענין של נבראים, **כי אף אם תמצי לומר שנבראו מהארת הכלים דנוקבא** – "מלכות" דאצילות, **הרי הם היוורדים** – בבריאה יצירה עשיה, ונעשים נשמה. – לבריאה יצירה עשיה. **אבל עצמות חכמה בינה דעת הנשמה מתפשט בו קצוות דיון, ושם הם שיתא – ששה סדרי משנה ונמרא.** – ענין ההלכות של

תורה, הרי, עצמות חב"ד באה דוקא בהלכות של תורה שהיא אלקות, ותורה באה בבחינת נשמה שהיא אלקות.

של פנינות נפשיות שהן המלאכים – כיצד, איפוא, אומרים אנו לעיל, שאי אפשר ל"מלכות דבריאה יצירה" דנשמה, להיות מקור לנבראים – בשעה ש"חב"ד דבריאה יצירה" דנשמה, שהיא למעלה מעלה ממנה, היא מקור לנבראים? **לא קשה מדי, לא קשה כלל, דבאמת המלאכים והנשמות – המתהווים מחב"ד דבריאה יצירה, אינן אלא מטפה הנמשכת מהחכמה בינה דעת הנשמה ל"יסוד ועיר אנפיון" ונמן – ונמשך ל"נוקבא", – ל"מלכות", ומשם יצאו – המלאכים והנשמות, בבחינת "לידה".** – שגולדה מציאות חדשה, הרי שאין זה התפשטות של חב"ד כפי שהדבר הוא

שגמרא היא ב"בריאה", הרי, שעל ידי תורה נעשה לבוש של "רוח", שהיא הרי "נברא"? **יש לומר דהיינו דוקא על ידי תורת האדם – שהוא לומד, בעולם הזה העולה למעלה, – נעשה קנין לבוש של תורה, כיון שזה בא מהאדם שהוא נברא. אבל התלמוד עצמו שנתן בסיני – כפי שהתורה ניתנה מלמעלה למטה, הוא בנשמה, – שהיא אלקות, ולכן הוא – לימוד ה"תלמוד", מברר הרוח, וכן במשנה דיעי' ואף את"ל שגם הניתן מסיני הוא ברוח דבריאה יצירה הרי נודע שכל מלאך שהוא שליח מלמעלה אזי נק' בשם ה' ממש השוכן בקרבו משא"כ כשאינו שליח יש לו שם אחר כפי עבודתו ואזי קורא קדוש ק' ה' כו' כלומר ששם ה' מובדל ממנו וכן הוא ממש בבחי' התלבשות התלמוד בבחי' רוח דבריאה והמשנה ברוח דיעי' הם שלוחי ה' דהיינו כלים דנוק' דאצי' החיצונים בתלמוד והאמצעי' במשנה אשר המשנה והתלמוד שבהם נמשכים מיסוד אבא המקבל מח"ס דא"א שבו מלוכש אור א"ס ב"ה ונמצא שאור א"ס הוא שם ה' שוכן ברוח דבי"ע במקרא ומשנה ותלמוד וכשהאדם לומד ממשך אור א"ס ב"ה בעוה"ז להיות**

דבריאה יצירה – הרי זה, אבל, באופן כזה שאין זה שום מציאות של נברא, כי אם באופן של "שליח" שאינו מציאות לעצמו, כי אם מציאותו היא כוח המשלח, כך שאין זה כמו מציאות הנברא של נבראים אחרים, ובלשון רבנו הזקן: **הרי נודע שכל מלאך שהוא שליח מלמעלה, אזי – בשעת השליחות, נקרא בשם ה' ממש**

יום חמישי י"ב כסלו

השוכן בקרבו, מה שאין בן פשאינו שליח יש לו שם אחר כפי עבודתו, – שמו נגזר מתוכן העבודה שעליו לבצע, שאז הוא מציאות של מלאך ופועל לפי אופן עבודתו, ואזי קורא "קדוש קדוש קדוש ה' כו'", כלומר ששם ה' – קדוש ו – מכדל ממנו, הרי, שיכול להיות נברא שאינו שום מציאות של נברא אלא נקרא בשם הוי' שהוא אלקות, וכן הוא ממש בבחינת התלבשות התלמוד בבחינת רוח דבריאה, – ורוח היא הרי ענין של נברא, והמשנה ענין ה' דהיינו פלים דנוקבא – "מלכות" דאצילות, החיצונים – הכלים החיצונים, בתלמוד, ו – הכלים האמצעים במשנה, אשר המשנה והתלמוד שפיהם – ב"רוח דבריאה יצירה", נמשכים מ"יסוד אבא", – מ"יסוד" שבחכמה, המקבל מ"חכמה קתימאה" – חכמה סתומה, ד"אריך אנפיו", –

ומ"ש בע"ח (ושער היחודים) שע"י הכוונה נעשה לבוש נשמה וע"י התורה לבוש רוח דרוח ע"י משנה דיעי' ורוח דנשמה דבריאה ע"י הגמ' י"ל דהיינו דוקא ע"י תורת האדם בעוה"ז העולה למעלה. אבל התלמוד ברוח וכן במשנה דיעי' ואף את"ל שגם הניתן מסיני הוא ברוח דבריאה יצירה הרי נודע שכל מלאך שהוא שליח מלמעלה אזי נק' בשם ה' ממש השוכן בקרבו משא"כ כשאינו שליח יש לו שם אחר כפי עבודתו ואזי קורא קדוש ק' ה' כו' כלומר ששם ה' מובדל ממנו וכן הוא ממש בבחי' התלבשות התלמוד בבחי' רוח דבריאה והמשנה ברוח דיעי' הם שלוחי ה' דהיינו כלים דנוק' דאצי' החיצונים בתלמוד והאמצעי' במשנה אשר המשנה והתלמוד שבהם נמשכים מיסוד אבא המקבל מח"ס דא"א שבו מלוכש אור א"ס ב"ה ונמצא שאור א"ס הוא שם ה' שוכן ברוח דבי"ע במקרא ומשנה ותלמוד וכשהאדם לומד ממשך אור א"ס ב"ה בעוה"ז להיות

קונטרס אחרון

מ"חכמה" שבכתר, שבו – ב"אריך אנפיו" מלכש אורי' אין סוף ברודי' הוא, ונמצא שאורי' אין סוף, הוא שם ה', שוכן ברוח דבריאה יצירה עשיה, במקרא ומשנה ותלמוד, וכשהאדם לומד – מקרא, או משנה, או תלמוד, ממשך אורי' אין סוף ברודי' הוא בעולם הזה להיות נכלל ונכלל באורו ותפרו, כי זה

ואהבה שכליים, אינה פְּחִינַת המִשְׁכָּה כָּלָל וּכְלָל, – שעל ידי זה תומשך אלקות בעולם, רק הַסְתַּלְקוֹת בּוֹ. – שהם עומדים ב"רצוא" ובביטול לאלקות, הרי, שאין זה אמיתת הכוונה העליונה בהשתלשלות, שהכוונה היא המשכה ולא הסתלקות. וּבִזְוֵה יוֹבֵן מַח

שְׁנֵבֵרָאִים מְלֹאכִים מֵאִין לִישׁ עַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה אִפְלוּ שְׁלֹא כְּבִנְהָ, שְׁהוּא – לימוד התורה שלא בכוונה, פְּחִינַת רוּחַ בְּלִבְד שְׁאִינָה אֲלֻקוֹת כָּלָל, – שכן הכוונה היא ענין של נשמה שהיא אלקות, אך בלי כוונה – כשזה בחינה של רוח בלבד – כיצד נבראים מ"איך" ל"יש"; הרי הבריאה מ"איך" ל"יש" היא דוקא רק מאלקות? אֲלֵא לְפִי שְׁאֵה־עַל־פִּירְבֵּן –

למרות שזה שלא בכוונה, שֵׁם ה' שׁוֹכֵן וְכוּ', – בדברי תורה, וְדִי לְמִבְיֵן: – כפי שהוסבר לעיל, שאפילו מלאך, נברא, בשעת השליחות, נקרא בשם "ה'", מפני ש"ה' שוכן בו", כך גם בדברי תורה – כיוון ש"ה' שוכן בדברי תורה, לכן יכולה להיות מהם התהוות המלאכים מ"איך" ל"יש".

כָּל הָאָדָם⁵⁶. – כל תכלית האדם היא להביא את העולם להיות נכלל ובטל באורו יתברך, דבר הנעשה על ידי לימוד התורה, וְזוֹאת הִיְתָה עֲבוֹדַת רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי וְכָל הַתַּנָּאִים וְאִמּוֹרָאִים – שעסקו בְּנִגְלָה, – דתורה, לְהַמְשִׁיךְ אֹרֹז וְתַבְרָךְ, – בעולם, וּלְבָרֵךְ

פְּרִירֵי – קליפת נגה כָּל מְשִׁיךְ זְמַן הַגְּלוּת דְּשִׁלְמָא אֵילָנָא – כששולט האילן דְּטוֹב וְרַע, – חיות העולם היא מקליפת "נוגה" המעורבת טוב ורע, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב⁵⁷: "עַתָּה אֲשֶׁר שְׁלַט הָאָדָם – בליעל של קליפה, בְּאָדָם – של קדושה, בּוֹ", – שזה כפי סיום הפסוק "לרע לו", כדי לברר ולהעלות ניצוצות הקדושה הנמצאים ב"אדם בליעל" – בקליפת "נוגה", כִּי זְהוּ תַבְּלִית הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת – של העולמות, שִׁירַד הַעֲלִיּוֹן לְמַטָּה – שהאלקות תרד ותגלה בעולם, וְיִהְיֶה לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים, כְּדִי לְהַעֲלוֹתָן לְמַהוּ – להיות אֶחָד פְּאֶחָד. – שה"אחד" של "חודא תתאה", של עולמות בריאה יצירה עשיה, יהיה כמו ה"אחד" של "חודא עילאה". מַח שְׁאִין בֶּן עֲבוֹדַת הַמְּלֹאכִים דְּחִילוּ וְדִחִימוּ – יראה

קונטרס אחרון

נכלל ובטל באורו ית' כי זה כל האדם וזאת היתנה עבודת רשב"י וכל התנאים ואמוראים בנגלה להמשך אורו ית' ולברר בירורי נוגה כל משך זמן הגלות דשלמא אילנא דטו"ר כמ"ש עת אשר שלט האדם באדם כו' כי זהו תכלית ההשתלשלות שירד העליון למטה ויהיה לו דירה בתחתונים כדי להעלותן למהוי אחד באחד. משא"כ עבודת המלאכים דו"ר שכליים אינה בבחי' המשכה כלל וכלל רק הסתלקות כו'. ובוזה יובן מה שנבראים מלאכים מאין ליש ע"י עסק התורה אפי' שלא בכוונה שהוא בחי' רוח בלבד שאינה אלקות כלל אלא לפי שאעפ"כ שם ה' שוכן וכו' וד"ל:

יום שישי י"ג כסלו

אינו שייך לכאורה בלימוד סוג הלכות כאלו (כיוון שזה לא שכיח כלל), כי אם רק הענין השני, שהוא המשכות של "חכמה עילאה" – אף על פי כן הרי גם ענין ה"ביוריים" נעשה על ידי עצם לימוד הלכות אלו (למרות שקיום מצות העשה או ההימנעות מהלא-תעשה, אינם תוצאה מלימוד זה, ואפילו לא "כאילו", כאילו קיים מצות-עשה, או השכר על ההימנעות ממצות הלא-תעשה).

וּלְהַבִּין – כיצד הדבר לגבי פְּרִיֵי הַהֲלָכוֹת דְּלֵא שְׂכִיחֵי – שאינן שכיחות כָּלָל, וְאִפְשָׁר שְׁלֵא הִיוּ מְעוֹלִים בְּמִצְוֹת, – באופן מעשי לא קרה אף פעם סוג

דבר כזה כפי שפרט ההלכה מייצג אותה, מְכַל שְׁכֵן שְׁלֵא יְהִיוּ לְעֵתִיד לְבָא, – שאז בודאי לא יארעו אירועים לא-מבורכים כאלה, כְּמוֹ פְּרִיֵי דִינֵי פְּגוּל וְכֵהָא גִּנְנָא. – וכדומה, כיצד שייך, איפוא, בהם הענין של בירור הניצוצות, שעל ידי לימוד פרטי הלכות אלו מבררים ניצוצות התהו? הִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת, – ידוע הדבר, שְׁכָּל אִסּוּר שְׁבַעֲוֹלִים יֵשׁ לוֹ שְׂרָשׁ וּמְקוֹר חַיִּים בְּקַלְפוֹת, שְׁאֵם לֹא בֶן לֹא הִיָּה יָכוֹל לְהִיּוֹת בְּמִצְוֹת עוֹלָם בְּלִתי הַשְׁפָּעָה עֲלֵיוֹנָה. – בלי השפעה של מקור רוחני, וְאִפְלוּ הַמְּסַלֵּס בְּשַׁעְרוֹ וְכֵהָא

בסימן הקודם ב"קונטרס אחרון", הסביר רבנו הזקן, איך על ידי מצוות מעשיות נעשה ענין הביוריים, שמבררים הניצוצות של תהו, ונמשכת אלקות בעולם. וכך גם על ידי לימוד ההלכות של המצוות.

רבנו הזקן הסביר, שאפילו פרטי ההלכות של מצוות לא-תעשה, שבהן לא שייך – כפי שהדבר במצוות-עשה – הענין של "מעלה עליו כאילו קיים בפועל ממש"³¹⁸ וּלְהַבִּין פרטי ההלכות דלא שכיחי כלל ואפשר שלא היו מעולם במציאות מכש"כ שלא יהיו לע"ל כמו פרטי דיני פיגול וכה"ג. הנה מודעת זאת שכל איסור שבעולם יש לו שרש ומקור חיים בקליפות שאל"כ לא הי' יכול להיות במציאות בעולם בלתי השפעה עליונה. ואפי' המסלסל בשערו וכה"ג מקבל

הענין של "ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כאילו עשה מצוה", שלימוד הלכות אלו והידיעה איך להישמר מהן – ייחשב כהימנעות בפועל מלא תעשה זה, וזאת גם כשלא שייך כלל שזה יהיה למעשה בפועל, שכן זה לא שכיח כלל וסביר הדבר שלא יצא לו לאדם כלל להימנע ולהישמר מזה, אף על פי כן, כיוון שזו הלכה של תורה, יש בה משום המשכה של "חכמה עילאה" (עליונה) הנמשכת בעולם. בדונו בענינים שאינם שכיחים נקט כדוגמה פרטי דיני פיגול.

בסימן הנוכחי אומר רבנו הזקן, שלמרות שהענין הראשון – ענין הביוריים –

56. ל' הכתוב - קהלת יב, יג. 57. שם ה, ט. וראה לעיל סכ"ה.

הכוונה לאשה המיילדת, ולדעת רבינו תם – שולד נקבה נולד יחד עם הבכור, והיא כרכה את הבכור, דבר שהוא מציאות רחוקה ביותר שיארע דבר כזה, הרי כל פרטי האבעיות ניתנו למשה בסניג, כי התפשטות הקמה עלאה – חכמה עליונה, המתפשטת בהלכות

התורה, היא בכחינת "איך סוף" המלכש פה בפעל ממש, – ב"חכמה" הרי מלובש "אור אין סוף", הרי שהתפשטות הבהא מ"חכמה", היא בפועל ממש בבחינה של "אין סוף". וכל פרט הלכה הוא שער – הנמשך מהקמה עלאה, ד – שהרי אבא, "חכמה" "יכר ברתא", – ממנה באה "מלכות" הנקראת "ברתא", ובתורה זה "מלכות פה, תורה שבעל פה קרינן לה", ענין ההלכות שבתורה, ומלכש פה, – "חכמה" מלובשת ב"ברתא", במלכות. ובתורה הרי זה ש"אבא", חכמה, מלובש ב"ברתא", בתורה שבעל פה, כפי שהיא בשרשה, ב"מלכות דאצילות". וממנה – מ"מלכות" נמשך ומתלכש בכריאה היצירה עשיה. – להלן יסביר רבנו הזקן, איך נעשה על ידי כך ענין בירור הניצוצות: ונדע,

כי יניקת הקלפות – היא מאחזרים די ספירות דקדושה, ובפרט – יניקתן היא מלבושים די ספירות דכריאה היצירה עשיה, ובפרט – יניקתן היא מלבושים דיצירה ועשיה המערכים בקלפות, – הרע בקליפות שבעולמות "יצירה" ו"עשיה" מעורב בטוב, בנדע, שניניקתם מפיחינת הלבושים. ועל ידי עסק ההלכות בדבור ומחשבה מתפרשים⁸ – הקליפות ומתפרדים מתקדושה, כמו שכתוב בתקונים ורעיא מהימנא: לאפרשא – להפריד הקליפות מקדושה על ידי לימוד התורה, [כו']. והיינו – כיצד נעשה על ידי לימוד תורה הפרדת ובירור הקליפות, בשעה שהתפשטות מ"חכמה עילאה" שהיתה לכתחילה בתורה, לא פעלה דבר זה, ובעולמות "יצירה" ו"עשיה" היתה תערובת של רע בטוב? בנדע ממה שאמר: – חכמינו ז"ל "על שלא פרכו בתורה תהלה" כו', – בהתאם לגמרא⁹ שלכן "אבדה הארץ", מפני שלא ברכו תחילה, לפני הלימוד, על התורה שלמדו. הפירוש הפנימי בזה

ונא – וכדומה, מקבל חיותו פגע זו מהיכלות הקלפות, כמו שכתוב בזהרי. והלכה, – ולכן, גם פרטי האסורים שלא באו לידי מעשה מעולם בעולם הזה הנשמי, מכל מקום שרשי חיותם הן במציאות בפעל ממש בהיכלות הקלפות. –

קונטרס אחרון

חיותו ברגע זו מהיכלות הקליפות כמ"ש בזהרי. והלכך גם פרטי האסורים שלא באו לידי מעשה מעולם בעוה"ז הגשמי מ"מ שרשי חיותם הן במציאות בפ"מ בהיכלות הקליפות. וגם הפרטים שיוכל להיות שלא היו ולא יהיו לעולם במציאות כגון טעות ושגגות שטעה וקרא לתשיעי עשירי כו' וכה"ג דלא שייך במזיד להיות קליפה שורה ע"ז. ויוכל להיות דכה"ג אינו במציאות בהיכלות הקליפות [הגה"ה מאדמו"ר בעל צ"צ ז"ל נ"ע, ג"ל מ"ש ויוכל להיות אלמא דלא ברירא ל' היינו משום שהשגגות באות מנוגה א"כ י"ל דיש להם שרש בהיכלות דנוגה]. מ"מ עכ"פ ישנו במציאות להבדיל בחכ"ע שנתפשטה בפרט זה למשרע"ה בסניג [כמאמר מה] שכל תלמיד ותיק עתיד לחדש כו' וכל פרטי האבעיות דר' ירמי' וכרכתו כו' פ"ד רחולין. כי התפשטות חכ"ע היא בבחי' א"ס המלובש בה בפועל ממש. וכל פרט הלכה הוא שער נמשך מחכ"ע דיסוד ברתא ומלובש בה וממנה נמשך ומתלכש בבי"ע. ונדע כי יניקת הקליפות מאחזרים די"ם דקדושה ובפרט מלבושים די"ם דבי"ע ובפרט דיצי' עשיה המעורבים בקליפות כנדע שניקתם מבחי' הלבושים. וע"י עסק ההלכות בדבור ומחשבה מתפרטים ומתפרדים מהקדושה. כמו"ש בתקונים ור"מ לאפרשא [כו'] והיינו כנדע ממה שאמרו על שלא ברכו בתורה תחלה כו' שהוא ע"י המשכת

הוא בספק, היינו משום שהשגגות באות מ – קליפת נגה, אם כן יש לומר דיש להם – ל"שגגות" שרש בהיכלות דנוגה] – מכל מקום, על כל פנים ישנו במציאות, – לא רק בקליפות, אלא להבדיל מהקמה עלאה, – חכמה עליונה, שנתפשטה בפרט – הלכה זה – כאמור בסיומן הקודם שכל פרט של הלכה הוא התפשטות מ"חכמה עילאה", למשה רבנו עליו השלום בסניג, [כמאמר: מה] שכל תלמיד ותיק עתיד לחדש כו', – הכל נמסר למשה בסניג, וכל פרטי האבעיות דרבי ירמיה, – ששאל אבעיות (שאלות) בפרטים כאלה, עד ששלחו אותו מבית המדרש, כפי שהגמרא מספרת בבבא בתרא⁴, שבפשטות הרי זה מפני שהיו אלה פרטים כאלה שאינם שכיחים לגמרי שיארעו⁵, ו – האבעיות של "כרכתו כו'" – אודותן דנה הגמרא ב"פרק ד' דהל"ן⁶. – בנוגע ל"בהמה מבכרת" שצריכה הרי להיות "פטר רחם", כדי לקדש בכורה, והשאלה היא כש"כרכתו", היא כרכה אותו – לדעת רש"י

1. ראה זח"א קסו, ריש ע"ב. 2. בכורות בסופה. 3. ע"פ מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. ובכ"מ. 4. כג, ב. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל ראה גם בתוס'. וראה שם קסו, ב. – ומוכא באחרונים שרוב הבעיות שלו נשאר בתקו". 6. ע, א. 7. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 8. בתניא שלפנינו: "מתפרטים", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "מתפרשים", ככפנים. 9. ראה זח"ג יא, ב. שם כז, ב. 10. נדרים פא, ב.

הוא, שלא המשיכו "אור אין סוף" בתורה, "ברכה" מלשון המשכה; הרי, שלימוד התורה כראוי הוא כשממשיכים "אור אין סוף" בתורה. זאת יסביר רבנו הזקן להלן, כיצד נעשה על ידי לימוד התורה שיהודי לומד, ה"פירוש" וה"הפרדה" של הרע, שהרע יופרש ויפדר

מהטוב? – הרי זה בכוח "אין סוף" הנמשך בתורה, דוקא על ידי שיהודי לומד תורה (ולא כפי שהתורה היא מצד עצמה), שְׁהוּא עַל יְדֵי הַמְּשֻׁבָּת אוֹר־אֵין־סוּף בְּחֻמָּה עֲלֵאָה הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּהוֹן, – בהלכות שבתורה, ו"בְּחֻמָּה אֲתַפְרִידוּ" – ב"חכמה" הם מתבררים, בְּאוֹר־אֵין־סוּף שְׁבָה. – ש"ב"חכמה". הרי, שעל ידי לימוד התורה, שעל ידו ממשיכים "אור אין סוף" ב"חכמה" (בתורה), נעשה על ידי זה בירור הניצוצות. זאת – גם כשאין זו הלכה של מצות עשה או לא תעשה שיכולות להיות במציאות, אלא אפילו

במצוה שאינו שכיח שתהיה אי פעם במציאות – הרי עצם לימוד הלכה של תורה – פועל בירור הניצוצות. וְהַמְּשֻׁבָּה זֹו נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי דְיוֹקֵן הַעֲלִיּוֹן – השורש למעלה, שֶׁל הָאָדָם, הַעוֹסֵם גַּם בֵּין בְּהַלְבוֹת אֵלוֹ לְמַעְלָה – בשעה שאדם למטה לומד תורה – גם שרשו למעלה עוסק בהלכות אלו למעלה, בְּשִׁרְשׁוֹ, בְּנוֹקְבָא ד'וְעִיר אֲנִפִין' דְּבְרִיאָהּ יִצְרָחָה עֲשִׂיָּהּ. וְכֹה יוֹבֵן חֵיבּוּב – המוטל על בֶּל נַפְשֵׁירוּח־נִשְׁמָה לְהַשְׁלִים בְּל תַּרְיָג – 613 מצוות בְּמַחְשָׁבָה דְּבִיר וּמַעֲשֶׂה שֶׁהוּן פְּרָטִי תַּחֲלָבוֹת, – לימוד פרטי ההלכות של המצוות, ו – הנפש, רוח ונשמה צְרִיבוֹת לְבָא

בְּגִלְגוּל לְהַשְׁלִים תַּתּוֹרָה בְּ – ארבע החלקים שבה פְּשֻׁמְרָמוֹ דְּרוּשֵׁי־סוּד, – שאם בגלגול הקודם לא השלימו אותה – עליהם לבוא בגלגול נוסף כדי להשלים את התורה על כל חלקיה, בְּדֵי לְבָרָה בְּל תַּפְרִידֵין הַנוֹזְעוֹת לָהֶם – לנפש־רוח־נשמה, מְכַל

קונטרס אחרון

אוּא"ם בַּח"ע המלוכשת בהן. ובחכמה אתברירו באוּא"ם שבה. והמשכה זו נעשה ע"י דיוקן העליון של האדם העוסק ג"כ בהלכות אלו למעלה בשרשו בְּנוֹק' דו"א דב"ע. ובוה יובן חיוב כל נר"ן להשלים כל התרי"ג במחדו"מ שהן פרטי ההלכות וצריכות לְבָא בְּגִלְגוּל לְהַשְׁלִים תַּתּוֹרָה בַּפְרָד"ם כְּדֵי לְבָרָה כָּל הַבִּירוּרִין הַנוֹזְעוֹת לָהֶם מְכַל הַרַפ"ה שְׁהוּא קוּמַת אָדָם שְׁלֵמָה. תַּרְיָג בַּחֲנוּת כְּלִיּוֹת וּפְרָטִיּוֹת. אַבְל לַע"ל כְּשִׁיּוּשֵׁלֶם הַבִּירוּר יְהִי עֶסֶק תַּתּוֹרָה בְּבַחֲנִית לְבָד. לַהֲעֵלוֹת הַנְר"ן מַעֲלָה מַעֲלָה עַד א"ם וְגַם בַּשֵּׁם"ה ל"ת בְּשִׁרְשֵׁן לַמַּעֲלָה שֶׁהוּן גְּבוּרוֹת קְדוּשׁוֹת וְלַהֲמַתִּיקֵן בַּחֲסָדִים בְּרַמ"ח מ"ע וְלְכַלְלֵן יַחַד. וְע"כ תַּתּוֹרָה כוֹלָה נְצַחִית בְּכֻלָּהּ וּבַפְרָטָהּ. שְׁגַם פְּרָטִי הַהֲלָכוֹת דַּשֵּׁם"ה ל"ת הֵן הֵן עֲנָפִים מַהֲכֻלָּלוֹת וְיֵשׁ לְכוֹלֶם שֶׁרֶשׁ לַמַּעֲלָה בַּה"ג דְּקְדוּשָׁה כְּמוֹ הַשֵּׁם"ה ל"ת עֲצֻמֵן שֶׁהוּן לַמַּעֲלָה בַּח' הַדָּם הַמַּחִיָּה הָאֲבָרִים דְּכֻלָּם דו"א:

הַרַפ"ה, – 288 הַנִּיצוּצוֹת, שְׁהוּא קוּמַת אָדָם שְׁלֵמָה, תַּרְיָג – 613, בְּחִינּוֹת פְּלִיּוֹת וּפְרָטִיּוֹת. – באופן כללי מתחלקת ההמשכה בתרי"ג (ב"613), וכך בפרטיות לכל נפש. אַבְל לַעֲתִיד לְבָא בְּשִׁיּוּשֵׁלֶם הַבִּירוּר – של הניצוצות, יְהִיָּה עֶסֶק תַּתּוֹרָה בְּבַחֲנִית "עֲשֶׂה טוֹב" לְבָד, – לא שיצטרכו לפעול, על ידי לימוד תורה, עֵנֵן שֶׁל "סוּר מַרְע", לַהֲפָרִיד קְלִיפָה מְקְדוּשָׁה, אֵלֹא יִצְטָרְכוּ לַפְעוּל רַק הַעֲנִין שֶׁל "עֲשֶׂה טוֹב", עֵנֵן חֵיבוּב, לְהַעֲלוֹת הַנַּפְשֵׁירוּח־נִשְׁמָה מַעֲלָה מַעֲלָה עַד אֵין סוּף, וְגַם – יַעֲסֻקוּ בְּלִימוּד בְּשֵׁם"ה –

365 מַצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה בְּשִׁרְשֵׁן לַמַּעֲלָה, שֶׁהוּן גְּבוּרוֹת קְדוּשׁוֹת, וְלַהֲמַתִּיקֵן – הַמַּתְקַת הַגְּבוּרוֹת, בְּחֻסְדִּים בְּרַמ"ח – 248 מַצְוֹת עֲשֶׂה, וְלְכַלְלֵן יַחַד. – שְׁתַּהִיָּה תַּחֲלָלוֹת שֶׁל חֲסָדִים וּגְבוּרוֹת, וְעַל בֵּין – וְכֹן, תַּתּוֹרָה בְּלָה נְצַחִית בְּכֻלָּהּ וּבַפְרָטָהּ, – גם כל פרטי הדינים, אפילו כאלה שלא יהיו נוגעים למעשה כלל לעתיד לבוא, שְׁגַם פְּרָטִי תַּחֲלָבוֹת דַּשֵּׁם"ה – 365 לֹא תַעֲשֶׂה, הֵן הֵן עֲנָפִים מַתְכַּלְלָוֹת, – מְכֻלָּלוֹת תַּתּוֹרָה, וְיֵשׁ לְכֻלָּם שֶׁרֶשׁ לַמַּעֲלָה בַּח' גְּבוּרוֹת דְּקְדוּשָׁה, כְּמוֹ הַשֵּׁם"ה לֹא תַעֲשֶׂה עֲצֻמֵן, שֶׁהוּן לַמַּעֲלָה בְּחִינַת הַדָּם הַמַּחִיָּה הָאֲבָרִים דְּכֻלָּם דְּ"וְעִיר אֲנִפִין":

שבת קודש י"ד כסלו

רבנו הזקן מסביר הקודם ב"קונטרס אחרון" מוסבר, שהמצוות פועלות בעולם גם "זמירות", ואיזו שייכות יש לעונש השכחה שיש לשאת את הארון בכתף – לקריאת התורה והמצוות – "זמירות".

ביתר פירוט מוסברים ענינים אלה ב"לקוטי תורה", "אור התורה" וב"דרך מצותיך" מצות "משא הארון בכתף".

קונטרס אחרון

דוּד זְמִירוֹת קְרִית לְהוֹ כו'. הנה בוהור שבחא דאורייתא ורננה כו' ולהבין מהו השבח להקב"ה התורה, ולכן בא העונש להיכשל בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים אותו. הִנֵּה בְּזִמְרָה? – ישנו ביטוי על תורה, שְׁבָחָא דְּאוּרִייתָא וְרִנְנָה כו'. – התורה היא שבח ורננה להקדוש ברוך הוא.

אחרי שבסימן הקודם ב"קונטרס אחרון" מוסבר, שהמצוות פועלות בעולם גם ענין המשכת אלקות וגם ענין בירור הניצוצות, וכך גם שלימוד הלכות התורה פועל שני הענינים האלה –

בא הסימן הנוכחי, בו יוסבר, שבהלכות התורה יש ענין שהוא למעלה לגמרי מהעולם, עד שהעולם לגביו אינו תופס מקום כלל.

הסימן הנוכחי מבוסס על מה שחכמינו ז"ל אומרים, שבשעה שדוד המלך החזיר את הארון מהפלשתים, הביא אותו על עגלה, בשכחו על הציזוי של "בכתף ישאר", שצריכים לשאת את הארון על הכתפים, ואשר היה זה עונש על שקרא להלכות התורה "זמירות" בפסוק "זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי".

11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עייג'כ לעיל אגה"ק סכ"ט. שו"ע אדה"ז ה' ת"ת [פ"א סוף סעיף ד', ושם נסמנו המקורות]". 1. סוטה לד, א. 2. ראה זח"ב ח, ב.

בלא-תעשה נוגע בכל העולמות, והלכה, - ולכן, המתבונן מה גדלו מעשי ה' שברבוי העולמות וכל צבאם, ואיך כלם - כל העולמות, בטלים במציאות לגבי דקדוק אחד מדקדוקי תורה, שהוא - הדקדוק שבתורה, הוא עמק מחשבת העליונה והכמתו יתברר, - ובמה מתבטא ביטול העולמות לגבי

הדקדוק שבתורה? אשר דקדוק קל - שהוא מקיים את המצוה כפי שנדרש מהדקדוק הקל, עולים כל העולמות ומקבלים חיותם ושפעם, או להפך הם ושלום, - אם אין הוא מקיים את המצוה כפי שנדרש מהדקדוק הקל, - אין לעולמות העליה שלהם ואין הם מקבלים חיותם. ולגבי לא-תעשה - פועל הדבר ירידה חס ושלום בכל העולמות. ומזה נתבונן גדלת עמק מחשבתו יתברר, שהוא בכחיותו כלי גבול ותכלית, ומעלתה - של המחשבה העליונה, שהיא למעלה לאין קץ ותכלית על מעלות חיות כל העולמות, שכל חיותם שופע מדקדוק אחד ממנה, - מעומק המחשבה העליונה, שהוא - הדקדוק האחד נמשך ממקורו, הוא עמק מחשבתו יתברר, - שעומק מחשבתו יתברך מחייב את הדקדוק, כמו שער האדם הנמשך ממחו על דרך משל, וכנודע מתתקונים והאדרא רבא. - שדקדוקי הלכות של תורה הם למשל כמו שערות הנמשכות מהמוח. וזאת היתה שמחת דוד המלך עליו השלום, שהיה זומר ומרנן לשמח לבו בעסק התורה בעת צרתו. - ששירתו היתה ממה שהרגיש וחס, שכל העולם על כל אירועיו אין להם שום ערך לגבי דקדוק אחד של תורה.

ולתבין, מהו השבח להקדושי-ברוך-הוא פשנה אסור או מתיר? - במה מתבטא השבח להקדוש ברוך הוא, להיקרא "שבחא דאורייתא" במה שההלכה שבתורה פוסקת שדבר זה אסור או שדבר זה מותר? הנה הוא על דרך: - מה שכתוב: "מה גדלו מעשיך ה', מאד עמקו מחשבותיך"⁴. - שלכאורה, הרי בתחילה ישנן המחשבות ולאחר מכן באים המעשים, מדוע, איפוא, כתוב תחילה "מה גדלו מעשיך" ולאחר מכן "מאד עמקו מחשבותיך"? אלא,³²⁰

קונטרס אחרון

כשזה אסור או מותר הנה הוא ע"ד מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבותיך. כי הנה נודע שכל העולמות עליונים ותחתונים תלויים בדקדוק מצוה א' ד"מ אם הקרבן כשר נעשה יחוד עליון ועולים כל העולמות לקבל חיותם ושפעם. ואם שינה שקיבל הדם בשמאלו ד"מ או שלא בכלי שרת כשר או שהיתה חציצה אזי נתבטלה עליות העולמות וחיותם ושפעם מחיי החיים א"ס ב"ה וכן בתפילין כשרות מתגלים מוחין עליונים דיו"ג שהם מקור החיים לכל העולמות ובדקדוק אחד נפסלין ומסתלקין המוחין וכה"ג בדקדוקי מצות ל"ת והלכך המתבונן מה גדלו מעשי ה' שברבוי העולמות וכל צבאם ואיך כולם בטלים במציאות לגבי דקדוק א' מדקדוקי תורה שהוא עומק מחשבה עליונה וחמתו ית' אשר בדקדוק קל עולים כל העולמות ומקבלים חיותם ושפעם או להיפך ח"ו ומוזה נתבונן גדולת עומק מחשבתו ית' שהוא בבחי' בלי גבול ותכלית ומעלתה לאין קץ ותכלית על מעלות חיות כל העולמות שכל חיותם שופע מדקדוק אחד ממנה שהוא נמשך ממקורו הוא עומק מחשבתו ית' כמו שער האדם הנמשך ממחו עד"מ וכנודע מהתיקונים והאדר"ר. וזאת היתה שמחת דהע"ה שהיה מזמר ומרנן לשמח לבו בעסק התורה בעת צרתו

הרי בתחילה ישנן המחשבות ולאחר מכן באים המעשים, מדוע, איפוא, כתוב תחילה "מה גדלו מעשיך" ולאחר מכן "מאד עמקו מחשבותיך"? אלא, יסביר רבנו הזקן, שמה"מה גדלו מעשיך" יודעים את ה"מאד עמקו מחשבותיך", כי הנה נודע, שכל העולמות עליונים ותחתונים תלויים בדקדוק מצוה אחת, - בדקדוק אחד שהתורה מדקדקת שהמצוה תיעשה באופן זה דוקא, דרך משל:⁵ אם הקרבן - שמקריבים, אשר נעשה יחוד עליון, - בספירות ובעולמות העליונים, ועולים כל העולמות לקבל חיותם ושפעם; ואם שנה, - מדקדוק שהתורה דקדקה בהלכות הקרבנות, שיקבל הדם - של הזוהא, בשמאלו דרך משל, או - שקיבל את הדם שלא בכלי שרת בשר, או שהיתה חציצה - אזי נתבטלה עליות העולמות - שהיתה צריכה להיות על ידי הקרבן, ונתבטלו חיותם ושפעם - שהיו מקבלים על ידי הקרבן, מחיי החיים איך-סוף ברוך-הוא. וכן בתפילין בשרות, - שיהודי מניחן, מתגלים מוחין עליונים דיו"ג, - של ז"א ומלכות ד"אצילות, שהם מקור החיים לכל העולמות, ובדקדוק אחד - שאינו כראוי, נפסלין - התפילין, ומסתלקין המחין. ובהאי גונא - ובדוגמא זו, בדקדוקי מצות לא תעשה. - שדקדוק

3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בפרט יש ו' חלוקות מותר כשר טהור (והפטור? תניא ספני"ב) והפכס כמפורש בכ"מ גם בתניא. - ג"ל דנקט דוקא ב' "אסור או מותר" דוהו ענין השווה ועיקרי בכהנ"ל: אסור (בידי הסט"א) כו', מותר (שלכן נק' כך - ככתבתי נפרק ז'). וראה גם שם פרק (ח"ו)". 4. תהלים צב, י. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מאגה"ת בסופה. וצע"ק". 6. הרבי מציין כאן, ש'קיבל הדם בשמאלו' הוא 'שינוי באדם'; 'שלא בכלי שרת' - הוא שינוי 'בכלי'. ועל 'או שהיתה חציצה' - מציין הרבי: 'ושני הנ"ל בלא שינוי'. כמה סוגים בחציצה, ביניהם: חציצה בין הכהן לכלי השרת (זבחים כד, א במשנה); חציצה בין הכהן לריצפה (גמרא שם טו, ב) וחציצה בין הכהן לבגדיו, 'בגדי כהונה' (זבחים יט, א).

יום ראשון	ח כסלו	ה'תש"ד
<p>יום ראשון</p> <p>תהלים: מפרק: מד עד פרק מח</p>	<p>שיעורים. חומש: וישלח, פ' ראשונה עם פירש"י. תהלים: מד-מח. תניא: אך להבין . . . "קנח" וכה"ג.</p> <p>א מענש זאָל זיך מתבונן זיין, ווי גרויס חסדי הבורא ב"ה זיינען, אז אזא קטן שבקטנים ווי דער מענש איז, קען ער מאַכען א נחת רוח גדול צום [יתבונן האדם עד כמה גדולים חסדי הבורא-ברוך-הוא, שכזה קטן שבקטנים כפי שהוא האדם, יכול לגרום נחת-רוח גדול ל] גדול הגדולים וכמ"ש ולגדולתו אין חקר, דארף דער מענש זיין תמיד באגייסטערט און טאַן די [על האדם להיות תמיד נלהב ולבצע את ה] עבודה בלב ונפש חפצה.</p>	

יום שני	ט כסלו	ה'תש"ד
<p>יום שני</p> <p>תהלים: מפרק: מט עד פרק נד</p>	<p>שיעורים. חומש: וישלח, שני עם פירש"י. תהלים: מט-נד. תניא: אך עוד . . . "קנח" מהנברא.</p> <p>יום הולדת את אדמו"ר האמצעי - תקל"ד - ויום הסתלקותו - תקפ"ח. ומ"כ בניעזשין. ט בכסלו תקנ"ד אמר רבינו הזקן מאמר - והוא חלק פרק נ"ג מספר של בינונים (תניא) המדבר ע"ד בית ראשון. למחרתו אמר חסידות עוד הפעם - סיום פרק הנ"ל עד גמירא [סופן]. כי המאמרים מר"ה תק"ן עד י כסלו תקנ"ד (אשר בהם נכללו לקוטי עצות משנים הקודמות) מהם נסדרו נ"ג פרקי ספר של בינונים.</p>	

יום שלישי	י כסלו	ה'תש"ד
<p>יום שלישי</p> <p>תהלים: מפרק: נה עד פרק נט</p>	<p>שיעורים. חומש: וישלח, שלישי עם פירש"י. תהלים: נה-נט. תניא: משא"כ ההלכות . . . "316" אלקות.</p> <p>אדמו"ר האמצעי יצא לחירות - תקפ"ז - ממאסרו בעיר וויטעפסק. בחוהמ"ס נודע אשר הלשינו את אדמו"ר האמצעי. ביום א' פ' נח כח תשרי נסע בלויית פקידים מליובאוויטש, בצהרים בא לדאבראמיסל, אמר שם דא"ח מים רבים גו', יום ב' נסע משם עד ליאזנא, אמר שם דא"ח רשפי' רשפי גו', יום ג' נסע משם לוויטעפסק, וישב שם תפוס עד יום א' וישלח י כסלו.</p>	

יום רביעי	יא כסלו	ה'תש"ד
<p>יום רביעי</p> <p>תהלים: מפרק ס עד פרק סה</p>	<p>שיעורים. חומש: וישלח, רביעי עם פירש"י. תהלים: ס-סה. תניא: והטעם . . . "316" וגמרא.</p> <p>מהגהות אדמו"ר על הסידור "סדר התפלה" (עם הדא"ח): ח"א ד"ה ברוך עושה בראשית (צט). א: "משא"כ בחי' רדל"א", ניתקן "ומעתה יובן פי' וענין בחי' רדל"א". ח"ב ד"ה עד הגל (פת. ד): "לרבנן והלכה כר"י שבירך", ניתקן "לרבנן אם בירך". שם: "דעת ר"י וכן האמת" העביר קולמוס על "וכן האמת". שם (פט. א): "התהו דנקודים" ניתקן "התהו דעקודים".</p>	

יום חמישי	יב כסלו	ה'תש"ד	יום
שיעורים. חומש: וישלח, חמישי עם פירש"י. תהלים: טו"סח. תניא: ומ"ש בע"ח . . . שוכן וכו' וד"ל.			תהלים: מפרק: טו עד פרק: סח
ברכת שפטרני מברכים בלא שם ומלכות, ומברכים אותה גם ביום ב', ה', בר"ח, ולאן דוקא בשבת.			
מקובל בידינו בשם מורנו הבעש"ט: כששומעים דבר לא טוב על אחד מישראל, גם אם אין מכירים אותו, צריך להצטער צער רב, כי אחד מהם הוא בודאי לא טוב: אם אמת הדבר שמספרים על פלוני, הלא הוא לא טוב, ואם אינו אמת הלא המספר נמצא במצב לא טוב.			

יום ששי	יג כסלו	ה'תש"ד	יום
שיעורים. חומש: וישלח, ששי עם פירש"י. תהלים: סט"עא. תניא: ולהבין פרטי . . . דו"א.			תהלים: מפרק: סט עד פרק: עא
אמר אאמו"ר: חסידות משנה את המציאות ומגלה את המהות. והמהות של האיש הישראלי אין להעריך ולשער, כי הוא חלק מן העצם, והתופס במקצתו כאלו תופס בכולו, וכשם שהעצם אין לו שיעור כך החלק אין לו שיעור, ע"ד הכנף מין כנף – עס איז מעהר ניט וואָס עצמות האָט בורא געווען א נשמה אז זי זאָל זיין א נברא [אין זה אלא ש"עצמות" ברא נשמה שתהיה נברא] – וחסידות מגלה את המהות.			

שבת	יד כסלו	ה'תש"ד	שבת
שיעורים. חומש: וישלח, שביעי עם פירש"י. תהלים: עב"עו. תניא: דוד . . . "320" בעת צרתו.			תהלים: מפרק: עב עד פרק: עו
מברכין ברכת המזון בכוס של ברכה, אף שאין עשרה. הכוס - על כף היד והאצבעות זקופות. אוחז הכוס מאמירת "רבותי מיר וועלען בענטשען" [רבתי נברך] עד אחרי סיום ברכה שלישית, שאז מעמידו על השלחן.			
באחת משיחותיו ביאר אאמו"ר ותוכן דבריו: יש צדיק ישר תמים חסיד. צדיק ע"ש קיום מ"ע – ממשיך גילויים דסדר ההשתל'. ישר ע"ש קיום ל"ת – גילויים למעלה מסדר ההשתל'. תמים – ערנסטקייט ["רצינות"] – גילויים דטעם עצו ופריו שוים, התחברות סוכ"ע וממכ"ע. למעלה מכולם – חסיד, ויש בזה ג' מדרי': א) שעניני העולם אינם מטרידים ומבלבלים אותו. כאו"א יכול להגיע לזה וכאו"א מחוייב להגיע לזה. ב) שכל עניניו הם אלקות. ואף שלא רחוקה היא ממך גו', מ"מ אין זה שייך לכאו"א. ג) מ"ש בת"ז איזהו חסיד המתחסד עם קונו עם קן דילי', ופי' בסש"ב [ספר התניא] שזהו ליחדא קובו"ש בתחתונים ולא לרוות נפשו הצמאה בלבד.			

יום ראשון

האם החומץ נחשב אוכל?

באיסורי אכילה נפסק (מאכ"ס יד, א): "אכל חצי זית והקיא וחזר ואכל אותו חצי זית עצמו שהקיא – חייב", הרי שהנאת הגרון והחך קובעת. אבל ביום הכפורים חיוב כרת הוא רק באכילה ושתייה שבמניעתן יש משום איבוד הנפש (יובא עה). מכאן שגדר 'אכילה' ביום הכפורים הוא "הנאת מעיים". מעתה, מתיישבת הסתירה בין שני פסקי הרמב"ם לגבי החומץ:

האיסור ביום הכיפורים הוא על "הנאת מעיו", ולכן אין לחייב על שתיית חומץ, שהרי אינו מזון לגוף; ואילו איסור אכילת תרומה לזר הוא "הנאת גרון", והיות שהחך נהנה בגמיעת חומץ, לכן הדבר נחשב כאכילה גמורה ומשלם חומש.

[אגלי טל מלאכת סוחר, ס"ק סב]

הלכות תרומות פרק י, הלכה ז: **נָמַע אֶת הַחֶמֶץ – הָרִי זֶה מְשַׁלֵּם קָרָן וְחֶמֶשׁ.**

זר האוכל תרומה שאינה ראויה לאכילה אינו עובר על האיסור של אוכל קודש בשגגה ואינו משלם חומש (להלן הי"א), אבל גמיעת חומץ נחשבת אכילה ומשלם גם את החומש. ולכאורה, הרמב"ם סותר את דבריו בהלכות יום הכיפורים (שביתת עשור ב, ה) שהחומץ הוא בכלל "אכלים שאין ראויים למאכל אדם", והשונה ממנו ביום הכפורים פטור מן הכרת: ויש לבאר:

'אכילה' מורכבת משני פרטים: א. "הנאת גרון", קרי, הנאת החך בלעיסת האוכל. ב. "הנאת מעיים". וזה ההבדל בין אכילת איסור לאכילה ביום הכיפורים.

יום שני

בין ביטול לאובדן המציאות

והביאור: בתערובת "מין בשאינו מינו", טעם האיסור אינו מורגש, לא נשאר ממנו רושם וממילא נפקע האיסור. לא כן בתערובת "מין במינו" – אמנם האיסור בטל בהיתר, אבל כיון שטעם האיסור זהה לטעם ההיתר הרי הוא ישנו!

לכן בתרומה שהתערבה בחולין בכמות גדולה פי מאה פסק הרמב"ם שיש להפריש כשיעור התרומה לכהן, כי אף שהתערובת מותרת באכילה, מציאותה של התרומה לא נעלמה ויש לתת לכהן את ממונו; ואילו בתערובת "מין בשאינו מינו", כאשר התרומה התבטלה – הרי זה כאילו אינה קיימת עוד.

[יד המזן, מאכזות אסורות פרק טו, הלכה כב]

הלכות תרומות פרק יג, הלכה ב: **מִין בְּשֵׁאִינוּ מִינוּ, בְּנוֹתָן טַעֲמָם. . וְאִם טַעֲמָם הִבֵּל טַעֲמָם חָלִין – הִבֵּל מִתֵּר לְזָרִים.**

בתערובת "מין במינו" פסק הרמב"ם שסאה תרומה שנפלה למאה סאה של חולין – בטלה והכל מותר באכילה, אך חייבים להפריש סאה לכהן, כיון שתרומה היא ממון הכוהנים (מאכ"ס טו, טו). ואילו כאן, ב"מין בשאינו מינו" – אין צריך לתת לכהן מאומה. ויש לתמוה:

אם בתערובת "מין במינו", שביטולה אחת במאה, צריך להפריש סאה לכהן, מדוע בתערובת "מין בשאינו מינו" שביטולה הוא בשיעור פחות – "בנותן טעם" – אין צורך לתת לכהן כשיעור התרומה?

יום שלישי

לימודי קודש על הבוקר

במיוחד בנוגע לחינוך הילדים: נאמר בתורה "כל חלב לה'", ואין תורמים אלא מן המובחר. וכך עלינו לנהוג בכל יום ויום: יש לתת להקב"ה את הזמן הראשון והטוב ביותר, מיד בקומו בבוקר, שאז הראש צלול ורגוע.

כלומר: במוסדות החינוך – יש לעמוד בתוקף על כך שבשעות הבוקר ילמדו לימודי קודש; וביחס לבעלי עסקים – עליהם להסדיר את יומם כך שמיד בתום תפילת שחרית יקבעו שיעורי תורה, ורק אחרי הפרשת 'מעשר' ו'תרומה' להקב"ה 'מן המובחר' של זמנם, ילכו לעבודת יומם (תורת מנחם יב, ע' 55).

הלכות מעשר פרק א, הלכה יג: **אִין מְעַשְׂרִין אֱלָא מִן הַמְּבַחֵר.**

ביטוי דומה מופיע גם בהלכות תרומות (פ"ה ה"א): "אין תורמין אלא מן היפה". בשני המקומות מדייק הרמב"ם לנקוט בלשון "אין... אלא", בשונה מלשון המשנה (תרומות פ"ב מ"ד): "כל מקום שיש כהן תורם מן היפה".

מכאן, שלדעת הרמב"ם החיוב לתרום דווקא מן המובחר אינו רק 'הידור מצוה', אלא שיש איסור לתרום שלא מן המובחר: "אין מעשרין אלא מן המובחר" (לקוטי שיחות לג, ע' 124). מכך לומד הרבי הוראה כיצד על יהודי לנהל את חייו,

יום רביעי

בית קטן - הלכות גדולות

א – אינו מחיל על הפירות חובת מעשר. לגודלו של הבית יש השלכה הלכתית גם באשר להלכות מזווה. התלמוד ירושלמי אומר שבית קטן כל כך פטור ממזווה (מעשרות פ"ג ה"ז). מוסיף על כך הרמב"ם (הל' מזווה ו, ב), שאם יש

הלכות מעשר פרק ד, הלכה ג: **בֵּית שְׂאִין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, אֵינוֹ קוֹבֵעַ**

חובת מעשר חלה רק לאחר הכנסת הפירות הביתה, אבל בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות ואינו ראוי לדירה (ראה סוכה

נג הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

ולמעשה, בשולחן ערוך (י"ד רפח) נפסק כדעת הרמב"ם, ורבינו הזקן (סי' שסו, ה) פסק כדעת הרא"ש. וכן פסק הש"ך והוסיף, שיש לקבוע במקום כזה מזוזה בלי ברכה, ולחילופין לברך תחילה על חדר אחר ולפטור גם את הקטן. הגאון רבי עקיבא איגר מעיר בנידון, שאם נכנסים לחדר הקטן מחדר גדול, אותו פתח חייב במזוזה לכל הדעות, כי הוא פתח יציאה של החדר הגדול.

בבית כדי לרבע ארבע אמות על ארבע אמות בשוה, למרות שהוא עגול או שהיה ארכו יתר על רחבו, חייב במזוזה. וכתב המנחת חינוך (מצוה קעז) שגם לענין מעשרות דעת הרמב"ם כן.

אבל הרא"ש (בהלכות קטנות הל' מזוזה) סובר שאין הבית נחשב ראוי לדירה אלא אם יש בו ארבע אמות על ארבע אמות מרובעות.

יום חמישי

יש ברירה או שאין ברירה

אם 'יש ברירה', הרי שכאשר הוא מחליט למחרת לאן ללכת, מתברר למפרע שהעירוב של אותו צד הוא שקנה מאתמול; אך אם 'אין ברירה', כיון שבשעת הנחת העירוב עדיין לא היתה החלטה, העירוב לא יקנה.

חמץ: יהודי וגוי שהיה להם חמץ בשותפות ועבר עליו הפסח, ואחר כך חילקו ביניהם. אם 'יש ברירה', הוברר למפרע שחלק הגוי היה שייך לו מאז ומקדם, ואינו אסור בהנאה; אך אם 'אין ברירה', כיון שבתוך הפסח היו הם עדיין שותפים, כל החמץ אסור.

להלכה, כתבו הפוסקים שבדיני התורה 'אין ברירה', ואילו בדינים דרבנן 'יש ברירה'. כדברי הרמב"ם כאן: 'ואין אומרים בשל תורה: נחשוב כאילו נברר'.

[אנציקלופדיה תלמודית כרך ד, ערך 'ברירה']

הלכות מעשר פרק ז, הלכה א: לא יתחיל וישתה עד שיניח בפוף שעור תרומה ומעשרות, אלא יפריש ואחר כך ישתה. . ואין אומרים בשל תורה נחשב כאילו נברר.

רבינו נוגע כאן במושג הלכתי המכונה 'ברירה' – מצב שהגדרתו התבררה רק בשלב מאוחר. נחלקו התנאים האם הבירור חל למפרע גם על השלב הראשוני בטרם שהספק התברר ("יש ברירה"); או שהבירור אינו תקף ביחס לעבר ("אין ברירה").

לשאלה זו יש כמה השלכות אקטואליות:

עירוב: המניח שני עירובי תחומין בערב שבת, אחד במזרח העיר ואחד במערבה, ואינו מחליט עכשיו לאיזה צד יקנה לו העירוב, אלא אומר: 'למקום שארצה ללכת אליו מחר, יקנה לי העירוב כבר מהיום'.

יום שישי

נאמנותו של בעל בית-מלון

מעשיו של הרב המשגיח. זאת ועוד: בני ביתו של תלמיד חכם נמשכים אחריו כי הם רגילים אצלו ואוכלים על שולחנו, ולכן מסגלים לעצמם את תחושת האחריות ואוכלים רק דברים מתוקנים. בעל עסק, לעומתם, אינו כפוף לתלמיד חכם המעשר את הפירות, ולמרות שרגיל להימצא במחיצתו, יתכן שאינו לומד ממעשיו.

לכן, בעל עסק יהיה נאמן רק לאחר שיקבל על עצמו ברבים 'דברי חברות' – הנהגות מיוחדות בעניני טהרות ומעשרות – ותהיה עדות על כך.

[קובץ אמונת עיתון, 10]

הלכות מעשר פרק י, הלכה ב: כל תלמיד חכמים – נאמן לעולם, ואינו צריך בדיקה אחריו; ובניו ובני ביתו ועבדיו ואשתו של תלמיד חכמים – הרי הן בתלמיד חכמים.

על פי נוהלי הכשרות בימינו, בעל בית מלון או מסעדה חייב להחזיק משגיח, כי הוא עצמו נחשב נוגע בדבר. ומה הדין בבעל עסק שמתבונן כיצד המשגיח מפריש תרומות ומעשרות יום יום, האם אין הוא הופך לנאמן על המעשרות?

מדברי הרמב"ם על בני ביתו של תלמיד חכם, משמע לכאורה שהנלווה לתלמיד חכם נאמן כמוהו. אבל יש לחלק ולומר שבני הבית של הת"ח אכן מתלווים אליו תדיר ולכן אף הם נאמנים, ואילו בעל העסק טרוד ואינו פנוי לעקוב תמיד אחר

שבת-קודש

דין פירות הארץ שיוצאו לחו"ל

תרומות ומעשרות (ב"ח י"ד שלא). ב. אם בשעת המירוח חשב להוציא את התבואה לחו"ל וכן עשה – פטור מתרומות ומעשרות. אך במידה ובשעת המירוח חשב שהתבואה תישאר בארץ – חייב להפריש, והחיוב אינו מתבטל על ידי ההוצאה מהארץ (שאלת דוד סי' יח).

ג. אם הפירות יצאו לחו"ל לפני המירוח ויגמר המלאכה היה בחו"ל – פטור; אך אם נגמרה מלאכתם בארץ – לא נפקע חיובם אף אם יוציאם לחו"ל (רדב"ז). לפי זה, פירות שנגמרה מלאכתם בארץ – אף שבעת המירוח חשב להוציאם לחו"ל – חייבים בתרומות ומעשרות (מעדני ארץ תרומות א, כב).

הלכות מעשר פרק יג, הלכה ד: פרות הארץ. . אף על פי שהן נמצאות בסוּחָה. . מפרישין מהן.

בהלכות תרומות (א, כב) מתייחס הרמב"ם לפירות מתוצרת הארץ, שייצאו אותם לחוץ לארץ, ופוסק שהם פטורים ממעשר.

בשיטת הרמב"ם נאמרו שלושה הסברים שונים, המבוססים על הכלל שחיוב תרומות ומעשרות נקבע על ידי 'גמר מלאכה' (שבתבואה פירושו מירוח הכרי):

א. פירות ארץ ישראל שייצאו לחו"ל – אף אם נגמרה מלאכתם בארץ – פקע מהם איסור טבל, כי בחו"ל אין חובת

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - ח' י"ד כסלו ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות תרומות פרק י

- א. זר שאכל תרומה בשגגה, משלם קרן וחמש; אפלו ידע שהיא תרומה, ושהוא מזוהר עליה, אבל לא ידע אם חיב עליה מיתה, אם לאו - הרי זו שגגה, ומשלם קרן וחמש.
- ב. אֶחָד הָאוֹכֵל דָּבָר שְׂדֵרְכּוֹ לֶאֱכֹל, וְאֶחָד הַשּׁוֹתֶה דָּבָר שְׂדֵרְכּוֹ לְשׁוֹתוֹ, וְאֶחָד הַסֹּף דָּבָר שְׂדֵרְכּוֹ לְסוֹף - שְׁנָאֲמַר: "וְלֹא יִחַלְלוּ אֶת קִדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", לְרַבּוֹת אֶת הַסֹּף. וְאֶחָד הָאוֹכֵל תְּרוּמָה טְמֵאָה בְּשִׁגְגָה וְאֶחָד הָאוֹכֵל טְהוֹרָה, מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֲמֵשׁ. וְאִינוּ חֵיב חֲמֵשׁ, עַד שִׁיאֲכַל כְּזֵית - שְׁנָאֲמַר: "כִּי יֹאכַל קִדְשׁ בְּשִׁגְגָה", וְאִין אָכִילָה פְּחוּתָה מְכֻזֵּית; וְכַשֵּׁם שֶׁאֲכִילַת תְּרוּמָה בְּכֻזֵּית, כִּף שְׁחִיתָה בְּכֻזֵּית.
- ג. אֶכֶל וְחֹזֵר וְאֶכֶל, שְׁתֵּה וְחֹזֵר וְשְׁתֵּה - אִם יֵשׁ מִתְּחִלַּת אָכִילָה רֵאשׁוֹנָה עַד סוֹף אָכִילָה אַחֲרֹנָה כְּדֵי אָכִילַת פְּרֶס, וּמִתְּחִלַּת שְׁתֵּיהָ רֵאשׁוֹנָה עַד סוֹף שְׁתֵּיהָ אַחֲרֹנָה כְּדֵי שְׁתֵּית רְבִיעִית - הֲרִי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין לְכֻזֵּית.
- ד. הַתְּרוּמָה וְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, בֵּין שֶׁל דְּמָאֵי בֵּין שֶׁל וְדָאֵי, וְהַחֲלָה, וְהַכְּפוּרִים - בְּלָן מִצְטָרְפִין לְכֻזֵּית, לְחֵיב עֲלֵיהֶן מִיתָה וְחֲמֵשׁ; שְׁכַלָן נִקְרָאוּ 'תְּרוּמָה'. וּמִן הַדִּין הֵיךְ, שְׁאִין חֵיבִין חֲמֵשׁ עַל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל דְּמָאֵי, כְּמוֹ שְׁאִין חֵיבִין עַל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שָׁלוֹ, כְּמוֹ שְׁיִתְבָּאֵר; אֲבָל אֶמְרוּ חֲכָמִים, אִם לֹא יִתְחִיב עֲלֵיהֶן חֲמֵשׁ, יִזְלֻלוּ בָּהּ.
- ה. אֶכֶל תְּרוּמָה בְּמִזִּיד - אִם הִתְרוּ בוֹ, לֹזְקָה וְאִינוּ מְשַׁלֵּם. וְאִם לֹא הִתְרוּ בוֹ - אִם הִיְתָה טְהוֹרָה, מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן וְאִינוּ מְשַׁלֵּם אֶת הַחֲמֵשׁ. וְאִם הִיְתָה טְמֵאָה - מְשַׁלֵּם דְּמֵי עֲצִים, מִפְּנֵי שְׁאִינָה רְאוּיָה אֵלָּא לְהַסְקָה; לְפִיכֵךְ, אִם אֶכֶל תְּרוּמַת תּוֹתִים וְרְמוּנִים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן שְׁנֵטְמָאוּ - פְּטוּר מִן הַתְּשֻׁלוּמִין, שְׁהֲרִי אֵינָן רְאוּיִין לְהַסְקָה.
- ו. הָאוֹכֵל תְּרוּמָה חֲמֵץ בְּפֶסַח - בֵּין בְּדוֹדוֹן בֵּין בְּשִׁגְגָה, בֵּין טְמֵאָה בֵּין טְהוֹרָה - פְּטוּר מִן הַתְּשֻׁלוּמִין; אֲפֹלוּ הַפְּרִישָׁה כְּשֶׁהִיא מִצְּהָ וְהִתְמַיְצָה, פְּטוּר; וְאֲפֹלוּ דְּמֵי עֲצִים אִינוּ מְשַׁלֵּם, שְׁהֲרִי אֵינָה רְאוּיָה לְהַסְקָה - מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֲסוּרָה בְּהִנְיָה, אִין לָהּ דְּמִים.
- ז. אֶכֶל הַשּׁוֹגֵג וְאֶכֶל תְּרוּמָה בְּיוֹם הַכְּפוּרִים, אוֹ שֶׁאֶכֶל תְּרוּמָה נִקְוָה, וְהַשּׁוֹתֶה יֵין תְּרוּמָה שְׁנִתְגַּלָּה, וְהַסֹּף יֵין וְשֶׁמֶן כְּאֶחָד, אוֹ שֶׁשְׁתֵּה שְׁמֵן וְחֲמֵץ כְּאֶחָד, אוֹ שֶׁכֶּסֶס אֶת הַחֲסִים, אוֹ גָּמַע אֶת הַחֲמֵץ - הֲרִי זֶה מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֲמֵשׁ.
- ח. הֵיךְ שְׂבֵעַ וְקָץ בְּמוֹנוֹ, וְהוֹסִיף עַל שְׂבֵעוֹ בְּאֲכִילַת תְּרוּמָה - אִינוּ מְשַׁלֵּם אֶת הַחֲמֵשׁ, שְׁנָאֲמַר: "כִּי יֹאכַל", לֹא שְׂדֵיזִיק עֲצָמוֹ. וְכֵן הַכּוֹסֵס אֶת הַשְּׁעוּרִים - פְּטוּר מִן הַחֲמֵשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהִזִּיק עֲצָמוֹ.
- ט. זֶר שְׂבֵלַע שׁוֹפִיין שֶׁל תְּרוּמָה, וְהִקְיָאן, וְכֹא אַחַר וְאֶכְלָן גַּם הוּא בְּשִׁגְגָה - הֲרֵאשׁוֹן מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֲמֵשׁ, וְהַשְּׁנִי מְשַׁלֵּם דְּמֵי עֲצִים לְרֵאשׁוֹן.

י. הַמְּאָכִיל אֶת פּוֹעֲלָיו וְאֶת אוֹרְחָיו תְּרוּמָה - הֵן מְשַׁלְּמִין קֶרֶן וְחֲמֵשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּשׁוֹגְגִין, וְהוּא מְשַׁלֵּם לְהֵן דְּמֵי סְעוּדָתָן, שְׁדְּמֵי הַחֲלִין יִתְרִין מִדְּמֵי תְּרוּמָה שֶׁאֲכָלוּ - שְׁדָּבָר הָאֲסוּר, נִפְשׁוּ שֶׁל אָדָם חֲתָה מִמֶּנּוּ.

יא. הַמְּאָכִיל אֶת בְּנָיו הַקְּטָנִים, וְאֶת עֲבָדָיו בֵּין גְּדוּלִים בֵּין קְטָנִים, וְהָאוֹכֵל תְּרוּמַת חוּצָה לְאַרְץ, וְהָאוֹכֵל אוֹ הַשּׁוֹתֶה פְּחוּת מְכֻזֵּית, וְנֹזֵר שֶׁשָּׂגַג וְשְׁתֵּה יֵין שֶׁל תְּרוּמָה, וְהַשּׁוֹתֶה שְׁמֵן, וְהַסֹּף אֶת הַיֵּין - כָּל אֵלּוּ מְשַׁלְּמִין אֶת הַקֶּרֶן, וְאִינָן מְשַׁלְּמִין אֶת הַחֲמֵשׁ.

יב. בַּת כֹּהֵן שֶׁהִיְתָה נְשׁוּאָה לְיִשְׂרָאֵל, אוֹ שְׁנִפְסְלָה, וְאַחַר כִּף אָכִלָה תְּרוּמָה - מְשַׁלְּמַת אֶת הַקֶּרֶן, וְאִינָה מְשַׁלְּמַת אֶת הַחֲמֵשׁ. הָאִשָּׁה שֶׁהִיְתָה אוֹכֵלַת בְּתוּרָה, וְאֶמְרוּ לָהּ: 'מַת בְּעֲלִיךָ', אוֹ 'גְּרִשִׁיךָ', וְכֵן הָעֶבֶד שֶׁהִיָּה אוֹכֵל, וְאֶמְרוּ לוֹ: 'מַת רַבֵּךְ וְהִנִּיחַ יוֹרֵשׁ שְׁאִינוּ מְאָכִיל', אוֹ שֶׁמְכַרְךָ לְיִשְׂרָאֵל, אוֹ 'נִתְנָה לּוֹ', אוֹ 'שִׁחְרַרְךָ', וְכֵן כֹּהֵן שֶׁהִיָּה אוֹכֵל, וְנֹדַע לוֹ שֶׁהוּא בֶן גְּרוּשָׁה, אוֹ בֶן חֲלוּצָה - הֲרִי אֵלּוּ מְשַׁלְּמִין אֶת הַקֶּרֶן בְּלִבְדוֹ. וְאִם הִיְתָה תְּרוּמַת חֲמֵץ, וְהִיָּה עָרֵב הַפֶּסַח - הֲרִי אֵלּוּ פְּטוּרִין מְשַׁלְּמִים; מִפְּנֵי שֶׁזְּמַנָּהּ כֶּהוּל [וְדִינוֹ כְּאוֹנוֹס], נִחְפְּזוּ לֶאֱכֹל וְלֹא בְּדָקוּ. וְכֵלָן שֶׁהִיְתָה תְּרוּמָה בְּתוֹף פִּיהֶן כְּשֶׁיִּדְעוּ שֶׁהֵן אֲסוּרִין לֶאֱכֹל, הֲרִי אֵלּוּ יִפְלְטוּ.

יג. הֵיךְ אוֹכֵל, וְאֶמְרוּ לוֹ: 'נְטֵמְאָת', אוֹ 'נְטֵמְאָת הַתְּרוּמָה', 'טְמֵא הִיְתָה', אוֹ 'טְמֵאָה הִיְתָה הַתְּרוּמָה', אוֹ נֹדַע שֶׁהוּא טָבֵל, אוֹ מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְלָה תְּרוּמָתוֹ, אוֹ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי וְהִקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ, אוֹ שֶׁטַעַם טַעַם פֶּשֶׁשׁ לְתוֹף פִּיו - הֲרִי אֵלּוּ יִפְלְטוּ.

יד. שְׁתֵּי קְפוּת, אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה וְאַחַת שֶׁל חֲלִין, שְׁנִפְלָה תְּרוּמָה לְתוֹף אַחַת מֵהֶן, וְאִין יִדוּעַ לְאִיזוֹ נִפְלָה - הֲרִינִי אוֹמֵר: 'לְתוֹף שֶׁל תְּרוּמָה נִפְלָה'. אִין יִדוּעַ אִיזוֹ הִיא שֶׁל תְּרוּמָה - אֲבָל זֶר אֶת אַחַת מֵהֶן, הֲרִי זֶה פְּטוּר מִן הַתְּשֻׁלוּמִין; שֶׁהַמוֹצֵיא מִחֲבָרוֹ, עֲלֵיו הֲרָאִיהּ. וְהַשְּׁנֵי, נוֹהֵג בָּהּ כְּתְרוּמָה. אֲבָל אַחַר אֶת הַשְּׁנֵי, אֵיךְ הוּא פְּטוּר. אֲבָל אֶחָד אֶת שְׁתֵּיהֶן, מְשַׁלֵּם כְּקִטְנָה שְׁבִשְׁתֵּיהֶן - אִם מִזִּיד, קֶרֶן; וְאִם שׁוֹגֵג, קֶרֶן וְחֲמֵשׁ.

טו. הָאוֹכֵל אֶת הַחֲמֵשׁ בְּשִׁגְגָה - הֲרִי זֶה מוֹסִיף עֲלֵיו חֲמֵשׁ, שֶׁהַחֲמֵשׁ כְּקֶרֶן לְכָל דָּבָר; וְכֵן מוֹסִיף חֲמֵשׁ עַל חֲמֵשׁ, עַד לְעוֹלָם. כָּל הַמְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֲמֵשׁ, הֲרִי הַתְּשֻׁלוּמִין כְּתְרוּמָה לְכָל דָּבָר, אֲלֵא שְׁאִם נִזְרַעוּ, גְּדוּלֵיהֶן חֲלִין; וְאִם רָצָה הַכֹּהֵן לְמַחֵל, אִינוּ מוֹחֵל. וְכֵן הַמְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן בְּלִבְדוֹ, הֲרִי הַתְּשֻׁלוּמִין חֲלִין; וְאִם רָצָה הַכֹּהֵן לְמַחֵל, מוֹחֵל.

טז. בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁאֶכֶלָה תְּרוּמָה, וְאַחַר כִּף נִשְׂאָת לְכֹהֵן - אִם תְּרוּמָה שֶׁלֹּא זָכָה בָּהּ כֹּהֵן אָכִילָה, מְשַׁלְּמַת קֶרֶן וְחֲמֵשׁ לְעֲצָמָה; וְאִם תְּרוּמָה שְׂזוּכָה בָּהּ כֹּהֵן אָכִילָה - מְשַׁלְּמַת קֶרֶן לְבָעֲלִים, וְחֲמֵשׁ לְעֲצָמָה; שְׁכַל הַמְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֲמֵשׁ - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן לְבָעֲלִים, וְהַחֲמֵשׁ לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצָה.

יז. לֹא הַסְפִּיקָה לְשֵׁלֶם עַד שְׁנִתְגַּרְשָׁה - בֵּין כִּף וּבֵין כִּף,

וחמ"ש. כל מקום שאמרנו: 'משלם קרן וחמ"ש' - אם אכל שנה ארבעה, משלם שנה חמשה ממין שאכל; וכל מקום שאמרנו: 'קרן ושני חמ"שין' - אכל שנה ארבעה, משלם שנה ששה; וכל מקום שאמרנו: 'שני קרנין וחמ"ש' - אכל שנה ארבעה, משלם שנה תשעה. ולעולם אינו משלם אלא לפי דמים שהיתה שנה בשעת אכילה, בין שהוזהר בשעת תשלומין בין שהוזהר.

הלכות תרומות פָּרָק יא

א. התרומה נתנת לאכילה ולשתיה ולסיכה - שהסיכה בשתייה, שנגמר: "כמים בקרבן, וכשמן בעצמותיו", והשתיה בכלל אכילה - לאכל דבר שדרכו לאכל, ולשתות דבר שדרכו לשתות, ולסוף דבר שדרכו לסוף. ולא יסוף יין וחמץ. אבל סף הוא את השמן הטהור; ומדליק את הטמא, וזה הוא הנקרא 'שמן שרפה' בכל מקום.

ב. תמרים של תרומה, מתר לחבץ [לכווין] אותן ולקבצן כעגול הדבילה; ואסור לעשות מהם שָׂכָר. וכן אין עושין תמרים דבש, ולא תפוחים יין, ולא פרות הסתו חמץ; וכן שאר כל הפרות - אין משנין אותן מבריתן בתרומה, חוץ מזיתים וענבים בלבד. עבר ועשה האכל משקה, הרי זה שותהו. וזו שאכל דבש תמרים, ויין תפוחים, וכיוצא בהן בשגגה - אינו חייב לשלם; ואם אכל במזיד, מכין אותו מכת מרדות.

ג. אין נוהגין דבילה וגרונרות לתוף המוריס [שומן דגים], מפני שהוא מאבדן; אבל נוהגין את היין למוריס. ואין מפטמין את השמן [לערב בו ריח טוב], מפני שהוא מוציא מכלל מאכלות ועושהו שמן משקה; אבל מערבין יין ושמן ודבש ופלפלין וכיוצא באלו, לאכלן.

ד. אין מבשלין יין של תרומה, מפני שהוא ממעטו. אין כובשין בצלים של תרומה בחמץ של תרומה, מפני שמפסיד החמץ. אין מערבין תבואה בקטנית; וכל דבר שיתפרש זה מזה כשכורבין אותו, מערבין. ומשתרבה יהודה [והיבול היה דל], התחילו לערב תבואה בתבואה בקטנית בקטנית; אבל לא תבואה בקטנית.

ה. כדרך שמרקדין [מנפים] את הקמח בחלין, כך נוהג הפהן בתרומה - מרקד לאכל, ומשליף את המרסן [סובים גסים]. הרי שרצה לעשות סלת מנפה בנפיות הרבה, עד שמוציא קב או קבים מן הסאה - לא ישליף את השאר, מפני שהוא ראוי לאכילה; אלא יניחו במקום מצנע.

ו. שמן של תרומה, אין חוסמין [מחוקים] בו תנור וכירים, ואין סכין בו מנעל וסנדל. ולא יסוף רגלו, והיא בתוף מנעל וסנדל, אבל סף את רגלו, ולובש המנעל או הסנדל. וסוף כל גופו, ומתעגל על גבי קטבוליא [כלי שכיבה ושיבה מעורר] תדשה. ואף על פי שהן נסוכין, אינו חושש; אבל לא יתן שמן על גבי טבלא של שיש להתעגל עליה, מפני שהוא מאבדו.

ז. כל האוכל תרומה, אפלו פרות - צריך נטילת ידים, אף על פי שהיו ידיו טהורות, כמו שיתבאר במקומו.

אינה משלמת לעצמה; והרי היא כמי שלא נשאת לכהן מעולם.

יח. כל האוכל תרומה, בין בשוגג בין במזיד - אינו משלם אלא מן החלין המתקנין, שהוציאו מהן תרומות ומעשרות; ומשלמין מן הלקט ומן השבחה ומן הפאה ומן ההפקר, וממעשר ראשון שנטלה תרומתו, אף על פי שעדין לא נטלה תרומה גדולה שיש בו, אם הקדים המעשר לתרומה [בשבליים]; ומשלמין ממעשר שני והקדש שנפדו, אף על פי שנפדו שלא בהלכה [ללא החומש]. ומשלמין מן הקדש על הישן; אבל אין משלמין ממין על שאינו מינו - שנגמר: "ונתן לכהן את הקדש", בקדש שאכל.

יט. האוכל [בשנת שמיטה את ה] קשואין של ערב שביעית [ואין בנמצא קישואים של שישית] - ימתין לקשואין של מוצאי שביעית, וישלם מהן; שאינו יכול לשלם חובו מפרות שביעית, כמו שיתבאר במקומו.

כ. אבל תרומה טמאה - משלם חלין, בין טמאין בין טהורין. אבל תרומה טהורה, משלם חלין טהורין; ואם שלם חלין טמאין, בין בשוגג בין במזיד - תשלומיו תשלומין, ויחזר וישלם מן הטהורין.

כא. אבל תרומת חבר, משלם לו. אבל תרומת עם הארץ - משלם לחבר, ונוטל דמיה ממנו ונוהגו לעם הארץ שאכל תרומתו; שאין מוסרין טהרות לעם הארץ.

כב. גזל תרומה מאבי אמו פהן ואכלה, ואחר כך מת אבי אמו - אינו משלם לעצמו, אלא משלם ליוורש אחר משאר השבט; וכן אם נפלה לו תרומה מאבי אמו ואכלה, ובעל חוב שגבה תרומה בחובו והאשה בכתבתה ואכלה - משלמין קרן וחמ"ש לכהן חבר, והחבר נותן להם דמים שהיו מוכרין בה אותה התרומה שאכלו.

כג. הגונב תרומה, ולא אכלה - משלם תשלומי כפל לבעלים; ויש לו לשלם מדמי תרומה [תשלום כספי ולא דווקא פירות]. גנבה, ואכלה - משלם שני קרנין וחמ"ש: קרן וחמ"ש מן החלין, וקרן אפלו מדמי תרומה.

כד. היתה התרומה הקדש לכדק הבית, וגנבה ואכלה - אינו משלם תשלומי כפל; שאין בהקדש תשלומי כפל, כמו שיתבאר במקומו. אבל משלם קרן ושני חמ"ש - חמ"ש משום אוכל תרומה, וחמ"ש משום שגנהנה מן ההקדש. ולמי משלם? אם היה בה כזית, ואין בה שנה פרוטה - משלם לכהנים; ואם יש בה שנה פרוטה - בין שיש בה כזית בין שאין בה כזית, משלם להקדש.

כה. ומפני מה חל אסור הקדש על התרומה? מפני שהתרומה אסורה לזר, ומתרת לכהן; הקדישה, נאסרה על הפהן. לפיכך, נוסף בה אסור אף על ישראל, על דרך שבארנו בהלכות ביאות אסורות ואסורי מאכלות.

כו. הגזול תרומה ואכלה, משלם קרן וחמ"ש אחד; שהחמ"ש שחייב בו משום תרומה, יצא בו ידי גזלו - שנגמר: "ונתן לכהן את הקדש", אינו חייב אלא בחמ"ש של קדש בלבד. גזלה והאכילה לאחר, האוכל משלם קרן

לכבות את הנר, עד שיתפכה מאליו. וטובל הישראל
פתילה בגר הפהן, ומדליקה לילך בה.

יח. בקרו של פהן שהיה עומד אצל בקרו של ישראל,
הרי זה מדליק עליהן שמן שרפה. כליו של פהן שהיה
נארג אצל כליו של ישראל - הרי זה מדליק עליהן שמן
שרפה, שלא ברשות פהן. וכן מדליקין שמן שרפה בכתי
כנסיות, ובכתי מדרשות, ובמבואות האפלים, שלא
ברשות פהן. ומי שאין לו שמן חלין להדליק גר חנפה -
מדליק שמן שרפה, שלא ברשות פהן. מדליקין שמן
שרפה על גבי החולים, ברשות פהן.

יט. בת ישראל שנשאת לכהן, והיא למודה לבוא אצל
אביה - מדליק ברשותה. מתר לכהן להדליק שמן שרפה
אפלו בבית האכל, או בבית המשתה שיש שם ערבוב,
ואין חוששין שמא יסתפקו ממנו; בבית המשתה, מפני
נקיון פליהם אין נוגעין בו, ובבית האכל, מפני שאין להם
פנאי מפני האכל.

כ. הזרע את התרומה - בשוגג (וחושש שכל הצומח יהיה
תרומה) שפך [התירו להפך את הקרקע ולבטל הזריעה],
ובמזיד יקנס [חייב לקיים ויהיו הגידולים כתרומה]; ואם
הביאה שלישי - בין במזיד בין בשוגג, יקנס. ואם היה
פשתן - אפלו הביא שלישי, ואפלו במזיד - שפך; קנס קנסו
בו, שלא יזרע ויתפון להנות בעציו.

כא. גדולי תרומה - הרי הן פחלין לכל דבר, אלא
שאסורין לזרים; גזרו חכמים עליהן שיהיו אסורין לזרים
כתרומה, משום תרומה טמאה שבכד הפהן - שלא ישקה
אותה אצלו כדי שיוצעה ונתצא לחלין, ונמצא בא בה
לידי תקלה. לפיכך, מתר לאכל הגדולין בידיים טמאות,
ומתירין לטבול יום פחלין.

כב. גדולי גדולין - חלין לכל דבר; ואפלו דבר שאין
זרעו כלה - אם רבו הגדולין על העקר בגדולי הגדולין -
הרי הגדולין השניים מעלין את העקר אף על פי שאין
זרעו כלה, ויהיה הכל מתר לזרים. וכן תרומת חוצה
לארץ, והמדמע, ותוספת תרומה (במקרים שחוזר ותורם),
וזרעוני גנה שאינן נאכלין, כגון זרע לפת וצנון, אף על
פי שאותו לפת וצנון תרומה - גדוליהן מתירין, ובהרי הן
חלין לכל דבר; וכן הזרע פשתן של תרומה, הגדולין
מתירין לזרים.

כג. הזרע תרומה טמאה - אף על פי שהגדולין טהורין,
הרי הן אסורין באכילה; הואיל והתרומה שנוצעה אסורה
באכילה היתה, ככר נדחו.

כד. חתף את העלין שצמחו, ויצאו עלין שניים וחתכן -
הרי האכל שצא אחר כך מתר באכילה.

כה. שתלים חלין שנטמאו, ואחר שנטמאו זרען ועשן
תרומה - הרי אלו מתירין; שהרי טהרו בזריעה, ולא
נטמאו פשהן תרומה כדי שיהיו אסורין.

כו. שבלת שהיתה בתוך הכרי, ומרח הכרי פלו - הרי
אותה השבלת טבל, הואיל ונמרחת בתוך הכרי. שתלה
ואחר כך קרא עליה שם, ועשאה תרומה - הרי זו ספק

ואינה נאכלת עם הזר על השלחן - גזרה, שמא יאכל
ממנה. ותרומת חוצה לארץ נאכלת עם הזר על השלחן,
ואינה צריכה נטילת ידיים - כחלין. ואין סכין שמן תרומה
בידיים מסאבות; נפל על גבי בשרו, מפשפש בידיים
מסאבות. אבל סכין את הקטן בשמן תרומה בתוך שבועה
[ימים להולדתו]; שהנולד - כל שבועה, אינו חשוב ערל.

ח. סף הוא הפהן עצמו בשמן, ומביא בן בתו ישראל
ומעגילו על גביו; ואם סף עצמו בשמן ונכנס למרחץ -
מתר לזר למשותו במרחץ, אף על פי שהוא נסוף ממנו.

ט. כהנת שחפפה ראשה בתלתן של תרומה, אין
הישראלית מתרת לחף אחריה; אבל מעגנה [מגלגלת
הישראלית את] שערה בשערה [של הכהנת] - ומשתמשת
בחומר שכבר נשתמשה הכהנת]. ומפני מה התירו הפהנים לחף
שערן בתלתן של תרומה? מפני שאינו ראוי למאכל אדם.

י. עקצי תאנים וגזרונות, ועקצי הפליסין והחרובין,
ומעי אבטיח [הזרע והמיץ שבתוכו], וקלפי אבטיח, וקלפי
אתרוג, וקלפי מלפפון - אף על פי שאין בהן אכל,
וקנוכת [קצוות] ירק שמשליכין בעלי בתים - הרי אלו
אסורין לזרים; אבל קנוכת ירק שמקנכין הגננין, מתרת
לזרים. קלפי פולין ושמשמין - אם יש בהן אכל, אסורין;
אין בהן אכל, מתירין.

יא. גרעיני אתרוג, מתירין; גרעיני זיתים ותמרים וחרובין
- אף על פי שלא כנסן הפהן, הרי אלו אסורין לזרים.
ושאר הגרעינים - בזמן שנסנס ויש בהן לחלוחיות למצץ
אותן, אסורות לזרים; ואם השליכן, מתרות.

יב. הסבין של חטים חדשות - אסור, מפני שהוא ראוי
למאכל אדם; ושל חטים ישנות, מתר. ועד מתי נקראו
'חדשות'? כל זמן שבני אדם רגילין לחבט בין הגרונות.

יג. הנצולות [שאיכותם ירודה] והרקבניות [רקובות] של
תרומה, אסורות; ואם העלו אבק [נתעפשו], מתרות,
שמרים של תרומה שנתן עליהן מים - הראשון והשני,
אסור לזרים; והשלישי, מתר. ואם לא נתן מים, אלא מסנן
היין מעל השמרים בלבד - אף השלישי אסור לזרים.

יד. מגרה שפנה ממנה חטי תרומה - אין מחיבין אותו
להיות יושב ומלקט אחת אחת, ואחר כך יתן לתוכה
חלין; אלא מכבד בדרכו, ונותן לתוכה חלין. וכן חבית
של שמן שנושפכה - אין מחיבין אותו להיות יושב
ומטפח, אלא נוהג בה כדרך שנוהג בחלין.

טו. המערה פד של שמן תרומה - הרי זה מערה עד
שיפסק העמוד [תיפסק הנגירה הרציפה], ויתחיל השמן
לנטף מעט מעט; וכיון שנטפפו שלש טפין זו אחר זו -
דיו, ומתר לתן לתוך הפד שמן חלין. הרי שלא נתן, אלא
הניח הפד עד שמצת אותה - התמצית תרומה.

טז. ממלא הפהן גר שמן שרפה [של תרומה טמאה], ונותנו
לישראל לעלות בו לעליה, ולהפנס לחדר - לעשות צרכי
הפהן, אבל לא צרכי ישראל; ואם היה שתף עמו, מתר.

יז. ישראל שהיה אורח אצל הפהן, והדליק לו שמן
שרפה [של תרומה], ועמד הפהן והלך לו - אינו חיב

ו. הִיָּה עוֹבֵר מִמְקוֹם לְמְקוֹם, וְכַפֻּרֹת שֶׁל תְּרוּמָה בְּיָדוֹ, אָמַר לוֹ הַנֶּכְרִי: 'תֵּן לִי אֶחָת מֵהֶן, וְאִם לֹא - הֲרִינִי נוֹגֵעַ בְּכֶלֶן וּמִטְמְאֵן' - יֵנִיחַ לְפָנָיו אֶחָת עַל הַסֵּלַע, וְאֵל יִתְּנָה לְתוֹךְ יָדוֹ; כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְמָא הַתְּרוּמָה בְּיָדָיו.

ז. הַתִּלְתָּן וְהַפְּרָשִׁינִין שֶׁל תְּרוּמָה - הוֹאִיל וְאִינוּ מֵאֲכָל אָדָם, הָרִי זֶה מֵתָר לַעֲשׂוֹת כָּל מַעֲשֵׂיהֶן בְּטֻמְאָה. וְאִינוּ נִזְהָר, אֲלָא בַעַת שְׂרִיטָתָן בְּמִים - שָׂאֵם שָׂרָה אוֹתָהּ בְּטֻמְאָה, הָרִי טֻמָּא אוֹתָהּ בְּיָדָיו [ובאופן גלוי]; אֲבָל אַחַר הַשְּׂרִיָּה - אֵין נִזְהָר, לֹא בַעַת שֶׁשָּׂף הַפְּרָשִׁינִין, וְלֹא בַעַת שֶׁמֵּאֲכִילֵן לְבַהֲמָה. לְפִיכָף, נוֹתְנִין תְּרוּמַת תִּלְתָּן וְכַרְשִׁינִין לְכַהֵן עִם הָאֲרָץ.

ח. אֵין מִפְּקִידֵי תְּרוּמָה אֲצֵל כַּהֵן עִם הָאֲרָץ, מִפְּנֵי שֶׁלְּבוֹ גַם בֵּה. אֲבָל מִפְּקִידֵי תְּרוּמָה אֲצֵל יִשְׂרָאֵל עִם הָאֲרָץ, בְּכָלִי חֶרֶשׁ הַמִּקְרָף צְמִיד פְּתִיל; וּבִלְבָד, שֶׁלֹּא יִהְיוּ פְרוֹת מְכַשְׂרֵין - גְּזֵרָה, שֶׁלֹּא תִסְטֵם אֶשְׁתּוֹ נֶדֶה.

ט. אֵין עוֹשִׂין לְעַם הָאֲרָץ תְּרוּמַת זִיתֵי בְטֹהֲרָה; אֲבָל עוֹשִׂין לוֹ זִיתֵי חֲלִין בְטֹהֲרָה, מִשּׁוּם כְּדֵי חֲזִיו שֶׁל בְּדָד. וְכִיצַד עוֹשֶׂה? נוֹטֵל כְּדֵי הַתְּרוּמָה, וּמִנִּיחָהּ בְּכָלִי שְׂאִינוּ מְקַבֵּל טֻמְאָה, כְּגוֹן כְּלֵי אֲבָנִים; וּכְשִׁיבּוֹא עִם הָאֲרָץ לְטַל הַחֲלִין וְהַתְּרוּמָה, אוֹמְרִין לוֹ: 'הִזְהָר שֶׁמָּא תִגַּע בַּתְּרוּמָה, שֶׁלֹּא תַחֲזוֹר לְטַבְּלָה'.

י. יִשְׂרָאֵל שְׁעוֹשֶׂה פְרוֹתֵיו בְּטֻמְאָה, אֵין בּוֹצְרִין עִמוֹ; וְאֵין צְרִיף לומר שְׂאֵין דוֹרְכִין עִמוֹ, מִפְּנֵי הַתְּרוּמָה שֶׁתַּעֲשֶׂה בְטֻמְאָה. אֲבָל מוֹלִיכִין עִמוֹ חֲבִיּוֹת לְגַת, וּמְבִיאִין מִן הַגַּת. יא. זִיתִים וְעֵבֵבִים שְׁנֻטְמָאוּ, סוֹחֲטִין וְעוֹשֶׂה אוֹתָן תְּרוּמָה. וְאִם נְטֻמָּאוּ אַחַר שֶׁנִּעְשׂוּ תְּרוּמָה [ובתומוה שני עושה שלישי], וְסוֹחֲטִין פְּחוֹת פְּחוֹת מִכַּפְּיָצָה - הָרִי הַמְשַׁקָּה הַיּוֹצֵא מֵהֶן מֵתָר בְּשִׁתְּיָה לְכַהֲנִים; וְאֶפְלוּ לְנֹסְכִים הוּא רְאוּי - שֶׁהַמְשַׁקָּה כְּאֵלוֹ הוּא מִפְּקֵד בְּתוֹךְ הָאֲכָל. וְלֹא אָמְרוּ 'פְּחוֹת מִכַּפְּיָצָה', אֲלָא גְזֵרָה - שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה יוֹתֵר מִכַּפְּיָצָה, וְנִמְצָא הַמְשַׁקָּה מִטְמָא בְּכַפְּיָצָה. וְאִם הָיוּ פְרוֹת אֵלוֹ שְׁלִישֵׁי לְטֻמְאָה - דוֹרְכִין בְּגַת וּבְבֵית הַבַּד, וְהַמְשַׁקָּה תְּרוּמָה טְהוֹרָה; שְׂאֵין שְׁלִישֵׁי עוֹשֶׂה רְבִיעִי בַּתְּרוּמָה, כְּמוֹ שִׁיתֻבָּאָר. בְּעֵנֵן טְהוֹרוֹת.

יב. פֶּת תְּרוּמָה שְׁנֻטְמָא, מִשְׁלִיכָהּ לְבֵין הַעֲצִים עַד שִׁישְׂרָפוּם; וְכֵן שֶׁמֶן שְׁנֻטְמָא, נוֹתְנוּ בְּכָלִי מְאוּס עַד שִׁיִּדְלִיקֶנּוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה תַקְלָה לְאַחֲרִים, וְיֵאֲכֹלוּהוּ. וְחֲטִים שְׁנֻטְמָאוּ - שׁוֹלְקֵן וּמִנִּיחֵן בְּכָלִי מְאוּס, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְאוּיִין לְאֲכִילָה; וְאַחַר כֵּן שִׁסֵּק בְּהֵן תַּנּוּר וְכִירִים. וּמִשְׁקִין שְׂאֵין רְאוּיִין לְהַדְלִיקָה שְׁנֻטְמָא, כְּגוֹן הַיֵּין - קוֹבְרִין אוֹתוֹ.

יג. יֵין תְּרוּמָה שְׁנֻטְמָא - הוֹאִיל וְאִסוּר בְּשִׁתְּיָה, יִשְׁפֹּף. וְכֵן תְּאֲנִים וְעֵבֵבִים וְקִשׁוּאִין וְדְלוּעִין וְאֲבִטִיחִים וּמִלְּפֹנוֹת שֶׁל תְּרוּמָה שְׁנֻטְמָאוּ מִנְּקֻרוֹת - הָרִי אֵלוֹ אִסוּרִין בְּאֲכִילָה, מִפְּנֵי סַכַּת נַפְשׁוֹת; מֵהַ יַעֲשֶׂה בְּהֵן? שֶׁלִּיף לֵים, אוֹ יִקְבְּרוּ. יד. עֶסֶה שְׁנֻטְמָא בְּמִים מְגֻלִין - אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא תְּרוּמָה, הָרִי זֶה תִשְׂרָף.

טו. אִסוּר לְכַהֵן לְטַל תְּרוּמָה, אוֹ שְׂאָר מִתְּנוֹת שֶׁלוֹ - עַד שִׁפְרִישׁוּ אוֹתָן הַבְּעָלִים, שְׁנֹאֲמַר: "רְאִשִׁיתָם אֲשֶׁר יִתְּנוּ לָהּ, לָךְ נִתְּתִים", וְנֹאֲמַר: "אֲשֶׁר יִרְיֵמוּ כְּנִי יִשְׂרָאֵל לָהּ",

תְּרוּמָה; הוֹאִיל וְזָרְעָה, שֶׁמָּא פָּרַח הַטָּבֵל מִמֶּנָּה, וְנִעֲשְׂתָ כְּפִרוֹת שְׁעִדִין לֹא נִגְמְרוּ; אֲבָל אִם עָשָׂה אוֹתָהּ תְּרוּמָה קֶדֶם שִׁיזְרַעְנָהּ, הָרִי זֶה תְּרוּמָה. לְפִיכָף, אִם תִּלַּשׁ מִמֶּנָּה, וְאֲכָל בְּמִזֵּיד - חֵיב מִיתָה; בְּשׁוּגָג, מִשְׁלֵם אֶת הַחֲמִשׁ. וְאִם גָּחַן, וְאֲכָל בְּפִיו מִן הָאֲרָץ - בְּטֹלָה דַעְתּוֹ אֲצֵל כָּל אָדָם, שְׂאֵין דְרָף אֲכִילַת כְּנִי אָדָם בְּכָף; לְפִיכָף, פְּטוּר מִן הַמִּיתָה; וּמִן הַחֲמִשׁ, אִם הִיָּה שׁוּגָג.

כז. שְׂדֵה שֶׁל גְּדוּלֵי תְּרוּמָה - חֵיבַת בְּלֻקֵט שְׂכַחָה וּפְאָה, וְחֵיבַת בַּתְּרוּמָה וּבְמַעֲשָׂרוֹת וּבְמַעֲשֵׂר עֲנִי; וְעֵנִי יִשְׂרָאֵל וְעֵנִי כַהֲנִים נוֹטְלִים מִמֶּנָּה מִתְּנוֹת אֵלוֹ - עֵנִי כַהֲנִים אוֹכְלִין אֶת שְׂלֵהֶן, וְעֵנִי יִשְׂרָאֵל מוֹכְרִין אֶת שְׂלֵהֶן לְכַהֲנִים בְּדַמֵי תְּרוּמָה, וְהַדְּמִים שֶׁל עֵנִים; וְכֵן בֶּן לֹוי מוֹכֵר אֶת הַמַּעֲשֵׂר שֶׁלוֹ לְכַהֲנִים.

כח. הַחֹבֵט גְּדוּלִין אֵלוֹ - מִשְׁבַּח. וְהַדָּשׁ בְּכַהֲמָה, כִּיצַד יַעֲשֶׂה? תּוֹלָה קְפִיפוֹת [סלִים] בְּצוֹאְרֵי הַבְּהֵמָה, וְנוֹתֵן לְתוֹכָן מְאוּתוֹ הַמִּין; נִמְצָא לֹא זוּמִם [חוּסִם אֶת פִּיה] אֶת הַבְּהֵמָה, וְלֹא מֵאֲכִיל אֶת הַתְּרוּמָה.

הַלְכוֹת תְּרוּמוֹת פָּרֶק יב

א. אִסוּר לְטֻמָּא אֶת הַתְּרוּמָה שֶׁל אֲרָץ יִשְׂרָאֵל, כִּשְׂאָר הַקְּדָשִׁים; וְלֹא יָבִיא אוֹתָהּ לִידֵי טֻמְאָה, וְלֹא יַפְסִיד אוֹתָהּ, אֲלָא אוֹכֵל הַטְּהוֹרָה, וּמִדְּלִיק הַטְּמָאָה. וּמֵתָר לְטֻמָּא תְּרוּמַת חוּצָה לְאֲרָץ בְּטֻמְאוֹת שֶׁל תּוֹרָה, אֵף עַל פִּי שְׂאִינָה טֻמְאָה אֲלָא בְּאֲרָץ הָעַמִּים שֶׁהִיא מִדְּבַרְיֵהֶם - מִפְּנֵי שֶׁעַקֵר חִיּוּבָה מִדְּבַרְיֵהֶם; לְפִיכָף, נֶדֶה קוֹצֵה [מִפְּרִישָׁה] לָהּ חֲלָה בְּחוּצָה לְאֲרָץ - שְׂאִינָה מְזַהֶרֶת אֲלָא לְאֲכִילָה, לֹא לְגַע בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁבִּאָרְנוּ.

ב. תְּרוּמָה שְׁנֻטְמָא בְּסַפֵּק - לֹא אוֹכְלִין, וְלֹא שׁוֹרְפִין; אֲלָא תִהְיֶה מְזַחַת עַד שֶׁתִּטְמָא טֻמְאָה וְדְאִית, וְתִשְׂרָף. וְיֵשׁ שֵׁם סַפְקוֹת שְׁשׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה, כְּמוֹ שִׁיתֻבָּאָר בְּעֵנֵן טֻמְאָה וְטְהוֹרָה.

ג. חֲבִית שֶׁל תְּרוּמָה שְׁנוֹלֵד לָהּ סַפֵּק טֻמְאָה - הָרִי זֶה לֹא יִחַדֵּשׁ בָּהּ דְּבַר, לֹא יִזְיַנְנָה מִמְּקוֹמָהּ, וְלֹא יִגְלַנְנָה; אֲלָא יִנִּיחָהּ עַד שֶׁתִּטְמָא וְדְאִי, וְתִשְׂרָף. וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא תֵאָכֵל.

ד. חֲבִית שְׁנֻטְמָא בְּגַת הָעֲלִיּוֹנָה, וְהַתְּחַתּוֹנָה טֻמְאָה [וישׁ חֲשׁוּשׁ שִׁיתַּעֲרְבוּ וַיִּדְמַע אֶת הַחוּלְיִין, שֶׁאִסוּר אֵף לְכַהֵן] - אִם יָכוֹל לְהַצִּיל מִמֶּנָּה רְבִיעִית בְּטֹהֲרָה, יִצִּיל [לְמִדַּת הַפְּסוּד שֶׁל הַחוּלְיִין]; וְאִם לֹא, יִצִּיל כְּדֵי בְּלֹא נִטִּילַת יָדָיו, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מִטְמָאָה, כְּמוֹ שִׁיתֻבָּאָר בְּעֵנֵן טְהוֹרוֹת.

ה. בְּמָה דְּבַרְיִם אֲמוּרִים? בְּחֲבִית שֶׁל יֵין, וְהוּא שִׁתְּיָה בְּגַת הַתְּחַתּוֹנָה פְּחוֹת מִמְּאָה; שֶׁהָרִי יִדְמַע הַכֹּל וַיִּפְסַד. אֲבָל אִם הִיָּה בַתְּחַתּוֹנָה מְאָה בְּזוֹ הַחֲבִית, שֶׁהָרִי הִיא עוֹלָה בְּאֶחָד וּמְאָה, אוֹ שֶׁהִיָּה חֲבִית שֶׁל שֶׁמֶן - תִּרְדּוּ וְתִטְמָא, וְאֵל יִטְמָאָה כְּדֵי; שֶׁהָרִי הַכֹּל רְאוּי לְהַדְלִיקָה, וְאֵין שֵׁם הַפְּסוּד מִרְבָּה. וְכֵן חֲבִית שֶׁמֶן שְׁנֻטְמָא - אִם יָכוֹל לְהַצִּיל רְבִיעִית בְּטֹהֲרָה, יִצִּיל. וְאִם לֹא, יִצִּיל בְּטֻמְאָה; שֶׁפִּיּוֹן שְׁנֻטְמָא וְהוּל. הַחֲבִית - אִינוּ מְזַהֵר שֶׁלֹּא לְהַצִּיל בְּטֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּהוּל.

עד שיגרושנה. וכלן - משלחין להן לבתיהן, וחולקין להן בשאר קדשי הגבול ומשלחין להן לבתיהן; חוץ מן הנושא אשה שאינה הוגנת, והטמא, והערל - שאין משלחין להן כלל.

יום שני

הלכות תרומות פרק יג

א. התרומה עולה באחד ומאה. כיצד? סאה תרומה שנפלה למאה סאה של חלין, ונתערב הכל - מפריש מן הכל סאה אחת, ונותנה לכהן; והשאר מתר לזרים. וכל תרומה שאין הכהנים מקפידין עליה, כגון תרומת הכליטין והחרובין ושעורים של אדום - אינו צריך להגביה; הואיל ונפלה למאה - בטלה במעוטה, והכל מתר לזרים.

ב. נפלה סאה תרומה לפחות ממאה - נעשה הכל מדמע, וימכר הכל לכהנים בדמי תרומה, חוץ מדמי אותה סאה. במה דברים אמורים? בשנתערב מין במינו. אבל נתערב מין בשאינו מינו, בנותן טעם: אם יש בכל טעם תרומה - נעשה הכל מדמע, וימכר לכהנים, חוץ מדמי תרומה שבו; ואם טעם הכל טעם חלין - הכל מתר לזרים.

ג. סאה תרומה שנפלה למאה, והגביה סאה מן הכל, ונפלה הסאה שהגביה למקום אחר - אינה מדמעת אלא לפי חשבון; וכן סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה, ונעשה הכל מדמע, ונפל מן המדמע למקום אחר - אינו מדמע אלא לפי חשבון. כיצד? הרי שנפל עשר סאין של תרומה לתשעים סאה חלין, ונדמע הכל - אם נפל ממדמע זה עשר סאין לפחות ממאה חלין, נדמעו; שהרי יש בעשר של מדמע סאה של תרומה. נפל לתוכן פחות מעשר סאין, אינן מדמעות.

ד. במה דברים אמורים? בדבר שאין דרכו להבדל, כגון חטים לחטים או קמח לקמח. אבל דבר שדרכו להבדל, כגון שמן תרומה לשמן חלין, או יין תרומה ליין חלין - הולכין אחר הרב: אם רב תרומה, הרי זה מדמע בתרומה; ואם רב מן החלין - הרי הוא כחלין ואינו מדמע, ואף על פי שהכל אסורים לזרים.

ה. סאה תרומה שנפלה למאה, הגביהה, ונפלה סאה אחרת, הגביהה, ונפלה אחרת - הרי החלין מתרין; עד שתרכה תרומה על החלין - שאם נפלו לתוך המאה חלין מאה סאה ועוד של תרומה סאה אחר סאה, נעשה הכל מדמע.

ו. סאה תרומה שנפלה למאה, ולא הספיק להגביהה עד שנפלה סאה אחרת - אם ידע בראשונה קדם שתפל השניה, לא נדמעו; אלא מפריש סאתים, והשאר מתר - הואיל והיה לה לעלות, הרי היא כאלו עלתה. ואם לא ידע בסאה ראשונה אלא אחר שנפלה השניה - הרי זה מדמע, וכאלו נפלו שתיהן כאחת.

ז. אין פסלת של תרומה מצטרפת עם התרומה לאסור החלין, אבל פסלת של חלין מצטרפת עם החלין להעלות התרומה. כיצד? חטים יפות של תרומה שנפלה למאה

נתתי לה' - עד שירימו הם, ואחר כך יזכה בהן. ולא יטל אותן אחר שהורמו, אלא מדעת הפעלים - שהרי הן של פעלים לתנן לכל כהן שירצו, שנאמר: "ואיש את קדשיו, לו יהיו". ואם לקחן שלא מדעת הפעלים - זכה בהן; שאין לפעלים בהן אלא טובת הנגיה ונהנה מכך שהיטב טובה לכהן, וטובת הנגיה אינה ממון.

טז. כהן שנתנו לו תרומה, ומצא בה דברים אחרים - הרי אלו אסורין משום גזל, שמא אחרים הניחום שם עד שיטלו.

יז. אין ישראל חביבין להטפל בתרומה, ולהביא אותה מן הגרן לעיר, ומן המדבר לשוב - אלא כהנים יוצאין לגרנות, וישראל נותנים להם חלקם שם; ואם לא יצאו, הרי זה מפרישה ומניחה בגרן. ואם היתה חיה ובהמה אוכלתה שם, ואינה משתמרת שם מהן - התקינו חכמים שיטפל בה, ויביאנה לעיר, ויטל שכן הבאתה מכהן; שאם הפרישה והניחה לבהמה ולחיה, הרי זה חלול השם. **יח.** אסור לכהנים וללויים לסיע בבית הגרנות, כדי לטל מתנותיהן. וכל המסייע - חלל קדש השם, ועליהם נאמר: "שחתם ברית הלוי". ואסור לישראל להניחן שיעשו, אלא נותן להם חלקם ככבוד.

יט. נתן תרומה לכהן על מנת להתזירה, יצא ידי נתינה; ואסור לעשות כן, מפני שנמצא כמסייע בבית הגרנות. וכן אסור להן שיחטפו תרומות ומעשרות, ואפלו לשאל חלקם בפיהם אסור, אלא נוטלין ככבוד; שעל שלחן המקום הן אוכלין, ועל שלחנו הן שותין; ומתנות אלו לה' הן, והוא ברוך הוא זכה להם - שנאמר: "ואני הנה נתתי לה' את משמרת תרומתי".

כ. לא יתן אדם תרומה לשומר גתו, ולא בכור לשומר עדרו, ולא מתנות [הבשר] לרועה בהמתו; ואם נתן - חלל, אלא אם כן נתן להם שכר שמירתם תחלה. ורשאי ישראל לומר לישראל אחר: 'הא לה' סלע זו, ונתן תרומה או בכור או שאר מתנות לפלוני הכהן בן בתי', או 'בן אחותי', וכל פיוצא בזה.

כא. במה דברים אמורים? בשהיו הפעלים רוצים לתן אותם לאחד משני כהנים אלו, או משני לויים אלו בחדם, ואמר לו חברו: 'הא לה' ונתן לזה'; אבל פעלים שאמרו לכהן או ללוי: 'הא לה' חלק זה בטובת הנגיה' - הרי זה אסור. וכן אסור לעשות סחורה בתרומות, אף על פי שהוא לוקח מכהן ומוכר לכהן.

כב. עשרה - אין חולקין להן תרומה בבית הגרנות, אף על פי שהן אוכלין אותה או מאכלין אותה; ואלו הן: החרש, והשוטה, והקטן שיש בו דעת לפרש חיקו [לפרוט בגדו לקבלת תרומה] - מפני שאין באלו דעת; והטמטום, והאנדורגינוס - מפני שהן בריה בפני עצמה; והעבד - שמא יראו אותו העובדים בשדה, ויעידו עליו שהוא כהן; והערל, והטמא - מפני שהן מאוסין; והאשה - שמא תתגרש, ומפני היחוד; והנושא אשה שאינה הוגנת לו [פסולה לכהונה] - קנסו אותו שלא יחלק בבית הגרנות,

יד. שתי קפות, אחת של חלין ואחת של תרומה, ולפניהן שתי סאין, אחת של חלין ואחת של תרומה, ונפלו אלו לתוף אלו - מתרין; שאני אומר: 'חלין נפלו לתוף החלין, ותרומה לתוף התרומה' - ואף על פי שלא רבו חלין על התרומה. במה דברים אמורים? בתרומה בזמן הזה, שהיא מדבריהם; אבל בתרומה של תורה - עד שיברו חלין על התרומה.

טו. סאה תרומה שנפלה לתוף הכרי, ואמר: 'תרומת הכרי הזה בתוכו' - במקום שנפלה אותה סאה, שם נסתיימה תרומת הכרי, ונדמע הכל בתרומה שנפלה ובתרומת הכרי. אמר: 'תרומת הכרי בצפוני' - חולקין אותו לשנים, והחצי שבצפון לשנים, ונמצא רביע הכרי שהוא צפון צפוני, הוא המדמע.

טז. היו לפניו שני כריים, ואמר: 'תרומת שני כריים באחד מהן' - הרי שניהן מדמיעין; היו לפניו שני סאין וכרי אחד, ואמר: 'הרי אחד מן הסאין האלו עשויה תרומה על הכרי הזה' - הרי אחת מהן תרומה, ואין ידוע איזו היא. היו לפניו שני כריים וסאה אחת, ואמר: 'הרי זו תרומה על אחת מן הכריים האלו' - הרי היא תרומה; ונתקן אחד מהן, ואין ידוע איזה הוא המתקן מן השביל.

הלכות תרומות פרק יד

א. חמשים תאנות שחרות וחמשים לבנות, שנפלה לתוכן תאנה אחת של תרומה - היתה לבנה, השחרות מתרות והלבנות מדמיעות; היתה שחרה, השחרות מדמיעות, והלבנות מתרות. ואם אין ידוע אם שחרה היתה, אם לבנה - עולה באחד ומאה מן הכל; ידע מה היתה אחר שנפלה, ושכח - הרי פלן מדמיעות.

ב. וכן עגולי דבילה ומלבנים של דבילה, שנפל עגול או מלבן של תרומה לתוכן, ואין ידוע אם מלבן היה או עגול - הרי העגולין מצטרפין למלבנים, ותעלה תרומה באחד ומאה מן הכל. עגולי דבילה גדולים וקטנים, שנפל עגול דבילה לתוכן, ואין ידוע אם גדול אם קטן - הרי הן מעלין בין במנין בין במשקל. ביצד? נפל עגול למאה עגולים גדולים וקטנים - הריני אומר: 'קטן נפל', ומגביה אחד קטן. נפל עגול לתוף ארבעים עגול, מהן עשרים עגול משקל כל אחד ארבע ליטרין, והאחד ועשרים משקל כל אחד ליטרה - הואיל ומשקל הכל מאה ליטרין ואחד, הריני אומר: 'קטן נפל', ומגביה אחד מן הקטנים.

ג. והקמח והסלת אינן מצטרפין להעלות את התרומה.

ד. סאה חטים של תרומה, שנפלה על פי המגורה [מחטן] של חטים - אין משערין אותה במאה ואחד; שאין משערין אלא אם נכללה תרומה עם החלין, או אם אין ידוע באיזה מקום נפלה התרומה. וכיצד יעשה? רואין את התרומה כאלו היא חטים על גבי שעורים, ומפריש התרומה עצמה שנפלה על פי המגורה עם מעט מן החלין שנפלה עליהם, כמי שמאסף חטים מעל גבי שעורים.

ה. שתי קפות או שתי מגורות, שנפלה תרומה לתוף אחת

סאה חטים רעות של חלין, וטחן הכל - אף על פי שהמרטן של חלין מרבה ושל תרומה מועט, והרי הקמח של תרומה בפחות ממאה מקמח החלין - הרי זה עולה, ומשערין בקמח עם המרטן שהוא מאה ואחד. אבל אם נפלה סאה של חטים רעות של תרומה לפחות ממאה סאה של חטים יפות של חלין, וטחן הכל, והרי הקמח של תרומה אחד ממאה מקמח החלין - הרי זה עולה במאה ואחת, שהרי הותירו החלין ופחתה התרומה.

ח. לג יין של תרומה צלול שנפל למאה לגין עכורין - אין מוציאין שמרים שבהן, אלא מעלין את הלג; וכן אם נפל לג עכור למאה לגין צלולין, אין מוציאין שמרים שבו. **ט.** לג מים שנפל לתשעה ותשעים לגין יין, ואחר כך נפל לתוף הכל לג יין של תרומה - נדמע הכל; שאין המים מעלה את היין.

י. סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה חלין, ונפלו חלין אחרים עד שהותירו על מאה - אם בשוגג, הרי זה עולה באחד ומאה. ואם במזיד, הרי הכל מדמע - שאין מבטלין אסורי תורה לכתחלה.

יא. תרומת חוצה לארץ - מתר לבטל אותה ברב, ואוכל אותה בימי טמאתו. ולא עוד, אלא אם היה לו יין של תרומת חוצה לארץ - נוטל ממנו לג אחד, ונותן עליו שני לגין חלין, ונמצא הכל שלשה; ואחר כך נוטל מנין של תרומה לג ונותן לתוף השלשה, ומגביה מארבעתן לג ושותה; וחוזר ומשליך לתוכן לג אחר, וחוזר ונוטל לג ושותה; וכן נותן לג תרומה ונוטל לג מן התערבת, עד שיכלה כל היין של תרומה; ונמצא שבטל כמה לגין, בשני לגין של חלין.

יב. הזורע תרומה בצד החלין, ולא נודע איזה הוא זרע התרומה - אפלו היה מאה לגנה [ערוגה] של תרומה ולגנה אחת של חלין, פלן מתרין. במה דברים אמורים? בדבר שזרעו כלה בקרקע, כגון החטים והשעורים וכיוצא בהן; אבל דבר שאין זרעו נפסד בארץ, כגון השום והבצלים - אפלו מאה לגנה של חלין ולגנה אחת מערבת ביניהן, הכל מדמע. ואם נתלש הכל, תעלה התרומה באחת ומאה; ולא יתלש לכתחלה.

יג. שתי קפות, אחת של תרומה ואחת של חלין, ואין ידוע איזו היא, או שנפלה סאה של תרומה לתוף אחת מהן, ואין ידוע להיכן נפלה, ואחר כך נפלה אחת משתי הקפות לתוף החלין - אינה מדמעת; וכן אם אחת מהן, הגדולין חלין לכל דבר. והשניה נוהג בה בתרומה. נפלה הקפה השניה למקום אחר, אינה מדמעת; וכן אם זרע אחר את השניה, הגדולין חלין. נפלו שתיהן למקום אחד, מדמעות כקטנה שבשתיהן. זרע אחד את שתיהן - בדבר שזרעו כלה, הגדולין חלין; ובדבר שאין זרעו כלה, הגדולין מדמע. במה דברים אמורים? בזרע את השניה עד שלא קצר את הראשונה. אבל קצר את הראשונה, ואחר כך זרע את השניה - אפלו בדבר שאין זרעו כלה - הגדולין חלין; שאין תלוש ומחבר נעשין הוכח זה לזה.

או ילוש מדמעה זה פחות פחות מכפיצה - שאין אכל טמא מטמא אכל אחר, עד שיהיה כפיצה; או יתחלק מדמעה זה פחות מכפיצה בכל עסה, כדי שלא תטמא התרומה שבו. **יג.** סאה תרומה טמאה, שנפלה למאה חלין טהורין, וכן סאה תרומה טהורה, שנפלה למאה חלין טמאין - תעלה באחד ומאה; ותאכל קליות, או תלוש במי פרות, או פחות פחות מכפיצה - שאין הסאה שנפלה, היא הסאה עצמה שעלתה.

יד. סאה תרומה טמאה, שנפלה למאה של תרומה טהורה - בטלה במעוטה, ואוכלין הכל כטהורה; ואם נפלה לפחות ממאה, גניח הכל עד שירקב.

טו. שתי קפות שנפלה סאה של תרומה לתוף אחת מהן, וידע לאיזו מהן נפלה, ואחר כך נפלה סאה שנייה, ואין ידוע לאיזו מהן נפלה - אומרים: 'למקום שנפלה ראשונה, נפלה שנייה'; לפי שתולין את הקלקלה במקלקל. נפלה סאה ראשונה לתוף אחת מהן, ואין ידוע לאיזו מהן נפלה, ואחר כך נפלה סאה שנייה, וידע לאיזו מהן נפלה - אין אומרים, 'למקום שנפלה שנייה נפלה ראשונה', אלא שתייהן מקלקלות.

טז. היו שתי קפות, אחת טמאה ואחת טהורה, ונפלה סאה של תרומה לאחת מהן, ואין ידוע איזו היא - אומרים: 'לתוף הטמאה נפלה'.

יז. שתי קפות, אחת של תרומה טהורה ואחת של חלין טמאין, נפלה סאה תרומה טהורה לתוף אחת מהן - אומרים: 'לתוף של תרומה נפלה', והחלין יאכלו בטהרה כתרומה.

יח-יט. נפלה סאה תרומה טמאה לתוף אחת מהן - אומרים: 'לתוף של תרומה נפלה', והחלין יאכלו קליות, או ילושו במי פרות.

כ. שתי קפות, אחת של תרומה טמאה ואחת של חלין טהורין, ונפלה סאה של תרומה טהורה לתוף אחת מהן - אומרים: 'לתוף של תרומה נפלה', והחלין יאכלו קליות.

כא. נפלה סאה של תרומה טמאה לתוף אחת מהן - שתייהן אסורות; שספק תרומה טמאה אסור, וספק המדמעה מותר, מפני שאסור תרומה טמאה מן התורה, ואסור המדמעה מדבריהם, על העקרין שבארנו בהלכות אסורי מאכלות.

הלכות תרומות פָּרָק טו

א. חבית סתומה [שהיא חשוכה], מדמעת בכל שהיא. כיצד? חבית סתומה של תרומה שנתערבה בכמה אלפים חביות סתומות, נדמעה הכל; נפתחו החביות, תעלה באחד ומאה.

ב. נתערבה חבית סתומה במאה חביות, ונפלה אחת מהן ליס הגדול - התרו בלן, ואומרים: 'של תרומה היא שנפלה' - מה שאין בן בתאנה שנפלה למאה, ונפלה אחת מהן ליס הגדול - אלא צריך להפריש אחת; לפי שהחבית, נפילתה נפרת; ותאנה וכיוצא בה, אין נפילתה נפרת.

מהן ונבללה, ואין ידוע לאיזו מהן נפלה - אם היו שתי המגורות בבית אחד, הרי אלו מצטרפות, ותעלה באחד ומאה מן הכל, כאלו היו שתייהן מגורה אחת; והקפות מצטרפות, ואפלו היתה קפה בבית זה וקפה בקצר אחרת - לפי שקרוב הדבר לקבץ שתייהן בבית אחד. אכל אם היו שתי הקפות בשתי עירות, אין מצטרפות.

ו. וכיצד מעלה סאה שנפלה? אם רצה להעלותה מאחת משתייהן, מעלה; ואם רצה להעלות חצייה מזו וחצייה מזו, מעלה. פדים מלאים תאנים של חלין, שדרס ליטרא תאנים של תרומה בפי פד אחת מהן, ואין ידוע איזו היא - אם היו שם מאה פד וכד, הרי זו תעלה; ולוקח פד אחד מהם, ומוכרה לכהן חוץ מדמי אותה ליטרה, והשאר מתרין. ואם היו פחות ממאה - הפמין בלן מדמעה, והשולים מתרין.

ז. וכן אם דרסה על פי פורת, או על פי עגול, ואין ידוע איזה היא. דרסה על פי עגול, ואין ידוע אם בצפוננו או בדרומו, ולא איזה עגול הוא - רואין אותן כאלו הן פרודות, ותעלה לפי המשקל - אם יש בכל העגולין מאה ליטרין, תעלה; והוא, שיש בכל עגול מהן יתר על שני ליטרין, כדי שתבטל התרומה ברכ - שספק התרומה, בטל ברכ החלין.

ח. התרומה - ודיה, אסור במאה; וספקה, אסור בחמשים; ואין לה התר אלא ברכ. ואם היתה ביתר מחמשים, אינה צריכה רב. כיצד? תאנה אחת תרומה שנפלה לתשעה ותשעים, והרי המאה קמין - הכל אסור לזרים, כמו שבארנו.

ט. נפלה אחת לחמשים, ואבדה אחת מן הכל - שפא אחת מן החלין היא שאבדה, או האחת שנפלה היא שאבדה - הרי אלו אסורות; עד שירבה עליהן ממקום אחר, ויוסיף עליהן חמשים תאנים ואחת - יתר על הכל. ואם נפלה אחת של תרומה לתוף אחת לחמשים, ואבדה אחת מן הכל - התרו השאר לזרים.

י. סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה ממעשר ראשון שלא נטלה תרומתו, או למעשר שני והקדש, ונדמעה הכל - אם למעשר ראשון נפלה, יקרא שם לתרומת מעשר, וימכר הכל לכהנים, חוץ מדמי תרומה שנפלה ומדמי תרומת מעשר שבו. ואם למעשר שני והקדש נפלה - הרי אלו יפדו, וימכרו לכהן, חוץ מדמי תרומה.

יא. סאה תרומה טמאה שנפלה לפחות ממאה חלין, או מעשר ראשון, או מעשר שני, או הקדש - בין טהורין בין טמאין - הואיל ונדמעה הכל בתרומה טמאה שאסורה באכילה לכל, הרי הכל אסור לעולם; ומניחין אותן, עד שיירקבו. במה דברים אמורים? בדבר שאין דרכו להאכל חי. אכל דבר שדרכו להאכל חי - לא גניחין, שפא יתקל בהן, ויאכל מהן; אלא ידליק הכל, כדרך שפודליקין תרומה טמאה.

יב. סאה תרומה טהורה, שנפלה לפחות ממאה חלין טמאין - ימכר הכל לכהנים, חוץ מדמי תרומה. והנהגה אוכל מדמעה זה קליות, או ילוש אותו במי פרות שאינן מכשירין - כדי שלא תטמא התרומה מן החלין הטמאין;

תרומה; ומשנתנה טעם בקדרה, אין בה משום תרומה. יג. הרודה פת חמה, ונתנה על פי חבית של יין תרומה - אם היתה הפת חטים, הרי זו מתרת; ופת שעורים אסורה, מפני שהשעורים שואבות.

יד. תנור שהסיקו בכמון של תרומה, ואפה בו את הפת - הפת מתרת; שאין בה טעם הכמון, אלא ריחו, והריח אינו אסור.

טו. שעורין של תרומה שנפלו לבור של מים - אף על פי שהבאישו מימיו - הרי הן מתרין, שאין נותן טעם שפגם אוסר.

טז. תלתן של תרומה, הוא ועצו שנפל לתוך בור של יין - אם בורע התלתן כדי לתן לבדו טעם בינו, הרי הנין אסור לזרים.

יז. שני כוסות של יין, אחד תרומה ואחד חלין - מוג כל אחד מהן במים, ואחר כך ערבן - רואין את יין החלין כאלו אינו, וכאלו יין התרומה נתערב במים, שהרי אינו מינו; אם ראוי אותו המים לכטל טעם יין התרומה, הרי הפל מתר לזרים; ואם לאו - אסור, שפכר בארנו שאין המים מעלה את היין.

יח. יין של תרומה שנפל על גבי פרות - ידיחס, והן מתרות; וכן שמן של תרומה שנפל על גבי פרות - ידיחס, והן מתרות. נפל השמן על גבי יין - יקפה [יאסור] אותו, והיין מתר לזרים. נפל על גבי הצייר [רוטב התבשיל] - יקפה אותו, ויטל קלפה מעל הצייר, כדי שייסיר כל הצייר שבו טעם השמן.

יט. קדרה שבשלה בה תרומה, לא יבשל בה חלין; ואם בשלה בנותן טעם; ואם שטף הקדרה במים או ביין, הרי זה מתר לבשל בה. בשלה במקצת הפלי - אין צריך לשטף את פלו, אלא שוטף מקום הבשול בלבד.

כ. תרומה גדולה, ותרומת מעשר, והחלה, והבכורים - כלן נקראו 'תרומה'. בתרומת מעשר הוא אומר: "והרמתם ממנו תרומת ה'", ואומר: "בתרומת גרן"; ובחלה נאמר: "חלה, תרימו תרומה"; ונאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך, מעשר דגנך [ו] תירשך ויצהרך... ותרומת דך", ואין לך דבר שטעונו הבאת מקום שלא פרטו בפסוק זה, חוץ מן הבכורים, ובהם נאמר: "ויתרומת דך" - הא למדת, שהן קרויין תרומה.

כא. לפיכך, דין ארבעתן לענין אכילה ודמוע, אחד הוא - כלן עולין באחד ומאה, ומצטרפין זה עם זה; ואם נטמאו, ישרפו. ודין תרומת מעשר של דמאי בכל אלו הדרכים - בתרומת מעשר של ודאי, אלא שאין לוקין על אכילתה.

כב. כל האוכל תרומה - מברך ברפת אותו מאכל, ואחר כך מברך: 'אשר קדשנו בקדשותו של אהרן, וצונו לאכל תרומה'. וכך קבלנו וראינו מברכין, אפלו בחלת חוזה לארץ - שגם אכילת קדשי הגבול פעבודה, שנאמר: "עבדת מתנה אתן את פהנתכם".

ברוך רחמנא דסייען

ג. חבית סתומה שנתערבה במאה חביות, ונפתחה אחת מהן - נוטל ממנה אחד ממאה, ושותה אותה החבית. אבל שאר החביות אסורות, עד שיתפתחו; וכל אחת ואחת שתפתח מהן, נוטל ממנה כדי דמועה, ושותה השאר. ונתערבה חבית במאה וחמשים חביות, ונפתחו מהן מאה חביות - נוטל מהם כדי דמוען חבית אחת, ושותה המאה. ושארו החמשים אסורין, ואין מחזיקין לאותה חבית של תרומה שהיא ברב - אפלו היו כמה אלפים חביות, בלן מדמע. וכל מה שיפתח - נוטל ממנו אחד ממאה, ושותה השירים; והשאר מדמע.

ד. ככר בארנו בהלכות אסורי מאכלות, שהמחמץ והמתבל אוסר בכל שהוא; לפיכך, אם רסק תפוח של תרומה, ונתנו לתוך העסה והחמיצה - כל העסה מדמעת, ואסורה לזרים.

ה. ביצה שנתבלה בתבלין של תרומה - אפלו חלמון שלה אסור, מפני שהוא בולע.

ו. שאור של תרומה שנפל לתוך העסה, והגביהו, ואחר כך נתחמצה - הרי זו מתרת.

ז. ככר בארנו, שאם נתערבה תרומה מין בשאינו מינו, בנותן טעם; לפיכך, בצל מחתף שנתבשל עם התבשיל - אם היה בצל תרומה והתבשיל חלין, ויש בו טעם בצל - הרי התבשיל אסור לזרים; ואם היה התבשיל תרומה והבצל חלין, ונמצא טעם התבשיל בצל - הרי הבצל אסור לזרים.

ח. עדשים שנתבשלו, ואחר כך השליף לתוכן בצל יבש - אם היה שלם, הרי זה מתר; ואם היה מחתף, בנותן טעם. ואם בשל הבצל עם העדשים, בין שלם בין מחתף - בנותן טעם. ושארו כל התבשיל - בין שהשליף הבצל אחר שנתבשל בין שבשלו עם התבשיל, בין שלם בין מחתף - משערין אותו בנותן טעם. ומפני מה בצל אחד שלם לתוך עדשים שנתבשלו, אין משערין אותו? מפני שאינו שואב מהן, שהרי הוא שלם; ולא פולט לתוכן, שפכר נתבשלו. ואם היו בצלים רבים, הרי הן כמחתף; וכן אם נטלה פטמתו או קלפתו החיצונה, או שהיה לח - הרי הוא כמחתף. והקפלוט - בין לח בין יבש, בין שלם בין מחתף - בנותן טעם.

ט. הכובש ירק של חלין עם ירק של תרומה - הרי זה מתר לזרים, חוץ ממיני בצלים וחרציר ושומים; שאם כבש ירק של חלין עם בצלים של תרומה, או בצלים חלין עם בצלים של תרומה - הרי אלו אסורין. כבש ירק של תרומה עם בצל של חלין - הרי הבצל מתר לזרים.

י. זיתי חלין שבכשן עם זיתי תרומה - אם היו אלו ואלו פצועין, או שהיו של חלין פצועין ושל תרומה שלמין, או שבכשן במי תרומה - הרי אלו אסורין. אבל אם היו שגיהן שלמין, או שהיו זיתי תרומה פצועין וזיתי חלין שלמין - הרי אלו מתרין; לפי שהפצועין שואבות מן השלמין.

יא. מי כבשים ומי שלקות (מתבשיל) של תרומה, הרי הן אסורין לזרים.

יב. השכת - עד שלא נתנה טעם בקדרה, יש בה משום

יום שלישי

הלכות מעשרות

מצות עשה אחת - והיא, להפריש מעשר ראשון בכל שנה ושנה משני הזריעה, ולתנו ללוים. ובאור מצוה זו - בפ' רקים אלו.

הלכות מעשר פרק א

א. אחר שפרישין תרומה גדולה [אחד מחמישים - לכהן], מפריש אחד מעשרה מן הנשאר; וזה הוא הנקרא 'מעשר ראשון', ובו נאמר: "כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה'..." והמעשר הזה ללוים, זכרים ונקבות - שנגאמר: "ולבני לוי, הנה נתתי כל מעשר בישראל לנתלה".

ב. מעשר ראשון מתר באכילה לישראל, ומתר לאכלו בטמאה - שאין בו קדשה כלל; וכל מקום שנגאמר במעשר 'קדש' או 'פדיה', אינו אלא מעשר שני. ומנין שמעשר ראשון חלין? שנגאמר: "ונחשב לכם תרומתכם - פדגן מן הגרן, וכמלאה מן היקב" - מה גרן ויקב [שהופרש מהם תרומות ומעשרות] חלין לכל דבר, אף מעשר ראשון שנטלה תרומתו חלין לכל דבר. לפיכך, בת לוי שגושבית, או שנבעלה בעילת זנות - נותנין לה המעשר, ואוכלת; אבל מי ששמעה שמת בעלה, או העיר לה עד אחד - שאין זו עדות כשרה, ונשאת, ואחר כך בא בעלה - קנסו אותה חכמים, שתהיה אסורה במעשר.

ג. לויים וכהנים מפרישין מעשר ראשון, כדי להפריש ממנו תרומת מעשר [הלויים: בכדי לתת ממנו תרומת מעשר לכהן]; וכן הכהנים מפרישין שאר תרומות ומעשרות לעצמן. ולפי שהכהנים נוטלין מן הכל, יכול יאכלו פרותיהן בטבלן? תלמוד לומר: "כן תרימו גם אתם"; מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו - "אתם", אלו הלויים; "גם אתם", לרבות הכהנים.

ד. אין מוציאין המעשר [ראשון] מן הכהנים [לתת ללוי], שנגאמר: "כי תקחו מאת בני ישראל"; וכן כל מתנות כהנה, אין מוציאין אותן מכהן לכהן. ועזרא קנס את הלויים בזמנו, שלא יתנו להן מעשר ראשון אלא ינתן לכהנים - לפי שלא עלו עמו לירושלים.

ה. האוכל פרותיו טבלין [- שלא הופרש ממנה מעשרות], וכן לוי שאכל המעשר בטבלו [שלא הפריש תרומת מעשר] - אף על פי שהן חביבין מיתה לשמים, אינן משלמין המתנות לבעליהן, שנגאמר: "אשר ירימו לה", אין לה בהן כלום עד שירימו אותן. ובחוצה לארץ מתר לאדם להיות אוכל והולך תחלה, ואחר כך מפריש תרומה ומעשרות.

ו. מעשרין ממקום על מקום אחר, ואינו צריך לעשר מן המקף [שכל התבואה תהיה במקום אחד]. אבל אין מעשרין ממין על שאינו מינו, ולא מן החיב על הפטור, ולא מן הפטור על החיב; ואם עשר, אינו מעשר.

ז. וכל שאמרנו בתרומה, 'אין תרמין מזה על זה' - כך

במעשר, אין מעשרין מזה על זה. וכל שאמרנו בתרומה, 'אם תרם תרומתו תרומה' - כך במעשר, אם הפריש, מעשרותיו מעשרות. וכל שהוא פטור מן התרומה [כגון מאכל בהמה], פטור מן המעשר; וכל [הראוי להיות] התורם, מעשר. כל שאמרנו בהן, 'לא יתרמו, ואם תרמו תרומתן תרומה' - כך אם עשרו מעשרותיהן מעשרות; וכל שאין תרומתו תרומה, כך אין מעשרותיו מעשרות.

ח. האומר לתברו: 'הריני מעשר על ידיך' [עבורך] - אינו צריך לעמד עמו, עד שינאך אם יעשר או לא יעשר; ואם אמר הוא לתברו: 'עשר על ידי' - צריך לעמד עמו.

ט. התרובין - אינן חביבין במעשרות אלא מדכריהם [מדרבונן], לפי שאינן מאכל רב אדם. והשקדים המרים, בין בקטנן בין בגדלן - פטורין, מפני שאינן אכל.

י. אילן שנטעו בתוך הבית - פטור מן המעשרות, שנגאמר: "עשר תעשר את כל תבואת ורעך הוצא השדה". ונראה לי, שהוא חיב במעשרות מדכריהם - שהרי תאנה העומדת בחצר, חיב לעשר פרותיה אם אספן פאחת.

יא. בצלים שהשרישו זה בצד זה, אפלו השרישו בקרקע עליה [קומה עליונה] - פטורין מן המעשרות; נפלה עליהן מפלת, וברי הן מגלין - הרי אלו פנטועין בשדה, וחיבין במעשרות.

יב. המשמר שדהו מפני ענביו, וכא אחר ואסף את התאנים הנשארות באותה שדה, או שהיה משמר שדהו מפני המקשאות והמדלעות [קשואים ודלעת], וכא אחר ואסף את הענבים הנשארים שם המפזרין בשדה - בזמן שבעל השדה מקפיד עליהן - אסורין משום גזל, ולפיכך חיבין במעשרות ובתרומה; אין בעל הבית מקפיד עליהן - מתרין משום גזל, ופטורין מן המעשר.

יג. אין מעשרין אלא מן המבחר, שנגאמר: "בהרימכם את חלב ממונו, ונחשב ללוים כתבואת גרן וכתבואת יקב" - כשם שמעשר שמפרישין הלויים מן החלב [מובחר] שבו, כך מעשר שמפרישים ישראל מן הגרן ומן היקב, מן החלב שבו.

יד. אין מעשרין באמד [בהערכה], אלא במדה או במשקל או במנין; וכל המדקדק בשעור, משבח. והמרבך במעשרות - מעשרותיו מקלקלין, שהרי הטבל מערב בהן [שהחלק הנוסף שצירפו למעשר - לא עישרו]; ופרותיו מתקנין.

טו. המפריש מקצת מעשר - אינו מעשר, אלא כמי שחלק את הערמה; אבל צריך להפריש מזה החלק שהוציא [בתחילה כמעשר -], מעשר שלו. כיצד? היה לו מאה סאה, הפריש מהן תמשה לשם מעשר - אינו מעשר; ואינו יכול להפריש על הקמש סאין מעשר ממקום אחר, אלא מפריש מהן חצי סאה שהיא המעשר שלהן.

טז. המפריש מעשר זה, מברך תחלה כדרך שמברכין על כל המצוות; וכן מברך על מעשר שני, ועל מעשר עני, ועל מעשר מן המעשר. מברך על כל אחד בפני עצמו; ואם הפריש הכל זה אחר זה מיד, ולא שח ביניהן - כוללן ברכה אחת, ומברך: 'להפריש תרומות ומעשרות'.

הלכות מעשר פרק ב

שיש בה האשכול. וכן רמון שהגיע בה אפלו פרידה [גרגיר] אחת, כלה חבור.

ו. לא ימכר אדם פרותיו משבאו לעונת המעשרות, למי שאינו נאמן על המעשרות. ואם [חלקם] בכרו [והגישו לעונת מעשרות] - נוטל את הפירות, ומתיר למכר את השאר שעדין לא הגיע לעונת המעשר. וכן לא ימכר אדם את גפתו ואת זוגיו [- קליפות ענבים] למי שאינו נאמן על המעשרות, להוציא מהן משקין - שהמשקין היוצאין מהן חייבין במעשרות; ולא את תבנו ללקט ממנו תבואה, למי שאינו נאמן - שהתבואה שתלקט מן התבן חייבת במעשר. ז. שמרי זין שנתן עליהם מים, וסגנון - אם נתן שלשה [כוסות] ומצא ארבעה, מוציא מעשר על זה היתר [אף] ממקום אחר; ואינו מפריש עליו תרומה - שהתורם בתחלה, בלבד על הכל, כמו שבארנו בתרומה. מצא פחות מארבעה - אף על פי שמצא תר על מדתו, ואף על פי שיש בהן טעם זין - פטור.

ח. המקדיש פרותיו כשהן מחברין, עד שלא באו לעונת המעשר, ופדין, ואחר שפדין הגיעו - חייבין במעשר; ואם באו לעונת המעשרות והן ביד הגזבר, ואחר כך פדין - פטורין.

הלכות מעשר פרק ג

א. פרות שהגיעו לעונת המעשרות, ונתלשו ועדין לא נגמרה מלאכתן - כגון תבואה שקצרה ודשה, ועדין לא נרה אותה [ברוח להפריד הקליפות מהגרעינים] ולא מרחה [סידרה] - מתיר לאכל מהן אכילת עראי, עד שתגמר מלאכתן; וכשתגמר מלאכתן, אסור לאכל מהן עראי. ב. במה דברים אמורים? בגומר פרותיו למכרן בשוק; אבל אם היתה פונתו להוליכן לבית - הרי זה מתיר לאכל מהן עראי אחר שנגמרה מלאכתן, עד שיקבעו למעשר [כדלהלן].

ג. ואחד מששה דברים קובע למעשרות, ואלו הן: הבית, והמקח, והאש, והמלח, והתרומה, והשבת; וכלן, אין קובעין אלא בדבר שנגמרה מלאכתו. ד. כיצד? פרות שדעתו להוליכן לבית - אף על פי שנגמרה מלאכתן - אוכל מהן עראי, עד שיפנסו לבית; ונכנסו לבית - נקבעו למעשר, ואסור לאכל מהן עד שיעשר. וכן אם מכרן, או בשלן באור, או כבשן במלח, או הפריש מהן תרומה, או נכנסה שבת עליהן - לא יאכל עד שיעשר, אף על פי שלא הגיעו לבית. הכניסן לבית קדם שתגמר מלאכתן, הרי זה אוכל מהן עראי; התחיל לגמר מלאכתן מאחר שנקנסו לבית, חייב לעשר הכל. כיצד? הכניס שואין ודלועין לבית קדם שישפוש [השער שעליהם וזהו גמר מלאכתן] - משיתחיל לשפוש אחת, נקבעו הכל למעשר; וכן כל פיוצא בזה. וכן התורם פרות שלא נגמרה מלאכתן, מתיר לאכל מהן עראי; חוץ מכלפלת תאנים - שאם תרמה קדם שתגמר מלאכתה, נקבעה למעשר.

א. אינו חייב להפריש מעשר מן התורה, אלא הגומר פרותיו לאכלן לעצמו; אבל הגומרן למכרן - פטור מן התורה, וחיוב מדבריהם [מדברבון], שנגמרו: "עשר תעשר וגו' ואכלת", אינו חייב אלא הגומר תבואתו לאכלה. ב. וכן הלוקח [קונה] - פטור מן התורה, שנגמרו: "תבואת ורעה"; וחיוב מדבריהם. במה דברים אמורים? בשלקחן אחר שנגמרה מלאכתן ביד מוכר; אבל אם נגמרה ביד הלוקח, חייב לעשר מן התורה. ג. פרות שאינן ראויין לאכילה בקטנותן, כגון הבכור [ענבים שלא בשלון] וכיוצא בו - אינן חייבין במעשרות, עד שיגדילו ויעשו אכל, שנגמרו: "מזרע הארץ, מפרי העץ", עד שיהיה פרי. וכן התבואה והקטניות - שנגמרו: "עשר תעשר את כל תבואת ורעה", עד שתעשה תבואה. וזו היא עונת המעשרות; וקדם שתגיע התבואה והפירות לעונה זו - מתיר לאכל מהן כל מה שירצה, ובכל הרף שירצה. ד. פרות שהן ראויין לאכילה בקטנותן, כגון השואים והמלפפונות, שאין מניחין אותן אלא כדי להוסיף בגופן, אבל ראויין הן מתחלה לאכילה - הרי אלו חייבין במעשר בקטנותן; שמתחלת יציאתן, באו לעונת המעשרות. ה. איזו היא עונת המעשרות? משגיעו הפירות להוציא ולצמח, הכל לפי מה שהוא הפרי. כיצד? התאנים - משיעשו רכין עד שיהיו ראויין לאכילה, אחר ארבע ועשרים שעות משעת אספתן. הענבים והבאושים, והן הענבים הדקין המדבריות - משיראה החרצן שלהן מבחוץ. הרמונים - משימס הפרד שלהן בין האצבעות, ויצא ממנו מים. התמרים, משיתפחו בשאור. הפורסקין, משיטילו גידים אדמים. האגוזים, משיתפרש האכל מן הקלפה החיצונה. השקדים המתוקים, עד שתתפרש קלפתן החיצונה; אבל המרים, פטורין לעולם. ושאר כל בעלי קלפות, כגון האצטרבולין והלוט והבטנים - משיעשו קלפה התחתונה הסמוכה לאכל. הזיתים - משיעשו שמן אחד מתשעה ממה שהן ראויין לעשות כשיגמרו, וזה הוא שליש שלהן; התפוחים והאחרונים - משיתעגלו, מפני שהן ראויין לאכילה כשהן קטנים. האוג והתותים, משיאדימו; וכן כל שדרפן להאדים, משיאדימו. החרובין, משיעשו נקדות נקדות שחרות; וכן כל שדרפן להשחיר, משיגמדו. האגסין והקרוסטמלין והפרישין והעזורין, משיעשו קרחות קרחות לבנות [- כשהן מתבשלים שערותיהם הולכים ונפלים]; וכן כל שדרפן להלבין, משיקרחו קרחות. התבואה, משתביא [שתגדל] שליש. התלתן, משיהיה ורעה ראוי לצמיחה אם נזרע. וכבר - הקשואין והדלועין והאבטיחין והמלפפונות וכל פיוצא בהן, חייבין בקטנותן כמו שבארנו; ושאר הרק שאינו ראוי לאכילה עד שיגדיל, אינו חייב עד שיהיה ראוי לאכילה. אשכול שהגיע בו אפלו [גרגיר] יחידי [לעונת מעשרות] - בלו חבור למעשרות, וכאלו הגיע בלו; ולא אותו האשכול בלבד, אלא כל הרוח שיש בה אותו הגפן

טו. השמן, משירד לעוקה [בור השמן]. אף על פי שירד - נוטל מן העקל ומן הממל ומבין הפסין [כלי הסחיטה], ונותן לקצרה קטנה ולתמחוי לתוף התבשיל, אף על פי שהיא חם; מפני שאינו מתבשל בכלי שני. ואם היא חם ביותר, כדי שיכנה את היד - לא יתן לתוכו, מפני שהיא מתבשל.

טז. העגול של דבלה [גוש תאנים], משפחליקנו [במשקים]. הגרוגרות [תאנים מיובשות], משירוש [כשיכתשם מעט]; ואם הכניסן למגורה, משפחליקנו על פי המגורה [כלי הדבלה]. היה דש הגרוגרות בחבית, או העגול על פי המגורה, ונשברה החבית, או נפתחה המגורה - הרי זה לא יאכל, עד שיעשר.

יז. תאנים ונעכים שפמקצה [המקום שמתייבשים בו], מתר לאכל מהן עראי במקומן. אכל אם נטל מן הפמקצה, והוליד למקום אחר - לא יאכל מהן עראי; שהרי נגמרה מלאכתן, אף על פי שלא יבשו כל צרכן.

יח. החרוכין, עד שלא פנסן לראש הגג - מוריד מהן לכהמה, ופטור; מפני שהיא מחזיר את המותר ליבשו, ונמצא מאכיל עראי.

יט. מעשר ראשון שהקדימו בשבלים [- שקיבל הלוי מעשר לפני שקיבל הכהן תרומת הישראל - אסור [הלוי] לאכל ממנו עראי, קדם שפירש תרומתו [תרומת מעשר לכהן]; ואם אכל, מפני אותו מכת מרדות. כיצד היא אכילת עראי? כגון שהיה מקלף שעורים ואוכל, מקלף אחת אחת; ואם קלף וננס לתוף ידו, חיב לעשר. היה מולל מלילות [ודעונים] של חטים, מנפה מיד ליד ואוכל; ואם נפה בתוף חיקו, חיב. ואין צריך לומר, אם נפה בכלי - שאין זה עראי. וכן נוטל מן היין, ונותן לקצרה לתוף תבשיל זוגן, ואוכל; אכל לא לתוף הקדרה, אף על פי שהיא צוננת - מפני שהיא כבור קטן. וכן סוחט זיתים על בשרו, אכל לא לתוף ידו. וכן כל פיוצא כזה.

כ. וכשם שמתר לאכל עראי מפרות שלא נגמרה מלאכתן - כך מתר להאכיל מהן לחיה ולבהמה ולעופות כל מה שירצה, ומפקיר כל מה שירצה, קדם שיעשר. ואם נגמרו - אף על פי שלא נקבעו למעשר - לא יפקיר, ולא יאכיל לבהמה חיה ועוף אכילת קבע, עד שיעשר. ומתר להאכיל לבהמה עראי מן הסגל, ואפלו בתוף הבית; ומאכיל פקיעי עמיר [מאכל בהמה], עד שיעשם חבילות.

כא. המוצא קציצות [פירות אילן] בדרך, אפלו בצד שדה קציצות - הרי אלו פטורין מן המעשר. מצא גרוגרות [תאנים מיובשות] - אם דרסו הגרוגרות רב האדם [- שרוב האנשים כבר דרסו את גרוגרותיהם], חיב לעשר; שחזקתן, מדבר שנגמרה מלאכתן. וכן אם מצא פלחי דבלה, שידוע שהן מדבר הגמור.

כב. מצא פריכות [תבואה קטנות] ברשות היחיד, חיב לעשר; ברשות הרבים, פטורות. והאלמות [הגדולות], בכל מקום חבבות במעשר. מצא תבואה מרוחה [- שנגמרה מלאכתה] - עושה אותה תרומה ומעשרות על פרות

ה. המביא לבית סוכי [ענפי] תאנה ובהן תאנים, מכבדי תמרה [כפות תמרים] ובהן תמרים - אם הכניסו תינוקות או פועלים, לא נקבעו למעשר; ואם הכניסן בעל הבית, חיבין במעשר. הכניס שבליים לעשות מהן עשה, לא נקבעו; לאכלן מלילות [ודעונים]. נקבעו למעשר. במה דברים אמורים? בתבואה; אכל בקטניות, לא נקבעו למעשר.

ו. מתר להערים על התבואה, להכניס במוץ [בקליפה] שלה, כדי שתהיה בהמתו אוכלת, ופטורה מן המעשר; וזורה מעט מעט אחר שהכניס לבית, ופטור לעולם מן התרומה ומן המעשרות - שהרי אינו מתחיל לגמר הכל. **ז.** הגומר פרותיו של חברו שלא מדעתו, וכן הקובע פרותיו באחד מן הדברים הששה שקובעין למעשר שלא מדעתו - הרי אלו נטבלו [התחייבו] למעשר.

ח. איזה הוא גמר מלאכתן של פרות? הקשואין והדלועין והאבטיחין, משישפשוף בידו ויסיר הצהוב שעליהן כמו שער דק. ואם אינו משפשוף, משיעמיד ערמה; ובאבטיח, משיסדיר אותו הפמקצה אבטיח בצד אבטיח. היה משפשוף אחת אחת - פיון שגמר כל צרכו, נגמרה מלאכתן. ותורמין קשואין ודלועין, אף על פי שלא הסיר הצהוב מעליהן.

ט. הירק הנאגד [שדרכו להמכר באגודות], משיאגד. אם אינו אוגד, משיםמלא את הכלי; [אם] אינו ממלא [מפני שלא נמכר כלי שלם] - הרי זה אוכל עראי, עד שילקט כל צרכו. **י.** כלפלה, משחפה הפרות שבה בעלין ובהוצין וכיוצא בהן. אם אינו מחפה, משיםמלא הכלי; אם אינו ממלא, עד שילקט כל צרכו.

יא. כלי גדול שדעתו למלא את חציו - פיון שמלא חציו, נטבל; היה בדעתו למלא את כלו, אינו נטבל עד שיםמלא את כלו. היו שנים ובדעתו למלא את שניהם, לא נטבלו עד שיםמלא את שניהם.

יב. אגד הירק אגד גדול בשדה - אף על פי שדעתו לאגדן אגדות קטנות לשוק, הרי זה נטבל. הפך [וגררי רימון מיובשים] והצמוקין והחרובין, משיעמיד ערמה בראש גגו. הבצלים, משיסיר העלין והקלפות שדרכו להשליכן מעליהן; ואם אינו מסיר, עד שיעמיד ערמה.

יג. התבואה, משמרחה; ואיזה הוא מרחה? זה המניפה פני הכרי של תבואה ברחת [יעה] בסוף כל דבר, כדרך שעושין כשגומרין כל מעשיה. אם אינו מרחה, עד שיעמיד ערמה. הקטניות - משייכבר [כשינפה אותם מהעפר], ונוטל מתחת הכברה ואוכל [- בשעת הניפויו קודם שנחו על הכברה]; אם אינו כובר, עד שמרחה. ואף על פי שמרחה - מתר לטל מן הקטעין [מה שלא נידוש] ומן הצדדין [שנפלו לצדדים] וממה שבתוף התבן, ואוכל.

יד. היין - משנייחנו בחביות, וישלה הזויגין והתרצנין [- הפסולות] מעל פני החבית; אכל כשהוא בתוף הבור, ומשנייניהנו להניחו בחבית - שותה עראי, וקולט מן הגת העליונה [מקום דריכת הענבים] ומן הצנור [שיורד לבור] ומכל מקום, ושותה.

ה. הצריפין והברגנין טובלין [עושים את התבואה טבל] לבעליהן, אף על פי שאינן טובלין לכל אדם. וכן בית הסופר ובית המדרש טובלין לזה שיושב בהן ומלמד, מפני שהן כביתו; ואין טובלין לאחרים.

ו. בית הפנסות ובית התלמוד - אם יש בהן בית דירה, קובעין; ואם לאו, אין קובעין. האוריות [מחסינים] והאצרות שבשדות העשויות למכנס [לאגור בהם לאחר גמר מלאכה], אינן קובעין; ואם היו לדירה, קובעין.

ז כשם שהבית קובע למעשר, כך החצר קובעת למעשר [מדברון]; ומשיפנסו לחצר דרך השער - נקבעו, אף על פי שלא הכניסו לתוך הבית.

ח. איזו היא חצר הקובעת? כל שהפלים נשמרין בתוכה, או שאין אדם בוש מלאכל בתוכה; או חצר שאם יכנס אדם לה, אומרין לו: 'מה אתה מבקש'. וכן חצר שיש בה שני דירין, או שהיא לשני שתפין, שאחד פותח אותה ונכנס, ואחד בא ונכנס או יוצא ונועל - הואיל והן פותחין ונועלין, הרי זו קובעת.

ט. בית שער של חצר [שער עם מפתו רחב], והאכסדרה [בית עם ג' מחיצות], והמקפסת - הרי הן פתוחות: אם היתה קובעת, קובעין; ואם לאו, אין קובעין.

י. שתי חצרות זו לפנים מזו, שתיהן קובעות. ספת היוצרת זו לפנים מזו - הפנימית קובעת, והחיצונה אינה קובעת. והחנות - קובעת כבית.

יא. המוליך פרוטיו ממקום למקום - אף על פי שהוא נכנס בהן לבתים ולחצרות בדרך, לא נקבעו; אלא אוכל מהן עראי, עד שיגיע למקום שהוא סוף מגמתו. וכן בחנותו.

יב. הרוקלין המתזרין בעירות, שהן נכנסין מחצר לחצר - אוכלין עראי, עד שמגיעין לבית שלגין בו.

יג. המביא תאנים מן השדה לאכלן בחצר הפטורה מן המעשרות - שכח והכניסן לתוך ביתו, הרי זה מתר להוציאן ולאכל מהן עראי; וכן אם שכח והעלין לגג, אוכל מהן עראי בגג. הביאן לאכלן בראש גגו, ושכח והכניסן לתוך חצר חברו - נקבעו, ולא יאכל עד שיעשר.

יד. חצר שהיא נעדרת [נחורשת] - הרי היא כגנה, ואוכלין בתוכה עראי; והוא, שיעדר רבה. ואם זרע רבה, אין אוכלין בה עראי; וכן אם נטע רבה. ואם נטע לנואי חצר - הואיל והיא נעדרת, הרי זה אוכל עראי מאותן אילנות. טו. תאנה שהיא עומדת בחצר - אוכל ממנה אחת אחת, ופטור; ואם צרף [שניים], חייב כמעשר. במה דברים אמורים? בששה עומד בקרקע. אכל אם עלה לראש התאנה - ממלא את חיקו ואוכל שם, שאין אור החצר קובע למעשר.

טז. היתה עומדת בחצר, ונוטה [ענפיה] לגגה - הרי זה אוכל ממנה בגנה ברכו, כאלו היתה נטועה בגנה; היתה נטועה בגנה, ונוטה לחצר - הרי זה כנטועה בחצר, שאינו אוכל שם אלא אחת אחת.

יז. גפן שהיא נטועה בחצר - לא יטל את כל האשכול

אחרות, ואינו חושש [שמא עישרו אותה כבר הבעלים]. מצא כלפלה מחפה, חייבת במעשרות. מצא כלפלה במקום שהרב מכניסין לשוק - אסור לאכל ממנה עראי [שהרי כבר נתחייבה במעשרות], ומתקנה [מעשרה כדנין] דמאי; ובמקום שהרב מכניסין לבתים - אוכל ממנה עראי, ומתקנה ודאי. [היה מנהג העיר] מחצה למחצה, דמאי; ואם הכניסה לבית, מתקנה ודאי. במה דברים אמורים? בדרך שאין לו גמר מלאכה. אכל בדרך שיש לו גמר מלאכה - אף על פי שהוא מעשר ודאי - אינו צריך להפריש תרומה; שחזקתן שהפריש מהן תרומה בשעה שנגמרה מלאכתן. כג. חורי [חורי] הנמלים שלנו בצד הערמה החייבת - הרי הנמצא בהן חייב במעשרות, שידוע שמדבר גמור היו גוררין כל הלילה.

כד. המוצא זיתים תחת הזית, וחרובין תחת החרוב - חייבין במעשר; שחזקתן שפלו מאילן זה. מצא תאנים תחת התאנה - הרי הן ספק, שהרי משתנות ומתלכלכות בצפר; שמה מתאנה זו נפלו, או מתאנים שנתעשרו.

כה. המקדיש פרות תלושין, ופדן קדם שתגמר מלאכתן - חייב לעשר. ואם נגמרה מלאכתן ביד ההקדש, ואחר כך פדן - פטורין מן המעשרות; שבעת חובתן, היו פטורין. והמקדיש קמה למנחות, פטורה מן המעשרות.

יום רביעי

הלכות מעשר פרק ד

א. אין הטבל נקבע למעשר מן התורה - עד שיכניסנו לביתו, שנאמר: "בערתי הקדש מן הבית"; והוא, שיכניסנו דרך השער - שנאמר: "ואכלו בשעריך"; אכל אם הכניס תבואתו דרך גגין וקרפפות [חצר אחורית] - פטור מן התרומה ומן המעשרות.

ב. נראה לי, שאין לוקין מן התורה על אכילת הטבל, עד שיקבע בכניסתו לביתו, כמו שבארנו מפי השמועה [מסורת ממש רבינו]; אכל אם נקבע בשאר הששה דברים שמנינו, אין לוקין עליו אלא מפת מרדות מדבריהם [מדברנו]. וכן האוכל מפרות שדעתו להוליכן לשוק, אחר שנגמרה מלאכתן - אינו לוקה אלא מפת מרדות, כמו שבארנו; שאין הגומר למכור חייב במעשר, אלא מדבריהם.

ג. בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות, אינו קובע. וכן הגגין אינן קובעין, אף על פי שהבית שלמטה קובע; ואם לא היתה בגג ארבע אמות על ארבע אמות, כגון שהיה הבית משפע ועולה - אינו פוטר מן המעשר, אלא הרי גג זה כמקצת אור הבית.

ד. הצריפין, והברגנין [מגדלי שמירה], ובתי הקיץ, והוא ארבעה עמודים ותקרה על גביהן שנמצא בלא בתלים, וכן סכות שעושין ביני כרמים וביני הגנות בימי הקיץ - אף על פי שדירין בהן בימי הקיץ, ויש בהן רחים ותרגולין - אינן קובעין למעשר; וכן ספת היוצרת החיצונה [ליצור כלי חרטום], וספת הקב ברג - אינן קובעין; שכל אלו, אין דירתן קבע.

מְרַבָּה, אֶפְלוּ אָמַר לוֹ: 'טל וְאָכַל' - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ 'טל וְהִכְנַס'; שְׂאִינוּ אוֹכֵל, עַד שֶׁיִּתְקַן דְּמָאִי. וְכֵן אִם נָתַן לוֹ דָּבָר שֶׁאֵין דְּרָכּוֹ לְהֵאָכֵל מִי, אוֹ שֶׁהִיא אָדָם גְּדוֹל שֶׁאֵין דְּרָכּוֹ לְאָכֵל בְּשׂוּק - הָרִי זֶה מִתְקַן דְּמָאִי.

ז. הִיוּ שְׁנַיִם, אָמַר [עַם הָאָרֶץ] לְאָחֵד: 'טל וְאָכַל', וְאָמַר לְשֵׁנִי: 'טל וְהִכְנַס' - זֶה אוֹכֵל וּפְטוּר, וְזֶה אוֹכֵל וְחַיֵּב.

ח. וְכֵן אֲנָשִׁים שֶׁהִיוּ יוֹשְׁבִים בְּשֶׁעַר אוֹ בְּחִנּוּת, וְאָמַר לָהֶן: 'טלוּ' - [הַכְּנִיסוּ לְשַׁעַר אוֹ לְבֵית] וְאָכְלוּ' - הָרִי אֵלּוּ אוֹכְלִין וּפְטוּרִין. וּבְעַל הַשֶּׁעַר אוֹ בְּעַל הַחִנּוּת, לֹא יֵאָכֵלוּ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂרוּ דְּמָאִי - שְׁנִמְצָא כְּאֹמֵר לְאֵלּוּ: 'טלוּ וְהִכְנִיסוּ לְבִתְיָכֶם', שֶׁהָרִי הֵם בְּבִתְיָהֶם. וְכֵבֵד בְּאָרְנּוֹ, שֶׁאֵין הַבֵּית שֶׁאֵינוֹ שָׁלוֹ קוֹבֵעַ, כְּשֶׁיַּעֲבְרוּ הַפְּרוֹת בְּתוֹכּוֹ.

ט. הַשׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים לַעֲשׂוֹת עֲמוֹ בַּפְּרוֹת, בֵּין בְּתוֹלוֹשִׁין בֵּין בְּמַחְבְּרִין - הוֹאִיל וַיֵּשׁ לָהֶן [רְשׁוּת] לְאָכֵל מִן הַתּוֹרָה בְּמָה שֶׁהֵן עוֹשִׂין, הָרִי אֵלּוּ אוֹכְלִין וּפְטוּרִין מִן הַמַּעֲשֶׂר. וְאִם הִתְנָה עִמָּהֶן שֶׁיֵּאָכְלוּ מִה שֶׁלֹּא זָקְתָה לָהֶן תּוֹרָה, כְּגוֹן שֶׁהִתְנָה הַפּוֹעֵל שֶׁיֵּאָכֵל בְּנוֹ עִמוֹ, אוֹ שֶׁיֵּאָכֵל בְּנוֹ מִשְׁכָּרוֹ, אוֹ שֶׁיֵּאָכֵל אַחֵר גָּמַר מִלְּאֲכָתּוֹ בְּתוֹלוֹשׁ - הָרִי זֶה אֲסוּר לְאָכֵל עַד שֶׁיַּעֲשֶׂר; הוֹאִיל וְאוֹכֵל מִפְּנֵי הַתְּנָאִי שָׁלוֹ, הָרִי זֶה כְּלוֹקֵם.

י. שָׂכְרוּ לְנַכֵּשׁ עֲמוֹ בְּזִיתִים, וְהִתְנָה הַפּוֹעֵל שֶׁיֵּאָכֵל בְּזִיתִים - הָרִי זֶה אוֹכֵל מִן הָאֵילָן אַחַת אַחַת, וּפְטוּר; וְאִם צָרַף, חַיֵּב.

יא. שָׂכְרוּ לְנַכֵּשׁ בְּבָצָלִים, וְהִתְנָה לְאָכֵל יֶרֶק - מְקַרְסֵם עֲלֵה עֲלֵה, וְאוֹכֵל; וְאִם צָרַף, חַיֵּב. קִצְצֵן הַפּוֹעֵל שֶׁיֵּאָכֵל לִיטְרָא שֶׁל זִיתִים, אוֹכֵל אַחַת אַחַת; וְאִם צָרַף, חַיֵּב לַעֲשֶׂר - הוֹאִיל וְהוּא אוֹכֵל דְּבָר קְצוּב, הָרִי זֶה כְּלוֹקֵם, שְׂאִם צָרַף נִקְבָּע. לֹא קִצְצֵן, אֲלֹא הִיא אוֹכֵל בְּדִין תּוֹרָה - מִצָּרַף וְאוֹכֵל כֹּל מִה שֶׁיִּצְרָעָה; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִסְפֵּת בְּמִלַּח. אָכֵל אִם סִפֵּת בְּמִלַּח אַחַת אַחַת, מִתָּר; שְׁתֵּים שְׁתֵּים - אֲסוּר, שֶׁהָרִי נִקְבָּעוּ בְּמִלַּח.

יב. פּוֹעֵל שֶׁהִיא עוֹשֶׂה בְּלִכְסִין [תְּאֵנִים גְּרוּעוֹת], לֹא יֵאָכֵל בְּכִנּוֹת שְׂבַע [תְּאֵנִים מְשׁוּבָחוֹת]; בְּכִנּוֹת שְׂבַע, לֹא יֵאָכֵל בְּלִכְסִין - עַד שֶׁיַּעֲשֶׂר. אָכֵל יֵשׁ לוֹ לְמַנַּע עֲצָמוֹ, עַד שֶׁיִּגְיַע לְמִקּוֹם הַיְּפוֹת.

יג. הַמוֹצִיא אֶת פּוֹעֲלָיו לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה בְּשֶׁדָּה - בְּזִמְן שֶׁאֵין לָהֶן עֲלָיו מְזוֹנוֹת - אוֹכְלִין מִן הַפְּרוֹת שֶׁבְּשֶׁדָּה, וּפְטוּרִין מִן הַמַּעֲשֶׂר; וְהוּא, שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מִלְּאֲכָתָּן. אָכֵל אִם יֵשׁ עֲלָיו מְזוֹנוֹת - הָרִי אֵלּוּ לֹא יֵאָכְלוּ, וְאִם עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מִלְּאֲכָתָּן; שֶׁאֵין פּוֹרְעִין חוֹב מִן הַסָּכֵל. אָכֵל אוֹכְלִין אַחַת אַחַת מִן הַתְּאֵנָה - אָכֵל לֹא מִן הַסֵּל, וְלֹא מִן הַקֶּפֶה, וְלֹא מִן הַמִּקְצָעָה [הַתְּאֵנִים הַמְּיֻבָּשׁוֹת].

יד. אָחֵד הַמְּבַשֵּׁל, וְאָחֵד הַשׁוֹלֵק [מְבוּשָׁל חֲלִיקִית], וְאָחֵד הַפּוֹבֵשׁ - קוֹבֵעַ לַמַּעֲשֶׂר; אָכֵל הַמַּעֲשֵׂן אֶת הַפְּרוֹת עַד שֶׁהִכְשִׁירָן, הָרִי הוּא סָפֵק.

טו. הַטּוֹמֵן פְּרוֹת בְּאֲדָמָה אוֹ בְּתַבֵּן אוֹ בְּנֹבֵל [כַּדִּי שִׁיתְּבוּשָׁלוֹ], עַד שֶׁהִכְשִׁירָן לְאֲכִילָה - לֹא נִקְבָּעוּ לַמַּעֲשֶׂר.

טז. הַנוֹתֵן זֵין לְתַבְשִׁיל חֵם, אוֹ שֶׁנָּתַן שְׁמֵן לְקַדְרָה וְאֵלְפָס

וְיֵאָכֵל, אֲלֹא מְגֻרָגַר אַחַת אַחַת; וְכֵן בְּרֵמוֹן - לֹא יֵטַל אֶת כָּל הַרְמוֹן, אֲלֹא פּוֹרֵט אֶת הַרְמוֹן בְּאֵילָן, וְאוֹכֵל הַפְּרָד [גְּרִיגִיר] מִשֵּׁם. וְכֵן בְּבָבְטִיחַ - סוּפֵת [חוּתָר] אוֹתוֹ בְּקִרְקַע, וְאוֹכְלוֹ מִשֵּׁם. הִיא אוֹכֵל בְּאֶשְׁכוּל בְּגִנָּה, וְנִכְנַס מִן הַגִּנָּה לְחֶצֶר - אִם עַל פִּי שֶׁיַּצֵּא מִן הַחֶצֶר, לֹא יִגְמַר עַד שֶׁיַּעֲשֶׂר. יח. כְּסָבֵר שֶׁהִיא זְרוּעָה בְּחֶצֶר, מְקַרְסֵם עֲלֵה עֲלֵה וְאוֹכֵל; וְאִם צָרַף, חַיֵּב לַעֲשֶׂר. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

הַלְכוֹת מַעֲשֶׂר פָּרָק ה

א. הַלּוֹקֵחַ [קוֹנֵה] פְּרוֹת תְּלוּשִׁין לְאָכֵל, נִקְבָּעוּ לַמַּעֲשֶׂר מִדְּבָרֵיהֶם [מְדוּבָנִין], כְּמוֹ שֶׁבְּאָרְנּוֹ. וּמֵאֵימֶתִי נִקְבָּעוּ? מֵאֵימֶתִי אֶת הַדְּמִים, אִם עַל פִּי שֶׁלֹּא מִשֵּׁף [וְלֹא קוֹנֵה בַּקְּנִיין מְשִׁיבָה]. הָרִי שֶׁלֹּא נָתַן דְּמִים, וְהִיא בּוֹרֵר וּמַנִּיחַ בּוֹרֵר וּמַנִּיחַ, אֶפְלוּ כָּל הַיּוֹם כָּלוּ, וְאִם עַל פִּי שֶׁגָּמַר בְּלָבוֹ לְקַח - לֹא נִתְחַיֵּב לַעֲשֶׂר; וְאִם הִיא יָרָא שְׂמִים - מִשְׁגָּמַר בְּלָבוֹ, מַעֲשֶׂר; וְאַחַר כֵּן יִחְזוֹר לְמוֹכֵר, אִם רָצָה לְהַחְזוֹר.

ב. הַלּוֹקֵחַ בְּמַחְבֵּר לְקִרְקַע, אוֹ שֶׁלְּקַח תְּלוּשׁ לְשִׁלַּח לְחֶבְרוֹ - לֹא נִקְבָּעוּ, וַיֵּשׁ לוֹ לְאָכֵל מִהֶם עֲרָאִי.

ג. הָאֹמֵר לְחֶבְרוֹ: 'הָא לָךְ אֲסֹר זֶה, וְתֵן לִי בּוֹ חֶמֶשׁ תְּאֵנִים' - הָרִי זֶה אוֹכֵל אַחַת אַחַת, וּפְטוּר; וְאִם צָרַף, חַיֵּב לַעֲשֶׂר. הָאֹמֵר לְחֶבְרוֹ: 'הָא לָךְ אֲסֹר זֶה, בְּעֶשְׂרִים תְּאֵנִים שֶׁאָבֵר לִי' - [שֶׁאֲבָחָר] - בּוֹרֵר אַחַת אַחַת, וְאוֹכֵל; 'בְּאֶשְׁכוּל שֶׁאָבֵר לִי' - מְגֻרָגַר מִמֶּנּוּ בְּאֵילָן, וְאוֹכֵל; 'בְּרֵמוֹן שֶׁאָבֵר לִי' - פּוֹרֵט אוֹתוֹ [לְגְרִיגִירִים] בְּאֵילָן, וְאוֹכֵל; 'בְּבָבְטִיחַ שֶׁאָבֵר לִי' - סוּפֵת [חוּתָכוֹ] בְּקִרְקַע, וְאוֹכֵל. וְאִם קִצְצֵן אֶת הַתְּאֵנִים וְצָרַפָן, אוֹ שֶׁקִּצְצֵן הָאֶשְׁכוּל אוֹ הַבְּבְטִיחַ - חַיֵּב לַעֲשֶׂר, שֶׁהָרִי לֹא קָנָה אֲלֹא הִנְתַּלֵּשׁ. אָכֵל אִם אָמַר לוֹ: 'הָא לָךְ אֲסֹר זֶה, בְּעֶשְׂרִים תְּאֵנִים אֵלּוּ', 'בְּשֵׁנֵי אֶשְׁכוּלוֹת אֵלּוּ', 'בְּשֵׁנֵי רְמוֹנִים אֵלּוּ', 'בְּשֵׁנֵי אֲבִיטָחִים אֵלּוּ' - [הַמְּחוּבָּרִים לְקוֹרְעָן] - קוֹצֵץ בְּדְרָכּוֹ, וְאוֹכֵל עֲרָאִי, וּפְטוּר; שֶׁלֹּא נִקְבָּעוּ בְּמַקְחָה, שֶׁהָרִי לָקַח בְּמַחְבֵּר.

ד. הַמַּחְלִיף עִם חֶבְרוֹ [פְּרוֹת], זֶה לְאָכֵל וְזֶה לְאָכֵל - שֶׁנִּיחֵן נִקְבָּעוּ לַמַּעֲשֶׂרוֹת, שֶׁהָרִי לָקַחוּ בְּתוֹלוֹשׁ. זֶה לְקִצּוֹת וְזֶה לְקִצּוֹת - שֶׁנִּיחֵן לֹא נִקְבָּעוּ, שֶׁאֵין הַמְּכָר קוֹבֵעַ דְּבָר שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מִלְּאֲכָתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאָרְנּוֹ. לְקַח הָאָחֵד פְּרוֹת שֶׁהִחְלִיף לְאֲכִילָה, וְלָקַח הָאֲחֵר חֲלִיפִיהֶן לְהַקְצוֹתָן - זֶה שֶׁלְּקַח לְאֲכִילָה, חַיֵּב לַעֲשֶׂר; וְזֶה שֶׁלְּקַח לְהַקְצוֹתָהּ, לֹא נִקְבָּעוּ לַמַּעֲשֶׂר.

ה. הָאֹמֵר לְחֶבְרוֹ: 'צֵא וְלָקַט לָךְ עֶשְׂרִים תְּאֵנִים מִשְׁלִי, וְאֵנִי אֲמַלֵּא אֶת כְּרִסִּי מִשְׁלָךְ' - שֶׁנִּיחֵן פְּטוּרִין; שֶׁאֵין זֶה חֲלִיפִין, כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה מְכָר. וְאִם צָרַף וְאָכֵל, חַיֵּב. וְהַמַּתְנָה, אֵינָה קוֹבֵעַת כְּמָכַר.

ו. עִם הָאָרֶץ שֶׁהִיא עוֹבֵר בְּשׂוּק, וְאָמַר: 'טלוּ לָכֶם תְּאֵנִים' - אוֹכְלִים וּפְטוּרִין; שֶׁאֵין הַמַּתְנָה קוֹבֵעַת. וְאִם הַכְּנִיסוּ לְבִתְיָהֶן - אִם רַב הָעֵם מְכַנְּסִים לְבִתְיָהֶם, מַעֲשִׂרִין; וְאִם רַב הָעֵם מְכַנְּסִים לְשׂוּק, אֵינָן מַתְקִינִין אֲלֹא דְּמָאִי - שְׂמָא עֲשֶׂר, וְאַחַר כֵּן הִבִּיא לְשׂוּק. וְאִם אָמַר: 'טלוּ לָכֶם וְהַכְּנִיסוּ לְבִתְיָכֶם' - כְּשֶׁמְכַנְּסִים לְבֵיתָהּ, מַעֲשֶׂר דְּמָאִי. נָתַן לוֹ דְּבָר

- חֵבֶת בְּמַעֲשֵׂר; וְאוֹתָהּ לִיטְרָא, מַעֲשֵׂר עָלֶיהָ מִמָּקוֹם אַחֵר לְפִי חֻשְׁבוֹן. לִיטְרָא בְּצִלְמֵי שְׁתַּקְנָה וְזָרְעָה - אֵינּוּ מַעֲשֵׂר לְפִי חֻשְׁבוֹן הַתּוֹסֵפֶת, אֲלֵא מַעֲשֵׂר לְפִי כָלוּ.

ה. זָרְעוּנִים שֶׁהֵבִיאוּ [גדול] שְׁלִישׁ, וּמִרְחָן [גמר מלאכתם] וְעֶשְׂרֵן, וְאַחֵר כֶּף זָרְעֵן וְהוֹסִיפוּ, וְאֵין זָרְעֵן כֶּלָּה - הֲרִי זֶה סֶפֶק אִם חֵבֶת בְּמַעֲשֵׂר מִדְּבָרֵיהֶם הוֹאִיל וְהוֹסִיפוּ, אוֹ אֵין חֵבֶת; שֶׁהֲרִי הַזֶּרַע שֶׁעֲדִין הוּא קָנָם וְלֹא אָבָד, מַעֲשֵׂר הוּא; וְאֵין אֵלּוּ דוּמִין לְבָצְלִים, שֶׁהַבְּצָלִים אֵין זָרְעֵן לְהַזְרַע.

ו. הַזּוֹרֵעַ אֶת הַטְּבָל, בֵּין דְּבַר שֶׁזָּרְעוֹ כֶּלָּה בֵּין דְּבַר שֶׁאֵין זָרְעוֹ כֶּלָּה - אִם אֶפְשָׁר לְלַקְטוֹ [שעדין לא השריש] - קוֹנְסִין אוֹתוֹ, וּמִלְקָטוֹ; וְאִם צָמַח - אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לְעַקֵּר, וְהַגְדוּלִין חֲלִין. וְאִם הִזָּה דְּבַר שֶׁאֵין זָרְעוֹ כֶּלָּה - אֶפְלוּ גְדוּלֵי גְדוּלִין אֲסוּרִין, עַד שֶׁלֵּשׁ גְּרֻנוֹת; וְהִרְבִּיעֵי מִתָּר. וּמִפְּנֵי מָה הַגְדוּלִין אֲסוּרִין? מִפְּנֵי תְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְתְרוּמַת גְּדוּלָה שֵׁשׁ בּוֹ. וְכֵן הֵדִין בְּזוֹרֵעַ מַעֲשֵׂר שֶׁלֹּא נִטְלָה תְרוּמָתוֹ. אֵין מוֹכְרִין אֶת הַטְּבָל אֲלֵא לְצַרְף, וְלִחְבֵר - נֶאֱמַר עַל הַמַּעֲשֵׂרוֹת; וְאֲסוּר לְשַׁלֵּחַ אֶת הַטְּבָל, וְאֶפְלוּ חֵבֶר לְחֵבֶר - שֶׁמָּא יִסְמְכוּ זֶה עַל זֶה, וְיִאָּכַל הַטְּבָל.

ז. הַמוֹכֵר פְּרוֹת לְחֵבֶר, וְזָכַר שֶׁהֵן טְבָל, וְרָץ אַחֲרֵיהֶן לְתַקְנָן, וְלֹא מִצְאוֹ - אִם יָדוּעַ שֶׁאֵינֶן קָזְמִין וְשֶׁכָּבֵר אָבְדוֹ אוֹ נֶאֱכָלוּ, אֵינּוּ צָרִיף לְעֵשֶׂר עֲלֵיהֶן; וְאִם סֶפֶק שֶׁהֵן קָזְמִין אוֹ אֵינֶן קָזְמִין, צָרִיף לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן מַעֲשֵׂרוֹתֵיהֶן מִפְּרוֹת אַחֲרוֹת.

ח. הַמוֹכֵר פְּרוֹת לְחֵבֶר - מוֹכֵר אוֹמֵר: 'עַל מְנַת שֶׁהֵן טְבָל מִכְרָתִי, וְלוֹקַח אוֹמֵר: 'לֹא לְקַחְתִּי מִמֶּךָ אֲלֵא מַעֲשֵׂרִין' - כּוֹפִין אֶת הַמוֹכֵר לְתַקְנָן; קָנָס הוּא לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמְכַר אֶת הַטְּבָל.

ט. אֵין פּוֹרְעִין חוֹב מִן הַטְּבָל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹכָרוֹ. י. מִי שֶׁלְקַחְוּ בֵּית הַמְּלֶכֶף אֶת פְּרוֹתָיו, וְהֵם טְבָלִים - אִם מִחֻמַּת חוֹב שֶׁהוּא חֵיב לָהֶן, צָרִיף לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן מַעֲשֵׂרוֹת; וְאִם לְקַחוּם בְּאִנְס, אֵינּוּ חֵיב לְעֵשֶׂר עֲלֵיהֶן.

יא. וְהַלּוֹקַח [הקונה] טְבָל מִשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, מַעֲשֵׂר מִזֶּה עַל זֶה. הַמְּקַבֵּל שְׂדֵה מִיִּשְׂרָאֵל [לעובדה תמורת חלק מהפרות] אוֹ מִן הַנְּכָרִי - חוֹלֵק נוֹתֵן לְכַעַל הַשְּׂדֵה בְּפָנָיו, כְּדִי שִׁיעֵד [הבעלים] שֶׁטְּבָל נִטַּל. אֲבָל הַחוֹכֵר שְׂדֵה מִיִּשְׂרָאֵל [לעובדה תמורת כמות תבואה קצובה] - אִם נִתַּן לוֹ מִזְרַע אוֹתָהּ שְׂדֵה - תוֹרֵם וְאַחֵר כֶּף נוֹתֵן לוֹ מִה שֶׁקָּצַץ לָתֵן לוֹ, וּכְעַל הַשְּׂדֵה מַעֲשֵׂר לְעִצְמוֹ. וְאִם נִתַּן לוֹ מִזְרַע שְׂדֵה אַחֲרָת, אוֹ מִמִּין אַחֵר - מוֹצִיא הַמַּעֲשֵׂר, וְאַחֵר כֶּף נוֹתֵן לוֹ.

יב. הַחוֹכֵר שְׂדֵה מִן הַנְּכָרִי - מַעֲשֵׂר, וְאַחֵר כֶּף נוֹתֵן לוֹ; קָנָס קָנְסוֹ אוֹתוֹ בְּזֶה - כְּדִי שֶׁלֹּא יִחְבֵר מִן הַגּוֹי, וְנִמְצְאוּת הַשְּׂדֵה בּוֹרָה לְפָנָיו, עַד שֶׁיִּצְטַרֵּף, וְיִמְכַרְנָה לְיִשְׂרָאֵל. וְכֵן הַמְּקַבֵּל שְׂדֵה אֲבוֹתָיו [של הגוי] מִן הַגּוֹי, קָנְסוֹ אוֹתוֹ שֶׁיַּעֲשֵׂר וְאַחֵר כֶּף יִתֵּן לְגוֹי חֲלָקוֹ מַעֲשֵׂר - כְּדִי שֶׁלֹּא יִקְפֹץ וְיִקְבְּלָנָה מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא שְׂדֵה אֲבוֹתָיו, עַד שֶׁתִּשְׁאָר לְפָנָיו בּוֹרָה, כְּדִי שֶׁיִּמְכַרְנָה לְיִשְׂרָאֵל.

יג. אֵיזָה הוּא חוֹכֵר, וְאֵיזָה הוּא מְקַבֵּל? חוֹכֵר - שֶׁחוֹכֵר הַקְּרָקַע בְּדָבָר קָצוּב מִן הַזֶּרַע כֶּכֶף וְכֶף סָאָה, בֵּין עֲשֵׂת הַרְבֵּה בֵּין עֲשֵׂת מְעַט; וּמְקַבֵּל - הוּא שֶׁיִּקְבַּל אוֹתָהּ בְּחֶלֶק

[מיו מחבת] כְּשֶׁהֵן מְרַתְחִין - נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר. מִזַּג יֵזֵן בְּמֵים חֲמִין, נִקְבְּעוּ; וְאֵין צָרִיף לוֹמַר, שֶׁאִם בִּשְׁל חֲמִין, וְאֶפְלוּ בַּגַּת - שֶׁאֲסוּר לְשַׁתּוֹת מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיַּעֲשֵׂר.

יד. הַשּׁוֹם וְהַשְּׁחָלִים [ירק חריף] וְהַחֲרָדֵל שֶׁשֶׁחֲקָן בְּשְׂדֵה בְּשִׁמְן, נִטְבָּלוּ לְמַעֲשֵׂר. וְכֵן הַסּוּחַט אֶשְׁכּוֹל לְחוּף הַכּוֹס, נִקְבְּעוּ; לְחוּף הַתַּמְחוי [תבשיל], לֹא נִקְבְּעוּ.

יח. הַמּוֹלַח פְּרוֹת בְּשְׂדֵה, נִקְבְּעוּ; טְבַל הַזֵּיתִים אַחַת אַחַת בְּמִלַּח וְאָכַל, פְּטוּר. הַפּוֹצֵעַ זֵיתִים כְּדִי שֶׁיִּצְא הַשֶּׁרֶף מִהֶן, פְּטוּר. הַנוֹטֵל זֵיתִים מִן הַמַּעֲטָן [מקום ריכוכס], טוֹבַל אַחַת אַחַת בְּמִלַּח וְאוֹכַל; וְאִם מִלַּח וְנִתֵּן לְפָנָיו, חֵיב. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

יט. הַתּוֹרֵם פְּרוֹתָיו תְרוּמָה שֶׁצָּרִיף לְתָרֵם אַחֲרֶיהָ שְׁנֵינָה, נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר; וְלֹא יִאָּכַל מִהֶן עֲרָא, עַד שֶׁיִּוְצִיא הַתְרוּמָה הַשְּׁנֵינָה וְיַעֲשֵׂר.

כ. פְּרוֹת שֶׁנִּגְמְרָה מְלֵאכְתָּן, וְחֻשְׁכָּה עֲלֵיהֶן לֵילֵי שַׁבָּת - נִקְבְּעוּ; וְלֹא יִאָּכַל מִהֶן אֶפְלוּ לְאַחַר הַשַּׁבָּת, עַד שֶׁיַּעֲשֵׂר.

כא. הַתֵּינִיקוֹת שֶׁטְּמַנּוּ תְּאֵנִים לְשַׁבָּת, וְשֶׁכָּחוּ לְעֶשְׂרֵן - לֹא יִאָּכְלוּ לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת, עַד שֶׁיַּעֲשֵׂרוּ.

כב. תְּאֵנָה שֶׁהִיחָה מִיַּחַדָּת לוֹ לְאָכַל פְּרוּמִיָּה בְּשַׁבָּת, וְלַקַּט מִמֶּנָּה כִּלְפָלָה - לֹא יִאָּכַל עַד שֶׁיַּעֲשֵׂר; הוֹאִיל וּפְרוֹת אֵלוּ מִיַּחַדָּת לְשַׁבָּת, וְהַשַּׁבָּת קוֹבַעַת.

כג. הִיָּה אוֹכַל בְּאֶשְׁכּוֹל, וְחֻשְׁכָּה עָלָיו לֵילֵי שַׁבָּת - הֲרִי זֶה לֹא יִגְמַר אֲכִילָתוֹ בְּשַׁבָּת, עַד שֶׁיַּעֲשֵׂר; וְאִם הִנִּיחוֹ לְאַחַר הַשַּׁבָּת, הֲרִי זֶה גּוֹמְרוֹ.

הַלְכוֹת מַעֲשֵׂר פָּרָק ו

א. מְחֻלְקִין [משפּוּסִים הפּוּסִים] בְּתֵאֵנִים וְעִנְבִים שֶׁל טְבָל, וְאֵין בְּזֶה הֶפְסֵד. וְכָל שֶׁאֲסוּר לְזָרִים לְאָכְלוּ בְּתְרוּמָה, מִן הַגְּרָעִינִין וְהַקְּלָפוֹת וְהַעֲלִין וְהַחֲרָצִינִין וְכִיּוּצָא בֵּהֶן - כֶּף אֲסוּר לְאָכְלוּ מִן הַטְּבָל; וְכֵן הַמַּעֲשֵׂר שֶׁלֹּא נִטְלָה תְרוּמָתוֹ, וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי וְהַקֹּדֶשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ. וְכָל שֶׁמְתָר לְזָרִים לְאָכְלוּ בְּתְרוּמָה מְדֻבָּרִים אֵלוּ - כֶּף מִתָּר בְּטְבָל, וּבְמַעֲשֵׂר שֶׁלֹּא נִטְלָה תְרוּמָתוֹ, וּבְמַעֲשֵׂר שְׁנֵי וְהַקֹּדֶשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ.

ב. אֵין מְדֻלְקִין בְּטְבָל טְמֵא אֶפְלוּ בַּחֵל, וְאֵין צָרִיף לוֹמַר בְּשַׁבָּת - שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמָתִי"; מִה תְרוּמָה טְהוֹרָה, אֵין לָךְ בֵּה אֲלֵא מִשְׁעַת הַרְמָתָה - אִף תְרוּמָה טְמֵאָה, אֵין לָךְ לְהַנּוֹת בֵּה אֲלֵא מִשְׁעַת הַרְמָתָה וְאֵילָף.

ג. אֵין מְחַפִּין בְּטְבָל [- אֵין מְחַסִּים הוֹרְעִים בַּעֲרָף], וְאֵין זוֹרְעִין אֶת הַטְּבָל; וְאֶפְלוּ פְּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלֵאכְתָּן, אֲסוּר לְזָרַע מִהֶן עַד שֶׁיַּעֲשֵׂר. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּתוֹבָאָה וְקִטְנִיּוֹת וְכִיּוּצָא בֵּהֶן. אֲבָל הַעוֹקֵר שְׁתָּלִים שֵׁשׁ בֵּהֶן פְּרוֹת, מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּתוֹף שְׂדֵהוּ - הֲרִי זֶה מִתָּר, וְאֵינּוּ כְּזוֹרֵעַ טְבָל, שֶׁהֲרִי לֹא אֶסֶף הַפְּרוֹת. וְכֵן הַעוֹקֵר לְפֶת וּצְנוּנוֹת, וְשֶׁחָלַן בְּמָקוֹם אַחֵר - אִם נִתְפַּנֵּן לְהוֹסִיף בְּגוּפוֹ, מִתָּר; וְאִם שֶׁחָלַן כְּדִי שֶׁיִּקְשׁוּ, וְיִקַּח הַזֶּרַע שֶׁלָּהֶם - אֲסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּזוֹרֵעַ חֲטָיִים אוֹ שְׁעוּרִים שֶׁל טְבָל.

ד. לִיטְרָא מַעֲשֵׂר טְבוּל [מעשר ראשון שלא ניטל ממנו תרומת מעשר] שֶׁזָּרְעָה, וְהַשְּׁבִיחָה, וְהַרִי הִיא עֵשֶׂר לִיטְרִין

המעשרות, אינו צריך לעשר על ידם; ומשפאו לעונת המעשרות, צריך לעשר על ידם. כיצד הוא עושה? עומד על הגרן, ונוטל; ואינו חושש למה שאכלו, שאין אנו אחראים להם.

יום חמישי

הלכות מעשר פקד ז

א. מי שהיה לו מאה לג של יין טבול מן התורה, ואמר: 'שני לגיני שאני עתיד להפריש מהן הרי הן תרומה, ועשרה מעשר ראשון, ותשעה מעשר שני' - לא יתחיל וישתה עד שניינים בסוף שעור תרומה ומעשרות, אלא יפריש ואחר כך ישתה. ואין אומרים: 'זה שהניח בסוף, כאלו נברר בתחלה'; מפני שחייב תרומה ומעשרות - מן התורה, ואין אומרים בשל תורה 'נחשב כאלו נברר', עד שיברר.

ב. הקובע מעשרותיו בפי החבית, לא ישתה משוליה; בשוליה, לא ישתה מפיה; מפני שהמשקין מערכין. אבל הקובע בפי המגורה [מסח], אוכל משוליה; קבע בשוליה, אוכל מפיה.

ג. ויש לאדם לקבוע מעשר שני ופודה אותו, וחוזר ועושה אותו מעשר ראשון על אותן הפרות, או תרומת מעשר למקום אחר.

ד. המניח פרות להיות מפריש עליהן מעשרות - מפריש עליהן בתוקף שהן קימין, ואוכל ושותה, עד שיעשו כל אותן הפרות שהניח מעשר, ונותנן ללוי. מצאן שאכדו - הרי זה חושש לכל שהפריש, [ומעשר בשנית מספק] - ואינו מעשר ודאי.

ה. המלנה מעות את הפהן ואת הלוי ואת העני, להיות מפריש על אותן המעות מחלוקת - מפריש עליהן בתוקף שהן קימין, ואינו חושש שמתו הפהן או הלוי, או העשיר העני.

ו. כיצד מפריש עליהן? מפריש התרומה או מעשר ראשון או מעשר שני מפרותיו, ומנכה בהן על ידי אחר לאותו הפהן או הלוי או העני שהלום; ואם היו רגילין לטל ממנו, והוא רגיל שלא יתן אלא להם - אינו צריך לזכות על ידי אחר. ואחר שפפריש, מחשב כמה שוה זה שהפריש, ומנכה מן המלוה - עד שיפירע כל חובו; ומוכר התרומה לכל בהן שירצה, ואוכל המעשרות.

ז. כשהוא מחשב כמה שוים הפרות שהפריש - יש לו לחשב בפועל הזול, ואינו חושש משום רבית; ואין השביעית משמטת חוב זה. ואם בא בעל הבית לחזור, אינו חוזר; אבל אם רצו אלו שלקחו המעות לחזור, חוזרין. נתיאשו הבעלים מהן - אין מפרישין עליהן, שאין מפרישין על האבוד. מת הפהן או הלוי או העני שהלום - אינו יכול להפריש עליהן מחלקן בדרך הזו, עד שישל רשות מן היורשין; והוא, שניינים להן קרקע, אפלו מלא מחט; אבל אם הניח כספים, אין רשות היורש מועלת. ואם הלום בפני בית דין על מנת שפפריש על מעות אלו מחלקם, אינו צריך לטל רשות מן היורשין. העשיר העני

ממה שתעשה, חציו או שלישו או מה שיתנו ביניהן. והשוכר - הוא ששוכר הקרקע במעות.

יד. שנים שקבלו שדה באריסות - חלק מהיבול עבורם וחלק לבעלים, או שירשו, או נשתתפו - יכול האחד לומר לחברו: 'טל אתה חטים שבמקום פלוני, ואני חטים שבמקום פלוני', 'אתה יין שבמקום פלוני, ואני יין שבמקום פלוני'; אבל לא יאמר לו: 'טל אתה חטים ואני שעורים', 'אתה יין ואני שמן' - מפני שהן מוכרין את הטבל.

טו. כהן ולוי שלקחו פרות מישראל אחר שנגמרה מלאכתן - [בית דין] מוציאין את התרומה ואת המעשרות מידיהן, ונותנין אותן לכהנים וללויים אחרים; קנס הוא להם - כדי שלא יקפצו לגרנות ולגתות ויקנו טבלים, כדי להפקיע מתנות אחיהם הכהנים. ואם קנו קדם שתגמר מלאכתן, כגון שלקחו תבואה קדם מרוח - אין מוציאין מידן.

טז. כהן או לוי שמכרו פרות תלושין לישראל, קדם שתגמר מלאכתן, ואין צריך לומר, אם מכרו במחבר - הרי התרומה או המעשר שלהן; ואם מכרו אחר גמר מלאכה - הרי התרומה והמעשר של לוקח, ומפריש ונותן לכל כהן או לוי שירצה.

יז. כהן ולוי שקבלו שדה מישראל - כשם שחולקין בחלין, כך חולקין בתרומה ומעשרות; והישראל נוטל חלקו, ונותן לכל כהן או לוי שירצה. אבל ישראל שקבל שדה מכהן או מלוי - התרומה או המעשר לבעל השדה, ושאר המתנות [כגון מעשר שני] חולקין.

יח. המקבל זיתים להוציא מהן שמן - בין ישראל מכהן או לוי, בין כהן או לוי מישראל - כשם שחולקין בחלין, כך חולקין בתרומה ומעשרות, מפני שהשמן, חשוב הוא. יט. כהן שמכר שדה לישראל, ואמר לו: 'על מנת שהמעשרות שלי, של לעולם' - הרי הן שלו; כיון שאמר 'על מנת', נעשה כמי ששיר מקום המעשר. ואם מת הפהן, הרי בנו כשאר הפהנים. ואם אמר לו: 'על מנת שהמעשרות לי ולבני' - מת הוא, יטלם בנו. 'על מנת שהמעשרות שלי, כל זמן שהיא לפניך' - מכרה לאחר - אף על פי שחזר ולקחה, אין לכהן אותן המעשרות.

כ. ישראל שקבל שדה מכהן ולוי, ואמר לו: 'על מנת שהמעשרות שלי ארבע או חמש שנים' - מתר. 'על מנת שהן שלי לעולם' - אסור, שאין כהן עושה כהן. וכן כן לוי שהיה עליו חוב לישראל - לא יהיה ישראל זה גובה מאחרים, ומפריש עד שיפירע כנגד חובו; שאין לוי זה עושה בעל חוב שלו כלוי אחר, שישגבה מעשר מאחרים.

כא. ישראל שירש טבל ממרח [שנגמר מלאכתו] מאבי אמו כהן, ואותו אבי אמו ירשו מאבי אמו ישראל - הרי זה מפריש ממנו מעשרותיו, והן שלו; שהמתנות הראויות לתרם - כמו שהורמו הן, אף על פי שעדין לא הורמו.

כב. הנותן שדהו בקבלה לגוי, או למי שאינו נאמן על המעשרות - אף על פי שלא באו לעונת המעשרות, צריך לעשר על ידם. נתנה לעם הארץ - עד שלא באו לעונת

פחות מן החלין, או מרבה על החלין - מגביה הטבל וכדי תרומת מעשר שבטבל מן החלין, או כדי תרומה ותרומה מעשר, אם היה טבל טבול לתרומה.

ד. וכן אם נתערב מעשר טבול בחלין מתקנין, אוסר בכל שהוא. אם יש לו מעשר אחר, מוציא על אותו מעשר הטבול תרומת מעשר לפי חשבון; ואם אין לו מעשר - מגביה המעשר שנתערב, ומפסיד מן החלין המתקנין כדי תרומת מעשר שבמעשר הטבול.

ה. ביצד? מאה מעשר, שנתערב במאה חלין מתקנין - מפריש מן הכל מאה ועשר, וכל שהפריש מעשר; והתשעים הנשארות, הן חלין כשהיו. וכן אם היו החלין מרבין על המעשר הטבול, או פחותין ממנו - מפריש המעשר וכדי תרומת מעשר שבמעשר הטבול מן החלין.

ו. טבל שנתערב במעשר טבול - אם היה הטבל כמעשר, מפסיד מן הטבל כדי תרומת מעשר שבו. ביצד? מאה סאה טבל, שנתערב במאה סאה מעשר - מפריש מאה ואחת, וזה שהפריש מעשר; והתשע ותשעים הנשארות טבל. היה הטבל מרבה על המעשר - מפריש המעשר בלבד, ולא יפסיד מן הטבל כלום; שאם יקרא שם לתרומת מעשר שבטבל, נמצא המעשר מדמע [מעורב] בתרומת מעשר של טבל שעלתה עמו. היה המעשר מרבה על הטבל - קורא שם לתרומת מעשר שבטבל, ומפריש הטבל וכדי תרומת מעשר של טבל ואחד ממאה מן המעשר; ויהיה טבל בלוי מדמע, ומפריש לכהן חוץ מדמי שתי התרומות שבו. ונמצא מפסיד מן המעשר אחד ממאה בו, שהוא כמו תרומת מעשר, ומפסיד ממנו כמו תרומת מעשר שבטבל. ביצד? מאה טבל, עם מאתים מעשר - מפריש מאה ושלש; והשלש הן תרומת מעשר של מאה טבל ושעור תרומת מעשר ממאתים מעשר, כדי שלא יבוא לטעות אם נתערב בכמותו. וישאר מאה שבע ותשעים, והם מעשר כשהיו.

ז. מי שהיו לו עשר שורות של עשר עשר פדי זין, וקבע פד אחת משורה החיצונה מעשר על מקום אחר, ואין ידוע איזו שורה חיצונה היא - נוטל שתי חביות באלקסון, ומערב שתיהן ומפריש מהן.

ח. קבעה בחצי שורה החיצונה, ואין ידוע איזה חצי שורה היא - נוטל ארבע חביות מארבע ויזות; קבעה בשורה אחת מהן, ואין ידוע איזו שורה היא - נוטל שורה אחת באלקסון; קבעה בחצי שורה, ואין ידוע איזו חצי שורה היא - נוטל שתי שורות באלקסון, שהרי נוטל חבית מכל חצי שורה. ומערב ומפריש.

ט. קבע המעשר בכד אחת מהן, ואין ידוע איזו היא - נוטל מכל פד וכד מן המאה, ומערב; ומפריש כדי פד אחת מעשר.

הלכות מעשר פָּרֶק ט

א. בימי יוחנן כהן גדול שהיה אחר שמעון הצדיק, שלחו בית דין הגדול ובדקו בכל גבול ישראל, ומצאו

- אין מפרישין עליו, אף על פי שהלוהו בבית דין; וזכה הלה במה שבדין.

ח. ישראל שאמר לכן לוי: 'כור [מידה] מעשר יש לך בדי' - רשאי בן לוי לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר, אף על פי שלא משף; ואם נתנו הישראלי ללוי אחר, אין לו עליו אלא תרומת.

ט. מי שהיו לו פרות במגורה [מחטון], ונתן סאה ללוי וסאה לעני - לא יפריש שמונת סאין מן המגורה ויאכל אותן, אלא אם בן יודע ששתי סאין של מעשרות קימין; אבל אם אכלו מהן הלוי והעני, אינו מפריש עליהן אלא לפי חשבון הנשאר משתי הסאין.

י. עניים שהחליפו מתנותיהן עם בעל הבית, כגון שנתנו לו סאה של לקט או שכחה ופאה ומעשר עני, ונטלו סאה מן הגרן - זה שנטל מהן פטור מן המעשרות, אף על פי שנעשה ברשות בעל הבית; וזה שנטלו ממנו חיב, אף על פי שהוא חלף מתנותיהן הפטורין.

יא. מי שהיו לפניו שתי כלכלות של טבל שנטלה תרומתן, ואמר: 'מעשרות זו בזו' - הראשונה מעשרת. אמר: 'מעשרות זו בזו וזו בזו' - הראשונה מעשרת, שהרי קבע מעשרותיה בשניה; ואין השניה מעשרת, שאין מפרישין מעשר מן הראשונה שכבר נפטרה על השניה שעדין היא חייבת במעשר שתייהן.

יב. אמר: 'מעשרות שתי כלכלות אלו, מעשר כל אחת מהן קבוע בחברתה' - קרא שם [הרי הם מעושרות], וכבר קבע מעשרותיהן בהן; ומוציא מהן המעשרות שלהן, ואינו יכול להוציא עליהן מעשרות במקום אחר.

יג. וכיצד מעשרן [בפועל]? מוציא מעשר שתייהן מאחת מהן, או מעשר כל אחת מהן ממנה - אם היו שוות; ואם הייתה אחת גדולה מחברתה - מפריש מן הקטנה מעשר הגדולה, ומן הגדולה מעשר הקטנה.

הלכות מעשר פָּרֶק ח

א. הפרות שהורם מהן תרומה גדולה ותרומת מעשר, הן הנקראין 'חלין'; ואם הפריש מהן שאר מעשרותיהן, הן הנקראין 'חלין מתקנין' בכל מקום.

ב. טבל [פירות לא מעושרים] שנתערב בחלין מתקנין מין במינו, שאי אפשר להלך אחר השעם - אם יש לו פרות אחרות, מוציא על אותו טבל תרומה ומעשרות לפי חשבון. ואם אין לו פרות אחרות, הרי הכל אסור עד שיפריש; וכשהוא מפריש, מפסיד מן החלין המתקנין כדי תרומת מעשר של טבל.

ג. ביצד? מאה סאה של טבל, שנתערב במאה סאה של חלין מתקנין - מפריש מן הכל מאה ואחת, וכל שהפריש טבל; וישאר תשע ותשעים חלין מתקנין. נמצא מפסיד סאה אחת. וכן אם היה אותו טבל טבול לתרומה, מפסיד מן החלין המתקנין כדי תרומה ותרומת מעשר. ולמה מפסיד סאה זו? כדי שלא יאמר, מאה שהפריש הן מאה של חלין, והמאה שנשארה היא הטבל. וכן אם היה הטבל

אחריהן, מעשר ראשון; ותשע שאני מפריש אחריהן, מעשר שני; ולמחר - מפריש ואוכל.

ט. וצריך לרחש בשפתיו בשעה שמפריש זו אחר זו; ואינו כמתקן בשבת, שהרי הקדים תנאו. וטבל שיש עליו תנאי זה, מתר לטלטלו בשבת קדם שפריש; ונותן עיניו בצד זה, ואוכל את השאר.

י. נתן לו עם הארץ כוס לשותו - אומר: 'מה שאני עתיד לשיר בשולי הכוס, הרי הוא מעשר, ושאר מעשר סמוך לו; וזה שעשיתי מעשר, עשוי תרומת מעשר על השאר הסמוך לו; ומעשר שני כפי הכוס, והרי הוא מחלל על המעות'; ושותה, ומניח כדי תרומת מעשר בשולי הכוס.

יא. וכך אם זמנו חברו לשותו אצלו בשבת, מתנה פתנאי הנה מערב שבת על כל מה שירצה שישתה אצלו. וכן פועל שאינו מאמין לבעל הבית - נוטל גרוגרת [תאנה] אחת ואומר: 'זו ותשע הבאות אחריה עשיות מעשר על המאה שאני עתיד לאכל, וזו האחת תרומת מעשר על העשר הבאות אחריה, ומעשר שני הוא העשר האחרונות, והרי הוא מחלל על המעות'; ונותן הגרוגרת שהפריש לכהן. והפועל מפריש לעצמו דמי מעשר שני; שתנאי בית דין הוא, שתהיה תרומת מעשר משל בעל הבית, ומעשר שני משל פועל.

יב. הנחתומין - לא חיבו אותן להפריש מעשר שני מן הדמאי, אלא תרומת מעשר בלבד, כדי שיפרישנה בטרה עם החלה; והלוקח מפריש מעשר שני. במה דברים אמורים? במוכר בחנותו או על פתח חנותו; אבל המוכר לפלטר [סוחר], או בחנות הסמוכה לפלטר - חייב להפריש מעשר שני.

יג. שנים שבצרו פרמיהן בתוף גת אחת, והאחד מהם אינו נאמן על המעשרות - אף על פי שעשר זה הנאמן על חלקו - כשהוא נוטל חלקו מן הנין, הרי זה חייב להפריש ממנו מעשר דמאי על חלק עם הארץ.

יד. כיצד? היו מחצה למחצה, ונטל בחציו מאתים לג' - הרי זה מפריש ממנו לג' אחד תרומת מעשר ועשר מעשר שני, כנגד המאה לג'; שהרי הפריש המעשר של ודאי תחלה על חצי כל שדרכו בנת. וכן אם היה לו שליש או רביעי, מפריש לפי חשבון.

יום שישי

הלכות מעשר פָּרָק י

א. המקבל עליו להיות נאמן על המעשרות, ולא יהיו פרותיו [בחזקת] דמאי [ספק מעושרים] - צריך לעשר את שהוא אוכל, ואת שהוא מוכר, ואת שהוא לוקח [קונה]; ואינו מתארח אצל עם הארץ. וצריך שיקבל עליו דברים אלו ברבים; וכשיבואו עדים נאמנים שקבל דברים אלו ברבים, ושהוא רגיל בהם תמיד - הרי זה נאמן על פרותיו לומר 'מעשרין'.

ב. כל תלמיד חכמים - נאמן לעולם, ואינו צריך בדיקה אחרי; ויבניו ויבני ביתו ועבדיו ואשתו של תלמיד

שהכל זהירין בתרומה גדולה, ומפרישין אותה; אבל מעשר ראשון, ומעשר שני, או מעשר עני - היו עמי הארץ משראל מקלין על עצמן, ולא היו מפרישין אותן. לפיכך, גזרו שלא יהיה נאמן על המעשרות, אלא אנשים נאמנים כשרים; אבל עמי הארץ - פרותיהן ספק, ואין נאמנים לומר 'מעשרין הן'. וזה הוא הנקרא 'דמאי'.

ב. והתקינו שלא יהיה אדם מפריש מן הדמאי אלא תרומת מעשר, מפני שהוא עון מיתה, ומעשר שני, שאין בזה הפסד, שהרי בעליו אוכלין אותו. אבל מעשר ראשון ומעשר עני, אין מפרישין מן הדמאי - מפני שהוא ספק, והמוציא מחברו עליו הראיה; לפיכך, אומרים ללוי או לעני: 'הבא ראה שאינו מעשר, וטל מעשרו'.

ג. אף על פי שאין מפרישין מעשר עני מן הדמאי, צריך לקרות לו שם, ואינו מפריש; ואומר: 'עשור [עשירית] מה שיש פאן מעשר עני, כדי לקבוע מעשר שני - שמעשר עני בשלישית וששית, במקום מעשר שני של שאר שני השבוע. כשמפרישין מן הדמאי תרומת מעשר ומעשר שני, אין מברכין עליהן - לפי שהוא ספק; לפיכך, מתר להפרישן כשהוא ערם.

ה. כיצד מעשרין את הדמאי? מפריש כדי תרומת מעשר שהוא אחד ממאה מן הכל, ומניחה בצד הפרות, ואומר: 'זה מעשר, ושאר מעשר סמוך לו'. ואחר כך אומר: 'זה שאמרתי עליו שהוא מעשר, הרי הוא תרומת מעשר על שאר המעשר הסמוך לו; ונוטל אותה, ונותנה לכהן; שאינו רשאי להפריש תרומת מעשר קדם המעשר, לכתחלה. ואחר כך מפריש מעשר שני.

ו. ומתר להפריש מעשר שני קדם הראשון, בדמאי. ואם רצה אומר: 'מעשר שני של פרות אלו בצפונם' או 'בדרומם, והרי הוא מחלל על המעות'. וכן הלוקח כפר מן הנחתום - מפריש ממנה כדי תרומת מעשר וחלה, ואומר: 'אחד ממאה ממה שיש פאן הרי הוא מעשר, ושאר מעשר סמוך לו, וזה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר על שאר המעשר הסמוך לו, והיתר על אחד ממאה שיש בזה שהפרישתי - הרי הוא חלה, ומעשר שני בצפונה' או 'בדרומה, והרי הוא מחלל על המעות'; ואוכל.

ז. וכן המזמן את חברו שיאכל אצלו, והוא אינו מאמינו על המעשרות - אומר מערב שבת: 'מה שאני עתיד להפריש למחר הרי הוא מעשר, ושאר מעשר סמוך לו, וזה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר על השאר הסמוך לו, ומעשר שני בצפונה' או 'בדרומה, והרי הוא מחלל על המעות'; מפני שמתר לאדם להתנות תנאים אלו על הדמאי, אף על פי שאינו ברשותו. אבל בודאי, אינו מתנה אלא על דבר שברשותו.

ח. כיצד? היו לו מאה תאנים של טבל בתוף ביתו, והוא בבית המדרש או בשדה, ומתירא שמא תחשף [תכנס] השבת, ואינו יכול לעשר בשבת - אומר: 'שני תאנים שאני עתיד להפרישן, הרי הן תרומה; ועשר שאני מפריש

עליהן ממקום אחר. אף על פי שלא נקשרו חברים לתרם שלא מן המקף [מדבר שאינו לפניהם] - כדי לסלק המכשול מלפני עם הארץ, תורמין.

יא. מתר להאכיל את העניים ואת האורחים דמאי, וצריך להודיען; והעני עצמו, והאורח - אם רצה לתקן, מתקן.

יב. גבאי צדקה גובין סתם מכל אדם, ומחלקין סתם; והרוצה לתקן, תתן.

יג. רופא חבר שהיה מאכיל לחולה עם הארץ מפרות עם הארץ - נותן לתוף ידו, אבל לא לתוף פיו; ואם היה הדמאי של רופא, אפלו לתוף ידו לא תתן. וכן אם ידע שהוא טבל ודאי, אפלו לתוף ידו אסור.

הלכות מעשר פרק יא

א. אסור למכור את הדמאי [- יבול ספק מעושר] לעם הארץ, או לשלח לו דמאי - מפני שהוא מסייע לזה לאכל דבר האסור; אבל מוכרין ומשלחין אותו לתלמיד חכמים - שאין תלמיד חכמים אוכל עד שיעשר, או עד שיודיעו אדם נאמן שנה מעשר.

ב. כל המשפיעין [המוכרים] במדה גסה [- שמוסיפים ללקוח], כגון הסיטונות ומוכרי תבואה - מתרין למכור את הדמאי ושלחו; מפני שהן מוסיפין על המדה, התקינו חכמים שיהיה הלוקח או זה שנשפתלו לו הוא המפריש מעשר דמאי. אבל המודדין במדה דקה [במדויק] - הואיל והמוכר משתכר, הוא מפריש; ולא ימכר ולא ישלח, אלא מתקן.

ג. וכמה היא מדה גסה? בביש, חצי סאה; ובלח, מדה שהיא מחזקת שנה דינר מאותו דבר הלח.

ד. סלי זיתים וענבים, וקפות של ירק - אף על פי שהוא מוכרן אכסרה [לא במדויק אלא בהערכה], אסור למכרן דמאי.

ה. אמר אחד מהן: 'בוא ונתקן הפרות האלו, בין שהיה מוכר בדקה או בגסה - המוכר מפריש תרומה, והלוקח מפריש מעשר שני; ודבר זה, תנאי בית דין הוא.'

ו. חבר [- נאמן על המעשרות] ועם הארץ שירשו את אביהן עם הארץ - יכול הוא לומר לו: 'טל אתה חטים שבמקום פלוני, ואני חטים שבמקום פלוני', 'אתה יין שבמקום פלוני, ואני יין שבמקום פלוני'; אבל לא יאמר לו: 'טל אתה חטים ואני שעורים', 'טל אתה את הלח, ואני אטל את הדבש' - מפני שנה מוכר דמאי.

ז. מי שהיה נושא ירק, וכבד עליו משאו, ורצה להשליך ממנו על הדרך כדי להקל ממשאו - לא ישליך עד שיעשר; כדי שלא יהיה תכלה לעמי הארץ שאוכלין אותו כדמאי.

ח. הלוקח ירק מן השוק, ומשך - אף על פי שלא שקל ולא מדד ולא נתן דמים, ונמלך להחזיר לבעל החנות - לא יחזיר עד שיעשר.

ט. המוצא פרות בדרך - אם רב מכניסין לבתיהן - פטור מלעשר, שצדין לא נקבעו למעשר. ואם רב מכניסין למכור בשוק, הרי אלו דמאי; ומחצה למחצה, דמאי.

י. נטלן לאכלן, ונמלך להצניען - לא ישקה אותן אצלו

חכמים - הרי הן כתלמיד חכמים, ונאמנין. תלמיד חכמים שמת, והניח פרות - אפלו באותו היום פנסן, הרי הן בחזקת מתעניין.

ג. בת עם הארץ או אשתו שנשאת לחבר [- נאמן על המעשרות], ועבדו שנמכר לחבר - צריכין לקבל עליהם בתחלה; ובת חבר או אשתו שנשאת לעם הארץ, ועבדו שנמכר לעם הארץ - הרי אלו בחזקתן ונאמנין, עד שיחשדו. בנו או עבדו של חבר שהיו למודין [רגילים לבקר] אצל עם הארץ, צריכין לקבל. בנו או עבדו של עם הארץ שהיו למודיים אצל חבר - כל זמן שהן אצל החבר, הרי הן כחבר; וצאו, הרי הן כעם הארץ.

ד. מי שאינו נאמן, והיה אחד מבניו או מעבדיו נאמן, או אחד ממשפחתו - לוקחין ממנו ואוכלין על פיהן [על פי עדות הנאמנים], ואין חוששין לדבר.

ה. היה הוא נאמן, ואשתו אינה נאמנת - לוקחין ממנו, ואין מתארחין אצלו. היתה אשתו נאמנת, והוא אינו נאמן - מתארחין אצלו, ואין לוקחין ממנו. וכתבא מארה למי שאשתו נאמנת, והוא אינו נאמן.

ו. לא ישמש חבר, לא במשתה עם הארץ ולא בסעודתו - אלא אם בן היה הכל מעשר ומתקן מתחת ידו; לפיכך, הרוצה חבר משמש במשתה עם הארץ או בסעודתו, הרי הכל בחזקת מעשר. ראוהו מסב עם עמי הארץ - אין הסעודה בחזקת מעשרת; שפא החבר על תנאין שבלבו הוא סומך [כגון שיעשר רק לעצמו].

ז. כשם שאדם סועד אצל עם הארץ, וסומך על תנאו - כך הוא צריך להיות מתנה על בנו, ואפלו היה בנו במקום אחר; אבל אינו צריך להיות מתנה על אחר חוץ מבנו, ואפלו היה עמו במשתה. לפיכך, בן חבר שהיה מסב במשתה עם הארץ - אין הסעודה בחזקת מעשרת, שפא אביו התנה עליו.

ח. עם הארץ שנתן מעה [מטבע] לחבר, ואמר לו: 'קח לי אגדת ירק', או 'אלוסקה אחת' [עוגה] - לוקח לו סתם, ופטור מלעשר; ואם החליף את המעה - חייב לעשר, ואחר כך יביא לו. ואם פרש החבר, ולא לקח סתם, אלא אמר לחנוני: 'אגדה זו שאני לוקח ממך, לחברי אני קונה אותה, וזו לעצמי אני קונה אותה' - זו שלקח לעצמו, חייב לעשר אותה; וזו שלקח לחברו, אינו חייב לעשר אותה. ואם נתערבו, אפלו נתערבה אחת שלו במאה של חברו - מתקן הכל דמאי, ואחר כך יתן לחברו ששלחו לקח לו.

ט. חמשה שאמרו לאחד: 'צא והבא לנו חמש אגדות של ירק', והביא לכל אחד ואחד בפני עצמו - חברים שבהן, אין צריכין לעשר אלא על חלקן בלבד; הביא להן בערבוב - חברים שבהן צריכין לעשר על הכל.

י. עם הארץ שאמר לחבר: 'צא ולקט לי תאנים מתאנתי' - אוכל מהן החבר צראי, ומעשרן [לאכילת קבע כ] דמאי. ואם אמר החבר לעם הארץ לקט לו, ושמע חבר אחר - הרי החבר האחר אוכל, ואינו צריך לעשר; שאין החבר מוציא דבר שאינו מתקן מתחת ידו, וחזקתו שהפריש

ג. הנשבע על חבירו שיאכל אצלו בשבת, והוא אינו מאמינו על המעשרות - שואלו ואוכל על פיו בשבת הראשונה בלבד; אכל בשבת שנייה - אף על פי שגדר ממנו הגנה אם לא יאכל אצלו - לא יאכל, עד שיעשר דמאי.

ד. מי שאינו נאמן, שראינוהו שהפריש תרומת מעשר מפרותיו שהן דמאי, וראינוהו שחזרה ונפלה בפנינו בין למקום אחר בין למקומה, ואמר: 'חזרתי והפרישתי אותה' - נאמן אפלו בחל, ואוכל על פיו; כשם שאימת שבת על עמי הארץ - כף אימת דמוע [- תערובת תרומה וחולין] עליהן, ואינן חשודין להאכיל את המדמע.

ה. מי שאינו נאמן, שראינוהו שהפריש מעשר ראשון מפרות אלו, ואמר שהפריש מהן מעשר שני - נאמן. הפריש בפנינו מעשר שני, ואמר שהפריש מעשר הראשון - אינו נאמן; שהשני שלו הוא [- ואוכלם בירושלים], והנאמן על השני אינו נאמן על הראשון, והנאמן על הראשון נאמן על השני. לפיכך, מי שאינו נאמן שהוציא פרות מביתו, ואמר: 'אלו מעשר ראשון' - נאמן, ואין מפרישין מהן תרומה גדולה ומעשרות; ואם אמר: 'אלו מעשר שני' - אינו נאמן, והרי הן דמאי, ומפרישין מהן תרומת מעשר. ונראה לי, שהוא פודה את כלן.

ו. האומר למי שאינו נאמן על המעשרות: 'קח לי ממי שהוא מעשר, והלך ולקח והביא לו' - אינו נאמן. ואם אמר לו: 'קח לי מאיש פלוני' - הרי זה נאמן לומר: 'ממנו לקחת'; שהרי מתברר, שמא ישאלנו. הלך לקח לו מאותו פלוני, ואמר: 'לא מצאתיו, ולקחתי לך מאחר שהוא נאמן' - אינו נאמן.

ז. הנכנס לעיר, ואינו מפיר אדם שם, ואמר: 'מי פאן נאמן? מי פאן מעשר?' ואמר לו אחד: 'אני' - אינו נאמן. אמר לו: 'איש פלוני' - הרי זה נאמן; והולך ולוקח מאותו פלוני, אף על פי שאינו מפירו, ואוכל על פיו. הלך לקח ממנו, ושאל לו: 'מי פאן מוכר יושן?' אמר לו: 'זה ששלתך אצלי' - אף על פי שהן כגומלין זה את זה, הרי אלו נאמנין.

ח. במה דברים אמורים? בזמן שאינו מפיר אדם שם. אכל אם מפיר שם אדם, לא יקח אלא מן הממחה; ואם שהה שם שלשים יום - אף על פי שאינו מפיר שם אדם, לא יקח אלא מן הממחה.

ט. ולא התירו דברים אלו, אלא בתרומות ומעשרות; אכל לענין פרות שביעית, או לענין טהרות - לא יקח אלא מן הממחה.

י. החמירין שנכנסו לעיר, ואמר אחד מהן: 'פרות אלו אינן מתקנין, אכל פרות חברי מתקנין ומעשרין' - אינו נאמן; שמא קנוניא הן עושין זה עם זה, ויהיה השכר ביניהן.

יא. המוכר פרות בסוּרְיָה [- שטחים שנכבשו ע"י דוד, ונוהגים בה חלק מדיני ארץ ישראל], ואמר: 'משל ארץ ישראל הן' - חייב הלוֹקֵחַ לעשר; 'מעשרין הן' - נאמן. שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. 'משלי הן' [כלומר מסוריא] - חייב לעשר; 'מעשרין הן' - נאמן, שהפה שאסר

עד שיעשר, כדי שלא יהיה תקלה לאחרים. ואם מתקלה נטלן שלא יאבדו - הרי זה מתר לשהותן אצלו עד שיערה לאכלו או לשלחן או למכרן, יעשר אותן דמאי.

יא. קנובת ירק [פסולת עלין] הנמצאת בגנה, הרי זו פטורה מן הדמאי; ושל בעל הבית הנמצאת בבית, חייבת. ששל גבי האשפה בכל מקום, מתרת.

יב. הנותן לפנדקית לבשל לו ולאפות - מעשר את שהוא נותן לה, כדי שלא יהא תקלה לאחרים; ומעשר את שהוא נוטל ממנה, מפני שהיא חשודה להחליף של זה בזה. אכל הנותן לחמותו, בין שגשג בתה בין שארסה, או לשכנתו, פת לאפות, ותבשיל לבשל - אינו חושש לא משום מעשר ולא משום שביעית, מפני שאינה חשודה להחליף. במה דברים אמורים? בזמן שנתן לה שאור לעסה ותכלין לקדחה [לתבשיל]. אכל אם לא נתן - חושש משום מעשרות [שמא התבלין לא מעושר], ולפיכך מעשר מה שיטל ממנה; וחושש משום שביעית, ולפיכך אם היתה שנת שמטה - הפת אסורה, שמא השאור מספיקי שביעית הוא.

יג. המוליד חטין לטחן עם עם הארץ - הרי הן כחזקתן, שאינו חשוד להחליף; הולידן לטחן עם הנכרי - הרי הן דמאי, שמא החליפן בחטיו של עם הארץ. וכן המפקיד אצל עם הארץ - הרי הן כחזקתן, שאינו חשוד להחליף הפקדון. עם הארץ שהיה משתמש בחנותו של חבר - אף על פי שהחבר יוצא ונכנס - הרי זה מתר, ואינו חושש שמא החליף.

טו. המפקיד פרותיו אצל הנכרי - הרי הן כפרותיו של נכרי; שחזקתו להחליף הפקדון. והיאך דינם? אם היו פרות שעדין לא נגמרה מלאכתן, ונגמרו ביד ישראל אחר שלקח הפקדון - מפריש מעשרות כמו שבארנו. ואם היו פרות שהפקיד טבליים, ונגמרה מלאכתן - חייב להפריש, שמא לא החליף הגוי; ולפיכך יראה לי, שהמעשרות שיעפריש ספק. אכל אם הפקיד חלין מתקנין, אינו צריך להפריש כלום; שאפלו החליף הגוי - פטורין, כמו שבארנו בהלכות תרומה: "דגנך", ולא דגן גוי.

הלכות מעשר פרק יב

א. הלוֹקֵחַ [קונה] פרות ממי שאינו נאמן על המעשרות, ושכח לעשרן, ונכנסה שבת או יום טוב, שאינו יכול לעשר - הרי זה שואלו, ואם אמר לו: 'מעשרין הן' - אוכל על פיו בשבת; וכן אם אמר לו אחד שאינו נאמן: 'מעשרין הן' - אוכל על פיו באותה שבת, ואפלו היו לו פרות אחרות מתקנין מאותו המין; מפני שאימת שבת על עמי הארץ, ואינו עובר בה עברה.

ב. אף על פי שהוא אוכל על פיו בשבת - הרי זה לא יאכל מאותן הפרות למוצאי שבת, עד שיעשר דמאי [- מספק] על הכל, על שאכל בשבת, ועל הנשאר; שלא הקלו והאמינוהו, אלא לצרף אותה שבת. היתה שבת, ויום טוב סמוך לה, ושאלו באחד מהן - אוכל אף בשני, מפני שלא נראה לעשר בינתיים; וכן בשני ימים טובים של גליות.

מדבריות], וְהִרְמִין [שיח של פרות גרושים], וְהֶעֱזְרוּרִין, וּבְנֹת שׁוֹחַ [תאנים לבנות], וּבְנֹת שְׁקֵמָה [תאנים מדבריות], וְהַגִּפְנָן [מין ענבים], וְנוֹבְלוֹת תְּמָרָה [תמרים שנפלו מהרוח], וְהַנֶּחֱפָפָה [צלף], וְהַפְּסֶבֶר, וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - פְּטוּרִין מִן הַדְּמָאִי. וְהַלּוֹקֵחַ אוֹתָן מֵעַם הָאֶרֶץ - אֵינוֹ צָרִיף לְהַפְרִישׁ מֵהֶן לֹא תְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְלֹא מַעֲשֵׂר שְׁנִי, מִפְּנֵי שְׁחֻזְקָתָן מִן הַהֶפְקֵר. אֲפִלוּ אָמַר לוֹ עַם הָאֶרֶץ 'אֵינָן מַעֲשֵׂרִין' - הֲרִי אֵלוֹ פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂרוֹת, עַד שִׁידוּעַ לוֹ שֶׁהֵן מִן הַשְּׂמֹר.

ב. הַבְּכוּרוֹת [פירות שהבשילו ראשונים] וְהַסְּפֹת [שהבשילו בסוף] שֶׁבִּבְקָעָה, פְּטוּרִין מִן הַדְּמָאִי [- מעשר מספק]; וְשִׁבְגָנָה - חֲזִיבִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִשְׁמְרִין. וְאֵלוֹ הֵן הַבְּכוּרוֹת? כָּל הַפְּרוֹת שֶׁבְּכָרוּ עַד שֶׁלֹּא הוֹשִׁיבוּ שׁוֹמֵר עַל הַבְּקָעָה לְשֹׂמֵר פְּרוּחִיָּה; וְהַסְּפֹת - הֵן הַפְּרוֹת שִׁישְׂאָרוֹ אַחֵר שֶׁיִּקְפְּלוּ הַמַּקְצוּעוֹת [מחצלות לייבוש] מִן הַשְּׂדוֹת, וְיִנְיָחוּם בְּלֹא שׁוֹמֵר. וְכֵן חֲחֻמֵּץ הַעֲשׂוֹי מִן הַתְּמָרִים, פְּטוּר מִן הַדְּמָאִי.

ג. כְּשִׁנְזָרוּ עַל הַדְּמָאִי [לעשר], לֹא גָזְרוּ אֶלָּא עַל פְּרוֹת הָאֶרֶץ שֶׁהִחֲזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי בְּכָל בְּלֶבֶד, שֶׁהוּא מְכֻזֵּב וְלִפְנֵים; וְכֻזֵּב עֲצָמָה, כְּלַחוּץ. וְכָל הַפְּרוֹת הַנִּמְצָאוֹת מְכֻזֵּב וְלַחוּץ - פְּטוּרִין מִן הַדְּמָאִי, שְׁחֻזְקָתָן מִפְּרוֹת מְקוּם שֶׁנִּמְצְאוּ בוֹ.

ד. פְּרוֹת שִׁידוּעַ שֶׁהֵן מִפְּרוֹת הָאֶרֶץ שֶׁהִחֲזִיקוּ עוֹלֵי בְּכָל, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן נִמְצָאוֹת בְּסוּרְיָה [שטחים שנכבשו ע"י דוד], וְאֵין צָרִיף לֹמַר, בְּאֶרֶץ שֶׁהִחֲזִיקוּ עוֹלֵי מִצְרַיִם בְּלֶבֶד - הֲרִי אֵלוֹ חֲזִיבִין בְּדָמָאִי, וּמִפְּרִישֵׁין מֵהֶן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי. לְפִיכֵף, הַדְּבִלָּה הַשְּׂמֵנָה שֶׁאֵין כְּמוֹתָהּ אֶלָּא בְּאֶרֶץ שֶׁהִחֲזִיקוּ עוֹלֵי בְּכָל, וְכֵן הַתְּמָרִים הַגְּדוֹלִים, וְהַחֲרוּבִין הַגְּדוֹלִים הַשְּׁוִיץ [ישרים], וְהָאֲרֵז הַלְּבָן בְּיֹתֵר, וְהַפְּמוֹן הַגְּדוֹל - מִתְעַשְּׂרִין דְּמָאִי בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבְסוּרְיָה; וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּפְרוֹת אֵלוֹ.

ה. הַחֲמָרִים שֶׁהִבִּיאוּ פְּרוֹת לְצוֹר, חֲזִיבִין בְּדָמָאִי - שְׁחֻזְקָתָן מִהָאֶרֶץ שֶׁהִחֲזִיקוּ עוֹלֵי בְּכָל, שֶׁהִיא הַקְּרוּבָה לָּהּ; וְהָאֲרֵז, אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ - אֶלָּא כָּל הָאֲרֵז הַנִּמְצָא חוּצָה לְאֶרֶץ שֶׁהִחֲזִיקוּ עוֹלֵי בְּכָל, פְּטוּר מִן הַדְּמָאִי, אֶלָּא אִם כֵּן הִיָּה נֶכֶר, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוֹ.

ו. הַלּוֹקֵחַ מִבְּעֵלֵי אוֹצְרוֹת [מחסנים] בְּצוֹר - פְּטוּר מִן הַדְּמָאִי, וְאֵין אוֹמְרִין: 'שְׂמָא מִפְּרוֹת הָאֶרֶץ אֲצֻרוֹ'. וְכֵן תְּמוֹר יְחִידִי שֶׁנִּכְנַס לְצוֹר, וְהוּא טְעוֹן פְּרוֹת - פְּטוּר מִן הַדְּמָאִי, שְׁחֻזְקָתָן מִשְׂדֵּה הָעִיר.

ז. הַלּוֹקֵחַ מִבְּעֵלֵי אוֹצֵר בְּצִידוֹן - חֲזִיבִין בְּדָמָאִי, מִפְּנֵי שֶׁהִיא קְרוּבָה יָתֵר מִצוֹר, שְׁחֻזְקָתָהּ שְׂאוּצְרִין מִפְּרוֹת הָאֶרֶץ שֶׁהִחֲזִיקוּ עוֹלֵי בְּכָל; אֶבְל הַלּוֹקֵחַ מִן הַחֲמָרִין בְּצִידוֹן - פְּטוּר מִן הַדְּמָאִי, מִפְּנֵי שְׁחֻזְקָתָן שֶׁמִּבִּיאִין מִחוּצָה לְאֶרֶץ.

ח. הַלּוֹקֵחַ מִן הַגּוֹי בְּאֶרֶץ שֶׁהִחֲזִיקוּ עוֹלֵי בְּכָל - אִם הִיָּה תִּגְרָר גּוֹי שֶׁהוּא לּוֹקֵחַ מִיִּשְׂרָאֵל, הֲרִי פְּרוּחִיו דְּמָאִי; לְפִיכֵף, בְּרֵאשׁוֹנָה, בְּזִמְן שֶׁהִיָּה רַב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּיַד יִשְׂרָאֵל, הִיָּה הַלּוֹקֵחַ מִכָּל תִּגְרָר גּוֹי מַעֲשֵׂר דְּמָאִי כְּלוֹקֵחַ מֵעַם הָאֶרֶץ.

הוּא הִפָּה שֶׁהִתִּיר. וְאִם יָדוּעַ שִׁישׁ לוֹ קֶרֶקַע בְּסוּרְיָה, וְהִיָּה רַב מִמְּכָרוֹ מִשְׂדֵּהוּ - חֲזִיבִין הַלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ לְעֵשֶׂר, שְׁחֻזְקָתוֹ שֶׁהִבִּיא מִשְׂדֵּהוּ.

יב. עֲנִיִּים שְׂאֲמָרוּ: 'פְּרוֹת אֵלוֹ שָׁל לְקַט שְׂכַחַה וּפָאָה הֵן' - הֲרִי אֵלוֹ נֶאֱמָרִין כָּל זְמַן הַגְּרָנוֹת, שֶׁהִלְקֵט וְהַשְּׂכַחַה וְהַפָּאָה מִצוּרִין; וְהוּא, שִׁיָּהִיָּה קְרוֹב מִן הַגֶּרֶן, כְּדִי שִׁיּוֹצֵא וְיָבוֹא בוֹ בַּיּוֹם. וְאִם אָמְרוּ: 'שָׁל מַעֲשֵׂר עֲנֵי הֵן' - הֲרִי אֵלוֹ נֶאֱמָרִין, כָּל הַשְּׂנָה שָׁלוֹ בְּלָהּ. וְאֵינָן נֶאֱמָרִין, אֶלָּא עַל דְּבָר שֶׁדָּרָף בְּנֵי אָדָם לִתְּן אוֹתוֹ.

יג. כִּיצַד? חֲסִיִּים אֵלוֹ לְקַט שְׂכַחַה וּפָאָה הֵן, נֶאֱמָרִין. 'קָמַח זֶה מִחֲסִיִּים שָׁל לְקַט שְׂכַחַה וּפָאָה הוּא', אֵינָן נֶאֱמָרִין. וְאֵין צָרִיף לֹמַר, שֶׁאֵין נֶאֱמָרִין עַל הַפֶּת לֹמַר 'מִשָּׁל מִתְּנוֹת עֲנִיִּים הוּא', אֶלָּא מִתְעַשְּׂרֵת דְּמָאִי.

יד. נֶאֱמָרִין עַל הַשְּׂעוּרָה שָׁל אֲרוֹ; וְאֵין נֶאֱמָרִין עֲלֵיו, בֵּין חֵי בֵּין מְבֹשֵׁל. נֶאֱמָרִין עַל הַפּוֹל; וְאֵינָן נֶאֱמָרִין עַל הַגְּרִיסִין, בֵּין חֵיִין בֵּין מְבֹשֵׁלִין. נֶאֱמָרִין עַל הַשְּׂמֶן לֹמַר: 'שָׁל מַעֲשֵׂר עֲנֵי הוּא'; וְאֵין נֶאֱמָרִין לֹמַר: 'שָׁל זֵיתֵי נְקוּף [פֶּאָה] הוּא'. נֶאֱמָרִין עַל הַיֶּרֶק, חֵי; וְאֵין נֶאֱמָרִין עֲלֵיו מְבֹשֵׁל, אֶלָּא אִם כֵּן הִיָּה דְּבָר מוּעָט, שֶׁכֵּן דָּרָף בְּעֵלֵי בְּתִים, לִתְּן מַעֲט יֶרֶק מְבֹשֵׁל מִקְדָּרְתוֹ לְעֵנִי; וּמִתּוֹף שֶׁיִּכּוֹל לֹמַר: 'בְּעַל הַבַּיִת נִתְּנוּ לִי', יִכּוֹל לֹמַר: 'אֲנִי בְּשִׁלְתִּיהוּ מִמִּתְּנוֹתֵי'.

טו. וְכֵן כֵּן לְוֵי שְׂאֲמָר: 'פְּרוֹת אֵלוֹ, מִמַּעֲשֵׂר שְׁנוֹטְלָה תְּרוּמָתוֹ הֵן' - הֲרִי זֶה נֶאֱמָן לְעוֹלָם עַל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, כְּשֵׁם שִׁישְׂרָאֵל נֶאֱמָן עַל תְּרוּמָה גְּדוֹלָה; אֶבְל אֵינוֹ נֶאֱמָן עֲלֵיו לְפִטְרוֹ מִמַּעֲשֵׂר שְׁנִי.

טז. אֵין כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלוֹ אֲמוּרִין אֶלָּא בְּעַם הָאֶרֶץ, שֶׁאֵינוֹ לֹא חֲשׂוֹד וְלֹא נֶאֱמָן. אֶבְל מִי שֶׁהוּא חֲשׂוֹד לְמַכֵּר תְּרוּמָה לְשֵׁם חֲזִין - אֲסוּר לְקַח מִמֶּנּוּ כְּלָל דְּבָר שִׁישׁ בוֹ זְקַת תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר, אֲפִלוּ קֶרֶבֶת דְּגִיִּים, מִפְּנֵי שְׁנוֹתְנִין בָּהֶן שְׂמֶן. וְאֵין אֲסוּר אֶלָּא כָּל שֶׁלְּפָנָיו; אֶבְל אוֹצֵרוֹ [מחסנו] - מִתֵּר לְקַח מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְּנִירָא לְעֶרֶב תְּרוּמָה בְּאוֹצְרוֹ - שְׂמָא יָדוּעַ הַדְּבָר, וְיִפְסִיד הַכֹּל. וְכֵן הַחֲשׂוֹד עַל מַעֲשֵׂר שְׁנִי לְמַכְרוֹ לְשֵׁם חֲזִין, אֵין לּוֹקֵחִין מִמֶּנּוּ דְּבָר שִׁישׁ עֲלֵיו זְקַת מַעֲשֵׂר. וְכָל זֶה - קֶנֶס מִדְּבָרֵיהֶם.

יז. חֲשׂוֹד שֶׁהִעִיד עַל שָׁל אַחֲרִים - נֶאֱמָן; חֲזֻקָה, אֵין אָדָם חוֹטֵא וְלֹא לוֹ. וְאֵין צָרִיף לֹמַר, עַם הָאֶרֶץ. לְפִיכֵף, עַם הָאֶרֶץ שְׂאֲמָר: 'זֶה טָבֵל וְזֶה תְּרוּמָה, זֶה וְדָאִי וְזֶה דְּמָאִי' - אֲפִלוּ בְּשָׁלוֹ, נֶאֱמָן. אָמַר: 'אֵלוֹ פְּרוֹת מִתְּנִינִין' - בְּשָׁל אַחֲרִים, נֶאֱמָן; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִרְאֶה כְּעוֹשֵׂה קִנְיָנָא, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוֹ.

יח. הַמּוֹכֵר פְּרוֹת לְחִבְרוֹ, וְאַחֵר שֶׁצָּאוּ מִתַּחַת יָדוֹ, אָמַר לְלוֹקֵחַ: 'פְּרוֹת שֶׁמְכַרְתִּי לְךָ טָבִילִים הֵן', הַבְּשֵׁר בְּשֵׁר כְּכוֹר הִיָּה, 'הֵינִן יֵין נֶסֶף' - שׁוֹרֵת הַדִּין שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן, אֲפִלוּ הִיָּה הַמּוֹכֵר חֶבֶר. וְהַדְּרִיז, מִחֲמִיר עַל עֲצָמוֹ; וְאִם הָאֲמִינוֹ - הֲרִי זֶה מְשֻׁבָּח, אֲפִלוּ הִיָּה הַמּוֹכֵר עַם הָאֶרֶץ.

שבת קודש

הלכות מעשר פֶּרֶק יג

א. פְּרוֹת שְׁחֻזְקָתָן מִן הַהֶפְקֵר - כְּגוֹן הַשִּׁיתִין [תאנים

התקנין דמאי והפריש מהן תרומת מעשר ומעשר שני, מה שעשה עשוי; אבל אם תקן את הדמאי כדמאי והפריש ממנו תרומה גדולה ומעשרות, או שתקן את הדמאי כדמאי - לא עשה כולם.

כ. כל העיר מוכרין ודאי ואחד מוכר דמאי, ולקח ואין ידוע ממי לקח - ביצד מתקן? מפריש תרומה ותרומת מעשר, ונותנין לכהן; ומפריש מעשר שני בלבד, והרי הוא כמעשר שני של דמאי.

כא. וכן אם היו לפניו שתי קפות, אחת טבל ואחת מתקן, ואבדה אחת מהן - הרי זה מפריש מן השנייה תרומה גדולה ותרומת מעשר, ונותן לכל כהן שירצה; ומפריש מעשר שני בלבד, כדמאי.

הלכות מעשר פרק יד

א. הלוקח [קונה] מן הסיטון [סיטונאי], וחסר ולקח ממנו פעם שניה - לא יעשר מזה על זה, אף על פי שהוא מין אחד, אפלו מקפה אחת, אף על פי שמפיר את הקבית שהיא היא; מפני שהסיטון לוקח מאנשים הרבה ומוכר, ושמה לקח זה שמכר בתחלה מעם הארץ שפרותיו דמאי, וזה שלקח בסוף מחבר שפרותיו מתקנין; וכבר בארנו, שאין מעשרין מן החיב על הפטור, ולא מן הפטור על החיב. ואם אמר הסיטון: 'משל אחד הן' - נאמן.

ב. היה מוכר קשות [קישוא] או ירק, והן מביאין וצוברין לפניו - הלוקח ממנו מעשר מכל קשות וקשות, ומכל אגדה ואגדה, ומכל תמרה ותמרה.

ג. הלוקח מבצעל הבית, וחסר ולקח ממנו שניה - מעשר מזה על זה, אפלו משתי קפות, אפלו משתי עירות; שחזקתו שאינו מוכר אלא משלו.

ד. בעל הבית שהיה מוכר ירק בשוק - בזמן שמביאין לו מגנותיו, מעשר מאחד על הכל; ובזמן שמביאין לו מגנות אחרות - אם לקח ממנו וחסר ולקח ממנו פעם שניה, לא יעשר מזה על זה.

ה. הלוקח פת מן הנחתום, לא יעשר מן החמה על הצוננת - שאני אומר: 'חטים של אמש היו משל אחד, ושל היום משל אחד'.

ו. הלוקח מן הפלטר [- קונה מהנחתום ומוכר לאחרים] - אף על פי שהן דפוסין הרבה - מעשר מאחד על הכל; שהנחתום שהוא מוכר לפלטר עושה עסתו דפוסין הרבה. אבל הלוקח מן המנפול - מעשר מכל דפוס ודפוס; שהמנפול לוקח משני נחתומין.

ז. תשעה מנפולין שלוקחין מעשרה נחתומין - הואיל ואחד מהן לוקח משנים - כל הלוקח מאחד מן התשעה, מעשר מכל דפוס ודפוס.

ח. הלוקח מן העני, וכן העני שנתנו לו פרוסות פת או פלחי דבלה [תאנה מיובשת] - מעשר מכל אחת ואחת. ובתמרים ובגרוגרות, בולל הכל ומעשר. אימתי? בזמן שהמתנה מרבה; אבל במתנה מועטת, מעשר מכל המתנה ומתנה.

ט. איזה הוא תגר? זה שהביא ושנה ושלש; אבל אם הביא פעם אחת, אפלו הביא שלשה משואין בבת אחת, או שהביא הוא ובנו ופועל - עדין לא החזק תגר.

י. כשגזרו על הדמאי, לא גזרו על פרות חוצה לארץ שונכסו לארץ.

יא. פרות הארץ שרבו על של חוצה לארץ, הרי אלו חייבין בדמאי; ושל חוצה לארץ שרבו על פרות הארץ, וכן דברים שחזקתם תדיר מחוצה לארץ, כגון אגוזים ודרמסקניות [מיו שדוף] - הרי אלו פטורין מן הדמאי.

יב. לא הלכו חכמים בפרות חוצה לארץ, לא אחר המראה, ולא אחר הטעם, ולא אחר הריח - אלא אחר הרב: כל שרבו לו, מתר; ושללא רבו לו, אסור. ביצד? רבו בעיר אבל לא במדינה, או שרבו במדינה ולא רבו בעיר, רבו בזה ולא רבו בבקעה, או שרבו בבקעה ולא רבו בזה, רבו לחנני ולא רבו לבעל הבית, רבו לבעל הבית ולא רבו לחנני - זה שרבו בו, מתר; ומקום שלא רבו בו, חייב בדמאי.

יג. רבו פרות חוצה לארץ בשוק, ונתמעטו - חזר השוק לישנו: הלוקח ממנו חייב בדמאי.

יד. ואלו דברים שלא גזרו עליהן בשעה שגזרו על הדמאי: הלוקח פרות לזריעה או להאכיל לבהמה, או קמח לעורות או למלוגמא או לרטיה [- תחבושות], שמן להדלקת הנר או לסוף בו את הכלים, יין לקילור [מישחה], וחסלת [- הפרשת חלה של] עם הארץ, והמדמע [תרומה וחולין מעורבים], והלקוח בקסף מעשר שני, ושיירי המנחות, ותוספת הבכורים - כל אלו פטורין מן הדמאי; ובינו שאמר לו עם הארץ: 'מתקנין הן', אינו צריך לעשר. **טו.** הלוקח פרות לאכילה, ונמלף עליהן לבהמה - הרי זה לא ימפרם לגוי, ולא יאכילם לבהמה אפלו לבהמת אחרים, עד שיתקנם דמאי.

טז. שמן ערב - פטור מן הדמאי, שאין חזקתו לאכילה. שמן שלוקח הסורק לתת אותו בצמר - פטור מן הדמאי, מפני שהוא נבלע בצמר; אבל שהאורג לוקח לסוף בו אצבעותיו, חייב בדמאי - מפני שהוא נבלע בגופו, וסיכה כשתיה היא בכל מקום.

יז. גוי ששאל מישראל [הנאמן על המעשרות] לתן לו שמן על מכתו [טבל] - כדמאי, אסור; וכדמאי, מתר. נתן הגוי שמן על גבי טבלה להתעגל [להתגלגל] עליה - משעמד, מתר לישראל לישב אחריו.

יח. מי שנפל שמן דמאי על בשרו - משפשפו, ואינו חושש. הלוקח יין למוריס [ציר דגים] או לאלונתית [יין מעורב בשמן], קטניות לעשותן טחינין [לטוחנם ולערבם בדבש] - חייב בדמאי. אבל הלוקח מוריס שיש בו יין אלוניתית, או שלקח טחינין - הרי אלו פטורין מן הדמאי; שלא גזרו על תערובת דמאי. ואם היה הדבר שחייב בדמאי שנתערב, כגון תכלין ושאר - הואיל וטעמו נפר, אינו בטליו, ונמצאת כל התערובת חייבת בדמאי.

יט. כל אלו הפטורין מן הדמאי שלא גזרו עליהן - אם

לעונת המעשרות ונגמר בשנה, מפרישין ממנו מעשר עני; ואם נלקט ברביעית, מעשר שני.

ה. וכן האתרוג בלבד משאר פרות האילן - הרי הוא כגרק, והולכין אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית. כיצד? אם נלקט בשלישית אחר חמשה עשר בשבט - מפרישין ממנו מעשר עני, אף על פי שנגמר בשנה; נלקט בה קדם חמשה עשר בשבט, מפרישין ממנו מעשר שני. וכן אם נלקט ברביעית קדם חמשה עשר בשבט, מפרישין ממנו מעשר עני.

ו. ואף על פי שהולכין אחר לקיטתו, אתרוג בת ששית שנגנסה לשביעית [- שמיטה שפטורה ממעשרות] - אפלו היתה פזיזת ונעשת ככד, תיבת במעשרות.

ז. האביזנות [- הפרי] של צלף - נותנין עליהן חמרי אילן וחמרי זרעים: שאם היו משנה שנה שנגנסה לשלישית, ונלקטו קדם חמשה עשר בשבט - מפרישין מעשר ראשון, ואחר כך מפריש מעשר [שני] אחר ופודהו; ואחר שפודהו - נותנו לעניים, ואוכל פדיונו בתורת מעשר שני. ונמצא כמי שהפריש מעשר שני ומעשר עני.

ח. הארז והדמח [מיו קטנית] והפרגין והשמקמין - אף על פי שהשרישו קדם ראש השנה - אין הולכין בהן אלא אחר גמר הפרי, ומתעשרין להבא. וכן פול המצרי - אף על פי שמקצתו השריש קדם ראש השנה, ומקצתו לאחר ראש השנה - צובר גרנו לתוכו, ותורם ומעשר מן הכל באחד; שהכל הולף אחר גמר הפרי.

ט. הבצלים הפריסים [שאינם מוציאים עלים, ומשקים אותם הרבה] שפגע מהן מים שלשים יום לפני ראש השנה, ושל בעל [- הסריסים, שנורעו במקום גשמים] שפגע מהן שלש עונות [של השקאה] לפני ראש השנה - מתעשר לשעבר; מנע מהן פחות מכאן - אף על פי שהתחילו ליבש קדם ראש השנה, מתעשרין להבא.

י. פול המצרי שהביא שלישי לפני ראש השנה - אם זרעו לזרע, מתעשר לשעבר; וזרעו לזרע, מתעשר להבא. וזרעו לזרע ולזרע, או שזרעו לזרע וחסב עליו לזרע - מעשר מזרעו על זרעו, ומירקו על זרעו. לא הביא שלישי לפני ראש השנה - אם זרעו לזרע, זרעו מתעשר לשעבר, וירקו בשעת לקיטתו; והוא, שלקט ממנו לפני ראש השנה, אכל אם לקט אחר ראש השנה - בין ירקו בין זרעו מתעשר להבא. זרעו לזרע, וחסב עליו לזרע - הולכין אחר מחשבתו. זרעו לזרע, וחסב עליו לזרע - אין מחשבת זרע חלה עליו, אלא אם כן מנע ממנו שלש אריות [השקאות]; והוא, שהביא שלישי לפני ראש השנה; אכל הביא אחר ראש השנה, אף על פי שלא נמנע מלארות ממנו שלש אריות. זרעו לזרע, ועשה בלו קצצים גמורים [גדלו הזרעים לגמרי] לפני ראש השנה - זרעו מתעשר לשעבר, וירקו בשעת לקיטתו; מקצתו עשה קצצין גמורין, ומקצתו לא עשה - זה הוא שאמרו: 'צובר גרנו לתוכו, ונמצא מעשר מזרעו על זרעו ומירקו על זרעו'.

יא. פרות שנה שניה שנתעברו בפרות שלישית, או של

ט. שחק את הפת ועשה אותה פוררין, ואת הגרורות ועשה אותן דבלה - מעשר מאחד על הכל.

י. פועלים או אורחים שהיו מסבין ואוכלין, והותירו פרוסות - מעשר מכל אחת ואחת.

ברוך רחמנא דסימן

הלכות מעשר שני ונטע רבעי

יש בכללן תשע מצוות - שלש מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פירוש: (א) להפריש מעשר שני; (ב) שלא להוציא דמיו בשאר צרכי האדם, חוץ מאכילה ושתייה וסיכה; (ג) שלא לאכלו בטמאה; (ד) שלא לאכלו באנינות; (ה) שלא לאכל מעשר שני של דגן חוץ לירושלים; (ו) שלא לאכל מעשר תירוש חוץ לירושלים; (ז) שלא לאכל מעשר יצהר חוץ לירושלים; (ח) להיות נטע רבעי בלו קדש, ודינו להאכל בירושלים לבעליו כמעשר שני לכל דבר; (ט) להתודות ודיי המעשר. ובאור מצוות אלו - בפריקים אלו.

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק א

א. אחר שמפרישין מעשר ראשון בכל שנה - מפרישין מעשר שני, שנאמר: "עשר תעשר את כל תבואת זרעך"; ובשנה שלישית וששית [משנות השמיטה] - מפרישין מעשר עני חלף מעשר שני, כמו שבארנו.

ב. באחד בתשרי, הוא ראש השנה למעשר תבואה וקטניות וירקות; וכל מקום שנאמר 'ראש השנה' סתם, הוא אחד בתשרי. ובחמשה עשר בשבט, ראש השנה למעשר האילנות. כיצד? תבואה וקטניות שהגיעו לעונת המעשרות [- שצמחו שליש מגודלם] לפני ראש השנה של שלישית - אף על פי שנגמרו ונאספו בשלישית, מפרישין מהן מעשר שני; ואם לא באו לעונת המעשרות אלא אחר ראש השנה של שלישית, מפרישין מהן מעשר עני. וכן פרות האילן שבאו לעונת המעשרות [כל פרי בעונתו] קדם חמשה עשר בשבט של שלישית - אף על פי שנגמרו ונאספו אחרי כן בסוף שנה שלישית, מתעשרין לשעבר ומפרישין מהן מעשר שני. וכן אם באו לעונת המעשרות קדם חמשה עשר בשבט של רביעית - אף על פי שנגמרו ונאספו ברביעית, מפרישין מהן מעשר עני. ואם באו לעונת המעשרות אחר חמשה עשר בשבט, מתעשרין להבא.

ג. והתרובין - אף על פי שחנטו פרותיהן קדם חמשה עשר בשבט - מתעשרין להבא, הואיל ומעשרותיהן מדברי סופרים [מתקנת חכמים]. יראה לי, שאין הדברים אמורים, אלא בתרובי צלמונה וכיוצא בהן - שאינן ראויין למאכל רב אדם, והן הן שמעשרותיהן מדברי סופרים; אכל שאר התרובין, יראה לי שהן כשאר פרות האילן.

ד. הנרק - בשעת לקיטתו, עשורו. כיצד? אם נלקט ביום ראש השנה [ע"י גוי] של שלישית - אף על פי שבאו

שיוציא מעשר שני; שאין הראשון קובע לשני. אכל משנקבעו למעשר - אף על פי שהוציא את הראשון - אסור לאכל מהם עראי, עד שיוציא את השני או את מעשר עני.

יד. מעשר שני - הואיל והוא טעון הבאת מקום [לירושלים] - אין מביאין אותו מחוצה לארץ, בככור בהמה; לפיכך, לא חיבו להפריש מעשר שני בסוריה [מקומות שכבש דוד ולא נתקדשו בקדושת הארץ]. ויראה לי, שמעשר שני שמפרישין בארץ שנער [בבל] ובארץ מצרים - פודין אותו שם, ומביאין דמיו לירושלים; וכן יראה לי, שלא חיבו מקומות אלו במעשר שני, אלא כדי לקבוע מעשר עני - כדי שיהיו עניי ישראל סומכין עליהן.

שלישית ברביעית - הולכין אחר הרב. מחצה למחצה - מפריש מעשר שני מן הכל, אכל לא מעשר עני; שמעשר שני חמור, שהרי הוא קדש, ומעשר עני חל. וכן פרות שהן ספק אם פרות שניה הן או פרות שלישית, מפריש מהן מעשר שני.

יב. כל הפטור ממעשר ראשון, פטור מן השני ומן העני; וכל שחיב בראשון, חיב בהן. וכל התורם [אדם הראוי לתרום], מעשר; וכל שאינו תורם, אינו מוציא מעשר זה. וכל מי שאם תרם, תרומתו תרומה - כף אם עשר מעשר זה, הרי הוא מעשר; וכל מי שאין תרומתו תרומה - כף אם הוציא מעשר זה, אינו מעשר.

יג. פרות שהוציא מהן מעשר ראשון קדם שייקבעו [שיתחייבו] למעשר - הרי זה אוכל מהן עראי, קדם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ח' ו' י"ד כסלו ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות אסורי מזבח פרק א

ו. ולא קרבנות ישראל בלבד, אלא אף קרבנות גויים - אם הקריבן והן בעלי מומין, לוקה, שנאמר: "וימד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מפל אלה".

ז. המטיל מום בקדשים, לוקה, כגון שסמה את עינו או קטע ידו; שהרי נאמר בקרבן: "כל מום לא יהיה בו" - מפי השמועה למדו, שזו אזהרה שלא יתן בו מום. ואינו לוקה אלא בזמן שבית המקדש קים - שהרי היה ראוי לקרבן, ופסלו; אכל בזמן הזה - אף על פי שעבר בלא תעשה, אינו לוקה.

ח. הטיל מום בקדשים, וכא אחר והטיל בה מום אחר [ננוס] - השני אינו לוקה.

ט. אחד המטיל מום בקדשים עצמן, או בתמורתן - בהמת חולין שהוחלפה במקום בהמה שהוקדשה [חייב] - חוץ מן הככור ומן המעשר [מעשר בהמה], שהמטיל מום בתמורתן אינו לוקה, לפי שאינן ראויין לקרבן, כמו שיתבאר במקומו. וכן המטיל בתשיעו של טעות עשירי, אינו לוקה.

י. המקדיש בעלת מום למזבח - אף על פי שלוקה, הרי זו נתקדשה, ונתפדה בערף [בשומת] הפה, ונצא לחלין, וביא בדמיה קרבן. וכן הדין בבהמת קדשים שנפל בה מום. ומצות עשה היא לפדות קדשים שנפל בהן מום, ויצאו לחלין ויאכלו, שנאמר: "רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר" - מפי השמועה למדו, שהפתיב מדבר בפסולי המקדשין שיפדו. ויכר בארנו בערכין, שזה שנאמר: "ואם כל בהמה טמאה, אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה", שהוא מדבר בבעלי מומין שיפדו.

יא. מה בין בעלת מום קבוע לבעלת מום עובר? שהמקדיש בעלת מום קבוע - אם ילדה והיא קדש [לפני שנפדתה]. יפדה הולד ויצא לחלין אף על פי שהוא תמים, כדי שלא יהיה טפל [הוולד] חמור מן העקר [האם - שאינה קרבה]. ואם נתעברה קדם שתפדה וילדה אחר פדיון -

א. מצות עשה להיות כל הקרבנות תמימין [שלמים] ומקדשין - שנאמר: "תמים יהיה לרצון", זו מצות עשה. **ב.** וכל המקדיש בהמה שיש בה מום לגבי המזבח [להקריבה] - עובר בלא תעשה, ולוקה על הקדשו, שנאמר: "כל אשר בו מום, לא תקריבו" - מפי השמועה [מסורת ממשח רבינו] למדו, שזו אזהרה למקדיש בעלי מומין. אפלו הקדשו [על מנת שימכרוהו] לדמי [לרכישת] נסכים - לוקה, שבזיון קדשים הוא.

ג. המתפגן [כשמקדיש] לומר 'שלמים' ואמר 'עולה', 'עולה' ואמר 'שלמים' - לא אמר כלום; עד שיהיה פיו ולבו [כחונתו] שוין. לפיכך, המתפגן לומר על בעל מום 'עולה' והקדישו שלמים, או 'שלמים' ואמר 'עולה' - אף על פי שנתפגן לאסור [להקדיש בעל מום], אינו לוקה. מי שדמה [שחשב] שמתר להקדיש בעל מום למזבח, והקדיש - הרי זה קדוש, ואינו לוקה.

ד. השוחט בעל מום לשם קרבן - לוקה, שהרי נאמר בבעלי מומין: "לא תקריבו אלה לה", ומפי השמועה למדו, שזו אזהרה לשוחט. וכן הזרק דם בעלי מומין על המזבח - לוקה, שהרי נאמר בהן: "לא תקריבו לה", מפי השמועה למדו, שזו אזהרה לזורק. וכן המקטיר אמורי [אברין] בעלי מומין על המזבח - לוקה, שנאמר: "ואשה לא תתנו מהם על המזבח" - אלו התלכים. נמצאת למד, שאם הקדיש בעל מום, וישחטו, וזרק דמו, והקטיר אמוריו - לוקה ארבע מלקיות.

ה. אחד בעל מום קבוע או בעל מום עובר - אם הקריבו, עובר בכל אלו, שנאמר: "לא תזבח לה אלהיך שור ושה, אשר יהיה בו מום" - מפי השמועה למדו, שזו אזהרה לבעל מום עובר. כגון שהיה בבהמה גרב לח, או תזוית [מיני שחין] - אם הקריבה, לוקה.

עצום]. (טו) אם היה בין חליה לחליה [בזנב, כמידת] מלא אצבע בשר. (טז) אם היה הזנב קצר. ועד כמה? בגדי - חליה אחת, מום; שתיים, בשר. ובטלה - ארץ שתי חליות, מום; היתה שלש, בשר. (יז) זנב הגדי שהיה רך ומדלדל, דומה לשל חזיר. (יח) אם נשבר עצם הזנב; אבל אם נשבר עצם מצלעותיו - בשר, מפני שאינו בגלוי.

ה. (יט) בעל חמש רגלים. (כ) אם אין לו אלא שלש רגלים. (כא) אם היתה אחת מרגליו ונדיו פרסטה עגלה כשל חמור, אף על פי שהיא סדוקה ופרוסה. (כב) אם היתה רגלו או ידו קלוטה [אצבעות מחוברות] כשל חמור, וזה הוא "קלוט" האמור בתורה. (כג) אם נגממו [הצטמקו] טלפיה בזכרותן עמהן, אף על פי ששאר מזכרותן מעט קרוב לבשר.

ו. כל מום משלשה ושבעים מום המנויין בבהמה, פוסלין אותה מן הקרבן. ואם נפל אחד מהן בתמימה שהיא קדש - תפדה ותצא לחלין, חוץ מזקן וחולה ומזהם, שאף על פי שאינו בשר לקרבן, אינו נפדה; אלא יהיה קים ורועה עד שיולד [שיווצר] בו מום אחר קבוע משאר המומין, ויפדה. וכן בהמת קדשים שנולד בה מום עובר - אינה קרבה ולא נפדית.

ז. וארבעה מומין עוברין יש בבהמה ובאדם, ואלו הן: (א) גרב [מין שחיון] לח. (ב) חזוית שאינה מזרית [מין שחיון]. (ג) מים שיורדין בעין, ואינן קבועין [משבש את הראיה]. (ד) סנורין [עוורון] שאינן קבועין.

ח. ויש שם ארבעה חליים אחרים, אם נמצא אחד מהן בבהמה - אין מקריבין אותה, לפי שאינה מן המבחר, והכתוב אומר: "מבחר נדרוך"; ואלו הם: (א) מי שבלבן עינו יבלת שאין בה שער. (ב) אם נגממו [הצטמקו] קרניו, אף על פי ששאר מזכרותן [מהעצם] מעט קרוב לבשר. (ג) אם נפגמו חטיו [שיניו] הפנימיות. (ד) אם נגממו חטיו הפנימיות. אם היה אחד מכל אלו בקדשים - לא קרבים ולא נפדין, אלא ירעו עד שייפל בהן מום. ואם הקריבן, יראה לי שהורצו [התקבלו].

ט. וכן בהמת קדשים שנעברה בה עברה [כגון: עבודה זרה], או שהמיתה את האדם [והתקבלה העדות] בעד אחד או על פי הבעלים - לא קרבה; ולא נפדית עד שיולד לה מום קבוע.

י. בהמה שנולד בה אחת מן הטורפות האוסרין אותה באכילה, אסורה לגבי המזבח; הרי הוא אומר: "הקריבהו נא לפחתך, הירצך או הישא פניך"? ואף על פי שאינה ראויה לקרבן, אין פודין אותה; שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, אלא ירעו עד שימותו ויקברו.

יא. נשחטה ונמצאת טרפה - הרי זו תצא לבית השרפה. וכן אם נמצא אבר מאבריה הפנימיין חסר, אף על פי שאינה טרפה - כגון שנמצאת בכליה אחת, או שנשטל השחול - הרי זו אסורה למזבח, ותשרף; לא מפני שהיא בעלת מום, שאין חסרון שבפנים מום, אלא מפני שאין מקריבין חסר כלל, שנאמר: "תמימים יהיו לכם". וכל

הולד חלין. ואם מתה קדם שתפדה - נפדית אחר שתמות, שהרי לא חלה קדשה גמורה על גופה אלא על דמיה, מפני שהיתה בעלת מום קבוע. אבל המקדיש בעלת מום עובר או תמימה, ואחר שהקדישה נולד לה מום קבוע - אם מתה קדם שתפדה, תקבר כשאר הקדשים התמימים; מפני שהיא צריכה העמדה והערכה [שומה, והרי כבר מתה], כמו שבארנו בערכין. ואם נשחטה קדם שתפדה - הרי זו נפדית כל זמן שהיא מפרקסת, ואחר כך תאכל. ואם ילדה - יקרב ולדה. נתעברה קדם שתפדה וילדה אחר שנפדית - הולד אסור [לשימוש], ואינו נפדה. אלא כיצד יעשה? סמוך לפדיון אמו, מתפס [מקדיש] זה הולד לשם אותו הזבח [שהוקדשה אמו] - לפי שאינו יכול להקריבו מלפני אמו, מפני שבא מלפני קדשה [של אמו שהיא] דחוייה. יב. כל פסולי המקדשין, כשיפדו - מתר לשחט אותן בשוק הטבחים, ולמכר אותן שם בשוק, ולשקל בשרם בליטרא [במשקל] כשאר החלין, חוץ מן הבכור ומן המעשר, מפני שמכרתם בשוק מוסיף בדמיהם [מפני התחרות]. שאר הקדשים שדמיהן חוזרין להקדש, שהרי מכיא בדמיהם בהמה אחרת - מוכרין אותה לחלין בשוק; אבל הבכור והמעשר, שאין דמיהם להקדש אלא נאכלין במומן כמו שיתבאר - אין שוחטין אותם בשוק הטבחים, ואין מוכרין אותם שם. אפלו התפס בכור לבדק הבית - אינו נשקל בליטרא, ולא ימכר בשוק; שאינו יכול להתפס אלא דבר הקנוי לו קנן גמור.

יום שני

הלכות אסורי מזבח פרק ב

א. כל המומין הפוסלין באדם ובבהמה - תמימים; וכבר נמנו.

ב. ויש מומין אחרים מיוחדין בבהמה, ואינם ראויין להיות באדם; ושלשה ועשרים הן. וזה הוא פרטן: (א) אם היה גלגל עינה עגל כשל אדם. (ב) עינה אחת גדולה כשל עגל, והשנייה קטנה כשל אנו; אבל אם היתה אנו גדולה ואנו קטנה, אפלו קטנה עד כפול - בשר. (ג) אם יש בלבן עינה יבלת שיש בה שער. (ד) אם נקב העור שבין שני חטמיה במקום הנראה. (ה) פיה דומה לשל חזיר - פרום [שפה העליונה והלחיים העליונות בולטות], אף על פי שאינו מחדד כשפוד.

ג. (ו) חטיה [שיניה] החיצונות שנקבו. (ז) או שנגממו [הצטמקו], אף על פי ששאר מקצתן. (ח) או שנפגמו. (ט) אם נעקרו חטיה הפנימיות - שהרי בעת שפותחת פיה וצוחת, הן נראין חסרין.

ד. (י) אם נטלו קרניה וזכרותן [העצם בקרן] עמהן, ולא נשאר מהן כלום; אבל נקבה שיש לה קרנים, כשרה. (יא) אם נפגם העור שחופה את גיד הבהמה. (יב) אם נפגמה הערוה של נקבה. (יג) אם נפגם הזנב מן [בגוף] העצם, אבל לא מן הפרק [בחיבור החוליות]. (יד) אם היה ראש הזנב מפצל לשנים [לשני זנבות], בשני עצמים [בכל אחד

לו אברי זכר ונקבה] - אף על פי שאין לה מום גדול מהם, הרי הן פסולין למזבח מדרבך אחרת: לפי שהן ספק זכר ספק נקבה, הרי הן כמין אחר, ובקרבנות נאמר "זכר תמים" ו"נקבה תמימה" - עד שיהיה זכר ונדאי, או נקבה ונדאית. לפיכך אף העוף שהוא טמטום או אנדרוגינוס, פסול למזבח.

ד. וכן הכלאים [מעורב מכבש ועז], ויוצא דופן [נולד בניתוח קיסרי], ומחסר זמן [כגון: פחות מח' יום ללידתו - שאסור להקריבו] - פסולין, אף על פי שאין בהם מום, שנגאמר: "שור או כשב או עז" - עד שיהיה כל מין ומין בפני עצמו, לא שיהיה מערב מכשב ועז; "כי יולד" - פרט ליוצא דופן; "והיה שבעת ימים" - פרט למחסר זמן; "תחת אמו" - פרט ליתום שנולד אחר שנשחטה אמו.

ה. הנדמה - אף על פי שאינו כלאים, הרי הוא פסול למזבח. כיצד? רחל שילדה כמין עז, ועז שילדה כמין כשב - אף על פי שיש בו מקצת סימנין [שדומה לאימו], הואיל והוא דומה למין אחר, פסול כבעל מום קבוע; שאין לה מום גדול מן השנוי.

ו. וכן הרובע, והנרבע [- שבאו או הובאו על אדם], והמקצה לעבודה זרה, והנעקב [שעבדו לו כעבודה זרה] - אף על פי שהוא מתר באכילה, הרי הן פסולין לגבי המזבח, שנגאמר: "כי משחתם בהם" - כל שיש בו השחתה, פסול; ובעברה [של ערוה] הוא אומר: "כי השחית כל בשר", ובעבודה זרה כתוב: "כי שחת עמך". וכן בהמה ועוף שהרגו את האדם - הרי הן כרובע או נרבע, ופסולין למזבח.

ז. ויראה לי, שאף על פי שאין כל הפסולין האלו ראויין לקרבן, אם עבר והקריבן - אינו לוקה מן התורה, לפי שלא נתפרשה אזהרתן. אבל אהנן [תשלום שקיבלה] זונה ומחיר [שהחליף טלה תמורת] כלב, אסורין לגבי המזבח. והמקריב אחד מהן, או שניהן כאחד - לוקה אחת, שנגאמר: "לא תביא אהנן זונה ומחיר כלב"; ומפני מה לוקה אחת על שניהן? מפני שנגאמרו בלאו אחד.

ח. מצות עשה להקריב כל הקרבנות מיום השמיני [ללידת הבהמה] והלאה - שנגאמר: "והיה שבעת ימים תחת אמו, ומיום השמיני והלאה ירצה"; וכל שבעת הימים הוא נקרא 'מחסר זמן'. ואף על פי שמחסר זמן פסול - אם עבר והקריבו אינו לוקה, מפני שהוא לאו הפא מפלל [מתוך מצות] עשה; ולא נרצה [התקבל] הקרבן.

ט. תורים שלא הגיע זמנן [שטרם הזריבו], שהן כמחסר זמן בבהמה, ובני יונה שעבר זמנן - הכל כבעל מום; והמקריבן, אינו לוקה - אף על פי שהקרבן פסול, ולא נרצה.

י. המקדיש טמטום ואנדרוגינוס וטרפה וכלאים ויוצא דופן, למזבח - הרי זה כמקדיש עצים ואבנים; לפי שאין קדושה חלה על גופן, והרי הן חלין לכל דבר. וימכרו, ויביא בדמיהן כל קרבן שירצה; ואינו כבעל מום - שבעל מום יש במינו קרבן. אבל המקדיש רובע ונרבע ומקצה

היתר, כחסר; לפיכך אם נמצא לה שלש פליות או שני טחולים, פסולה.

יב. איזה הוא סגורין קבועים? כל ששהה שמונים יום ולא ראה. ובדקין אותו שלשה פעמים - ביום שבעה ועשרים מעת שהרגישו בו, וביום ארבעה וחמשים, וביום שמונים. אם ראה, מונים לו שמונים יום מעת שפסקה ראייה.

יג. וכמה יודע שהמים [שבעין] קבועין? כשאכלה עשבים לחים מראש אדר ועד חצי ניסן, ואכלה אחר פן עשבים יבשים אלול וחצי תשרי ולא נתרפאת - הרי אלו מים קבועין.

יד. וכמה תאכל מעשבים אלו הלחים בזמן הלח, והיבשים בזמן היבש? כגרוגרת [תאנה] או יותר, קדם סעודה ראשונה של כל יום בשלשה חדשים אלו. וצריך שתאכל אותן בכל יום אחר שתיה, ותהיה מתרת [משוחזרת] בשדה בעת אכילה, ולא תהיה לבדה, אלא היא ובהמה אחרת לצות [יחד] עמה. אם נעשה לה כל אלו ולא נתרפאת - הרי אלו קבועין ונדאי. ואם חסר אחד מפל אלו, הרי זה ספק; ואינה קרבה, ולא נפדית.

טו. כיצד? אכלה הלח כמשפטיו באדר בלו וחצי ניסן, ואכלה אחריו היבש כמשפטיו בחצי ניסן ואיר, שנגמצא שאכלה בשלשה חדשים אלו על הסדר, או שאכלה כגרוגרת אחר אכילה, או קדם שתיה, או שהיתה קשורה, או שהיתה לבדה, או שהיתה בגנה הסמוכה לעיר, ולא נתרפאת - כל אלו [מטילין] ספק [אם המים] קבועין או עוברין; לפיכך אם הטיל בה מום אחר, אינו לוקה. אכלה כמשפטיה בזמני האכילה ולא נתרפאת - והרי היא בעלת מום קבוע.

טז. יש בדבר ספק, אם למפרע היא בעלת מום קבוע מעת שבאו לה המים, או מעת שנתאשו מרפואתה; לפיכך, הפודה אותה קדם שנתאשו מרפואתה, ונהנה באותו הפדיון אחר שנתאשו מרפואתה - הרי הוא ספק מועיל [בהקדש], ואינו מביא קרבן מעילה, כמו שיתבאר במקומו.

יום שלישי

הלכות אסורי מזבח פרק ג

א. אין המומין פוסלין בעוף, וכן אחד הזכר ואחד הנקבה בעוף - שלא נאמר "תמים זכר" אלא בבהמה בלבד. במה דברים אמורים? במומין קטנים; אבל עוף שיבש גפו [כנפון], או נסמית עינו, או נקטעה רגלו - אסור לגבי המזבח, שאין מקריבין חסר כלל. וכן אם נולד בו אחת מן הטרפות שאוסרין אותו באכילה, הרי זה נפסל לקרבן.

ב. תורים קטנים פסולין, ובני יונה גדולים פסולין - שנגאמר: "מן התורים או מן בני יונה". תחלת הצהוב [שגדלה נוצה צהובה בצוואר] בזה וכה, פסול. ועד מתי יהיו בני יונה כשרים? כל זמן שעוקר בנה ומתמלא מקום עקרו [חיבורו] דם. והתורים כשרים משניהם [כנפיהם]. ג. הטמטום [- סתום ואין ניכר מינו] והאנדרוגינוס [- שיש

אינה נפסקת עד שתהיה האשה הנרבעת בת שלש שנים ויום אחד, או יהי האיש הנרבע בן תשע שנים ויום אחד. ד. מאימתי תפסל בהמה או העוף משום מקצה? משיעשו בהן הפסלים מעשה - כגון שיגזו אותו או יעבדו לשם עבודה זרה; אבל (הקדישוהו) בדרךים - אינו נעשה מקצה, שאין הקדש לעבודה זרה.

ה. הרובע והנרבע - בין שהיתה בהמה שלו בין של חברו, בין באנס בין ברצון, בין בנדון בין בשגגה, בין לפני הקדשה בין לאחר הקדשה - הרי זו אסורה למזבח. אבל המקצה - אם היה שלו והקצה קדם שיקדש, נפסל הקצה של חברו, או שהקצה שלו אחר שהקדישו - הרי זה מתר, שאין אדם מקצה דבר שאינו שלו.

ו. הנעבד - בין שעבד שלו בין שעבד של חברו, בין באנס בין ברצון, בין בנדון בין בשגגה, בין לפני הקדש בין לאחר הקדש - הרי זה אסור; וירעה עד שיפיל בו מום קבוע, ויפדה כמו שבארנו. והנעבד - הוא וכל מה שעליו אסורין למזבח, שכל צפוי נעבד אסורין בהניה; אבל המקצה - הוא אסור, ומה שעליו מתר למזבח.

ז. המשתתנה להר - אף על פי שהוא מתר בהניה, הרי אכניו אסורין למזבח; וכן המשתתנה למען הנובע בארצו, הרי מימיו פסולין לנסף. אשרה (עג לעבודה זרה) שבטלה, אין מביאין ממנה גזרין למערכה. וכן המשתתנה לבהמה - כשם שנפסלה למזבח, כך צמר שלה פסול לכגויה כהנה, וקרניה פסולין לתצוצרות, ושוקיה לתלילין, ובגיה מעיה לנימין (לכינוור); הכל פסול.

ח. כל שיש בו שם עבודה זרה - לא יעשה למלאכת הקדש, אף על פי שהוא מתר בהניה. אינה הוא אנתן? האומר לזונה: 'הא [הרי] ליה דבר זה בשכר' - אחד זונה גויה, או שפחה, או ישראלית שהיא ערוה (ואסורה) עליו, או מחיבי לאוין. אבל הפנויה - אפלו היה בהן, אנתנה מתר; וכן אשתו נדה - אנתנה מתר, אף על פי שהיא ערוה.

ט. נשא אחת מחיבי לאוין (- שעבר איסור בנישואין) - כל שיתן לה מחמת בעילה, הרי זה אנתן ואסור. והזכור (בא על זכר), אנתנו אסור. נתנה האשה אנתן לבועל - הרי זה מתר משום אנתן.

י. האומר לחברו: 'הא לך דבר זה, ותלין שפחתך אצל עבדי העברי' - הרי זה אנתן; והוא שלא יהיה לו [לעבד] אשה ובנים, אבל אם יש לו אשה ובנים - הרי זה מתר בשפחה פנונית, כמו שיתבאר. והוא הדין באומר לזונה: 'הא ליה דבר זה, והבעלי לפלוני הישראלי' - הרי זה אנתן. יא. פסק עם הזונה שיתן לה טלה אחד, ונתן לה הרבה, אפלו נתן לה אלה - כלן אנתן, ואסורין למזבח; נתן לה אנתנה ולא בא עליה, אלא אמר: 'יהא אצליך עד שאבוא עליך' - כשיבוא עליה, יאסור. קדמה והקריבתו קדם שיבוא עליה - פשר; והוא שיאמר לה בשעה שנתן: 'אימתי שתרצי קני אותו מעכשו'; אבל אם לא אמר כן, אינה יכולה להקריב דבר שאינו שלה.

יב. קדמה והקדישתו קדם שיבוא עליה, ואחר כך בא

ונעבד ואתנן ומחיר - הרי זה כמקדיש בעל מום עובר. וירעה עד שיפיל בהן מום קבוע, ויפדו עליו. וכן המקדיש מחסר זמן, הרי זה כמקדיש בעל מום עובר; ואינו לוקה, כמו שבארנו.

יא. נמצאו כל האסורין למזבח, ארבעה עשר; ואלו הן: (א) בעל מום, (ב) ושאינו מן המבחה, (ג) ומחסר אבר מבפנים, (ד) וטרפה, (ה) וכלאים, (ו) ויוצא דפן, (ז) ורובע, (ח) ונרבע, (ט) ושהמית את האדם, (י) הנעבד, (יא) המקצה, (יב) האנתן, (יג) המחיר, (יד) מחסר זמן. יב. כל האסורין לגבי המזבח, אסורין בכל שהן: אפלו נתערב אחד ברבוא [עשרת אלפים] - נפסד הכל, ונפסל למזבח; וכלן [- הפסולים למזבח], ולדויתיהן מתרין למזבח - חוץ מולד נרבעת ונעבדת ומקצית ושהמיתה את האדם, שולדן אסור למזבח כמותן.

יג. כמה דברים אמורים? בשנעברה בה עברה או המיתה כשהיא מעברת - שהרי תולד היה מצוי עמה בעת שנפסלה, והיה כאבר מאכריה; אבל אם נתעברה אחר שנעברה בה עברה, או אחר שהמיתה - הרי תולד פשר למזבח, אפלו נרבעה כשהיא מקדשת. ואין צריך לומר, אם נרבעה והיא חלין ואחר כך הקדישה ונתעברה - שולדה מתר. וכן אפרוח ביצת טרפה מתר למזבח.

יד. המשתתנה לקמה [תבואה המחוברת לקרקע] - חטיה מתרין למנחות, שהרי נשתנו, ונדמו ולולדות של אסור מזבח, שהן מתרין. וכן בהמה שפטמה בכרשיגו [מאכל בהמה] עבודה זרה - מתרת למזבח, שהרי נשתנו.

טו. לוקחין כל הקרבנות מן הגויים, ואין חוששין לא משום רובע ונרבע, ולא משום מקצה ונעבד, עד שיודע בודאי שזה נפסל; הרי הוא אומר: "מעמלקי הביאום, אשר חמל העם על מיטב הצאן והבקר, למען זבח לה' אלהיך".

יום רביעי

הלכות אסורי מזבח פרק ד

א. אחד בהמה ואחד העוף שנרבע, או שהמית את האדם, או הקצה [לעבודה זרה], או נעבד - הכל פסול לגבי המזבח.

ב. הרובע והנרבע ושהמית את האדם - אם היו שם שני עדים, הרי בהמה או העוף נסקלין, ובשרן אסור בהניה; ואין צריך לומר באלו שהן אסורין לגבוה [- למקדש]. ובמה אמרו שהן אסורין למזבח? בששהיו מתרין להדיוט [- שלא נידונו למיתה] - כגון שהיה שם עד אחד בלבד והבעלים שותקין, או [שנמסרה העדות] על פי הבעלים אף על פי שאין שם עד כלל; היה שם עד אחד והבעלים מכחישין אותו - הרי אלו מתרין אף למזבח.

ג. בהמה ששחקו בה והגיהוה עד שהמיתה את האדם - הרי זו פשרה למזבח, מפני שהיא פאנוסה. אין בהמה נפסלת משום רובע או נרבע, עד שהיה האדם שרבעה בן תשע שנים ויום אחד, בין ישראלי בין גוי בין עבד - הואיל ורבעה אדם, נפסלה. ואם האדם הוא שנרבע מן הבהמה -

ב. נפל מהן כל שהוא בקטרת, נפסלה; ואם הקטיר ממנה בהיכל, לוקה. ואין הקטרה פחותה מפנייה. (ג.) העלה שאור או דבש בפני עצמן למזבח - פטור, שנאמר: "ואל המזבח לא יעלו לריח ניחח" - לריח ניחוח אי אתה מעלה, אכל אתה מעלה לשם עצים [- לבעירה].

ד. אפלו הקטיר דבר שאינו ראוי להקטרה בדבש או בשאור - הואיל והוא מן הקרבן, לוקה. ביצד? המעלה מבשר חטאת ואשם, או מבשר קדשים קלים, או משגרי המנחות, או ממותר העמר, או מחטאת העוף, או מלחם הפנים ושתי הלחם, או מלג שמן של מצרע - המעלה כזית מאחד מאלו בקמץ או בדבש, בין למזבח בין לכבש - לוקה; אף על פי שאין כל אלו ראויין להקטרה, הואיל והם קרויין קרבן, חזיב עליהן, שנאמר: "קרבן ראשית תקריבו אותם לה".

ה. וכן אסור להקטיר על המזבח דבר מכל דברים אלו שאינן ראויין להקטרה - כגון בשר [הנאכל מ:] חטאות ואשמות, ושגרי מנחות, וכיוצא בהן; מפי השמועה (מסורת ממש רבינו) למדו, שכל דבר שמקצתו [קרב] לאשים, הרי שאריתו ככל תקטירו.

ו. המקטיר אברי בהמה טמאה על גבי המזבח - לוקה, ואף על פי שאסור הקרבתה מכלל [- נלמד ממצות] עשה [ואין לוקוין על עשה]; שהרי נאמר מן הטהורה אכל ומן הטהורה הקרב, הא טמאה לא תאכל ולא תקריב - בשם שלוקה על אכילת הטמאה הבא מכלל עשה כמו שבארנו במקומו, כף לוקה על הקרבתה. אכל המקריב אברי חיה טהורה - עובר בעשה, ואינו לוקה. ומנין שהוא בעשה? שנאמר: "מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו" - הא מן החיה לא תקריבו; ולא הבא מכלל עשה, עשה הוא. ז. הגונב או הגוזל, והקריב - הקרבן פסול; והקדוש ברוך הוא קראו שונאו, שנאמר: "שנא גזל בעולה". ואין צריך לומר שאינו מתקבל. ואם נתיאשו הבעלים - הקרבן כשר, ואפלו היה חטאת שהכהנים אוכלין את בשרה. ומפני תקנת מזבח אמרו, שהחטאת הגזולה - אם נודעה לרבים אינה מכפרת, אף על פי שנתיאשו הבעלים; כדי שלא יאמרו: 'מזבח אוכל גזלות'; וכן העולה.

ח. הגונב עולת חברו והקריבה סתם [- לא כיון עבור מי הקרבן] - נתכפרו בה הבעלים הראשונים.

ט. אין מביאין מנחות ונסכים לא מן השבול [תבואה לא מעושרת], ולא מן [היבול] החדש קדם לעמר [- קרבן העומר], ולא מן המדמע [חולין שהתערב בתרומה], ואין צריך לומר מערלה [אילן שאינו בן ג' שנים] וכלאי [- תבואה שגדלה בין הכרם - מפני שהיא מצוה הבאה בעבירה, שהקדוש ברוך הוא שונאה. ואם הביא, לא נתקדשו להיותן ראויין לקרבן; אכל נתקדשו להפסל, ויהיו כקדשים שנפסלו].

י. כל המנחות - אין מביאין אותן מן [היבול] החדש קדם ושתי הלחם, לכתחלה, שהרי נאמר בהן [- בשתי הלחם]: "בכורים לה"; ואם הביא, כשר. ומביאין נסכים מן המקצה [כגון: חביות למכירה] ביום טוב.

עליה - הרי זה ספק אם הוא אֶתְנָן, הואיל וְכֵן עָלֶיהָ קָדֵם שֶׁתִּקְרִיבֶנּוּ, או אינו אֶתְנָן, שֶׁהֲרִי הִקְדִּישְׁתוּ קִדְּם בִּיאָה; לפיכך לא יקרב, ואם קרב הורצה.

יג. בא עליה ולא נתן לה, ולאחר זמן נתן לה, אפלו אחר כמה שנים - הרי זה אֶתְנָן. במה דברים אמורים? בגויה שאמר לה: 'הבעלי לי בטלה זה', שאינה צריכה [לקנותו ב:] משיכה, [שקנין גויים גם בכסף] או בישאלית שהיה הטלה בתצרה [וקנתה ע"י חצרה] ואמר לה: 'אם לא אֶתְנָן לך מעות ביום פלוני, הרי הוא שליך'; אכל אם אמר לה: 'הבעלי לי בטלה סתם', וכא עליה, ולאחר זמן שלח לה טלה - הרי זה מתר משום אֶתְנָן.

יד. אין אסור משום אֶתְנָן ומחיר אלא גופן [הם עצמם]; לפיכך אינו חל אלא על דבר הראוי לקרב לגבי המזבח, כגון בהמה טהורה ותורין וכו' ויין ושמן וסלת. נתן לה מעות, ולקחה [קנתה] בהן הקרבן - הרי זה פשר.

טו. נתן לה חטים ועשת אותן סלת, זיתים ועשת אותן שמן, ענבים ועשת אותן יין - הרי אלו כשרים, שפבר נשפתו. נתן לה בהמת קדשים באֶתְנָנָה, לא נאסרה למזבח; ואפלו מנה [שיתף] אותה על [- בקרבן] פסחו ועל חגיגתו באֶתְנָנָה - לא נפסלו המקדשין, שפבר זכה בהן גבוה משעה שהקדשו. וכן אם נתן לה דבר שאינו שלו, אלא אם כן נתיאשו הבעלים. אכל אם נתן לה עופות - אף על פי שהן מקדשין, אֶתְנָן חל עליהן ואסורין; ובדברי קבלה [מסורת ממש רבינו] הוא זה.

טז. איזה הוא "מחיר פלב"? זה האומר לחברו: 'הא לך טלה זה תחת פלב זה'; וכן אם החליף פלב בפמה בהמות או עופות וכיוצא בהן - פלן אסורות למזבח.

יז. שני שתפין שחלקו, זה לקח עשרה טלאים וזה לקח תשעה וכלב - [התשעה] שעם הפלב, מתרין. אכל העשרה שפנגדו - אם יש אחד מהן דמו כדמי [- שוויו כשווי] הפלב, או יתר על דמי הפלב - מוציאו מן העשרה כנגד הפלב ויהיה מחירו [תמורתו], ושארן מתר; ואם כל אחד ואחד מהן דמיו פחותין מדמי הפלב, הרי העשרה פלן אסורין.

יח. נשפתה המחיר, כגון שהחליף פלב בחטים ונעשו סלת - הרי זה מתר. אֶתְנָן פלב [בא על כלב ונתן טלה לבעליו] ומחיר זונה [קנה שפחה זונה באמצעות טלה שנתן לאדונו], מתרין. אֶתְנָן זונה ומחיר פלב מתרין לכדק הבית, שהרי הן משתפין; אכל גופו של אֶתְנָן, לא יעשה רקועים לבית, שנאמר: "לכל נדר" - להביא את [ללמד על] הרקועים.

יום חמישי

הלכות אסורי מזבח פרק ה

א. שאור ודבש אסורין לגבי המזבח, ואסורין בכל שהן [מעט] - שנאמר: "פי כל שאר וכל דבש לא תקטירו וגו'"; ואינו חזיב אלא אם הקטירן עם הקרבן, או לשם קרבן. ואחד המקטירין עצמן, או המקטיר תערבת שלהן - לוקה על כל אחד מהן בפני עצמו; ואם הקטיר שניהן כאחד - אינו לוקה אלא אחת, לפי ששניהם נאמרו בלאו אחד.

אותה, אף על פי שהיא טהורה. וכל הנסכים שנטמאו - עושה להם מערכה בפני עצמן, ושורפן במזבח.

ו. מי החג (שמוטכיו בסוכות) שנטמאו, והשיקם (חיברן למקוה) וטהרו, כמו שיתבאר בטהרות - אם טהרם ואחר כך הקדישם, הרי אלו מתנספין; ואם הקדישם ואחר כך נטמאו - הואיל ונדחו ידחו.

ז. זיתים וענבים שנטמאו - דורכן [סוחטן] פחות פחות [משיעור -] מכביצה, והמשקין היוצאין מהם כשרים לנסכים; שהמשקה מפקד [שומר] הוא באכל, וכאלו אינו מגופו.

ח. מעלה יתרה עשו חכמים בקדשים, שזרעים שנטמאו, אפלו זרעם - היוצא מהן פסול לנסכים, שאין זריעה מועלת לקדשים. וכן העצים והלבונה - אף על פי שאינם אכלין, הרי הם מטמאין באכל לענין הקרבנות, ויפסלו העצים והלבונה בטמאה זו למזבח, ואין מקריבין אותן.

ט. ואלו היינות הפסולין לגבי המזבח: המתוק, והמעשן [שריחו רע], והמבשל באש, והמבשל בשמש עד שנשתנה טעמו בפשול. אבל יין שמחממין אותו בשמש ולא נתנה בו טעם בשול, וכן יין צמוקין, ויין מגתו שלא שהה ארבעים יום, ויין הדליות [מהענבים העליונים], ויין פרום הנטוע בבית השלהין [כרם שמשקין אותו בנוסף לגשמים] או בבית הזבלים [האשפה], או יין גפנים שזרע זרע ביניהן, או יין פרום שלא נעבד - כל אלו היינות לא יביא לכתחלה; ואם הביא, פשוט.

י. יין שנתגלה [וחוששו שמה שמהם נחש], פסול לגבי המזבח. הדלה גפן על גבי תאנה, יינה פסול לנסכים - מפני שנשתנה ריחו, והרי הוא אומר: "זבח ונסכים" - מה זבח שלא נשתנה, אף נסכים שלא נשתנו.

יא. סלת שהתליעה, או שהתליע רב החטים שנעשית מהן - פסולה; התליע רב חטה אחת, הרי זו ספק. וכל סלת שנסארה בה קמח, פסולה.

יב. כיצד בודקה? מכניס הגזבר ידו לתוך הסלת - אם עלה בה אבק, פסולה עד שיחזור וינפה אותה; אבל סלת חטים שזוהרעו בבית השלהין, או בבית הזבלים, או בבית האילן [פרדס], או בארץ שלא נרה [נחרשה] ולא עבדה - לא יביא לכתחלה; ואם הביא, פשוט.

יג. חטים שלקטן מגללי הבקר, וזרעם - הרי אלו ספק אם עברה מאיסותן בזריעה, או עדין הם מאוסין. לפיכך לא יביא מהן מנחת; ואם הביא, פשוט.

יד. ואלו הן השמנים הפסולין: שמן של גרגרים [של זיתים] שנשרו במים, או של זיתים כבושין, או שלוקין, או שמן של [- שהוציאו מ:] שמרים, או שמן שריחו רע - כל אלו פסולין. אבל שמן זית שנטעו בבית הזבלים, או בבית השלהין, או שזרע זרע ביניהן [בין העצים], או שמן שהוציאו מזיתים שלא בשלו אלא עדין הם פגין - כל אלו לא יביא; ואם הביא, פשוט.

טו. כל המנחות והנסכים - כשרים מהארץ ומחוצה לארץ, מן [היבול] החדש ומן הישן, וכלבד שיביאו מן

יא. מצות עשה למלח כל הקרבנות קדם שיעלו למזבח, שנאמר: "על כל קרבןך תקריב מלח". ואין לה דבר שקרב למזבח בלא מלח, חוץ מן יין הנסכים, והעצים; ודבר זה קבלה [מסורת ממושה רבינו], ואין לו מקרא [פסוק] לסמוך עליו [המלמד זאת]. ומצוה למלח בפשר יפה יפה, כמולח בשר לצלי - שמהפף את האבר, ומולח; ואם מלח כל שהוא, אפלו בגרגר מלח אחד - פשוט.

יב. הקריב בלא מלח כלל - לוקה, שנאמר: "ולא תשבית מלח ברית אלהיך". ואף על פי שלוקה, הקרבן פשוט והזריעה [נתקבל]; חוץ מן המנחה - שהמלח מעכב בקומצה [- חלק המנחה שקרב] כמו שיתבאר, שנאמר: "ולא תשבית מלח ברית אלהיך מעל מנחתך".

יג. המלח שמולחין בו כל הקרבנות - משל צבור, כמו העצים; ואין היחיד מביא מלח או עצים לקרבנו מביאו. ובשלשה מקומות היו נותנין המלח: בלשפת המלח, ועל גבי הכבש, ובראשו של מזבח. בלשפת המלח היו מולחין עורות הקדשים, ועל גבי הכבש מולחין האברים, ובראשו של מזבח מולחין הקמץ והלבונה ומנחות הנזרפות ועולת העוף.

יום שישי

הלכות אסורי מזבח פרק ו

א. כשם שמצוה להיות כל קרבן תמים ונבחר, כך נסכיו יהיו תמימים ונבחרים, שנאמר: "תמימם יהיו לכם, ונספיהם" - שיהיו הנסכים תמימים; שלא יביא נסכים: לא יין מעשן, ולא סלת שהתליעה, ולא יבלל בשמן שריחו או טעמו רע.

ב. וכן עצי המערכה [למזבח] לא יהיו אלא נבחרים, ולא יהיה בהם תולעת. וכל עץ שהתליע בשהוא לח, פסול למזבח; התליע יבש, גורד את המקום שהתליע. ועצי סתירה [מבניו שנהרסו], פסולין; לעולם לא יביאו אלא קדשים.

ג. המקדיש יין פסול או סלת פסולה או שמן פסול או עצים פסולים למזבח - הרי הדבר ספק, אם דומים לבעל מום בבמה ולוקה, או אינם כבעל מום. לפיכך אינו לוקה. ומפני אותו מכת מרדות.

ד. הסלת והשמן והיין והלבונה והעופות והעצים וכלי שרת שנפסלו או שנטמאו - אין פודין אותן, שנאמר: "והעמיד והעריך" - כל שישנו בהעמדה [- כבהמה שנאמר "והעמיד הכהן"], ונערך; ואלו, אינם בכלל העמדה - לפיכך אין נפדין לעולם.

ה. במה דברים אמורים? בשנפסלו או נטמאו אחר שנתקדשו בכלי השרת; אבל קדם שיתקדשו בכלי השרת - אם נטמאו או נפסלו, פודין אותן. אבל טהורין - אף על פי שעדין לא קדשו בכלי, אין פודין אותם; חוץ ממנחת חוטא, שנאמר בה: "מחטאתו", "על חטאתו", לומו שמיא חטאתו מדמי חטאתו, כמו שיתבאר; לפיכך, קדם שתתקדש בכלי שרת, הרי היא פקדשת דמים, ופודין

המבחר, כמו שתבאר; חוץ מן העמר ושתי הלחם - שאינן באין אלא מן החדש, ומאריך ישראל.

שבת קודש

הלכות אסורי מזבח פרק ז

- א. לא כל דבר שאינו פסול, מביאים אותו לכתחלה. כיצד? הנה חזק עולה - לא יביא שם פחוש וכעור, ויאמר: 'הרי אין בו מום'; ועל זה נאמר: 'וארור נזכל ויש בעדרו זכר'; אלא כל שביא לקרבן, יביא מן המבחר.
- ב. וכך היו עושין בזמן המקדש - מביאין אילים ממואב, ומביאין כבשים שגביהם רחבים מחברון, ומביאין עגלים מן השרון, וגזלות מהר המלך, ומביאין זין מקרוח וחלוט, וסלת ממקמש ויוחנה, ומביאין שמן מתקוע.
- ג. כל העצים החדשים פשרים למערכה. ולא היו מביאין משל זית ולא משל גפן, משום ישוב ארץ ישראל. ובאלו היו רגילין: במרביות (זמורות) של תאנה של חרשין (מיערות) שאינן בישוב (ואין ראויות לאכילה), ובשל אגוז, ובשל עץ שמן. והגורין (של קרבן התמיד) שעשה משה - אמה ארבע ואמה רחבם, ועבים כמתק גדיש של סאה - מידת סאה גדושה; וכמותן עושין לדורות.
- ד. וכיצד היו עושין בזריעת חטי המנחות והנסכים? נר (חורש) חצי השדה בשנה ראשונה, וזרע חציה; ובשנה שניה, נר החצי שרע בראשונה, וזרע החצי האחר קדם לפסח שבועים יום. ואם לא היתה השדה עבודה - חורש ושונה, ואחר כך זרע. ובזרע החטים פה פה, ואחר כך שף (משפשו) את החטים ובוטע בהן הרבה - עד שיתקלפו. ה. כל החטים של מנחות - טעונין שלש מאות שיפה (שפשו), וחקמש מאות בעיטה. שף אחת ובוטע שתיים, שף שתיים ובוטע שלש; נמצאו שלש שיפות וחקמש בעיטות. וחזור חלילה, עד שיגמר שלש מאות שיפה וחקמש מאות בעיטה - כדי שיתקלפו הרבה. וחושב (מחשיב) ההבאה וההולכה - (שני כיווני השפשו) בשיפה אחת, להחמיר. ואחר כך טוחן ומרקד (מנפה) פה פה. ו. היו מביאין ענבים מן הרגילות - (הזמורות הסמוכות לארץ), מן הפרמים העבודים פעמים בשנה; ודורף, וכונסין אותו בחביות קטנות. ואין מניחין אותן אחת אחת ולא שתיים שתיים, אלא שלש שלש; ואינו ממלא את החבית עד פיה, כדי שיהיה ריח נודף. ואינו מביא לא מפי החבית, מפני הקמחין (גרגרים) העולה על פני היין, ולא משוליה, מפני השמרים - אלא משלישה ומאמצעה של אמצעה. ז. היה הגזבר יושב, והיין יוצא מן הנקב שבצד החבית

- בין שיראה שנוי השמרים מתחיל לצאת, פוסק ואינו לוקח. ומאימתי מביא? מאחר ארבעים יום לזריכתו, עד שתי שנים או יתר מעט; ואם הביא זין לזמן מנחה שנים, הרי זה פשר - והוא שלא יפסד טעמו.

- ח. תשעה מינין בשמן, מפני שנוי מעשיו. כיצד? זית שגרגרו (שלקטו) בראש הזית, ובזררו אחת אחת, וכתשו, ונתנו לסל - השמן שיצא ממנו הוא הראשון. חזר אחר כך וטענו (כתשו) בקורה - השמן שיצא ממנו הוא השני. ואם חזר אחר שטענו, וטחנו, וטענו שניה - השמן שיצא ממנו הוא השלישי. זיתים שמסקן כלן - (אלו שאינם בראש העץ) בערבוביאה, והעלן לגג, וחזרו וברר גרגר גרגר, וכתשו ונתנו לסל - השמן שיצא ממנו הוא הרביעי. ואם טענו בקורה אחר כך - השמן שיצא ממנו הוא החמישי. חזר וטמן וטען פעם שניה - השמן שיצא ממנו הוא הששי. זיתים שמסקן, ועטנו בתוף הבית עד שילקו (שיזובו), והעלן, ונגכו, ואחר כך כתש ונתן לסל - השמן שיצא ממנו הוא השביעי. חזר וטען בקורה - השמן שיצא הוא השמיני. חזר וטמן וטען פעם שניה - השמן שיצא הוא התשיעי.
- ט. אף על פי שכלם פשרין למנחות - הראשון, אין למעלה ממנו; והשני שאחריו והרביעי, שניהן שוין; ואחריהם השלישי והחמישי והשביעי, ושלשתן שוין; ואחריהם הששי והשמיני, ושניהן שוין; והתשיעי, אין למטה ממנו.
- י. אין פשר למנחה אלא ראשון ורביעי ושביעי בלבד, שגאמר: "כתית - למאור"; אין פשר למנחה אלא היוצא מן הפחוש בלבד, אכל למנחות - כלן פשרין.

יא. ומאחר שכלן פשרין למה נמנו? לידע יפה שאין למעלה ממנו, והשנה, והפחות; שהרוצה לזכות עצמו - יכף יצרו הרע, ויחייב ידו, ויביא קרבנו מן הנפה המשפח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו. הרי נאמר בתורה: "והכל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלבה, וישע ה' אל הכל ואל מנחתו". והוא הדין לכל דבר שהוא לשם האל הטוב, שיהיה מן הנאה הטוב; אם בנה בית תפלה, יהיה נאה מבית ישיבתו; האכיל רעב, יאכיל מן הטוב והמתוק שבשלחנו; פסה ערם, יכסה מן היפה שבכסותו; הקדיש דבר, יקדיש מן היפה שבבכסיו. וכן הוא אומר: "כל חלב לה".

בריה רחמנא דסייען

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - ח' י"ד כסלו ה'תשס"ח

מלאכול תרומה. והוא הדין לשאר קדשים שהערל מזוהר מלאכלם. ולאו זה לא נתפרש בפתוב אלא נלמד בגזרה שנה, ועם זה בארו מעתיקי

יום ראשון מצות לא תעשה קלה. קלו.

המצוה הקלה — האזהרה שהזהר הערל

שָׁאֵמְרוּ: "בְּתְרוּמַת הַקֶּדָּשִׁים" אָמְרוּ (שם סח):
 "בְּמִוְרָם מִן-הַקֶּדָּשִׁים לֹא תֹאכַל", כְּלוּמַר: חֲזוּהָ
 וְשׂוּק וְשֵׁם אָמְרוּ לְכַתּוּב קָרָא: הִיא בְּקֶדְשִׁים לֹא
 תֹאכַל, מֵאֵי בְּתְרוּמַת הַקֶּדָּשִׁים? שְׂמַעְתָּ מִנֵּה תְּרִי
 (יש ללמוד מכאן שני דינים), כְּלוּמַר שָׂאֵם נִבְעֲלָה
 לְפָסוּל לָהּ — נִפְסְלָה לְתְרוּמָה; וְשָׂאֵם הֵיְתָה
 נִשְׂוָאָה לְזֶר וּמֵת — חוּזְרַת לְתְרוּמָה וְאִינָה חוּזְרַת
 לְחֻזָּה וְשׂוּק וְנִמְצָא לָאוּ זֶה, שֶׁהוּא "הוּא בְּתְרוּמַת
 הַקֶּדָּשִׁים לֹא תֹאכַל", כּוֹלֵל שְׁנֵי עֲנִינִים: הָאֶחָד
 אֲזַהְרָה לְחַלְלָה מִלְּאָכּוֹל קֶדֶשׁ, וְהַשֵּׁנִי אֲזַהְרָה
 לְכַהֲנֵת שְׂנִישׂוּת לְזֶר מִלְּאָכּוֹל חֻזָּה וְשׂוּק אֶף-עַל-פִּי
 שְׂמֵת בְּעֵלָה אוֹ גִרְשָׁה. אָבָל אֲסוּר אֲכִילָתָהּ בְּתְרוּמָה
 בְּעוֹדָה פְּתוּחַת בְּעֵלָה הִזֵּר אֵינוֹ מְפָסוּק זֶה אֲלֵא
 לְמִדּוּהוּ: מִקְבְּלֵי הַפְּרוּשׁ מִמֶּה-שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל-זֶר
 לֹא-יֹאכַל קֶדֶשׁ" (שם, י), וְכָל-זֶמַן שֶׁהִיא פְּתוּחַת הִזֵּר
 — הֵרִי הִיא כְּזֶר וְ"זֶר" קָרִינָא בֵּיהּ. וְדַע זֶה, וְגַם
 הִיא אִם עֲבָרָה עַל לָאוּ זֶה — הֵרִי הִיא לֹקְהָ.

יום שלישי, יום רביעי

יום חמישי, יום שישי

מצות עשה קכז.

הַמִּצְוָה הַקַּכ"ז — הַצּוּי שְׂנִצְטוּיֵנוּ לְהַפְרִישׁ
 מֵעֵשֶׂר מִצִּמְח הָאָרֶץ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְכָל-
 מֵעֵשֶׂר הָאָרֶץ וְגו' לֵה'" (ויקרא כז, ל) "כִּי אֶת-
 מֵעֵשֶׂר בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לֵה' תְּרוּמָה"
 (במדבר יג, כד). וְכִבֵּר בָּאֵר הַפְּתוּב (במדבר יח, כא),
 שֶׁהַמֵּעֵשֶׂר הַזֶּה לְלוּיִם. וְכִבֵּר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ
 בְּמִסְכַּת מַעֲשָׂרוֹת; וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מֵעֵשֶׂר רֵאשׁוֹן,
 וְאֵינוֹ חוֹבָה מִן-הַתּוֹרָה אֲלֵא בְּאָרֶץ-יִשְׂרָאֵל.

שבת קודש

מצות עשה קכז. קכח.

מצות לא תעשה קנב.

הַמִּצְוָה הַקַּכ"ז נדפסה ביום הקודם.

הַמִּצְוָה הַקַּכ"ח — הַצּוּי שְׂנִצְטוּיֵנוּ לְהַפְרִישׁ
 מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "עֵשֶׂר תֵּעָשֶׂר אֶת
 כָּל-תְּבוּאוֹת וְרֶעֶף הַיֵּצֵא הַשְּׂדֵה שְׁנָה שְׁנָה" (דברים
 יד, כב), וְלִשׁוֹן סְפָרֵי (פרשת ראה): "שְׁנָה שְׁנָה —
 מְלַמֵּד שָׂאִין מֵעֲשָׂרִין אוֹתוֹ מִשְׁנָה לְחִבְרָתָהּ (אִין
 לַעֲשֶׂר יִבּוֹל שְׁנָה אַחַת עַל-יַדֵּי הַפְּרִשְׁתָּה מֵעֵשֶׂר מִיבּוֹל

הַשְּׂמוּעָה, שָׂאֲסוּר זֶה מִדְּאוּרֵיתָא לֹא מִדְּרַבְּנָן.
 וְלִשׁוֹן יְבָמוֹת (ע). "מִנִּין לְעַרְל שְׂאֵינוּ אוֹכְלִ
 בְּתְרוּמָה? נֶאֱמַר: "תּוֹשֵׁב וְשְׂכִיר" בְּתְרוּמָה (ויקרא
 כב). — מָה תּוֹשֵׁב וְשְׂכִיר הָאֲמוּר בְּפִסַּח עַרְל
 אֲסוּר בּוֹ, אֶף תּוֹשֵׁב וְשְׂכִיר הָאֲמוּר בְּתְרוּמָה עַרְל
 אֲסוּר בּוֹ"; וְהוּא הִדִּין לְשָׂאֵר קֶדְשִׁים. וְכֵן הוּא גַם
 לִשׁוֹן סְפָרָא (פרשת אמור שם), וְשֵׁם אָמְרוּ: "רְבִי
 עֲקִיבָא אוֹמֵר, אִישׁ אִישׁ (שם, ד) — לְרַבּוֹת אֶת
 הָעַרְל". וְשֵׁם נִתְבָּאֵר גַּם כֵּן, כְּלוּמַר: בְּגִמְרָא
 יְבָמוֹת (עב), שְׂדִיבְר תּוֹרָה: מְשׂוּף (מִשְׁךְ עוּרוֹ
 וְנִרְאָה כְּעַרְל) אוֹכְלִ בְּתְרוּמָה, וּמִדְּבָרֵיהֶם גִּזְרוּ עַלְיוֹ
 מִפְּנֵי שְׂנִירָאָה כְּעַרְל הִנֵּה נִתְבָּאֵר שֶׁהָעַרְל אֲסוּר
 בְּתְרוּמָה מִן-הַתּוֹרָה, וּמְשׂוּף הוּא שְׂאֲסוּר מִדְּרַבְּנָן.
 וְהֵבֵן זֶה. וְשֵׁם אָמְרוּ: מְשׂוּף צְרִיף שִׁימּוֹל מִדְּרַבְּנָן.

הַמִּצְוָה הַקַּל"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵר כִּהֵן טָמֵא
 מִלְּאָכּוֹל תְּרוּמָה, וְהוּא אָמְרוּ: "אִישׁ אִישׁ מִזְרַע
 אֶהְרֵן וְהוּא צְרוּעַ אוֹ זָב בְּקֶדְשִׁים לֹא יֹאכַל עַד
 אֲשֶׁר יִטְהַר" (שם). וּבְגִמְרָא מְכוֹת (יד): אָמְרוּ:
 "אֲזַהְרָה לְתְרוּמָה מִנִּין? מֵאִישׁ אִישׁ וְגו'. אִיזְהוּ
 דְּבַר שֶׁהוּא שְׂוָה בְּזָרְעוֹ שֶׁל אֶהְרֵן? הֵנוּי אוֹמֵר —
 זוֹ תְּרוּמָה". הַכּוֹנֵה בְּאֶמְרָם "שְׂוָה בְּזָרְעוֹ שֶׁל
 אֶהְרֵן" — שִׁיאֲכַלְנוּ הַזְרַע כְּלוּ, זְכָרִים וְנִקְבוֹת
 (ואִין הַדְּבַר נוֹהֵג אֵלֵא בַתְּרוּמָה). וְכִבֵּר נִכְפַּל עוֹד
 הִלָּאוּ בְּעִנְיָן זֶה בְּאֶמְרוֹ: "וְשִׂמְרוּ אֶת-מִשְׁמַרְתִּי"
 (שם, ט). וְהַעוֹבֵר עַל לָאוּ זֶה — חֵיב מִיתָה בְּיַדֵּי
 שְׂמִים וּבְפָרֵק ט' מִסְנֵה־דְרִין (פג). מִנּוּ מְחִיבֵי מִיתָה
 בְּיַדֵּי שְׂמִים וּבְכֻלָּם כִּהֵן טָמֵא שְׂאֲכַל תְּרוּמָה
 טְהוּרָה וְהִבִּיאוּ רְאִיתָם מִמֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשִׂמְרוּ
 אֶת-מִשְׁמַרְתִּי וְלֹא-יִשְׂאוּ עַלְיוֹ חֲטָא" (שם).

יום שני

מצות לא תעשה קלז.

הַמִּצְוָה הַקַּל"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵרָה הַחֲלָלָה
 (אִשָּׁה שְׂנִישׂוּת לְכַהֵן בְּנִישׂוּאִין הַאֲסוּרִים) מִלְּאָכּוֹל
 קֶדֶשׁ שֶׁהֵיְתָה רִשְׁאִית לְאָכְלוֹ, כְּלוּמַר: הַתְּרוּמָה
 וְחֻזָּה וְשׂוּק (חֲלָקִי קָרִבן הַשְּׂלָמִים, שְׂשִׁיכִים לְכַהֵן),
 וְהוּא אָמְרוּ: "וּבֵת-כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זֶר הוּא
 בְּתְרוּמַת הַקֶּדָּשִׁים לֹא תֹאכַל" (ויקרא כב, יב),
 וּבְגִמְרָא יְבָמוֹת (סח). אָמְרוּ: "כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זֶר,
 כִּיֵּן שְׂנִבְעֵלָה לְפָסוּל לָהּ — פְּסָלָה". וּמִמֶּה

ראה): "מקיש אכילת בכור למעשר שני: מה בכור אינו נאכל אלא בפני הבית אף מעשר שני לא יהא נאכל אלא בפני הבית".
 המצוה הקנ"ב — האזהרה שהזהרנו מלהוציא דמי מעשר שני (שהיה רחוק מירושלים ונפדה—), בזולת האכילה והשתיה, והוא אמרו בו: "ולא-נתתי ממנו למת" (דברים כו, יד), ולשון ספרי (ריש פרשת כי תבוא): "שלא לקחת ממנו ארון ותכריכין". ואם הוציא ממנו איזה דבר — יאכל כנגדו, כמו שנתבאר במקומו. והזכיר את-המת לחזוק באלו יאמר: אף-על-פי שהיא מצוה — לא יוציא עליו מעות מעשר שני. ונראה לי שפיון שצנה יתעלה להוציא דמי מעשר שני במזון בלבד, כמו שאמר: "ונתתה הכסף וגו'" (שם יד, כו) — הרי המוציא אותו בזולת המזון, באלו נתנו למת, שאין תועלת למת בכך (ולכן הזכיר צרכי המת).

שנה אחרת). אין לי אלא מעשר שני שבו דבר הכתוב, מנין לרבות שאר מעשרות? תלמוד לומר, עשר תעשר" ומפרש בתורה (שם, כג), שמעשר שני זה עולה לירושלים ובעליו אוכלים אותו שם. וכבר הזכרנו מקדם (מצות עשה קיט) את-דבריהם בענין זה וכבר עסק הכתוב בהלכות מצוה זו ואמר, שמה שאי אפשר להביאו מחמת רחוק הדרך, יפדה ויעלה דמיו לבית הבחירה ויוציאם שם על מזון בלבד, והוא אמרו יתעלה: "וכי-ירחק ממך המקום כי לא תוכל שאתו" (שם, כד), גם אמרה התורה בהלכות מצוה זו, שאם יפדה אותו לעצמו יוסיף חמש והוא אמרו יתעלה: "ואם-גאל גאל איש ממעשרו חמשיתו יסף עליו" (ויקרא כז, לא). וכבר נתבאר כל-דיני מצוה זו במסכת מעשר שני. וגם היא אינה חובה מן-התורה אלא לפרות ארץ ישראל ואין מעשר זה נאכל אלא בפני הבית. ולשון ספרי (פרשת

אגרות קודש

בי"ה, ח' כסלו, תשט"ז

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ

מו"ה יצחק זלמן שי

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבו מגי ויצא, שכנראה מתוכנו גם הוא נוכח לדעת, שבאם מתחילים לעשות על דרך קפיצת נחשון בים סוף, כיון שרואים שהעבודה הכרחית היא, הרי הקישוים והמניעות שנראים כהרים הולכים ומתמעטים. ויה"ר שכמו שנראה זה בהנוגע למצב הכספי של הישיבה, כן יראה ואפילו בעיני בשר בשאר עניני הישיבה ובשאר הענינים בכלל, ובמילא יוסיף אומץ לנצל את הברכה והצלחה שמשיעיים מלמעלה לכל אלו העוסקים בהפצת המעינות חוצה ואפילו כשמתחילים בענינים דאלי"ף בי"ת הודעת דיני ומנהגי ישראל וכו', כיון שבדאי יתעסקו ג"כ במילוי תפקידם הפנימי והמיוחד אליהם...

ברכת הצלחה ולבשו"ט בכל האמור.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך

יג אָפּלוּ אַם הוּא מְכַסּ שְׁצַרְיָךְ לַעֲשׂוֹת בּוּ מְלֹאכָה גְמוּרָה, כְּגוֹן שְׁצַרְיָךְ לְכַתֵּב*, אַף עַל פּי כֵּן מִתָּר לִזְמַר לְנִכְרֵי שְׂחֵמְסָךְ בּוּ בְּשֶׁבֶת בְּקַבְלָנוֹת, לְפִי שְׂאָדָם בְּהוֹל עַל מְמוֹנוֹ וְאִם לֹא נִתִּיר לוֹ אֲמִירָה לְנִכְרֵי יָבֵא לְהִתְעַסֵּק בְּעֲצָמוֹ* וְשָׂמָא יִשְׁכַּח וְיִכְתֵּב, לְפִיכֵךְ מִתִּירִים לוֹ אִסּוּר אֲמִירָה לְנִכְרֵי שֶׁהוּא מְדַבְּרֵי סוּפְרִים כְּדֵי שְׂלֵא יָבֵא לִידֵי כְּתִיבָה הַאֲסוּרָה מִן הַתּוֹרָה:

יד וְכֵן מִתָּר לוֹ* לְהַשְׁכִּיר לְנִכְרֵי אֶת הַמָּכֶס, שִׂיטֵל לַעֲצָמוֹ מֵה שְׂיָגְבָה בְּשֶׁבֶת הֵן רַב הֵן מְעַט וְהוּא יִתֵּן לְיִשְׂרָאֵל דְּבַר קְצוּב, שְׂנַמְצָא שֶׁהוּא טוֹרַח לַעֲצָמוֹ וְאִינוּ כְּשִׁלּוּחַוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְכִשְׂמִשְׁפִּיר הַמָּכֶס לְנִכְרֵי, וְכֵן כְּשִׁשׁוּכֵר לוֹ הַנִּכְרֵי בְּקַבְלָנוֹת, אֵין חוֹשְׁשִׁין לְמַרְאִית הָעֵינַי* שֶׁהַרְוָאָה יֹאמֵר שְׂכִיר יוֹם הוּא אֲצֵלוֹ, לְפִי שְׂבַמְקוּם הַפְּסֵד גְּדוֹל לֹא גָזְרוּ עַל מַרְאִית הָעֵינַי. וְאִף אִם לַפְּעָמִים הוּא הַפְּסֵד מוּעָט, מִכָּל מְקוֹם בֵּינָן שֶׁעַל הָרַב דְּרָךְ לְהִיּוֹת הַפְּסֵד גְּדוֹל בְּמִנְיַעַת קַבְלַת הַמָּכֶס בְּשֶׁבֶתוֹת, לֹא חָלְקוּ חֲכָמִים וְהִתִּירוּ לְגַמְרֵי גְזָרָה זוֹ שֶׁל מַרְאִית הָעֵינַי בְּמָכֶס וּבְכָל פְּיוּצָא בְּזֶה שְׁדַרְךְ לְהִיּוֹת שֵׁם הַפְּסֵד גְּדוֹל עַל הָרַב:

טו וְכִשְׂמִשְׁפִּיר הַמָּכֶס לְנִכְרֵי, יִכּוֹל לְהַשְׁכִּיר לוֹ לְיוֹם הַשֶּׁבֶת בְּלֶבֶד שְׂלֵא בְּהַבְלָעָה עִם שְׂאָר הַיָּמִים*. וְאִינוּ דוֹמָה לְמַרְחֵץ* שְׂאִסּוּר לְהַשְׁכִּירוֹ לְשֶׁבֶת בְּלֶבֶד כְּדֵי שְׂלֵא יִטֹּל שְׂכָר בְּשֶׁבֶת שְׂלֵא בְּהַבְלָעָה, לְפִי שֶׁהַמַּרְחֵץ גּוֹפּוֹ כְּגוֹי לוֹ אִף בְּיוֹם הַשֶּׁבֶת, וְכִשְׁהַנִּכְרֵי נוֹתֵן לוֹ שְׂכָר בְּעַד מַרְחֵץ שְׂלוֹ שְׁהִיָּה מְשֻׁכָּר לוֹ לְיוֹם הַשֶּׁבֶת, הָרִי מְשֻׁכָּר הַיִּשְׂרָאֵל בְּמַרְחֵץ שְׂלוֹ בְּשֶׁבֶת, וְהָרִי זֶה נִקְרָא שְׂכָר שֶׁבֶת וְאִסּוּר לְטָלוֹ שְׂלֵא בְּהַבְלָעָה; מֵה שְׂאִין כֵּן בְּמָכֶס וְכִיּוּצָא בּוֹ, שְׂכֵשְׁהַשְׁכִּירוֹ לְנִכְרֵי לְיוֹם הַשֶּׁבֶת הָרִי מְכָרוֹ לוֹ לְגַמְרֵי לְיוֹם זֶה וְאִין כְּאֵן שְׂכָר שֶׁבֶת כְּלָל, שְׂאִין הַנִּכְרֵי נוֹתֵן לוֹ שְׂכָר כְּלָל, אֲלֵא קִנְיָה מְמוֹנוֹ לְגַמְרֵי לְיוֹם זֶה, וְהָרִי זֶה דוֹמָה לְמוֹ שְׂיִדְעַע שְׂיִכְיָאוֹ לוֹ סְחוּרָה בְּשֶׁבֶת וּמְכָרָה לְנִכְרֵי מִעֵרֵב שֶׁבֶת* שְׂיִקְבְּלָנָה לְמַחֵר לַעֲצָמוֹ, שְׂאִין בְּזֶה מִשּׁוּם שְׂכָר שֶׁבֶת:

ביאורים

אין חוששין למראית העיני – שכיון שביום חול הישראל גובה את המכס, נקרא זה מקום שאין דרכו לעבוד בקבלנות ויש לחשוש בזה למראית העיני⁵¹. שלא בהבלעה עם שאר הימים – שהיה עדיף לכאורה שישכיר לו לימים נוספים מלבד השבת, וכך יוכל להנצל מנטילת שכר שבת.

ואינו דומה למרחץ – שגם כשהתירו לו להשכיר לנכרי⁵², אסור להשכיר לימים נפרדים דהיינו שאמר לו אני משכיר לך לשנה או לחדש ובעד כל יום ויום תתן לי כך וכך, נמצא שיום השבת מושכר להנכרי בפני עצמו, שהרי כל יום ויום הוא שכירות בפני עצמו ויכול לחזור בו באמצע שנה או חדש.

ומוכרה לנכרי מערב שבת – ואף שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אבל עכ"פ לסלק עצמו מדבר שלא בא לעולם⁵³.

כגון שצריך לכתוב – הנודע ביהודה⁴⁹ דן בשאלה של שר יהודי, אם יש מקום למצוא היתר שיעשה לעצמו חותם שיוכל לדפוס בו חתימתו ממש כמו שחותם בכתב ידו בכדי שבכל יום שבת כשהוא יושב עם השרים הגדולים שיוכל לצוות לנכרי שיקבע דפוס החותם בכתבים שצריך הוא לחתום, ופסק לאיסור על אף שהתירו במכס, הוא משום שאומר לו לפני שבת ובקבולת, אבל כאן שצריך לומר לו בשבת ממש – אסור.

יבוא להתעסק בעצמו – ואע"פ שידוע שצריך לכתוב, יחשוב לעצמו שהוא כבר ימצא את הדרך לגבות המכס בלא לעבור על איסורי תורה.

וכן מותר לו – בשלושת הסעיפים האחרונים השתמש רבינו בשלושה היתרים: א. שהוא דבר מצוה ולכך הותר בשבות דשבות, ב. שאם לא נתיר לו ייתכן שיעבור על איסור תורה ולכך הותרה אפילו שבות גמורה, ג. שישנו הפסד גדול ולכך אין חשש מראית עיני⁵⁰.

מקורות

(52) לעיל סי' רמג סעיפים יא-ב.

(53) פמ"ג הובא בצ"צ שו"ת או"ח סי' פט בתוספת הוכחות, ולהלן אות ע' הובאה דעת הצמח צדק ועוד בענין מכירה זו.

חלק ב' הלכות שבת סימן רמד

(49) שו"ת נו"ב מהדו"ת או"ח סי' לג.

(50) וראה קו"א ס"ק ז.

(51) כדלעיל סי' רמג סי' לגבי מרחץ.

תורה אור

והטעם שהמצוות נמשלו לאברי הגוף הוא לפי שבכל מצוה ומצוה מלובשים אורות עליונים (ע"ד אברי הגוף שבהם מלובשים כוחות הנפש), וכל תוכן ענין המצוות אצלו יתברך אינו אלא גילוי אורות רוחניים עליונים, כמו שכל עניינם של אברי הגוף אינו אלא להיות כלי שעל ידו פועל כח מסויים של הנפש (כמו: השכל במוח, ראי' בעין, וכו').

ולדוגמא: זה שארז"ל שהקב"ה מניח תפילין - "בודאי אין בחינת תפילין שמניח הקב"ה כמו תפילין גשמיים שלנו בקלף גשמי, אלא בחינת אורות עליונים שנתלבשו בד' בתים שבתפילין של ראש וכמאמרם ז"ל תפילין דמארי עלמא מה כתיב בהו". זאת אומרת שמצות תפילין אצל הקב"ה אינם תפילין גשמיים אלא גילוי "אורות עליונים" המלובשים בתפילין.

אך גשמיות המצות כמו שנתלבשו בעניינים גשמיים, ציצית של צמר ותפילין על הקלף, הם רק בחינת ציון מלשון סימן, כמו ציון המצוינת, דהיינו שהמצות הגשמיות הם רומזים להרוחניות שבהם, ועל ידם נמשך רוחניות אור אין סוף ב"ה.

וזהו גם ענין שם "ציון", ד"ציון" הוא לשון סימן, כמו "ציון המצוינת", ואחד הפירושים בזה דקאי על "בני ציון היקרים לפי שהם מצויינים במצות ובמעשים טובים", וכן נאמר "הציבי לך ציונים", ודרשו רז"ל "אלו המצות שישראל מצויינים בהם", שהטעם הפנימי שהמצוות נקראות בשם ציונים, הוא לפי שהמצוות מעשיות שאנו מקיימים כאן למטה בעולם הזה, שהן פעולות גשמיות בדברים גשמיים, הן "ציון" וסימן להמצוות כפי שהן אצלו יתברך, דשם הן רק אורות רוחניים עליונים, ומעשה המצוה שאנו עושים הוי סימן ורושם ורמז להאורות הרוחניים העליונים הנמשכים על ידי מעשה המצוה שלנו.

כמו מלית וציצית של צמר, בבחינת עומת אור כשלמה, לבושי' כתלג חיור ושער רישי' כעמר נקא, כי ציצית הן בחינת שערות כו'.

ולדוגמא: על ידי קיום מצות ציצית, בעטיפת תלית שיש בה ציצית, נמשכים שני מיני אורות: א) אור עליון רוחני הנקרא בשם "אור מקיף", שנמשל לתלית המקיפה את גוף האדם, שעל זה נאמר "עוטה אור כשלמה", שהוא אור עליון המקיף את העולם כמו "שלמה" ולבוש, ואור זה נקרא ג"כ לבושיה כתלג חיור (לבושו של הקב"ה

תוכן הפרק: הטעם שמצוות נקראות בשם "ציון" - מלשון סימן

[בפרק זה חוזר לבאר הפסוק שבו התחיל המאמר -

"רני ושמחי בת ציון":]

ובזה יובן מ"ש רני ושמחי בת ציון, כי כנסת ישראל בגלות נקראת בת ציון.

לאחרי שנתבארו שני העניינים ד"רני ושמחי", יש לבאר החידוש בדברי הנביא "רני ושמחי בת ציון", ובהקדם דיוק הלשון "רני ושמחי בת ציון", שבנ"י נקראים כאן (לא בשם "ציון" עצמו, אלא) "בת ציון", דפירוש "בת ציון" היינו כנסת ישראל בהיותם בגלות.

וביאור ענין ציון, יובן בהקדים להבין מ"ש ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללו י"ה.

כדי להבין השם "בת ציון" ושייכותו לגלות, יש לבאר תחילה ביאור שם "ציון". ויובן זה בהקדים ביאור הכתוב "ימלוך ה' לעולם אלקיך ציון לדור ודור הללו י"ה", ד"יש להבין מהו אלקיך ציון, דדוקא לציון הוא אלקים ולא לזולתה".

וביאור הענין, כי להיות ימלוך ה' לעולם, בחינת מקום, לדור ודור בחינת זמן, היינו ע"י בחינת ציון.

אלא פירוש הכתוב הוא: "ימלוך ה' לעולם". לדור ודור" הוא גילוי מלכותו יתברך בעולם, הן בבחינת מקום ("לעולם") והן בבחינת זמן ("לדור ודור") - ע"ד משנת"ל בפירוש "מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור" - וגילוי מלכותו יתברך בעולם הוא על ידי בחינת "ציון".

ומהי בחינת ציון?

כי הנה כתיב בצלמנו כדמותנו, הן רמ"ח פקודין רמ"ח אברין דמלכא, והיינו רוחניות המצות ורוחניות התורה כמו שהן למעלה באור אין סוף ב"ה, שהן הן בצלמנו ממש.

בתורה נאמר שהאדם נברא בצלמו ודמותו של הקב"ה, שמזה מובן שיש מדריגה באורו של הקב"ה שנקראת בשם "אדם" (וכמפורש בנבואת יחזקאל ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה), לפי שיש במדריגה זו "ציור" אדם כביכול.

וכפשוט אין הכוונה ח"ו שיש איזה צלם וציור גשמי למעלה (שאינו לו גוף או דמות הגוף), אלא הכוונה היא לרמ"ח מצוות, שנקראות (בזהר) בשם "רמ"ח אברין דמלכא", שזהו ה"צלם" דלמעלה.

ע"פ מה שנתבאר לעיל בגדרן של מצוות, שעל ידן נמשך אור עליון (הרוחניות של המצוה) למטה, ועי"ז מתגלה מלכותו יתברך למטה במקום וזמן, יובן גם הטעם שתקנו חז"ל לברך קודם עשיית המצוות. כי נוסח הברכה היא "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם", ופירוש נוסח זה: "ברוך" הוא לשון "המשכה" (ירידה למטה), כמו לשון המשנה "המברך גפן", שכופף הזמורה לארץ ומשם צומח גפן אחר, וכך ענינה של ברכה הוא, שקיום מצוה גורם שיומשך ויושפע למטה אור רוחני עליון.

לכן כתיב גבי יוסף ויקראו לפניו אברך, לפי שהי' צדיק המקשר ומשפיע ומבריה מעולם ועד עולם. מטעם זה נקרא יוסף הצדיק בשם "אברך", שהוא ג"כ מלשון "המברך", לשון המשכה, כי ידוע שיוסף נקרא "צדיק עליון", שענין הצדיק הוא כמ"ש "וצדיק יסוד עולם", מידת היסוד, שענינה "התקשרות", והיינו שיוסף הצדיק הי' מקשר ומשפיע אור רוחני שיהי' "מבריה מעולם ועד עולם", ולכן נקרא "אברך" לשון המשכה.

וענין ברכה זו הוא להיות המשכה והכרכה מעולם ועד עולם, כדי להיות גילוי מלך העולם, להיות בחינת עולם בבחינת מלך, דהיינו שיהא גילוי מלכותו ית' נראה לעין כל העולם, שלא יהא העולם בבחינת העלם והסתר על בחינת מלכות.

התכלית של המשכה זו (שעל ידי קיום המצוות) היא כדי שתתגלה מלכותו יתברך בעולם, שזהו מה שאומרים בנוסח הברכה "ברוך אתה כו' מלך העולם", דתמורת זה שמידת המלכות מצד עצמה ענינה "העלם", מידת לילה, הנה על ידי התורה ומצוותי' מגלים מלכותו יתברך בעולם (ע"ד משנת"ל בפירוש ימלוך ה' לעולם אלקיך ציון", שע"י תורה ומצוות (שנק' "ציון") מגלים מלכותו ית' בעולם).

וכדי להיות גילוי זה אומרים ברוך, שיהא ברוך ונמשך בחינת הוי"ה בבחינת אלקינו, ומשם יצמח גילוי בחינת מלכות, כמו ענין הברכה הנפן הנ"ל. אלא שכדי שתתגלה מלכותו יתברך למטה, צ"ל ה' ברכה" וההמשכה של "הוי"ה בבחינת "אלקינו" - כמו שנתבאר לעיל בפירוש "ואהבת את הוי' אלקיך", שהתכלית היא ששם הוי' (שהוא אור אין סוף ב"ה בעצמו) יהי' "אלקיך", כוחך וחיותך, וגם כאן הכוונה, שענין הברכה וההמשכה היא, ששם הוי' יהי' נמשך "בבחינת אלקינו", שאז אפשר למלכותו יתברך להיות בבחינת גילוי בעולם.

כשגלג לבן; ב) על ידי חוטי הציצית נמשך אור אלקי הנקרא "ושער רישיה כעמר נקא" ("שערות ראשו" של הקב"ה כביכול הן כעמר נקי) - שזהו אור מצומצם יותר, שלכן נמשל לשערות שיש בהם רק חיות מצומצמת מאד מהנפש, ונמשך ע"י חוטי הציצית שהן בחינות שערות (כמ"ש בציצית ראשי).

ועל דרך זה כל המצוות.

וכן בכל המצוות, שמעשה המצוה רומז לסוג האור הרוחני העליון הנמשך על ידו (ע"ד שהמלית רומז על "אור מקיף").

וכן התורה, ע"י עסק התורה בנשמיות שנתלבשה בענינים גשמיים נמשך אור תורה העליונה הרוחנית שמדברת בענינים רוחניים.

וכן הוא בלימוד התורה, שהתורה כפי שהיא נלמדת למטה מדברת בדברים גשמיים, אבל התורה כפי שהיא בעולמות עליונים (שהם עולמות רוחניים), ומכ"ש כפי שהתורה היא גנוזה אצלו יתברך (כמחז"ל שקודם שניתנה היתה התורה גנוזה אצל הקב"ה) - היא "מדברת בעליונים", בענינים רוחניים, ודברי התורה שאנו לומדים הם רק רמז וסימן על אותם הענינים הרוחניים כפי שהן בתורתו יתברך למעלה, ועל ידי עסק התורה שלנו נמשך למטה אור התורה העליונה.

והרי התורה והמצוות גשמיים הם סימנים וציונים להרוחניות, ובהן ועל ידן נמשך אור התורה והמצוות מרוחניות לגשמיים.

ונמצא, שהתורה ומצוות שלנו הן בחינת "ציון", שהם סימנים וציונים להרוחניות שבתורה ומצוות, ועל ידי לימוד התורה וקיום המצוות נמשך אור התורה והמצוות מעולם עליון רוחני לעולם הזה הגשמי.

והן הן בחינת מקור להיות בחינת מקום וזמן. וזהו מה שנאמר "ימלוך ה' לעולם אלקיך ציון לדור ודור הללו י"ה", ונתבאר לעיל בפירוש בזה, שמלכותו יתברך מתגלה במקום וזמן ("לעולם... לדור ודור") על ידי "אלקיך ציון", והיינו לפי ש"ציון" קאי על תורה ומצוות גשמיים שאנו מקיימים למטה, שעל ידן "נמשך אור התורה והמצוות מרוחניות לגשמיים", ולפיכך על ידן מתגלה מלכותו יתברך במקום וזמן.

ועל דבר זה תקנו רז"ל ברכות המצוות לפני כל מצוה, ברוך אתה וכו'. כי ברוך מלשון המברך הנפן, שכופף ראש הזמורה לארץ ומשם צומח גפן אחר, והיינו בחינת השפעה והכרכה מעולם ועד עולם.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

הדעת לגבי חו"ג שבשכל כו' ונמצא בבחי' יסוד הוא סיום כל המזיגות וההתכללות שבדעת ות"ת ונו"ה דהיינו שבו לא נשאר רק כדי שפע הנצרך להשפיע למקבל כפי שיוכל שאת ובאופן המצטרך, וכל מה שהי' תחלה בדעת ות"ת ונו"ה לא הי' רק עדיין בעצמי' המשפיע במזיגו' שונות איך שיהי' השפע בעצם מהותה ואיך תבא לידי גילוי למקבל, אבל בבחי' יסוד כבר בא המשכ' וגילוי השפע לחוץ מן עצם המשפיע מאחר שבו אינו רק כפי הנצרך למקבל השפע ולא יותר כי אינו רק צורך שפע זולתו הצריך לשיעור קבלת זולתו המקבל כלכד, וכמו בשעה שבא האדם לגמר המעשה דמו"מ אחר כל העצות שבנפשו ומוחו ולבו איך לעשותו שאז לא נשאר כאן רק דבר א' הנוגע רק לענין גוף המעשה לבד ולא יותר כו', וזהו הטעם שבחי' יסוד נק' לב"ר מגופ"א לפי שכל בחי' המזיגו' וההתכללות שבדעת ות"ת ונו"ה הכל בכלל גופא הן דהיינו שכל זה הוא עדיין בעצם המשפיע לצורך עצמו ואיך זה עדיין רק קבלת המקבל לבד שהוא לבר מגופא מאחר שמתיישב בעצמו עדיין איך ומה להשפיע כו', אבל בחי' יסוד הרי הוא בחי' המשכה המיוחדת לאחר כל המזיגו' דחו"ג שבעצם המשפיע רק כדי צורך שפע הטוב וההארה לזולתו המקבל לבד, א"כ הי' לב"ר מגופ"א לצורך זולתו לבד ואעפ"כ מתאחד עם גופא ונק' סיומ"א דגופא כי הוא סיום הקו האמצעי דדעת ות"ת ומהם הוא מקבל וכמ"ש יקו המים כו' אל מקום אח"ד כנ"ל וד"ל.

והנמשל מכל זה יובן למעלה בבחי' יסוד העליון שהוא בחי' צדיק ח"י עלמין כנ"ל שהוא עיקר המשפיע לבחי' המל' שנק' בחי' מקור כל המקבלי' שבו כלול מכל בחי' מזיגות והתכללות שונות דכל אורות העליוני' הכלול' בקו האמצעי דעת ת"ת כו' דהיינו כל בחי' אורות ומוחי' עליוני' דחו"ב דאצי' שכלול' מחו"ג ונמשכ' בבחי' הדעת דז"א, ובחי' הדע"ת כוללם בכמה אופנים שונים עד שבא לאופן מיוחד והוא בחי' ההכרעה מיוחדת מדבר והיפוכו כנ"ל במשל וממנו נמשך לבחי' המדו' עליונו' חסד דין כו' ג"כ בבחי' ההכרעה שבמדות שהוא בחי' ת"ת דז"א, ומשם נמשך לבחי' נו"ה שנק' שחקי"ם ששחקי' וטוחני"י כו' שזהו בחי' כליות יועצו"ת איך להשפיע בכמה מזיגות מדבר והיפוכו עד שנמשך בבחי' יסוד שנק' צדיק עליון, וז"ש ושחקי' יזלו צדק כו' ושם אין השפע רק לצורך המקבל שהוא בחי' המל' אחר כל המזיגו' וההתכללות דמוחי' ומדו' שבו"א כו', וע"כ נק' לבר מגופ"א דז"א אע"פ שמקבל מדעת ות"ת כו' ונק' סיומא דגופא כנ"ל וד"ל.

(ג) **והנה** כמ"כ במדות שבלב שנולדי' מן הדעת אחר שבייר הדבר באופן פרטי שכלול מחו"ג שבשכל מתפשט הדעת אח"כ במדו' וכולל שם ג"כ לחו"ג שבלב שלא ינטה לימין ושמאל רק כפי אופן הטיית הדעת במדות שבשכל דוקא והוא בחי' הת"ת שמקבל מן הדעת בבחי' קו האמצעי כידוע שהוא בחי' הטיית אופן הכרעת החו"ג שבמדות לא בחסד יותר מדאי ולא בדין יותר מדאי כו', ועד כמה פעמים מתכלל ומתמזג דבר והיפוכו שהן חו"ג שבלב עד שבאה בחי' ההכרעה במדות שהוא מדת הת"ת כידוע, וכן מבחי' המדות שבלב כאשר צריך לבא גילוי השפע למקבל מתייעץ בעצמו איך להשפיע לו דגם שכבר נמדד השיעור במדה ממוצעת במזיגה נכונה בלבו בבחי' ההכרעה שהוא בחי' הת"ת כנ"ל, מ"מ בשעה שצריך להמשיך דבר השפע מעצמותו למקבל שנק' נו"ה כידוע הרי חוזר מחדש להתיישב מחדש באיכות אופן הילוך וגילוי השפע הזאת למקבל כמו במשל עסק המו"מ שגם שהחלט אצלו הכרעת הענין במדות שבשכל ובמדות שבלב מ"מ כשבא לידי מעשה העסק בפ"מ מתיישב ומתייעץ תחלה איך ובאיזה אופן יהי' העסק והמעשה משום דבשביל מעשה שהוא עיקר גמר הדבר צריך מחדש להתייעץ באיכות המזיגה הנכונה כי שם הוא העיקר להיותו סוף מעשה כו', כך בעת שצריך להשפיע לתלמיד אז מתייעץ בכי טוב מחדש באיכות ההתכללות מחו"ג כמו איך וכמה יקצר ואיך וכמה יאריך באופן שיהי' מתקבל במקבל בכי טוב על אופן היותר טוב, וזהו בחי' כליות יועצו"ת איך להשפיע וגם שכבר יתייעץ בבחי' הדעת שבחו"ג שבשכל ובמדות כנ"ל אין זה רק בהשפע עצמה איך תהי' בכמותה ואיכותה אבל היא עדיין בבחי' מהות שכל לעצמו וגם שמקטינה מפני צמצום כלי המקבל כנ"ל, אך עדיין אינו רוצה להשפיע בפ"מ רק שעולה בדעתו כשיצטרך להשפיע ע"כ מקטינה במהותה, משא"כ בשעה שצריך להשפיע אותה בפ"מ בדיבור או במעשה אז אין עיקר העצה במזיגו' והתכללו' רק איך להשפיע ולגלות השפע ולא בגוף השפע כלל שגוף השפע כבר נמדד בדעת ות"ת כו', וזהו בחי' נו"ה שנק' כליות יועצו' רק איך להשפיע ולגלות השפע שלזה צריך בחי' מזיגה והתכללות מחדש והוא ג"כ כלול מדבר והיפוכו כמה פעמי' כנ"ל בדעת ות"ת כו' עד שבא לבחי' אופן מיוחד שהוא הראוי להיות בהתגלות השפע למקבל ואתו הדבר שיוצא מאמצעו[ת] מזיגת נו"ה הוא כמו בחי' ההכרעה שבדעת ות"ת בעצם השפע כו', וזהו בחי' יסוד שהוא כמו הת"ת לגבי חו"ג וכמו

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

מאחר שהמשיך האדם ע"ע לבושי עוה"ז ובגדים צואים שוב א"א להמשיך עליו גילוי אור א"ס ב"ה בעוה"ב משא"כ המשכת אור א"ס ב"ה שבעוה"ז הוא ע"י תומ"צ אשר יעשה אותם האדם במודו"מ שהמשכה זו היא סוכ"ע שע"י קיום התומ"צ שבהם מלובש אור א"ס ב"ה בעצמו ובכבודו כביכול דלית מחשבה תפיסא בי' ממשיך אור א"ס ב"ה עצמו הסוכ"ע על נפשו שהוא למעלה מעלה מגילוי ההשגה שבג"ע (וכמ"ש בלק"א פמ"ח דסוכ"ע הוא בחי' העלם והסתר וממכ"ע היא בחי' גילוי רק שהיא בצמצומים רבים ועצומים ובחי' גבול משא"כ סוכ"ע הוא בחי' א"ס כו') כי בחי' הגילוי ההוא הוא רק זיו לבד מתורתו ועבודתו כו' וכמ"ש לעבדה ולשמרה שהאדם הוא ממשיך ג"ע דהיינו גילוי אלקות שבג"ע לתענוג הנשמות כו' וכמ"ש במ"א ואור א"ס ב"ה עצמו הסוכ"ע הוא השה ומשוה קטן וגדול ולפניו כחשיכה כאורה והמלאכים שואלים זה לזה איה מקום כבודו ואומרים מכה"כ ולכך אע"פ שירד מטה מטה יכול לעלות מעלה ונעוץ סופן בתחלתן וזהו ענין כח התשובה להשיב החיות הנמשך למטה מטה אל מקורה ושרשה להיות סופן בתחלתן כי מה שירד מטה הוא בבחי' ממכ"ע שנמשך ממדת מלכותו ית' מלכותך מלכות כל עולמים ומלכותו בכל משלה שמזה נמשך השתלשלות המדריגות מעולם ועד עולם שכל מה שירד מטה מטה מתמעט גילוי אור א"ס ב"ה שהגילוי ההוא להיות ביטול אינו בערך עולם האצילות כו' ותכלית ירידת המדריגות דקדושה במדריגות תחתונות דעשיה הוא ענין כריעה במודים שע"ז אמרו רז"ל מאן דלא כרע במודים שלא הגיע אפילו לכלל ביטול זה ה"ז נחש דקליפה וס"א ובוהר אמרו דלא יקום בתחה"מ, והנה רגליה יורדות מות כתי' שירודת בסתר המדריגות להחיות ולהתלבש בע' שרים שמשם נמשך ונשפע השפעת גשמית וכח הרע כו' ובכח התשובה שהיא הארה מבחי' סוכ"ע ישוב החיות למקורן ושרשן ונעוץ סופן בתחלתן דהיינו אתהפכא חשוכא לנהורא כו' וצ"ל תחלה אתכפיא דהיינו שאהבת דברים זרים בפ"מ יהיה בבחי' אתכפיא ולא תתור אחרי לבבכם כו' אשר אתם זונים זונה נק' מי שלבו להוט אחר דברים זרים ואפי' עניני גופו הצריכים לו לא יהי בהתלהבות והתלהטות הלב רק בקרירות וכאילו כפאו כו' וכח התשוקה הנשאר בלב יתהפך לה' לבדו ואל אישך תשוקתך לזאת יקרא אשה אש ה' כי מאיש לוקחה זאת אש יו"ד והיינו מפני שנעוץ סופן בתחלתן וזהו יפה שעה א' בתומע"ט בעוה"ז מכל חיי העוה"ב כי חיי העוה"ב הם

(מד) והנה י"ל מ"ש אשר אנכי מצוך היום וארז"ל היום לעשותם ולא למחר לעשותם שעה"ז דוקא הוא לעשותם וכו' נתנה הבחירה ביד האדם לבחור בטוב, ולא עוד אלא אפילו אם כבר עשה עבירה יכול לשוב בתשובה ולחזור לעבודת ה' משא"כ בעוה"ב אין הבחירה ביד האדם רק כמו שנמשך בעוה"ז כך נשאר בעוה"ב והגם שרואה שם גילוי אלקות ביתר שאת ושם הוא ביטול הנבראים כמ"ש וצבא השמים לך משתחיים ואפי' הקליפות וס"א הם שם בבחי' ביטול דקרו לי' אלהא דאלהא אעפ"כ אינו יכול לשלוט בנפשו להוציא ממסגר ומאסר הגוף וכוחותיו נה"ב שנמשך אחריהם בעוה"ז והוא ענין כף הקלע שמקלעין ומשליכין ומפילין אותו במחשבתו שנמשך בהם בעוה"ז בהבלי העולם שמתלוצצין ממנו ומראין לו כאילו עודנו עומד בעוה"ז וחושב ומדבר ועושה כדרכו, כי הנה מתדו"מ שהן ג' לבושי כנודע שנתלבש בהן בעוה"ז הם נעשו לו לבושי שק ובגדים צואים לעוה"ב שמלבישים את הנפש מראשה עד רגלה וכמארז"ל מלפפתו כו', ואין חבוש מתיר א"ע רק כענין שנאמר הסירו הבגדים הצואים כו' הסירו דייקא וטעם ההפרש והבדל שבין העוה"ז לעוה"ב הוא כי בעוה"ב אין לך דבר שאין לו מקום שכל מדריגה היא מובדלת מחברתה מלאכים ונשמות דקדושה הם מובדלים בפ"ע בהיכלות דקדושה ומלאכי חבלה הם במדור בפ"ע ואין להרע עם הטוב שייכות כלל ולכן במקום שנמשך רע לא נמשך טוב כלל משא"כ בעוה"ז נמשך טוב גם במקום שיש רע ולכן אע"פ שעשה עבירה יכול לעשות מצוה ויכול הוא לשנות את טעמו מרע לטוב, והענין כי הנה בעוה"ב שם נמשך גילוי אור א"ס ב"ה כי לכן ג"ע הוא תענוג הנשמות שמתענג על ה' בהשגתם והשכלתם באור א"ס ב"ה הנמשך להם בבחי' גילוי ההשגה, ובכח גילוי זה והשגה זו נעשה ריבוי התחלקות המדריגות לאין קץ מעולם ועד עולם במלאכים ונשמות הגם שכולם מקבלים מאור א"ס ב"ה ה"ז כדמיון הנשמה המתפשטת בגוף שעם היות שבנשמה עצמה אין בה התחלקות מ"מ העין מקבל כח הראי' כו' וכל אבר מקבל כח פרטי שאינו מקבל חבירו עד שאין פעולת א' דומה לחבירו וכך עד"מ כל סדר ההשתלשלות מחנה מיכאל באהבה דוקא ומחנה גבריאל ביראה כו' וכל צדיק יש לו מדור בפ"ע וכשם שא"א לשנות פעולת האיברים לעשות מראש רגל ומרגל ראש, כך א"א לשנות גילוי סדר ההשתלשלות בעוה"ב וגילוי זה נק' בשם ממכ"ע שהוא לכל עולם לפי מדריגתו ולכן

הסוכ"ע יהי' אלקיך בבחי' גילוי ועד"ז נאמר ואהבת את ה' אלקיך וקאי על אחד דלעיל מיני' כלומר אחד ואהבת דהיינו בחי' יחיד שהוא בחי' סוכ"ע יהי' בבחי' גילוי בחי' העולמים מלך והיא בחי' יחוד והיינו לקשר ולייחד יחוד"ע ביחוד"ת, וכ"ז הוא אשר אנכי מצוך היום דוקא בעוה"ז שבעוה"ז דוקא יכולים להמשיך גילוי הסוכ"ע כנ"ל:

שרש מצות התפילה פרק מד

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מהר"ש

תורת שמואל

יהי' העלי' מבחי' ההשגה לבא לגילויי' מה שעכשיו הם למעלה מהשגה, ולזה יניף ידו על הנהר שהוא בחי' השגה כו' לבקוע מסך זה דהשגה כו', אבל למטה א"צ לזה כמו שלבקיעת הים בעצם לא היו צריכים את המטה, אם לא מה שכל חיל פרעה נטבעו בים שזה לרדות את הרשעים כו' וכנ"ל. ומ"מ נא' לע"ל ג"כ מטה עוזר, שענין מטה זה הוא בחי' ממשלה, וכמו במשה קודם הסתלקותו שהשיג שער החמשים נא' בו וזאת הברכה וגו' איש האלקים, פי' איש ל' ממשלה כמו ואל אישך תשוקתך והוא ימשול בך שאיש לשון ממשלה, ונמצא פי' איש האלקי' שנעשה מושל ושולט על בחי' שם אלקי', שהרי בשליחותו לפרעה נא' בו ראה נתתיך אלקי' לפרעה, היינו כמ"ש ואם זרוע כאל לך עדה נא כל גאון וגובה, בחי' הפלת הרשעים וכמ"ש באריכות בד"ה ראה נתתיך¹¹ כו' ואז הי' צריך למטה, אבל אח"כ הי' איש האלקי' מושל כו', אז המטה שלו הי' כדוגמת מטה דלע"ל שיהי' בחי' ממשלה, וזהו כמ"ש הילקוט כו' וגם הרע"מ שנתנו לו מטה אחר, וי"ל גם להרע"מ שזהו מטה דלע"ל.

ובכ"ז יובן ג"כ ענין מה שקרי"ס הי' בזכות יעקב, והיינו כי הגם שקרי"ס נמשך מבחי' הגבוה יותר ממדריגתו של יעקב, והיינו מלפני משה הוא בחי' הרוח קדים שנת"ל בארוכה, ויעקב הוא מלבר כו', מ"מ זכות יעקב הגיע לשם, שענין הזכות מגיע לבחי' גבוה יותר ממה שהוא בעצם, וכן ענין הברית התיכון ה"ה מברית מן הקצה העליון שגבוה ממנו, וכמו ת"ת שעולה עד הכתר, ולכן שניהם אמת, שקרי"ס הוא שבוקע ים לפני משה עדיין ומשה מלגאו, ומ"מ הי' זה ע"י בחי' זכותו של יעקב, וכמ"ש מה לך הים כי תנוס וגו' מלפני אלקה יעקב הוא בחי' הזכות שלו שמברית מן הקצה אל הקצה מבחי' קצה העליון כו'.

מאמר ד"ה ואתה הרם את מטך תרל"א

בבחי' גילוי ממכ"ע הנמשך ממדת מלכותו ית' וכמאמר יחיד חי העולמים מלך משוכח ומפואר עדי עד שמו הגדול פי' יחיד הוא לבדו ית' וחי העולמים מלך הוא שכל חיות העולמות אינו אלא בחי' מלך ומה שהוא משוכח ומפואר אפי' עדי עד הוא רק שמו הגדול בחי' שם בלבד משא"כ תשובה ומע"ט הם מבחי' סוכ"ע, וזהו שובה ישראל עד ה' אלקיך פי' שתשוב כ"כ עד שהוי' אור א"ס ב"ה

[[**ועפי"ז** יובן מאמר המד"ר הנ"ל שאין הקב"ה רודה את הרשעים אלא במקל כו', ומה דרכו של כלב לרדות במקל כך הרשעים שנמשלו לכלבים שנא' ישובו לערב יהמו ככלב, והכלבים עזי נפש, אין הקב"ה רודה אותם אלא במקל. והענין הוא דהנה כלב הוא בגימ' ב"ן והיינו הנה"ב שנק' ב"ן, והנה בעבודה שכלב הנה אם מברר את הנה"ב ומעלהו ע"י שזוכה את יצרו ה"ז בהמה בגימט' ב"ן שעולה לקרבן ריח ניחוח. אמנם אם הוא נתפתה ליצרו הרע ועשה והנהיג א"ע ע"י היצה"ר שבו בעשותו דברים אשר לא טובים והלך בעצת יצרו הרע, ה"ה ככלב שהוא ג"כ בגימט' ב"ן, והיינו ששם ב"ן להיותו נפל בשבירה יכול לימשך ח"ו בקלי' וסט"א ואז ה"ה נק' רשע, וכשם שהכלב דרכו לרדותו במקל ומטה, כך הרשעים שהולכים בעצת יצרו הרע צריך לרדותן במקל, והיינו כי בדברים לא יוסר עבד כ"א צריך להכותו במטה. וענין בחי' זו בעבודה הוא משארז"ל לעולם ירגיז אדם? יצ"ט על יצה"ר, שענין ההרגזה הוא בדברים קשים כהכאת המטה והמקל וכמארז"ל יזכיר לו יום המיתה, ומצינו שדברים קשים הם כהכאה שהרי כתי' ויך את המצרי¹⁰ וארז"ל שהרגו בשם, הרי בבחי' הדיבור קשה שהוציא עליו הרגו בזה כמו בהכאת המטה ויותר, ועד"ז יובן שענין דברים קשים שירגיז על היצה"ר ה"ז נחשב כהכאה ממש, ובוזה יוסר העבד ג"כ. ולכן ביצ"מ וקרי"ס שהי' צריך להכניע קלי' פרעה היו צריכים למטה דוקא, ונמצא כי לא לענין עשיית האותות ומופתים או קריעת הים הוצרך למטה, אלא שזה הי' יכול לעשות גם בלי המטה, אלא מפני שע"ז נמשך דין קשה על המצרים, לזאת הי' צריך למטה וכמאמר המד"ר הנ"ל. ולכן לע"ל שלא יהיו צריכים לרדות את הרשעים שהרי יפילם במלחמת גוג לא נאמר בהנפת הנהר רק והניף ידו כו', אבל א"צ למטה, כי לע"ל

חוקת ע' תתל.

11) וכמ"ש באריכות בד"ה ראה נתתיך: תרל"א (לעיל ס"ע קלט ואילך. וש"נ).

9) בחי' זו בעבודה. לעולם ירגיז אדם: ראה תניא פכ"ט (לז, א). פל"א (לט, ב). תו"א וישל ל, ד. לקו"ת שלח מא, א. אוה"ת וארא ע' רלה. 10) שדברים קשים הם כהכאה. ויך את המצרי: ראה גם אוה"ת

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר הרש"ב

קונטרס ומעין

בספירת המלכות, הרי מה שהאות נכתבת גדולה יותר מורה שהוא בכחינה עליונה יותר אף שהפל תמונה אחת, כמו כן הוא בקול, דקול גדול מורה על המעלה שהוא למעלה במדריגה, והיינו דהן מלמעלה למטה וכמו במתן תורה דכתיב (שמות יט. טז) וקול שופר חזק מאד וכתוב (דברים ה. יט) קול גדול ולא יסף כו' והן מלמטה למעלה וכמו (נחמיה ט. ד) ויזעקו בקול גדול וכתוב (יונה ג. ח) ויקראו אל אלקים בחזקה, דקול גדול מגיע למעלה יותר, לפי שהוא מפנימיות הלב, דלפי שנוגע לו הענין בפנימיות לכבו משום זה הוא צועק בקול גדול.

ומה שבתפלה המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה, שהטעם הוא פרוש רש"י כאלו אין הקדוש ברוך הוא שומע תפלת לחש ומגביה הרבה וגם שלא לבלבל לאחרים המתפללים, כל זה הוא בסתם תפלה שצריכה להיות בתשאי, אבל בעת צרה רחמנא לצלן שאז הנה הנקודה הפנימית, שהיא נקודת ההתקשרות באלקות היא בכל אדם בהתגלות באמונה פשוטה בה עושה פלא, והטעם דבלבול לאחרים גם כן אינו שייך או ואדרבא ההתעוררות מעומקא דליבא מעוררת גם לאחרים להתעורר בהתעוררות תשובה, צריך להיות צעקה בקול גדול דוקא, וכן בראש השנה ויום הכפורים שצריכים לעורר בכחינת פנימית ועצמות כמו שכתוב במקום אחר, צריכים להיות בהתעוררות פנימית הלב ובקול גדול.

קיצור. אות הוא גילוי אמת בקר, הגילויים דכחות ולבושי הנפש הם אותיות. באותיות הכתב ג' דרגות גדולות בינוניות וקטנות כן הוא גם בקול, ותפלה צריכה להיות בקול גדול מעומקא דליבא שאז היא התגלות נקודת ההתקשרות ומעורר גם אחרים לתשובה.

וזהו שכתוב (נחמיה ט. ד) ויזעקו בקול גדול אל ה' אלקיהם, דלכאורה אינו מוכן מהו ענין קול גדול והלא אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות כד. ב) המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה, המגביה קולו בתפלתו הרי זה מנביאי השקר ופרש רש"י דכתיב (מלכים א יח. כח) ויקראו בקול גדול, ומפל מקום בראש השנה ויום הכפורים נהגו להשמיע קולם וכמו שכתב הבית יוסף באורח חיים סימן קא. ובספר מגן דוד להרדב"ז [רבי דוד בן זמרא] זכרונם לברכה אות ט כתב וזה לשונו והנה אודיעך ענין נפלא מאד הבנתי מתוך דברי רבותינו זכרונם לברכה, פי הדבר היוצא מפי האדם הוא נרשם באויר ובוקע כמה אווירים ורקיעים ועולה למעלה אם טוב וישיר הוא ויוצא בקדושה אזי מקריבין אותו לפני מי שאמר והיה העולם כו' ועל כן נהגו כל ישראל בצעקתם על הצרה לקרא בקול גדול לעשות רושם גדול ויבקעו האוירים עד כאן לשונו, הרי חילק דלפעמים צריכים לקרא בקול גדול דוקא ועל ידי זה עושים רושם גדול.

והענין הוא דהנה פללות ענין האותיות הוא ענין הגילוי, וכמו (ישעיה כא. יב) אמת בקר, דקודם לזה היה חשף והעלם שהוא ענין הלילה וכשפא האור שהוא בקר אומר אמת בקר שפא הגילוי, ולהיות שיש כמה אופני גילויים כמו גילוי אור העונג, גילוי אור הרצון, גילוי אור השכל, גילוי אור המדות שהם גילויים עצומים לפי ערך מהותם, ויש גילויי אורות לבושי הנפש במחשבה ודבור, דכל הגילויים הם אותיות כחות ולבושי הנפש, וכשם שבאותיות הכתב הרי בכללות ג' מיני אותיות הן גדולות בינוניות וקטנות, אשר בספירות העליונות הן בדרגות חלוקות כמאמר אתנון רברבין בספירת הבינה אתנון בינונין בספירת ז"א ואתנון זעירין

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים תרצ"ב

מהותם של השמן ופתילה, ולפי אופן מזיגתם והתחברותם הנה לפי אופן כזה יהי גילוי האור ובהירותו, דמהאי טעמא הרי יש חילוקים במיני השמנים ומיני הפתילות שמדליקים מהם לנר שבת⁷, להיות שבהשמן ופתילה תלוי טיב ההדלקה ובהירותו של האור. דכן הוא באמת גם בהנר שהוא הכלי המחזיק השמן והפתילה שהוא סיבה עיקרית אל האור שנאחו ובהשמן ופתילה, אלא שהכלי היא סיבה נעלמת, דסיבת השמן והפתילה הם סיבות גלויות, וסיבת הכלי היא סיבה נעלמת. דכן הוא בענין הכלי שהם בחי' העלם, דאור הוא בחי' גילוי וכלי' העלם. וזהו המצוה היא הנר שהיא כלי ותורה היא הגילוי שהוא אור. והאופן הב' דנר הוא נר יחידי, ואור הוא מדורה גדולה דכחה רב הרבה יותר מכמו נר יחידי. ואופן הג' הוא כדאי' בגמ' סוטה דכ"א ע"א את זו דרש ר' מנחם בר' יוסי כי נר מצוה ותורה אור, תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור, את המצוה בנר, לומר לך מה נר אינה מגינה (מאירה⁸) אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה, ואת התורה באור, לומר לך מה אור מגין (מאיר⁹) לעולם, אף תורה מגינה לעולם. דלפ"ז הרי פי' נר אינו דוקא נר יחידי כמו שפי' בשל"ה כ"א הוא הרבה נרות שהוא אור מרובה, אלא דכללות האור הזה הוא רק לפי שעה, ואור אין פירושו אור האבוקה שהוא רק ריבוי האור בלבד, כ"א הוא אור היום שהוא אור עצמי גם לגבי אור המדורה. דבכללות הרי יש כאן ג' פירושים, הא' דנר מצוה היא כלי, וכלי היא סיבת האור, אבל היא סיבה נעלמה, ותורה היא אור שהוא גילוי, והב' דנר מצוה הוא ג"כ אור וגילוי אלא שהוא נר יחידי, ותורה אור הוא אור רב כמו אור האבוקה והמדורה שכולל נרות הרבה ואורו רב ביותר, והג' דנר הוא ג"כ ריבוי אור, ואינו דוקא אור יחידי אלא הוא אור רב, אך האור הזה בכללותו הגם שהוא אור רב מ"מ אינו מאיר אלא לפי שעה, ותורה אור הוא כמו אור היום, דלכד שהוא אור עצמי גם לגבי אור האבוקה, הנה עוד זאת שהוא מאיר

כ"1 נר² מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחת מוסר³. והנה תומ"צ הם דרכי הוי' וכמ"ש⁴ כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך הוי' לעשות צדקה ומשפט וגו', תורה ומצות הם דרכי הוי' שהם דרכי חיים, וא"כ מהו אומרו ודרך חיים, מה בא להוסיף בזה על האמור קודם, וצ"ל⁵ איזהו דרך חיים נוסף על עניני המצוה והתורה האמורים קודם לזה, דמשמעות הכתוב הוא דגם כאשר הוא שומר מצוה ויודע תורה, ומ"מ אין זה מספיק עדיין, וגם מגביל את אופני הקיום דעניני התורה ומצוה ומדייק בהם לאמר דגם כאשר הוא שומר מצוה באופן כזה שהמצוה היא לו נר, דזהו כי נר מצוה, שהמצוה היא אצלו נר, ואופן ידיעתו בתורה היא תורה אור, שהתורה מאירה לו, דזהו ותורה אור שהתורה מאירה, ומ"מ אין זה מספיק עדיין כ"א צ"ל ודרך חיים כו', היינו דלכד זאת מה שקיום המצות לכד אינו מספיק שצריך להיות לימוד וידיעת התורה ג"כ, ולימוד וידיעת התורה לכד אינו מספיק שצ"ל קיום המצות, הנה לכד זאת גם כאשר ישנם שניהם, שמקיים את המצות ויודע תורה, ג"כ אינו מספיק וצ"ל ודרך חיים, והדרך חיים הוא דוקא כאשר הוא בתוכחת מוסר. והסדר בזה הוא דתחלה צ"ל מצוה דענינה נר, ואח"כ תורה דענינה אור, ואח"כ הדרך חיים דענינה תוכחת מוסר. ומשמעות הכתוב הוא דכאשר עבודת האדם היא כדבעי למהוי, והיינו דאופן קיום המצות הוא באופן כזה שהמצוה היא נר, ואופן לימוד וידיעת התורה היא שהתורה היא אור, הנה אז הוא בא למדריגת ודרך חיים, ואות ומופת ע"ז שהוא דרך חיים להיותו תוכחת מוסר. והנה⁵ בזה שממשיל את המצוה לנר ותורה לאור הרי זה מתפרש בג' אופנים. דהשל"ה⁶ פי' בשני אופנים, הא' דנר הוא הכלי המחזיק את השמן והפתילה, ותורה אור שהוא האור הבא ממזיגת והרכבת השמן והפתילה, והיינו דהמצוה היא הכלי ותורה היא האור, ומוכן דכלי היא סיבה להאור, וכשם שהשמן ופתילה הנה בהם נאחו האור, ולכן הנה לפי אופן

(3) משלי ו, כג.

(4) וירא יח, יט.

(5) ראה אה"ת נ"ך עה"פ (ח"א ע' תקסח ואילך). וראה גם קונטרס עין החיים בתחילתו.

(6) בתחילתו (א, א).

(7) ראה שבת כ, ב ואילך.

(8) ראה עין יעקב לסוטה שם. ילקוט שמעוני משלי עה"פ (רמז תקלח). ועוד.

(9) ראה עין יעקב שם. ועוד.

(1) ב"רשימות" ממוצש"ק זה - כ' מר-חשון, תרצ"ב (חוברת סה ע' 4) שכ"ק מו"ח אדמו"ר "אמר: היום חפצתי לדבר דא"ח - אמר דא"ח ד"ה כי נר מצוה - כי כמעט בכל שנה ושנה הייתי שומע דא"ח מאדמו"ר נ"ע ביום זה, שהוא יום הולדת את אדמו"ר נ"ע."

(2) המאמר הוא ד"ה כי נר מצוה תרנ"ג* (ספר המאמרים תרנ"ג ע' רכד ואילך) עם שינויים והוספות וכו', והוא מיוסד על ד"ה להבין ההפרש שבין תורה למצות תרל"ג (ספר המאמרים תרל"ג ח"ב ע' שמג ואילך). וראה תוכן ממאמר זה כפי שנושם ע"י אדמו"ר הצ"צ בקיצורים והערות לתניא ע' קד ואילך. עוד הנחות ממאמר הצ"צ - ספר המאמרים תרט"ו ע' נט ואילך. וש"נ.

(* כמ"ש בכת"ק להעתיק מ"ד"ה כי נר מצוה רנ"ג).

דאור היום, ומאירה לעולם, והרי מצות ותורה שניהם נצחיים, ומהו ההפרש בין מצות לתורה, דמצוה מאיר לפי שעה ותורה לעולם. והגם דמצוה מאירה לפי שעה ותורה מאירה לעולם, הנה התורה מוכרחת שיהי' לה כלי הגורם האור והגילוי, והכלי הגורמת ומביאה האור והגילוי דתורה היא מצוה דוקא, וזהו כי נר מצוה ותורה אור, דע"י נר מצוה הנה ותורה אור.

ד"ה כי נר מצוה ותורה אור

לעולם, דבמילא מוכן דכללות האור הזה הוא באופן אחר לגמרי מאור המאיר לפי שעה, אלא דגם זה מוכן דהאור הנפלא הלזה שהוא מאיר לעולם, הנה גם הוא בא בסיבת הכלי דנר מצוה דוקא. וצ"ל מהו ההפרש בין מצוה לתורה, דמצוה היא רק כלי, ונר יחידי ומאיר רק לשעה, ותורה היא אור בכלל, ואופן הגילוי שלה הוא כמו אור האבוקה והמדורה, או כמו אור עצמי

לקוטי דיבורים

למרות שישנם עולמות האין-סוף שלמעלה מאצילות, אלא שהם למעלה מהשגתנו, ואבי פירט בקצרה את ההבדל בין עשר ספירות האצילות לבין הספירות של אדם קדמון.

כשאומרים בין חסידים "עולם האצילות" - יודעים שהוא עולם האחדות, העולם שבו "איהו וחיוהי חד ואיהו וגרמוהי חד". עשר ספירות דאצילות הם אורות וכלים, והכלים דאצילות הם אלקות ממש. שהרי, ראשית התחלת המציאות היא עולם הבריאה. כל אלה הלומדים חסידות יודעים מה משמעות "ראשית התחלת המציאות" שאין זה כלל הענין של מציאות, זה היולי בלבד. כולם יודעים איך מפרש הרמב"ן את המלה "ברא" בפסוק הראשון של בראשית.

אך באצילות הרי גם הכלים דאצילות הם אלקות ממש. ואבי אמר שעולם הבריאה שהוא עולם הכסא ובכלל עלמא דאתכסיא (עולם מכוסה), שחיות הנבראים היא המציאות שלהם, כמשל הידוע מברואים שבים, הרי כל זה הוא שהמציאות היא אלקות, ואילו כלים דאצילות הוא שאלקות היא המציאות. ועל כך נתן אבי משל מכלי השכל.

כשמשיח יבוא יהיה למטה בעולם הזה כפי האמת. המקום הגשמי יהיה אלקות ממש בלי שום התלבשות של לבוש הגשם, שכן בגשם ייראה פרצופו האמיתי איך שהוא עצמות ממש.

וכפי שהדבר במקום, כך יהיה גם בזמן, שבכל יום יאיר גילוי האמיתי של היום, אז יאיר ה"יובתשעה לחודש" כפי שנאמר מפי הקב"ה. כשם שבמקום וגוף יראו את דבר הוי' המהווה ומחיה את המקום ואת הגוף, כך גם יראו את דבר הוי' המהווה ומחיה את הזמן.

כשמשיח יבוא בב"א יתממש אז מה שכתוב² "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דבר", יראו את דבר הוי' במקום ובזמן.

כג. שני ערבי ימים טובים, ערב יום כיפור וערב פסח, היו דומים בליובאוויטש מבחינה זו שבשניהם היה הבדל באוירה בין המחצית הראשונה של היום לבין המחצית השנייה של היום. חצות היום הוא שהבדיל את ההבדלה האמורה, כאילו הם שני זמנים נפרדים בשנה.

בערב יום כיפור היה אבי קם מהשינה לא מאוחר מאשר בשעה אחת וחצי אחרי חצות הלילה. בשיעורי הלימוד של ערב יום כיפור, נכללו גם מסכת יומא, רמב"ם ופרי עץ חיים. במרבית הפעמים הייתי בא לחדרו של אבי בשעה שלש ושוהה שם עד לשעה חמש, חמש ורבע לפנות בוקר. לא מאוחר משעה חמש וחצי ערכו את הכפרות¹.

באותן שעות ששהיתי בחדרו של אבי, היו לומדים ומשוחחים בעניני עבודת יום הכיפורים בכלל, ועבודתו של הכהן הגדול בפרט. הלימוד והשיחות האמורות היו מתוך שמחה ותענוג יוצאים מן הכלל. התפללו בהשכמה. מצב הרוח המרומם והמלא הדרת קודש שרר עד צהרי היום. גם סעודת הצהרים - ערב יום כיפור היו אוכלים לא יאוחר מהשעה אחת עשרה לפני הצהרים - היתה נערכת מתוך רוממות רוח מסויימת.

בערב יום הכיפורים בסעודת הבוקר היה אבי משוחח בענין מסויים בחסידות ובעבודה. לרוב היה תוכן הענין מוקדש לנושא: איך תהיה העבודה של ערב יום הכיפורים בביאת המשיח בב"א.

פעם אחת היתה שיחה כזו: כשמשיח יבוא יהיה למטה, בעשיה שבעשיה, כלומר בעולם הזה הגשמי, גילוי האור האלקי, אלקות בגילוי, כפי שהדבר כעת בעולם האצילות.

מה שאני אומר שיהיה כפי שהדבר עתה בעולם האצילות - אינו מדוייק, שכן, הגילוי יהיה הרבה יותר מכפי שהדבר כעת בעולם האצילות. אלא, שלגבינו עולם האצילות כעת הוא המדרגה העליונה ביותר בעולמות,

(2) ישעיה מ, ה.

(1) פרטי הנהגות כל ערבי יו"ט ושבתות השנה מבוואר במ"א.

ערבית, בהן היה משוחח לרוב בעניני קבלה וחסידות של קרבן פסח ומשמעותם בעבודה. כך היה מספר וחוזר על פירושים בפיסקאות ההגדה ששמע מן הסבא.

שרר אז מצב של קורת רוח. המצב רוח של ערב פסח אחרי לימוד "קרבן פסח" היה לא רק הכנה ליום טוב, אלא הוא עצמו היה יום טוב ממש, שמחה הבאה ממחשבה טובה בתקוות הגדולות והטובות ביותר של ביאת המשיח.

הנה משיח בא, בית המקדש נבנה ומקריבים את קרבן הפסח ומתעסקים בכך בעונג כזה. העונג של ערב פסח היה שונה משמחת תורה או י"ט כסלו. בערב פסח שררה התרוממות של עונג וקורת רוח בבת אחת.

ליל השימורים נצנץ מכל פינה, ריח הגאולה נדף מכל דבר, היה מורגש שנמצאים במצב מיוחס, הנה הנה, עוד רגע ועוד רגע, יתרחש דבר שיש וששייך לנו בני ישראל בלבד.

בעוד שעה, בעוד חצי שעה, ישמע קול ה' החוצב להבות אש "ליל שמורים הוא לה' כו' שמורים לכל בני ישראל לדורותם"³, וכל בני ישראל בכל מרחבי תבל יתאחדו במחשבה אחת, בדיבור אחד ובמעשה אחד, לקיים בשמחה רבה המצוה של לספר ביציאת מצרים.

במצב רוח מרומם ונעלה כזה ונטול דאגות, היו הולכים "מנין" לתפלת ערבית. היה זה עונג רוחני לראות את קהל המתפללים הגדול - בלי עין הרע - שלמרות שהפנים היו מאומצות מן ההכנות הקשות לכבוד פסח - היו כולם במצב רוח מרומם, זרחו ממש, כולם לבושים בגדים נקיים, הריצפה וכותלי ה"מנין" היו נקיים ובהירים, זה עתה סיידו אותם, ובדממה מחכים כולם ל"שיר המעלות" השמח של תפלת ערבית.

קול המון נעים במיוחד של קולי קולות, נשמע, כאשר החלו לומר "הלל", האויר רועש וסואן בקול שמחה ומזמר לזמר נעשה קול המתפללים חזק ובטוח יותר.

כשהגיעו ל"הודו לה' כי טוב" היה הלב מדבר, נעשה "הודו" כזה שמלאכים צריכים להתבייש מפניו.

השקט של "מן המיצר" נקטע ברעם של "אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא", והתפלה, מלאת הדרת קודש, מסתיימת ב"חג שמח" חזור אהבת ישראל.

כמה יפה ולבבית היא ברכת "חג שמח" - גוט יום טוב - בבני ישראל שיחיו, וכמה יפה היא היתה בזמנים עברו.

כשמשיח יבוא בב"א יהיה כל אחד בעל שכל אמיתי, יבינו את אשר יראו, וההבנה תהיה הבנה אמיתית, באמת של נשמה, ולכן יכירו אז את ה"ובתשעה לחודש" כפי שהוא בעצם מהותו.

אז, כשמשיח יבוא בב"א, יתגעגעו לימי הגלות, אז יצטערו על שלא עסקו בעבודה, אז ירגישו בפנימיות את הכאב הגדול של העדר העבודה, ימי הגלות הם ימי העבודה של האדם להכין את עצמו לביאת המשיח בב"א.

מיד אחרי סעודת הבוקר חל שינוי במצב הרוח המרומם והשמח, ומספר דקות אחרי השעה אחת עשרה החל אבי להתכונן לתפלת המנחה. ההכנה היתה - אמירת תהלים.

אמירת התהלים היתה בקול דממה ובקול תחנונים מיוחד, שהיה חודר עד עומק נקודת הלב.

בעמדנו מאחורי הדלת ובהאזיננו לאמירת התהלים של אבי היינו שורים את עצמנו בדמעות. ההרגשה היתה ששליח ציבור של כלל ישראל עומד בהיכל קדשו ומבקש רחמים עבור כלל ישראל.

כרגיל היתה אורכת אמירת התהלים כשעה וחצי, ולפעמים שעתיים. לאחר מכן היתה העבודה של תפלת המנחה, שהיתה נמשכת כמה שעות.

השעות שמחצות היום עד אחרי תפלת כל נדרי היו חזורות במדרגה העליונה ביותר של מרירות. כך - היתה המחצית הראשונה של ערב יום כיפור - יום טוב ושמחה, והמחצית השניה - מרירות ועבודה ביראה גלויה.

כד. בערב פסח היה אבי קם לא יאחר מהשעה שלש לפנות בוקר. לאחר הנחת תפילין של שחרית, לפני התפלה, היה עורך סיום מסכת. מתפלל לא יאחר מהשעה חמש וחצי, ובכל משך הזמן עד אחרי ביעור חמץ היה עסוק בהשגחה ובמתן הוראות לסילוק החמץ והטמנת כלי החמץ. בחצות היום היתה ההכנה לאפיית מצת מצוה.

אחרי אמירת - נכון יותר לומר - לימוד - "קרבן פסח", משך למעלה משעה ולפעמים שעה וחצי, היה הבית נראה במדה אחרת לגמרי של אור, התרוממות אצילית כזו, שהכל נראה שמח, כל דבר שהעין שזפתו נשא חן מיוחד.

בערב פסח היה אבי מתפלל מנחה בשעה מוקדמת. מספר שעות הבדילו בין לימוד קרבן פסח לבין תפלת

רשימת המאסר

הסכסוכים בהעניינים בכלל, ובעניני ארץ-הקודש בפרט, וחילופי המכתבים בין רבותינו שבארץ-הקודש זצ"ל ורבנו הגדול, והדלטוריא שהכניסו בין אדמו"רי וואָהלין זצ"ל ורבנו הגדול, החשיכו אז מאורות ישראל קדישא, ומעשה שטן הצליח, ורבנו הגדול חשב אשר בא עתו, עת שקיעת השמש.

באחד הימים¹ סיפר רבנו הגדול, לכתו הרבנית הצדקנית מצב העניינים, ואשר מרגיש הוא כי עת כבדה היא, והקטרוג גדול במאד, ויצטער במאד על מצב החסידים ותורת הבעל-שם-טוב.

בת רבנו הגדול הבינה כי המצב הוא איום ונורא, ואשר בתוצאותיו תלויים חייו של רבנו הגדול, וימים אחדים היתה מבולבלה מאת אשר שמעה ותחליט כי מחויבת היא לגלות ליחידי סגולה ולהתיישב עמהם, וגמרה בלבה למסור חיי בעד חיי רבנו הגדול.

בת רבנו הרבנית הצדקנית קראה שלשת החסידים הזקנים ר' משה מייזליש², ר' פנחס רייזעס³ ור' משה ווילענקער⁴, ותדרוש מאתם כי יבטיחו לה לשמוע בכל אשר תצווה עליהם, ואשר ישבעו לה בשבועת אומן בכל חומר שבדיני התורה אשר ישאר הכל בסוד גמור עד אשר אפשר יהי לגלות.

האריות הללו אם כי היו אבירי הדעת ואדירי הלב, בכל זה התרגשו במאד ויאמרו לה כי צריכים המה להתיישב ביניהם תחלה אם יכולים המה להסכים על התנאים אשר אמרה ומבקשים המה זמן יום אחד.

בימים ההם הי' רבנו הגדול סגור בחדרו יותר מכמו הרגיל, וגם החסידים היותר מקורבים לא יכלו לכנוס בגן-עדן-העליון, והשינוי בההנהגה הראה לדעת כי עת צרה היא, עת מצוקה, אבל מה היא הצרה, ובמה איפוא אפשר להועיל או לעשות איש לא ידע.

שלשה הנבחרים התוועדו פעמים במשך היום, והחליטו כי בלילה זה יתוועדו כל הלילה לשקול בדעתם האם יכולים המה למלאות התנאים אשר התנתה בת רבנו הגדול.

הם התוועדו יחדיו, התבוננו בהמצב ובינו נאמנה כי בת רבנו הגדול יודעת היא יותר מכל הנעשה מאשר יודעים המה ואשר על כן מוכרחים המה למלאות התנאים, ובהחלט זה באו אל בת רבנו הגדול, בזמן אשר יעדה להם.

בת רבנו הגדול קבלה אותם בסבר פנים יפות וראשית דבריה היו לאמר: כולנו חסידי אבינו רבנו אנחנו, וכולנו חייבים אנחנו למסור נפשינו בפועל ממש עבור אבינו רבנו ועבור תורתו תורת הבעל שם טוב, ותפסוק מלדבר ותבכה בכי רב.

לשמע הדברים האלה התרגש החסיד ר' משה מייזלש ויעמוד ממקומו בבהלה, ויאמר, מה אתם בוכים, הגידו לנו מה הדבר הזה, אנכי הראשון ההולך למות, באש או במים עבור רבנו הגדול, עבור תורת הבעל שם טוב, הגידו לנו מה לעשות, אנכי אלך בשמחה, בשמחה וטוב לבב מרוב כל, כאשר ביאר לנו רבנו הגדול.

ראשית דבר - אמרה הרבנית - הנני דורשת מכם אשר תשבעו לי בשבועה חמורה שאין לה הפרה, אשר תקיימו ככל אשר אומר לכם, והשבועה תהי' רק על דעתי, כי אתם אינכם יודעים מה אגיד לכם, ובכן תשבעו שבועה חמורה על-פי התורה שאין לה הפרה כלל גם בדבר שנוגע בנפש האדם.

(3) ראה אודותיו ספר השיחות תרצ"ו - חורף ה'ש"ת ע' 55 ובהנסמן שם הערה 14.

(4) ראה אודותיו "התמים" חוברת ו ע' ח [רעא, ב] ואילך.

(1) בהבא לקמן (ראה נוסף לספר השיחות קייץ ה'ש"ת) שיחת כ' כסלו תרצ"ג סעיף יא. יד. ספר השיחות תש"ג ע' 59.

(2) ראה אודותיו ספר השיחות תרפ"ז ע' 111 ובהערה 87. וש"נ.

לשמע הדברים האלה, הנה החסיד ר' משה ווילענקער שהי' נודע לבעל מוח מבהיל ואדיר לב והי' מופלא במתינות, הנה גם הוא התרגש במאד ויאמר כי דבר זה צריכים לעשות בשיקול הדעת ובמתינות גדולה כי ירא הוא להסכים על זה.

ר' משה מייזלש ור' פנחס לא חפצו גם להתיישב בזה ויאמרו הלא כבר החלטנו למלאות כל התנאים ואם כן איפוא מה ענין הישוב בזה, והשנים הכריעו את השלישי ויסכימו וישבעו שבועה חמורה על-פי התורה.

עתה הנני עושה אתכם - אמרה הרבנית - לבית דין ואתם תקבלו עליכם להעשות בית דין לפסוק הלכה למעשה על-פי גזירת חוקי ודיני תורתנו הקדושה.

המצב ההווה, אחרי חידודי הענינים שנעשו על ידי הדילטוריא בין האדמו"רים שבארץ-הקודש, ואדמו"רי וואָהלין ובין אבינו רבנו הוא מבהיל מאד, ועל-פי הדברים אשר שמעתי מאבי יכולים להיות ח"ו תוצאות איומות.

שלשים שנה - אמר אבי - צריך האילן הטוב, לעידור וניכוש עד אשר יתן פריו, מאז היותו אילן, תורת מורנו הבעל שם טוב ומורנו המגיד זה עתה נהי' לאילנא דחייא, ועתה נתעורר הקטרוג הנורא אשר יוכל לגדע את הכל, חפץ הנני לחיות, כי כן הוא חיוב האדם על-פי התורה אבל עוד יותר חפץ הנני לעדר ולנכש את האילן הזה שיתן את פריו עד כי יבא שילה. מורי המגיד נ"ע הגיד לי כי יבואו עתים רעים, והבטיח לי אשר בכל עת יעזרוני, ראיתי את מורי ורבו, אבל פניהם שחור, אות הוא כי תורתם בסכנה ואות הוא כי . . .

מעינות מים נפתחו, - אומר החסיד ר' משה ווילענקער - בהלה אחזה כולנו, ונבכה בבכי רב, ודעתנו מתבלבלת.

ובכן - אומרת הרבנית - החלטתי לתת חיי תמורת חיי אבי, הנני חפצה להיות כפרתו, הנני נותנת את ימי חיי לאבי, אני הולכת למיתה ואבי ילך לחיים טובים ארוכים בשביל להחזיק האילן אשר נטע, ויעדרו וינכשו, ובזה אזכה גם אני בתורת אבי.

ביני לביני שלח הוד כ"ק רבנו הגדול פ"נ לכ"ק האדמו"ר הרב ר' נחום מטשערנאָביל זצ"ל⁵ ועבר מה שעבר, והרבנית בת רבנו נסתלקה, וקודם מסירת נפשה ביקשה את רבנו הגדול אשר הוא בעצמו יחנך וידריך את בנה ומהיותו בן שלש שנים הנהו תמיד בגן עדן העליון.

בחשיבות גדולה ובחרדת קדש מזכירים כל החסידים הגדולים בכלל ושלשת אבירי החסידים הנ"ל בפרט, את שם בת רבנו הרבנית הקדושה, כי כל אחד יודע היטיב אשר מסירת נפשה ואצילות רוחה הצילו את אילנא דחייא.

* * *

ד וישלה יעקב מלאכים לפניו אל-עשו אחיו
 ארצה שעיר שדה אדום כס"י: ה ויצו אתם
 לאמר כה תאמרון לאדני לעשו כה אמר
 עבדך יעקב עם-לבן גרתי ואחר עד-
 עתה כס"י: ויהי-לי שור וחמור צאן ועבד
 ושפחה ואשלחה להגיד לאדני למצא-חן
 בעיניך כס"י: (ז) וישבו המלאכים אל-יעקב
 לאמר באנו אל-אחידך אל-עשו וגם הלך
 לקראתך וארבע-מאות איש עמו כס"י: ח ויירא
 יעקב מאד ויצר לו ויחץ את-העם אשר-אתו
 ואת-הצאן ואת-הבקר והגמלים לשני
 מחנות כס"י: ט ויאמר אם-יבוא עשו אל-

ד וישלה יעקב אנגדין קדמוהי
 לות עשו אחוהי לארעא דשעיר
 לחקל אדום: ה ופקיד יתהון
 למימר פדין תימרון לרבנני
 לעשו פדנן אמר עבדך יעקב עם
 לבן דרית ואחרית עד פעון:
 ו יהוה לי תורין וחקרין ען
 ועבדין ואמהן ושלחית לחוואה
 לרבנני לאשפקא רחמין בעיניך:
 ז ותבו אנגדיא לות יעקב למימר
 אתינא לות אחודך לות עשו ואף
 אתי לקדמותך וארבע מאה גברא
 עמה: ח ודחיל יעקב לחדא
 ועקת לה ופליג ית עמא די עמה
 ונת ענא ונת תורי וגמליא לתרין
 משירין: ט ואמר אם ייתי עשו
 למשריתא חדא וימחנה ויהי (נ"י
 וימחנה ויהי) משריתא דתשתאר

רש"י

(ח) ויירא ויצר. "ויירא", שפא יהרג (כ"ד
 ותנחומא), "ויצר לו" אם יהרג הוא את אחרים:
 (ט) המחנה האחת והפנהו. מחנה משמש לשון
 זכר ולשון נקבה. (תהלים כז) "אם תחנה עלי
 מחנה", הרי לשון נקבה, (לקמן לג) "המחנה הגדולה",
 לשון זכר, וכן יש שאר דברים משמשים לשון זכר
 ולשון נקבה: (לעיל יט) "השמש יצא על הארץ",
 (תהלים יט) "מקצה השמים מוצאו", הרי לשון זכר,
 (מלכים ב ג) "והשמש זרחה על המים", הרי לשון
 נקבה. וכן רוח (איוב א) "והנה רוח גדולה באה",
 הרי לשון נקבה, "ויגע בארבע פנות הפית", הרי
 לשון זכר. (מלכים א יט) "ורוח גדולה וחרק ומפרק
 הרים", הרי לשון זכר ונקבה. וכן 'אש' (במדבר טז)
 "ואש יצאה מאת ה'", לשון נקבה. (תהלים קד)
 "אש לוהט", לשון זכר: והנה המחנה הנשאר
 לפליטה. על פרחו, כי אלחם עמו. התקין עצמו
 לשלשה דברים: לדורון, לתפלה ולמלחמה.
 לדורון: ונתעבר המנחה על פניו, לתפלה: "אלהי

(ד) וישלה יעקב מלאכים. מלאכים ממש (כ"ד):
 ארצה שעיר. לארץ שעיר, כל תבה שצריכה למ"ד
 בתחלתה, הטיל לה הכתוב ה"א בסופה:
 (ה) גרתי. לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, אינד
 פדאי לשנא אותי על ברכות אביך שברכני: "הוה
 גביר לאחידך", שהרי לא נתקיימה פי. דבר אחר:
 "גרתי", בגימטריא תרי"ג, כלומר: עם לבן הרשע
 גרתי ותרי"ג מצות שמתתי, ולא למדתי ממעשיו
 הרעים: (ו) ויהי-לי שור וחמור. אבא אמר לי:
 "מטל השמים ומשמני הארץ", זו אינה לא מן
 השמים ולא מן הארץ: שור וחמור. דרך ארץ
 לומר על שורים הרבה: שור. אדם אומר לחברו:
 'פליגה קרא התרנגול', ואינו אומר: 'קראו
 התרנגולים': ואשלחה להגיד לאדני. להודיע
 שאני בא אליך: למצא-חן בעיניך. שאני שלם
 עמך, ומבקש אהבתך: (ז) באנו אל-אחידך אל-
 עשו. שהיית אומר: 'אחי הוא', אבל הוא נוהג
 עמך כעשו הרשע, עודנו בשנאתו (כ"ד פ' ע"א):

לְשִׁיזְבָּא: י וְאָמַר יַעֲקֹב אֱלֹהֵהָ
 דְּאָבָא אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵהָ דְּאָבָא
 יִצְחָק יי דִּי אָמַר לִי תוֹב לְאַרְעֵךָ
 וּלְיַלְדוּתְךָ וְאוֹטִיב עִמָּךְ:
 יא זְעִירָן זְכוּתִי מִכָּל חֲסִידִין וּמִכָּל
 טַבּוֹן דִּי עֲבַדְתָּ עִם עֲבָדְךָ אָרִי
 יחִידִי עֲבָרִית ית נִרְדָּנָא הֲדִין וּכְעַן
 הֲוִיתִי לְתַרְיִן (ג"י לפרסיו) מִשְׁרָגָן:
 יב שְׁזַבְנִי כְעַן מִיָּדָא דְּאָחִי מִיָּדָא
 דְּעָשׂוּ אָרִי דְּחַל אָנָּא מִנָּה דִּילְמָא
 ייִתִּי וְיִמְחַנְנִי אִמָּא עַל בְּנֵי־אִ:
 יג וְאֵת אֲמַרְתָּ אוֹטִיב אוֹטִיב
 עִמָּךְ וְאֲשׁוּי ית בְּנֵיךָ סְגִיאִין
 כְּחֵלָא דְּיִמָּא דִּי לֹא יתְמַנּוּן מִסְגִּי:
 יד וּבֵת תִּמְן בְּלִילֵי־אִ הָהוּא וּנְסִיב
 מִן דְּאִיתִי בִידָה תִּקְרַבְתָּא לְעָשׂוּ
 מִנְחָה לְעָשׂוּ אָחִיו כְּס"י:

הַמִּנְחָה הָאֶחָת וְהִכְהוּ וְהָיָה הַמִּנְחָה הַנִּשְׂאָר
 לְפִלְיָטָה כְּס"י: (ישראל) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי
 אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי אָבִי יִצְחָק יְהוָה הָאֵל אֲשֶׁר
 שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלַדְתְּךָ וְאִיטִיבָה עִמָּךְ כְּס"י:
 יא קָטַנְתִּי מִכָּל הַחֲסִידִים וּמִכָּל־הָאֲמֹת אֲשֶׁר
 עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדְּךָ כִּי בְּמִקְלִי עָבַרְתִּי אֶת־
 הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הֵייתִי לְשָׁנִי מִחֲנוּת כְּס"י:
 יב הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עָשׂוּ כִּי־יִרָא אֲנֹכִי
 אֹתוֹ פְּנֵי־יְבוּא וְהִפְנִי אִם עַל־בָּנִים כְּס"י: יג וְאֵתָה
 אֲמַרְתָּ הֵיטֵב אִיטִיב עִמָּךְ וְשִׁמְתִי אֶת־זֶרְעֲךָ
 בְּחֹל הַיּוֹם אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפֵר מֵרֹב כְּס"י: (ע"ב בחול) שְׁנֵי
 יד וַיִּלָּן שָׁם בְּלִילָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן־הַבָּא בִידוֹ

רע"י

ההבטחות שהבטחתני: פי במקלי. לא הנה עמי:
 לא כסף, ולא זהב ולא מקנה, אלא מקלי לבדו.
 ומדרש אגדה: נתן מקלו בירדן, ונבקע הירדן:
 (יב) מיד אחי מיד עשו. מיד אחי, שאין נוהג
 עמי כאח, אלא כעשו הרשע: (יג) היטב איטיב.
 "היטב" בכותף, "איטיב" בכותף אבותיך (כ"ר):
 ושמת את זרעך בחול הים. והיכן אמר לו כן?
 והלא לא אמר לו אלא (לעיל כח) "והנה זרעך כעפר
 הארץ"? אלא, שאמר לו (שם) "כי לא אעזבך עד
 אשר אם-עשיתי את אשר דברתי לך", ולאברהם
 אמר: (לעיל כב) "הרבה ארבה את זרעך ככוכבי
 השמים וכחול אשר על שפת-הים": (יד) הבא
 בידו. ברשותו, וכן (במדבר כא) "ויקח את
 כל-ארצו מידו". ומדרש אגדה: "מן-הבא בידו",
 אבנים טובות ומרגליות, שאדם צר בצרור ונושאם
 בידו. דבר אחר: "מן-הבא בידו", מן החלין,
 שנטל מעשר, כמה דאת אמר: (לעיל כח) "עשר

אבי אברהם", למלחמה: "והנה המנחה הנשארת
 לפליטה": (י) ואלהי אבי יצחק. ולהלן הוא
 אומר: "ופחד יצחק", ועוד, מהו שחזר והזכיר שם
 המיוחד, הנה לו לכתב האומר אלי שוב לארצה
 וגו'? אלא כך אמר יעקב לפני הקדוש ברוך הוא:
 שתי הבטחות הבטחתני: אחת, בצאתי מבית אבי
 מבאר שבע, שאמר לי: "אני ה' אלהי אברהם
 אביך ואלהי יצחק", ושם אמרת לי: "ושמרתך
 בכל אשר תלך", ובבית לכן אמרת לי: "שוב אל
 ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך", ושם נגלית
 אלי בשם המיוחד לבדו, שנאמר: "ויאמר ה' אל
 יעקב שוב אל ארץ אבותיך וגו'", בשתי הבטחות
 האלו אני בא לפניך: (יא) קטנתי מכל החסדים.
 (שבת לג) נתמעטו זכותי על ידי החסדים והאמת
 שעשית עמי. לכה אני ירא שמא משהבטחתני,
 נתלכלכתי בחטא ויגרם לי להמסר ביד עשו:
 ומכל-האמת. אמתת דברך, ששמרת לי כל

טו עֲזִים מֵאֲתִים וּתְיִשִׁים עֶשְׂרִים רְחֵלִים
 מֵאֲתִים וְאִילִים עֶשְׂרִים כִּסִּי׃ טז גְּמָלִים מִיְּנִיקוֹת
 וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פְּרוֹת אַרְבַּעִים וּפְרִים עֶשְׂרֶה
 אֶתְנֶת עֶשְׂרִים וְעִירִם עֶשְׂרֶה כִּסִּי׃ יז וַיִּתֵּן בְּיַד־
 עֲבָדָיו עֵדֶר עֵדֶר לְבָדוֹ וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו
 עֲבְרוּ לִפְנֵי וַיְרוּחַ תְּשִׁימוּ בֵּין עֵדֶר וּבֵין
 עֵדֶר כִּסִּי׃ יח וַיִּצְוּ אֶת־הָרֹאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגַּשְׁךָ
 עֵשׂוֹ אָחִי וּשְׂאֵלְךָ לֵאמֹר לְמִי־אַתָּה וְאַנְה
 תֵּלֶךְ וְלִמִּי אֱלֹהִים לְפָנֶיךָ כִּסִּי׃ יט וְאָמַרְתָּ לְעֲבָדֶיךָ
 לֵיעֲקֹב מִנְחָה הוּא שְׁלוּחָה לְאֲדָנִי לַעֲשׂוֹ וְהִנֵּה
 גַם־הוּא אַחֲרֵינוּ כִּסִּי׃ כ וַיִּצְוּ גַם אֶת־הַשְּׂנִי גַם
 אֶת־הַשְּׁלִישִׁי גַם אֶת־כָּל־הַהֲלָכִים אַחֲרֵי
 הָעֲדָרִים לֵאמֹר כִּדְבַר הַזֶּה תִּדְבְּרוּן אֶל־עֲשׂוֹ

אחיה: טו עזי מאתן ותישיא
 עסרין רחלין מאתן ודכרין
 עסרין: טז גמלי מיניקות
 תלתין תורתא ארבעין ותרי
 עסרא אתנן עסרין ועירי עסרא:
 יז ויהב ביד עבדוהי עדרא עדרא
 בלחודוהי ואמר לעבדוהי עברו
 קדמי ורנחא תשוון בין עדרא
 ובין עדרא: יח ופקיד ית
 קדמא למימר ארי יערענך עשו
 אחי ושאלנך למימר למן את
 ולמן את אזל ולמן אלין דקדמך:
 יט ותימר לעבדך ליעקב
 תקרבתא היא דמשלחא לרבנני
 לעשו והא אף הוא אתי בתרנא:
 כ ופקיד אף ית תנינא אף ית
 תליתא אף ית כל דאזלין בתר
 עדריא למימר כפתגמא דרין
 תמללון עם עשו פד תשכחון

רש"י

שְׁלֹשִׁים. ובניהם עמֶהם, ומדרש אגדה:
 ובניהם - בנאייהם, זכר פנגד נקבה, לפי שצנוע
 בתשמיש לא פרסמו הפתוב (כ"ר): ועירם. חמורים
 זכרים: (יז) עדר עדר לבדו. כל מין ומין
 לעצמו: עברו לפני. דרך יום, או פחות, ואני אבא
 אחריכם: ורוח תשימו. עדר לפני חברו מלא עין
 כדי להשביע עינו של אותו רשע, ולתוהו על רבוי
 הדורון: (יח) למי-אתה. של מי אתה, מי
 שולחך, ותרגומו: 'למן את': ולמי אלה לפניך.
 ואלה שלפניך, של מי הם, למי המנחה הזאת
 שלוחה? למ"ד משמשת בראש התבה במקום של,
 כמו (לעיל לא) "וכל אשר אתה רואה לי הוא", שלי
 הוא, (תהלים כד) "לה' הארץ ומלוואה", של ה':
 (יט) ואמרתי לעבדך ליעקב. על ראשון, ראשון,
 ועל אחרון, אחרון. ששאלת: 'למי אתה?' לעבדך
 ליעקב אני, ותרגומו: 'לעבדך ליעקב', וששאלת:
 'ולמי אלה לפניך?' מנחה היא שלוחה וגו': והנה

אעשרנו לך", והדר לקח מנחה: (טו) עזים
 מאתים ותישיים עשרים. מאתים עזים צריכות
 עשרים תישים, וכן כלם הזכרים כדי צרף הנקבות.
 וב'בראשית רבה' דורש מפאן לעונה האמורה
 בתורה: השילים, בכל יום. הפועלים, שתיים
 בשבת. החמרים, אחת בשבת. הגמלים, אחת
 לשלשים יום. הספנים, אחת לששה חדשים. ואיני
 יודע לכון המדרש הזה בכיוון, אף נראה בעיני
 שלמדנו מפאן, שאין העונה שוה בכל אדם, אלא
 לפי טרח המטל עליו, שמצינו פאן שמסר לכל
 תיש עשר עזים וכן לכל איל, לפי שהם פנויים
 ממלאכה ורפן להרבות תשמיש לעבר עשר
 נקבות, ובהמה משונתעברה אינה מקבלת זכר,
 ופרים, שעוסקין במלאכה, לא מסר לזכר אלא ד'
 נקבות, ולחמור, שהולך בדרך רחוקה שתי נקבות
 לזכר. ולגמלים, שהולכים דרך יותר רחוקה, נקבה
 אחת לזכר: (טז) גמלים מיניקות ובניהם

יתה: כא ותימרונן אף הא עבדך
 יעקב אתי בתרנא ארי אמר
 אנחנה לרוגזה בתקרבתא דאזלת
 לקדמי ובתר פן אחזי אפוהי
 מאים יסב אפי: כב ועברת
 תקרבתא על אפוהי והוא בת
 בליליא ההוא במשירתא: כג
 וקם בליליא הוא ודבר ית תרתין
 נשוהי וית תרתין לחינתה וית חד
 עסר בנהי ועבר ית מעבר
 יובקא: כד ודכרנון ועברנון ית
 נחלא ואעבר ית דילה:
 כה ואשתאר יעקב בלחודוהי
 ואשתדל גברא עמה עד דסלק
 צפרא: כו וחזא ארי לא יכיל לה
 וקריב בפתי ירבה וזע פתי ירפא
 דיעקב באשתדלותה עמה:
 כז ואמר שלחני ארי סליק צפרא
 ואמר לא אשלחנך אלהין

במצאכם אתו: כא ואמרתם גם הנה עבדך
 יעקב אחרינו כי אמר אכפרה פניו במנחה
 ההלכת לפני ואחריכן אראה פניו אולי ישא
 פני כס"י: כב ותעבר המנחה על פניו והוא לו
 בלילה ההוא במחנה כס"י: כג ויקם | בלילה
 הוא ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחתיו
 ואת אחד עשר ילדיו ויעבר את מעבר
 יבק כס"י: כד ויקחם ויעברם את הנחל ויעבר
 את אשר לו כס"י: כה ויותר יעקב לבדו ויאבק
 איש עמו עד עלות השחר כס"י: כו וירא כי לא
 יכל לו ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב
 בהאבקו עמו כס"י: כז ויאמר שלחני כי עלה
 השחר ויאמר לא אשלחך כי אם

רש"י

גם הוא. יעקב: (כא) אכפרה פניו. אבטל רגזו,
 וכן (ישעיה כח) "וכפר בריתכם את מות", (שם מז)
 "לא תוכלי כפרה". ונראה בעיני שכל כפרה שאצל
 עון וחטא ואצל פנים, כלן לשון קנוח והעברה הן
 ולשון ארמי הוא, והרבה בגמרא: וכפר ידיה, בעי
 לכפורי ידיה בההוא גברא, וגם בלשון המקרא
 נקראים המזרקים של קדש: "כפורי זהב", על שם
 שהכהן מקנח ידיו בהן בשפת המזרק: (כב) על-
 פניו. כמו לפניו, וכן (ירמיה ו) "חמס ושד ישמע
 בה על-פני תמיד", וכן (ישעיה סה) "המכעסים
 אותי על-פני", ומדרש אגדה: "על פניו", אף הוא
 שרוי בכעס, שהיה צריך לכל זה (ב"ר): (כג) ואת-
 אחד עשר ילדיו. (ב"ר) ודינה היכן היתה? נתנה
 בתבה ונעל בפניה, שלא יתן בה עשו עיניו, ולכך
 נענש יעקב שמנעה מאחיו, שמא תחזירונו למוטב,
 ונפלה ביד שכם: יבק. שם הנהר: (כד) את-
 אשר-לו. הבהמה והמטלטלים, עשה עצמו כגשר

נוטל מכאן ומניח כאן: (כה) ויותר יעקב. שכח
 פנים קטנים וחזר עליהם (חולין צא): ויאבק איש.
 מנחם פרש: ייתעפר איש, מלשון אבק, שהיו
 מעלים עפר ברגליהם על ידי נענועם. ולי נראה
 שהוא לשון 'ויתקשר', ולשון ארמי הוא: 'בתר
 דאביקו ביה' ויאבק ליה מיבק, לשון עניבה, שפן
 דרך שנים שמתעצמים להפיל איש את רעהו,
 שחוכקו ואוכקו בזרועותיו, ופרשו רבותינו זכרונם
 לברכה, שהוא שרו של עשו (ב"ר): (כו) ויגע
 בכף-ירכו. קולית הדרך התקוע בקלפסת, קרוי כף,
 על שם שהבשר שעליה כמין כף של קדרה:
 ותקע. נתקעקע ממקום חכרתה, ודומה לו (ירמיה
 ו) "פן תקע נפשי ממך", לשון הסרה, ובמשנה:
 'לקעקע ביצתן', לשרש שרשיהן: (כז) כי עלה
 השחר. וצריך אני לומר שירה ביום (ב"ר). חולין
 צא: ברכתני. הודה לי על הברכות שברכני אבי,
 שעשו מערער עליהן. (וכאן קשה לרש"י:

בְּרַכְתָּנִי כַּח וַיֹּאמֶר אֵלָיו מִה־שְּׂמֹךְ וַיֹּאמֶר
 יַעֲקֹב: כַּט וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב עוֹד שְׂמֹךְ כִּי
 אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׂרִית עִם־אֱלֹהִים וְעִם־אֲנָשִׁים
 וְתוֹכַל כַּט״ו: ל וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּיד־הֲנָא
 שְׂמֹךְ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה תִּשְׁאַל לְשָׁמִי וַיְבַרֵךְ
 אֹתוֹ שֵׁם כַּט״ו: שְׁלִישִׁי לֹא וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם
 פְּנוּיָל כִּי־רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל־פָּנִים
 וְתַנְצֵל נַפְשִׁי: לב וַיִּזְרַח־לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר
 אֶת־פְּנוּיָל וְהוּא צֹלַע עַל־יָרְכוֹ כַּט״ו: לג עַל־כֵּן
 לֹא־יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנֶּשֶׂה אֲשֶׁר
 עַל־כֶּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נִגַע בְּכַף־יָרֵךְ
 יַעֲקֹב בְּגִיד הַנֶּשֶׂה כַּט״ו: לד א וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב
 עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה עֵשָׂו בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת
 אִישׁ וַיַּחֲזֵן אֶת־הַיְלָדִים עַל־לֵאָה וְעַל־רָחֵל

בְּרַכְתָּנִי: כח וַאֲמַר לֵיה מִה שְׂמֹךְ
 וַאֲמַר יַעֲקֹב: כט וַאֲמַר לֹא יַעֲקֹב
 יתְאָמַר עוֹד שְׂמֹךְ אֱלֹהִין יִשְׂרָאֵל
 אַרִי וּבְרַבֵּת קָדָם יי וְעִם גּוֹבְרֵי
 וּיְכַלְתָּא: ל ושְׂאֵל יַעֲקֹב וַאֲמַר
 חוֹי כַעַן שְׂמֹךְ וַאֲמַר לָמָּה דְנָן אַתָּ
 שְׂאֵל לְשָׁמִי וּבְרִיךְ יְתֵה תַמָּן:
 לא וּקְרָא יַעֲקֹב שְׂמָא דְאֶתְרָא
 פְּנוּיָל אַרִי חֲזִיתִי מִלְאָכְנִיא דִּי
 אַפִּין בְּאַפִּין וְאַשְׁתַּזְבַּת נַפְשִׁי:
 לב וּדְנַח לֵיה שְׂמָשׂא כְּמָא דִּי
 עָבַר יַת פְּנוּיָל וְהוּא מְטַלַע עַל
 יַרְכְּבֵה: לג עַל כֵּן לֹא יִיכְלוּן בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל יַת גִּידָא דְנֶשֶׂה דִּי עַל
 פְּתֵי יַרְכָּא עַד יוֹמָא הַדִּין אַרִי
 קָרִיב בְּפְתֵי יַרְכָּא דִּי־עַקֹּב בְּגִידָא
 דְנֶשֶׂה: א וַיִּזְקַף יַעֲקֹב עֵינֹוהִי
 וַחֲזָא וְהָא עֵשָׂו אֶתָּא וְעִמָּה אַרְבַּע
 מֵאָה גְבָרִין וּפְלִיג יַת בְּנֵיָא עַל
 לֵאָה וְעַל רָחֵל וְעַל תַּרְתִּין

רש"י

שְׂמוֹתֵינוּ, (הַכַּל) לְפִי מִצְוֹת עֲבוֹדַת הַשְּׁלִיחוֹת שְׂאָנוּ
 מִשְׁתַּלְחִים: (לַב) וַיִּזְרַח־לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ. לְשׁוֹן בְּנֵי
 אָדָם הוּא: 'פְּשָׁהֲגַעְנוּ לְמָקוֹם פְּלוֹנֵי הָאִיר לְנוּ
 הַשַּׁחַר', זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ, וּמְדַרְשׁ אַגְדָּה: "וַיִּזְרַח לוֹ",
 לְצָרְכוֹ, לְרַפְאוֹת אֶת צִלְעָתוֹ, כְּמָה דְתִימָא (מִלֵּאכִי ג)
 "שְׂמֵשׁ צָדְקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֵיהָ", וְאוֹתָן שְׁעוֹת
 שְׂמֵהָרָה לְשַׁקַּע בְּשִׁבְלוֹ כְּשִׂיבָא מִבְּאָר שְׁבַע, מִהָרָה
 לְזֶרַח בְּשִׁבְלוֹ: וְהוּא צוֹלַע. הָיָה צֹלַע כְּשִׁזְרַחָה
 הַשֶּׁמֶשׁ: (לַג) גִּיד הַנֶּשֶׂה. וְלָמָּה נִקְרָא שְׂמוֹ גִיד
 הַנֶּשֶׂה? לְפִי שְׂנֵשָׂה מִמָּקוֹמוֹ וְעָלָה, וְהוּא לְשׁוֹן
 קַפִּיצָה, וְכֵן (יִרְמִיָּה נא) "נִשְׁתָּה גְבוּרָתְךָ", וְכֵן (לִקְמָן
 מא) "כִּי נִשְׁנִי אֱלֹהִים אֶת־כָּל־עַמְלִי": (עַל־כֶּף
 הַיָּרֵךְ. פּוֹלֵפ־א בְּלַע"ו, כָּל בְּשָׂר גְבוּהָ וְחִלּוֹל וְעָגַל
 קְרוּי: 'כֶּף' כְּמוֹ: 'עַד שְׁתַּתְּמַרְךָ הַכֶּף בְּסִמְנֵי

"תְּבַרְכְּנִי" הָיָה לוֹ לומר, אֵלָּא הוֹדָה וְכוּ', וְכֵן אִיתָא
 בְּהַדְּיָא בְּזִהַר פְּרֻשַׁת 'תְּזַרִיעַ', עַמּוּד מ"ה, וְדוּק):
 (כַּט) לֹא יַעֲקֹב. לֹא יֹאמֶר עוֹד שְׂהַבְרַכּוֹת בָּאוּ לָךְ
 בְּעַקְבָּה וּרְמִיָּה, כִּי אִם בְּשִׁרְרָה וְגִלּוּי פָּנִים, וְסוּפָךְ
 שְׂהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נִגְלָה עֲלֶיךָ בְּבֵית־אֵל וּמַחְלִיף
 שְׂמֵךְ, וְשֵׁם הוּא מְבָרְכְךָ, וְאַנִּי שֵׁם אֱהִיָּה וְאוֹדָה לָךְ
 עֲלִיָּהֶן, וְזֶהוּ שְׂפָתוֹב: (הוֹשַׁע יב) "וַיִּשָּׂר אֵל מִלְאָךְ
 וַיְכַל, בְּכָה וַיִּתְחַנֵּן־לוֹ", בְּכָה הַמִּלְאָךְ וַיִּתְחַנֵּן לוֹ.
 וּמָה גִתְחַנֵּן לוֹ? "בֵּית־אֵל יִמְצְאוּנוּ וְשֵׁם יַדְבַּר
 עִמָּנוּ", הַמִּתֵּן לִי עַד שִׁידְבַּר עִמָּנוּ שֵׁם. וְלֹא רָצָה
 יַעֲקֹב, וְעַל כְּרַחוּ הוֹדָה לוֹ עֲלִיָּהֶן, וְזֶהוּ "וַיְבַרֵךְ
 אוֹתוֹ שֵׁם", שְׂהִיָּה מִתְחַנֵּן לְהַמִּתֵּן לוֹ, וְלֹא רָצָה:
 וְעִם־אֲנָשִׁים. עֵשָׂו וְלָכֵן: וְתוֹכַל. לָהֶם: (ל) לָמָּה
 זֶה תִּשְׁאַל. (ב"ר) אֵין לְנוּ שֵׁם קְבוּעַ, מִשְׁתַּנֵּין

וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׁפָחוֹת: ב וַיִּשֶׂם אֶת־הַשְּׁפָחוֹת
וְאֶת־יְלִדֵיהֶן רֵאשֵׁנָה וְאֶת־לֵאָה וְיְלִדֵיהָ
אֲחֵרִים וְאֶת־רַחֵל וְאֶת־יוֹסֵף אֲחֵרִים כס"ו:
ג וְהוּא עָבַר לְפָנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה שִׁבְעַ
פְּעָמִים עַד־גִּשְׁתּוֹ עַד־אָחִיו כס"ז: ד וַיִּרֶץ עָשׂוּ
לְקִרְאָתוֹ וַיַּחֲבֹקְהוּ וַיִּפֹּל עָלָיו כתיב צִוְּאוּ קְרִי צִוְּאוּ
וַיִּשְׁקֶהוּ וַיִּבְכּוּ כס"ח: ה וַיִּשָּׂא אֶת־עֵינָיו וַיִּרְא
אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי־אַלֶּה לָךְ
וַיֹּאמֶר הַיְלָדִים אֲשֶׁר־חָנַן אֱלֹהִים אֶת־
עַבְדְּךָ כס"ט: ו רביעי וַתִּגְשֶׁן הַשְּׁפָחוֹת הַנָּה
וְיְלִדֵיהֶן וַתִּשְׁתַּחוּיָו: ז וַתִּגַּשׁ גַּם־לֵאָה וְיְלִדֵיהָ
וַיִּשְׁתַּחוּ וְאַחַר נָגַשׁ יוֹסֵף וְרַחֵל וַיִּשְׁתַּחוּ כס"י:
ח וַיֹּאמֶר מִי לָךְ כָּל־הַמַּחְנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי
וַיֹּאמֶר לְמַצְאֵחַן בְּעֵינַי אֲדֹנָי כס"י: ט וַיֹּאמֶר עָשׂוּ יִשְׁלִי רַב אָחִי יְהִי
לָךְ אֲשֶׁר־לָךְ כס"י: י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־נָא אִם־נָא מַצְאֵתִי חַן בְּעֵינֶיךָ

לְחִינְתָּא: ב וְשׁוּי ית לְחִינְתָּא וְיִת
בְּנִיחַן קְדַמְאִין וְיִת לֵאָה וּבְנֵהָ
בְּתָרְאִין וְיִת רַחֵל וְיִת יוֹסֵף
בְּתָרְאִין: ג וְהוּא עָבַר קְדַמִּיהוֹן
וּסְגִיד עַל אֶרְעָא שִׁבְעַ זְמַנִּין עַד
מְקַרְבָּה עַד (ג"י לַח) אַחֻוּהִי:
ד וְרַחֵט עָשׂוּ לְקְדַמוּתָהּ וּגְפָפָה
וּנְפַל עַל צוּאָרָהּ וּנְשָׁקָהּ וּבְכוּ:
ה וְזָקַף ית עֵינוּהִי וְחָזָא ית נְשִׂאָה
וְיִת בְּנֵיָא וַאֲמַר מִן אֵלִין לָךְ וַאֲמַר
בְּנֵיָא דִי חַס יי ית עַבְדְּךָ:
ו וְקָרִיבַת לְחִינְתָּא אֲנִין וּבְנִיחַן
וּסְגִידָא: ז וְקָרִיבָא אָף לֵאָה
וּבְנֵהָ וּסְגִידוּ וּבְתַר כֵּן קָרִיב
יוֹסֵף וְרַחֵל וּסְגִידוּ: ח וַאֲמַר מִן
לָךְ כָּל מְשָׁרִיתָא הַדִּין דִּי עֲרַעִית
וַאֲמַר לַאֲשַׁפְחָא רַחֲמִין בְּעֵינַי
רְבוּנִי: ט וַאֲמַר עָשׂוּ אֵית לִי סְגִי
אֲחִי אַצְלַח בְּדִילְךָ: י וַאֲמַר

וַיֹּאמֶר לְמַצְאֵחַן בְּעֵינַי אֲדֹנָי כס"י: ט וַיֹּאמֶר עָשׂוּ יִשְׁלִי רַב אָחִי יְהִי
לָךְ אֲשֶׁר־לָךְ כס"י: י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־נָא אִם־נָא מַצְאֵתִי חַן בְּעֵינֶיךָ

רש"י

בגרות): (ב) וְאֶת־לֵאָה וְיְלִדֵיהָ אֲחֵרִים. אחרון
אחרון חביב: (ג) עָבַר לְפָנֵיהֶם. אמר: 'אם יבא
אותו רשע להלחם, ילחם בי תחלה':
(ד) וַיַּחֲבֹקְהוּ. נתגלגלו רחמיו שראו משפתחו
כל השתחוואות הללו: וַיִּשְׁקֶהוּ. נקוד עליו, וַיִּשׁ
חולקין בדבר הזה בבְּרִיתָא דְסַפְרִי: יֵשׁ שְׁדָרְשׁוּ
נקדה זו, לומר שלא נשקו בכל לבו (כ"ר). אמר
רבי שמעון בן יוחאי: 'הלכה היא, בידוע שעשו
שונא ליעקב, אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה
ונשקו בכל לבו (בראשית רבה): (ה) מִי־אַלֶּה לָךְ.
מי אלה להיות שלך?: (ז) נָגַשׁ יוֹסֵף וְרַחֵל.
בכלן, האמהות נגשות לפני הבנים, אבל ברחל,
יוסף נגש לפניה, אמר: 'אמי יפת תאר, שמא יתלה
בה עיניו אותו רשע, אעמד כנגדה ואעכבנו

מלהסתפל בה'. מפאן זכה יוסף לברכת "עלי עין":
(ח) מִי לָךְ כָּל־הַמַּחְנֶה. מי כל המחנה אשר
פגשתי, שהוא שלך, כלומר: למה הוא לך? .
ופשוטו של מקרא על מוליכי המנחה. ומדרשו:
כתות של מלאכים פגע, שהיו דוחפין אותו ואת
אנשיו ואומרים להם: 'של מי אתם? והם אומרים
להם: 'של עשו', והן אומרים: 'הכו, הכו, ואלו
אומרים: 'הניחו, בנו של יצחק הוא, ולא היו
משגיחים עליו, כן בנו של אברהם הוא, ולא היו
משגיחים עליו, אחיו של יעקב הוא, אומרים
להם: 'אם כן, משלנו אתם': (ט) יְהִי לָךְ
אֲשֶׁר־לָךְ. פאן הודה לו על הפרכות (כ"ר):
(י) אֶל־נָא. אל נא תאמר לי כן: אִם־נָא מַצְאֵתִי
חַן בְּעֵינֶיךָ וְלִקְחַתָּ מִנְחָתִי מִיָּדַי כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי

עד די אעול לות רבוני לשעיר:
 טו ואמר עשו אשבוק פען עמך
 מן עמא דעמי ואמר למא דבן
 אשכח רחמין בעיני רבוני:
 טז ותב ביומא ההוא עשו
 לארחה לשעיר: יז ויעקב נטל
 לסכות ובנא לה ביתא ולבעירה
 עבד מטלן על בן קרא שמא
 דאתרא סכות: יח ואתא יעקב
 שלים קרתא דשכם די בארעא
 דכנען במיתה מפדן דארם ושרא
 לקבל (אפי) קרתא: יט וזבן ית
 אחסנת חקלא די פרס תמן
 משכנה מידא דבני חמור אבוהי
 דשכם במאה חורפן: כ ואקם
 תמן מדבחה ופלח עלוהי קדם

טו ויאמר עשו אציגה-נא עמך מן-העם אשר
 אתי ויאמר למה זה אמצא-חן בעיני
 אדני כשׁי: טז וישב ביום ההוא עשו לדרך
 שעירה כשׁי: יז ויעקב נסע סכות ויבן לו בית
 ולמקנהו עשה סכת על-בן קרא שם-המקום
 סכות כשׁי: יח ויבא יעקב שלם עיר שכם
 אשר בארץ כנען בבאו מפדן ארם ויחן
 את-פני העיר כשׁי: יט ויבן את-חלקת השדה
 אשר נטה-שם אהלו מיד בני-חמור אבי
 שכם במאה קשיטה כשׁי: כ ויצב-שם מזבח
 ויקרא-לו אל אלהי ישראל כשׁי: ם חמישי

רשׁי

בגופו, שנתרפא מצלעתו, (שבת לג) שלם במקומו,
 שלא חסר כלום מכל אותו דורון, שלם בתורתו,
 שלא שכח תלמודו בבית לבן: עיר שכם. כמו
 לעיר, וכמוהו (רות א) "עד בואנה בית לחם":
 בבאו מפדן ארם. כאדם האומר לחברו: 'יצא
 פלוני מבין שני אריות ובא שלם', אף כאן: ויבא
 שלם מפדן ארם, מלבן ומעשו שנודונו לו בדרך:
 (יט) קשיטה. מעה, אמר רבי עקיבא: 'כשהלכת
 לכרפי הים היו קורין למעה, קשיטה'. (ותרגומו:
 'חורפן', טובים, חריפים בכל מקום, כגון: "עובר
 לסוחר"): (כ) ויקרא-לו אל אלהי ישראל. לא
 שהמזבח קרוי "אלהי ישראל", אלא על שם שהיה
 הקדוש ברוך הוא עמו והצילו, קרא שם המזבח
 על שם הנס להיות שבחו של מקום נזכר בקריאת
 השם, כלומר: מי שהוא אל, הוא הקדוש ברוך
 הוא, הוא לאלהים לי ששמי ישראל. וכן מצינו
 במשה (שמות יז) "ויקרא שמו ה' נסי", לא
 שהמזבח קרוי ה', אלא על שם הנס קרא שם
 המזבח להזכיר שבחו של הקדוש ברוך הוא: ה'
 הוא נסי', ורבותינו דרשו שהקדוש ברוך הוא קראו

לנער", לאטי, הלפ"ד מן היסוד ואינה משמשת:
 'אתנהל נחת שלי': לרגל המלאכה. לפי צרף
 הליכת רגלי המלאכה המטלת עלי להוליך: ולרגל
 הילדים. לפי רגליהם, שהם יכולים לילך: עד
 אשר-אבא אל-אדני שעירה. הרחיב לו הדרך,
 שלא היה דעתו ללכת אלא עד סכות, אמר: 'אם
 דעתו לעשות לי רעה, ימתין עד בואי אצלו', והוא
 לא הלך. (כ"ר) ואימתי ילך? בימי המשיח, שנאמר
 (עובדיה א כ"א): "ועלו מושיעים בהר ציון לשפט
 את הר עשו". ומדרשי אגדה יש לפרשה זו רבים:
 (טו) ויאמר למה זה. תעשה לי טובה זו שאיני
 צריך לה?: אמצא-חן בעיני אדני. ולא תשלם לי
 עתה שום גמול: (טז) וישב ביום ההוא עשו
 לדרך. (כ"ר) עשו לבדו, וארבע מאות איש
 שהלכו עמו, נשטמו מאצלו אחד אחד. והיכן פרע
 להם הקדוש ברוך הוא? בימי דוד, שנאמר (שמואל
 א ל) "כי אם ארבע מאות איש נער אשר רכבו על
 הגמלים": (יז) ויבן לו בית. (מגילה יז) שהיה שם
 י"ח חדש: קיץ, וחורף וקיץ, סכות - קיץ,
 בית - חורף, סכות - קיץ: (יח) שלם. שלם

לָד א וַתֵּצֵא דִינָה בַת־לֵאָה אֲשֶׁר יִלְדָה
 לְיַעֲקֹב לְרֹאוֹת בְּבָנוֹת הָאָרֶץ כִּסְיִי: ב וַיֵּרָא אֶת־הָאֵתָה
 שְׂכָם בֶּן־חַמּוֹר הַחֹי נְשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֶת־הָאֵתָה
 וַיִּשְׁכַּב אִתָּהּ וַיַּעֲנֶה כִּסְיִי: ג וַתְּדַבֵּק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה
 בַת־יַעֲקֹב וַיֵּאָהֵב אֶת־כְּתִיב הַנְּעֵר קְרִי הַנְּעֵר וַיְדַבֵּר
 עַל־לֵב כְּתִיב הַנְּעֵר קְרִי הַנְּעֵר כִּסְיִי: ד וַיֹּאמֶר שְׂכָם
 אֶל־חַמּוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־הַיְלִידָה
 הַזֹּאת לְאִשָּׁה: ה וַיַּעֲקֹב שָׁמַע כִּי טָמְאָה אֶת־
 דִּינָה בָתּוֹ וּבְנֵיו הָיוּ אֶת־מְקַנְהוּ בַּשָּׂדֶה
 וְהַחֲרַשׁ יַעֲקֹב עַד־בָּאָם: ו וַיֵּצֵא חַמּוֹר אָבִי־
 שְׂכָם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ: ז וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ
 מִן־הַשָּׂדֶה בְּשִׁמְעָם וַיִּתְעַצְבוּ הָאֲנָשִׁים וַיַּחֲרֹ
 לָהֶם מְאֹד כִּי גִבְלָה עָשָׂה בְּיִשְׂרָאֵל לְשָׁכַב
 אֶת־בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה כִּסְיִי: ח וַיְדַבֵּר
 חַמּוֹר אִתָּם לֵאמֹר שְׂכָם בְּנֵי חַשְׁקָה נַפְשׁוֹ
 בְּבַתְּכֶם תָּנוּ נָא אֶת־הָאֵתָה לוֹ לְאִשָּׁה כִּסְיִי:
 ט וְהִתְחַתְּנוּ אִתָּנוּ בְּנֵיכֶם תִּתְּנוּ־לָנוּ וְאֶת־
 בְּנֵינֵנוּ תִקְחוּ לָכֶם: י וְאִתָּנוּ תֵשְׁבוּ וְהָאָרֶץ
 תְּהִיָּה לְפָנֵיכֶם שְׂבוּ וּסְחָרוּהָ וְהִאֲחִזּוּ בָּהּ:

אל אלהא דישראל: א ונפקת
 דינה בת לאה די ילידת לייעקב
 למחזוי בבנת ארעא: ב וחזא יתה
 שכם בר חמור חיואה רבא
 דארעא ודבר יתה ושכיב יתה
 וענה: ג ואתרעיאת נפשה
 בדינה בת יעקב ורחים ית
 עולמתא ומליל על לפא
 דעולמתא: ד ואמר שכם לחמור
 אבוהי למימר סב לי ית עולמתא
 הדא לאנתו: ה ויעקב שמע ארי
 סאיב ית דינה ברתה ובנוהי הו
 עם גיתוהי בחקלא ושתיק יעקב
 עד מיתיהון: ו ונפק חמור
 אבוהי דשכם לות יעקב למלא
 עמה: ז ובני יעקב עלו מן
 חקלא פד שמעו ואתנסיסו
 גבריא ותקיף להון לחדא ארי
 קלנא עבד בישראל למשכב עם
 בת יעקב וכן לא כשר
 לאתעבדא: ח ומליל חמור
 עמהון למימר שכם ברי
 אתרעיאת נפשה בבנתכון הבו
 כען יתה לה לאנתו:
 ט ותתחתנו בנא בנתיכון תתנו
 לנא וית בנתנא תסבון לכון:
 י ועמנא תתבון וארעא תהי
 קדמיכון תיבו ועבדו בה

רש"י

אתה. פדרפה: ויענה. שלא פדרפה (יומא ע"ז):
 (ג) על-לב הנערה. דברים המתשכין על
 הלב: ראי אביך בחלקת שדה קטנה, פמה
 ממון בזבז, אני אשיאך ותקנה העיר וכל
 שדותיה: (ז) וכן לא יעשה. לענות את
 הבתולות, שהאמות גדרו עצמן מן העריות על
 ידי המבול (כ"ר): (ח) חשקה. חפצה:

לייעקב 'אל' (מגילה יח), ודברי תורה וכפטיש
 יפצץ סלע, מתחלקים לכמה טעמים, ואני
 לישוב פשוטו של מקרא באתי: (א) בת-לאה.
 ולא בת יעקב, אלא על שם יציאתה נקראת:
 "בת-לאה", שאף היא יצאנית היתה, (כ"ר)
 שגאמר: (לעיל ל) "ותצא לאה לקראתו". (ועליה
 משלו המשל: כאמה, כבתה): (ב) וישכב

סְחֹרְתָא וְאַחְסִינוּ בַּהּ: יא וְאָמַר
שְׁכֶם לְאַבוּהָא וּלְאַחֵהָא אֲשַׁפַּח
רְחִמִין בְּעֵינֵיכֹן וְדִי תִימְרוּן לִי
אַתָּן: יב אֲסַגּוּ עָלַי לְחֻדְא
מוֹתְרִין וּמְתַנָּן וְאַתָּן כְּמָא דִּי
תִימְרוּן לִי וְהָבּוּ לִי יַת עוֹלָמְתָא
לְאַנְתּוּ: יג וְאַתִּיבּוּ בְּנֵי יַעֲקֹב יַת
שְׁכֶם וְיַת חֲמוֹר אַבוּהֵי בְּחֻכְמָתָא
וּמְלִילוּ דִּי סָאֵב יַת דִּינָה
אַחְתְּהוֹן: יד וְאָמְרוּ לְהוֹן לָא
נְפוּל לְמַעַבְד פְּתַגְמָא הַדִּין לְמִתָּן
יַת אַחְתְּנָא לְגַבְר דִּי-לִיָּה עָרְלָתָא
אַרִי חֲסוּדָא הִיא לְנָא: טו בְּרַם
בְּדָא נְתַפְס לְכוּן אִם תְּהוּוֹן פּוֹתְנָא
לְמַגְזֵר לְכוּן כָּל דְּכוּרָא: טז וְנִתָּן
יַת בְּנִתְנָא לְכוּן וְיַת בְּנִתְיִכוּן נְסַב
לְנָא וְנִתּוּב עִמְכוּן וְנִהִי לְעַמָּא
חַד: יז וְאִם לָא תְקַבְּלוּן מִנְנָא
לְמַגְזֵר וְיִנְדְּבֵר יַת בְּרִתְנָא וְנִזִּיל:
יח וּשְׁפֵרוּ פְתַגְמֵיהוֹן בְּעֵינֵי
חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שְׁכֶם בַּר חֲמוֹר:
יט וְלָא אוּחַר עוֹלִימָא לְמַעַבְד
פְּתַגְמָא אַרִי אַתְרַעִי בְּבֵת יַעֲקֹב
וְהוּא יִקְרִי מִפְּל בֵּית אַבוּהֵי:
כ וְאַתָּא חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּרַה לְתַרְע
קְרִתְהוֹן וּמְלִילוּ עִם אַנְשֵׁי

יֵא וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל-אָבִיהָ וְאֶל-אֲחֵיהָ אֲמַצְא־
חֵן בְּעֵינֵיכֶם וְאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אַתָּן: יב הֲרָבּוּ
עָלַי מְאֹד מְהֵר וּמְתָן וְאַתָּנָה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ
אֵלַי וְתִנּוּ-לִי אֶת-כְּתִיב הַנֶּעַר קְרִי הַנֶּעַר לְאִשָּׁה כְּשִׁי:
יג וַיַּעֲנוּ בְנֵי-יַעֲקֹב אֶת-שְׁכֶם וְאֶת-חֲמוֹר אָבִיו
בְּמִרְמָה וַיִּדְבְּרוּ אֲשֶׁר טָמְא אֶת דִּינָה
אֲחֹתָם כְּשִׁי: יד וַיֹּאמְרוּ אֵלֵיהֶם לֹא נוּכַל לַעֲשׂוֹת
הַדָּבָר הַזֶּה לְתַת אֶת-אֲחֹתְנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר-לוֹ
עָרְלָה כִּי-חֲרָפָה הוּא לָנוּ כְּשִׁי: טו אַךְ-בְּזֹאת
נֵאוֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ כְּמֵנוּ לְהַמְלֵל לָכֶם
כָּל-זָכָר כְּשִׁי: טז וְנִתְּנוּ אֶת-בְּנֹתֵינוּ לָכֶם וְאֶת-
בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח-לָנוּ וַיֵּשְׁבּוּ אִתְּכֶם וְהִינּוּ לְעַם
אֶחָד כְּשִׁי: יז וְאִם-לֹא תִשְׁמָעוּ אֵלֵינוּ לְהַמּוֹל
וּלְקַחְנוּ אֶת-בְּתוּלָתְנוּ וְהִלְכְּנוּ: יח וַיִּיטְבוּ דְבַרֵיהֶם
בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שְׁכֶם בֶּן-חֲמוֹר: יט וְלֹא-
אַחַר הַנֶּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בְּבֵת-
יַעֲקֹב וְהוּא נִכְפָּד מִכָּל בֵּית אָבִיו: כ וַיָּבֵא
חֲמוֹר וּשְׁכֶם בָּנוּ אֶל-שַׁעַר עִירָם וַיִּדְבְּרוּ

רש"י

שְׁנֵיהּ מְדַגְּשָׁת, לְפִי שְׁהִיא מְשַׁמֶּשֶׁת בְּמָקוֹם שְׁתֵּי
נוּנֵי"ן: וְנִתְּנָנוּ: וְאֶת-בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח-לָנוּ. אַתָּה
מוֹצֵא בְּתַנָּאֵי שְׁאָמַר חֲמוֹר לְיַעֲקֹב וּבְתִשׁוּבַת בְּנֵי
יַעֲקֹב לְחֲמוֹר, שְׁתַּלּוּ הַחֲשִׁיבוֹת בְּבִנֵי יַעֲקֹב לִיקַח
בְּנוֹת שְׁכֶם אֶת שְׁיִכְחָרוּ לָהֶם, וּבְנוֹתֵיהֶם יִתְּנוּ לָהֶם,
לְפִי דַעְתָּם, דְּכְתִיב: "וְנִתְּנוּ אֶת בְּנוֹתֵינוּ", לְפִי
דַעְתָּנוּ, וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם נִקַּח לָנוּ", כָּל אֲשֶׁר נִחְפֵץ.
וּכְשֶׁדְּבָרוּ חֲמוֹר וּשְׁכֶם בָּנוּ אֶל יוֹשְׁבֵי עִירָם הִפְכוּ
הַדְּבָרִים: "אֶת בְּנוֹתֶם נִקַּח לָנוּ לְנָשִׁים, וְאֶת בְּנוֹתֵינוּ

(יב) מְהֵר. כְּתִבָּה (בראשית רבה): (יג) בְּמִרְמָה.
בְּחֻכְמָה: אֲשֶׁר טָמְא. הַכְּתוּב אוֹמֵר שְׁלֹא הִיְתָה
רְמִיָּה, שְׁהָרִי טָמְא אֶת דִּינָה אַחֻתָם (כ"ר):
(יד) חֲרָפָה הוּא. שְׁמֵץ פְּסוּל הוּא אֲצִלְנוּ, הַבָּא
לְתַרְף חֲבָרוּ הוּא אוֹמֵר לוֹ: 'עָרַל אַתָּה', או 'בֶּן
עָרַל'. "חֲרָפָה", בְּכָל מָקוֹם, גְּדוּף: (טו) נֵאוֹת
לָכֶם. נְתַרְצָה לָכֶם, לְשׁוֹן: (מלכים ב יב) וַיֹּאמְרוּ
הַכֹּהֲנִים " (בִּיהוּדָע): לְהַמּוֹל. לְהִיּוֹת נְמוּל, אִינוּ
לְשׁוֹן לְפַעַל, אֲלֵא לְשׁוֹן לְהַפְעֵל: (טז) וְנִתְּנוּ. נוּ"ן

אֶל-אֲנָשֵׁי עִירָם לֵאמֹר: כֹּא הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלָמִים הֵם אֲתָנוּ וַיֵּשְׁבוּ בָאָרֶץ וַיִּסְחָרוּ אֹתָהּ וְהָאָרֶץ הֵנָּה רַחֲבַת-יָדַיִם לִפְנֵיהֶם אֶת-בְּנֹתָם נִקַּח-לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת-בְּנֹתֵינוּ נָתַן לָהֶם כִּסְיִי: כב אַךְ-בְּזֹאת יֵאָתוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לְשִׁבְתָּ אֲתָנוּ לְהִיּוֹת לְעַם אֶחָד בְּהַמּוֹל לָנוּ כָּל-זָכָר כַּאֲשֶׁר הֵם גְּמֹלִים כִּסְיִי: כג מִקְנֵיהֶם וּקְנִינָם וְכָל-בְּהֵמָתָם הֲלוֹא לָנוּ הֵם אַךְ נִאֲוֹתָהּ לָהֶם וַיֵּשְׁבוּ אֲתָנוּ כִּסְיִי: כד וַיִּשְׁמְעוּ אֶל-חֲמוֹר וְאֶל-שָׁכֶם בְּנוֹ כָּל-יִצְחָי שֶׁעַר עִירוֹ וַיִּמְלֹוּ כָּל-זָכָר כָּל-יִצְחָי שֶׁעַר עִירוֹ: כה וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בַּהִיּוֹתָם בְּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי-בְנֵי-יַעֲקֹב שְׁמֹעוֹן וְלוֹי אַחֵי דִינָה אִישׁ חֲרָבֹו וַיָּבֹאוּ עַל-הָעִיר בְּטַח וַיַּהַרְגוּ כָּל-זָכָר כִּסְיִי: כו וְאֶת-חֲמוֹר וְאֶת-שָׁכֶם בְּנוֹ הֲרָגוּ לְפִי-חֲרָב וַיִּקְחוּ אֶת-דִּינָה מִבֵּית שָׁכֶם וַיֵּצְאוּ: כז בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל-הַחֲלָלִים וַיִּבְזּוּ הָעִיר אֲשֶׁר טָמְאוּ אֹחֹתָם כִּסְיִי: כח אֶת-צֹאֲנָם וְאֶת-בְּקָרָם וְאֶת-חֲמֹרֵיהֶם וְאֶת אֲשֶׁר-בְּעִיר וְאֶת-אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקְחוּ: כט וְאֶת-כָּל-חֵילָם וְאֶת-

קִרְתָּהוֹן לְמִימְרָ: כא גְּבֻרָא הָאֵלִין שְׁלָמִין אַנוּן עֲמָנָא וַיִּתִּיבּוּן בָּאֲרֵעָא וַיַּעֲבְדוּן בֵּיה סְחֹרְתָא וְאֲרֵעָא הָא פְתִיּוֹת יָדִין גְּדַמִּיהוֹן זַת בְּנִתְיָהוֹן נִסְב לָנָא לְנִשְׁיָן וְזַת בְּנִתְנָא נָתַן לְהוּן: כב בְּרַם בְּדָא יִתְפָּסוּן לָנָא גּוּבְרָיָא לְמִתְב עֲמָנָא לְמִתְהוּי לְעֲמָא חַד לְמַגְזֵר לָנָא כָּל דְכוּרָא פָּמָא דִּי אַנוּן גְּזִירִין: כג גִּיתִיָּהוֹן וְקִנְיָנָהוֹן וְכָל בְּעִירָהוֹן הָלָא דִּילְנָא אַנוּן בְּרַם נִתְפָּס לְהוּן וַיִּתִּיבּוּן עֲמָנָא: כד וְקִבִּילוּ מִן חֲמוֹר וּמִן שָׁכֶם בְּרָה כָּל נְפָקֵי תְרַע קִרְתָּהּ וּגְזִירוּ כָּל דְכוּרָא כָּל נְפָקֵי תְרַע קִרְתָּהּ: כה וְהָיָה בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה כַּד תְּקִיפוּ עֲלֵיהוֹן כַּאֲבִיָּהוֹן וּנְסִיבוּ תְרִין בְּנֵי יַעֲקֹב שְׁמֹעוֹן וְלוֹי אַחֵי דִינָה גְבַר חֲרָבָה וְעָלוּ עַל קִרְתָּא דִּיתְבּוּן לְרַחֲצוֹן וְקִטְלוּ כָּל דְכוּרָא: כו וְזַת חֲמוֹר וְזַת שָׁכֶם בְּרָה קִטְלוּ לְפִתְגָם דְּחֲרָב וּדְכָרוּ זַת דִּינָה מִבֵּית שָׁכֶם וּנְפָקוּ: כז בְּנֵי יַעֲקֹב עָלוּ לְחַלְצָא קְטִילָיָא וּבְזוּ קִרְתָּא דִּי סְאִיבוּ אֶחְתָּהוֹן: כח זַת עֲנָהוֹן וְזַת תּוֹרְהוֹן וְזַת חֲמֹרִיָּהוֹן וְזַת דִּי בְקִרְתָּא וְזַת דִּי בְחַקְלָא בְּזוּ: כט וְזַת כָּל נְכִסְיָהוֹן וְזַת כָּל

רע"י

נהגו עצמן שמעון ולוי כשאר אנשים שאינם בניו, שלא נטלו עציה הימנו (כ"ד): אחי דינה. לפי שמסרו עצמן עליה נקראו אחיה: בטח. שהיו כואבים, ומדרש אגדה: בטוחים היו על פחו של זקן (כ"ד): (כז) על-החללים. לפשט החללים, וכן תרגם אונקלוס: 'לחלצא קטיליא': (כט) חילם. ממונם, וכן: (דברים ח) "עשה לי את

נתן להם", כדי לרצותם, שיאותו להמול: (כא) שלמים. בשלום ובלב שלם: והארץ הנה רחבת-ידיים. כאדם שידו רחבה וותרנית, כלומר: אל תפסידו כלום, פרקמטיא הרבה באה לכאן ואין לה קונים: (כב) בהמול. בהיות נמול: (כג) אך נאותה להם. לדבר זה, ועל ידי כן ישבו אתנו: (כה) שני-בני-יעקב. בניו היו, ואף על פי כן

טפלהון וית נשיהון שבו וכוזו
 וית כל די בביתא: ל ואמר יעקב
 לשמעון וללוי עכרתון יתי למתן
 דכבו פיננא ויבין יתבי ארעא
 בכנענאה ובפרנאה ואנא עם
 דמננן ויתפנשון עלי וימחננוני
 ואשתצי אנא ואנש ביתי:
 לא ואמרו הכנפיקת פרא יתעבד
 (נ"י יעבד ית) לאחתנא: א ואמר יי
 ליעקב קום סק לבית אל ותיב
 תמן ועבד תמן מדבחא לאלהא
 דאתגלי לך במערקך מן קדם
 עשו אחוך: ב ואמר יעקב לאנש
 ביתה ולכל די עמה אעדו ית
 טעות עממיא די ביניכון ואדכו
 ושנו פסותכון: ג ונקום ונסק
 לבית אל ואעבד תמן מדבחא
 לאלהא דקבל צלותי ביומא
 דעקתי והנה מימרה בפסעדי
 בארעא די אזלית: ד ויהבו
 ליעקב ית כל טעות עממיא די
 בידיהון וית קדשיא די באדניהון
 וטמר יתהון יעקב תחות בטמא

כל־טפם ואת־נשיהם שבו ויבזו ואת כל־
 אשר בבית כס"י: ל ויאמר יעקב אל־שמעון
 ואל־לוי עכרתם אתי להבאישני בישב הארץ
 בכנעני ובפרזי ואני מתי מספר ונאספו עלי
 והכוני ונשמדתי אני וביתי כס"י: לא ויאמרו
 הכזונה יעשה את־אחותנו כס"י: פ
 לה ׀ ויאמר אלהים אל־יעקב קום עלה
 בית־אל ושב־שם ועשה־שם מזבח לאל
 הנראה אליך בברחך מפני עשו אחיך כס"י:
 ב ויאמר יעקב אל־ביתו ואל כל־אשר עמו
 הסרו את־אלהי הנכר אשר בתככם והטהרו
 והחליפו שמלתיכם כס"י: ג ונקומה ונעלה
 בית־אל ואעשה־שם מזבח לאל הענה אתי
 ביום צרתי ויהי עמדי בדרך אשר הלכתי:
 ד ויתנו אל־יעקב את כל־אלהי הנכר אשר
 בידם ואת־הנזמים אשר באזניהם ויטמן
 אתם יעקב תחת האלה אשר עם־שכם כס"י:

רע"י

ביו"ד (ובכל הספרים שלנו כתיב חסר יו"ד) מה שאין כן
 גבי רבקה אחותינו את היי לאלפי רבבה שם חסר יו"ד
 ולכן מפרש שכאן הוא לשון רבים וקאי על כל נשי ישראל
 אחותיהם הכזונה יעשה ולכן מביא רש"י התרגום שמתרגם
 ית אחתנא כאן כמו להלן להורות שהוא לשון יחיד
 ודו"ק: (א) קום עלה. (תנחומא): לפי שאחרת
 בדרך, נענשת וכו' זאת מפתך: (ב) הנכר.
 שיש בידכם משלל של שכם: והטהרו. מעבודת
 פוכבים: והחליפו שמלתיכם. שמה יש בידכם
 פסות של עבודת פוכבים: (ד) האלה. מין אילן
 סרק: עם־שכם. אצל שכם:

החיל הנה", (כמדבר כד) "וישראל עשה חיל",
 (תהלים מט) "ועזבו לאחרים חילם": שבו. לשון
 שביה, לפיכך, טעמו מלרע: (ל) עכרתם. לשון
 מים עכורים, אין דעתי צלולה עכשו. ואגדה:
 צלולה היתה החבית, ועכרתם אותה (תנחומא).
 מסרת היתה ביד כנענים שיפלו ביד בני יעקב,
 אלא שהיו אומרים: 'עד אשר תפרה ונחלת את
 הארץ'. לפיכך, היו שותקין: מתי מספר. אנשים
 מועטים: (לא) הכזונה. הפקר: את־אחותנו. ית
 אחתנא (הביא התרגום על מלת אחותינו שהוא נראה
 מתוך הפסוק בלשון רבים מדכתיב כאן אחותינו מלא

ה וַיִּסְעוּ וַיְהִי | חֲתַת אֱלֹהִים עַל־הָעָרִים אֲשֶׁר
 סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרַי בְּנֵי יַעֲקֹב כִּשׁ"י:
 וַיָּבֵא יַעֲקֹב לְזוֹה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן הוּא
 בֵּית־אֵל הוּא וְכָל־הָעַם אֲשֶׁר־עִמּוֹ: ז וַיִּבְנֶן שָׁם
 מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם אֵל בֵּית־אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ
 אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אַחִיו כִּשׁ"י: ח וַתִּמַּת
 דְּבָרָה מִיַּנְקַת רַבְּקָה וַתִּקְבֹּר מֵתַחַת לְבֵית־אֵל
 תַּחַת הָאֱלוֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֱלוֹן בְּכוֹת כִּשׁ"י: פ
 ט וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב עוֹד בְּבָאוֹ מִפְּרָן
 אָרֶם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ כִּשׁ"י: י וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֱלֹהִים שְׁמֹךְ
 יַעֲקֹב לֹא־יִקְרָא שְׁמֹךְ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם־
 יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֹךְ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ
 יִשְׂרָאֵל כִּשׁ"י: יא וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שְׂדֵי

די עם שָׁכֶם: ה וּנְטָלוּ וְהוֹת
 דְּחָלָא דִּי עַל עַמְמַיָּא דִּי בְּקִרְוֵי
 סְחַרְנִיָּהוֹן וְלֹא רָדְפוּ בְּתֵר בְּנֵי
 יַעֲקֹב: ו וַאֲתָא יַעֲקֹב לְזוֹה דִּי
 בְּאֶרְעָא דְּכְנַעַן הִיא בֵּית אֵל הוּא
 וְכָל עַמָּא דִּי עִמָּה: ז וַבְּנָא תַּמָּן
 מִדְּבַחָא וַקְרָא לְאֲתָרָא אֵל בֵּית
 אֵל אַרִי תַּמָּן אֲתַגְלִי לֵה יי
 בְּמַעֲרָקָה מִן קְדָם אַחִוּהִי:
 ח וּמִיתַת דְּבֹרָה מִנְקַתָּא דְּרַבְּקָה
 וַאֲתַקְבְּרַת מִלְרַע לְבֵית אֵל
 בְּשַׁפּוּלֵי מִיִּשְׂרָאֵל וַקְרָא שְׁמָהּ
 מִיִּשְׂרַר בְּכִיתָא: ט וַאֲתַגְלִי יי
 לְיַעֲקֹב עוֹד בְּמִיתוּהִי מִפְּרָן אָרֶם
 וַבְּרִיךְ יְתָה: י וַאֲמַר לֵה יי שְׁמֹךְ
 יַעֲקֹב לֹא יִתְקַרֵּי שְׁמֹךְ עוֹד יַעֲקֹב
 אֱלֹהִין יִשְׂרָאֵל יְהִי שְׁמֹךְ וַקְרָא
 יְתָ שְׁמָהּ יִשְׂרָאֵל: יא וַאֲמַר לֵה יי
 אֲנָא אֵל שְׂדֵי פּוּשׁ וּסְגִי עִם

רש"י

בְּשַׁפּוּלֵי מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁהִיָּה מִיִּשׁוּר מִלְמַעְלָה בְּשַׁפּוּע
 הָהָר, וְהַקְּבֹרָה מִלְמַטָּה, וּמִיִּשׁוּר שֶׁל בֵּית־אֵל הָיוּ
 קוֹרִין לוֹ "אֱלוֹן". וְאֵגְדָה: נִתְבַּשֵּׁר שֶׁם בְּאֵבֶל שְׁנִי,
 שְׁהִגֵּד לוֹ עַל אִמּוֹ שְׁמֵתָהּ (ב"ר). וְאֱלוֹן בְּלִשׁוֹן יוֹנִי
 אֵבֶל. (צ"ל אַחַר. וְכֵן אֵיתָא בְּרַש"י תַּהֲלִים ק"ט) וּלְפִיכָף,
 (סְפָרִים אַחֲרִים: וּלְפִי שֶׁ) הֶעֱלִימוּ אֶת יוֹם מוֹתָהּ,
 שְׁלֹא יִקְלְלוּ הַבְּרִיּוֹת הַפָּרֶס שֶׁיִּצְאָ מִמֶּנּוּ עֲשׂוֹ, אִף
 הַכְּתוּב לֹא פָּרְסָמָה: (ט) עוֹד. פֶּעַם שְׁנֵי בְּמָקוֹם
 הַזֶּה, אֶחָד בְּלִכְתּוֹ וְאֶחָד בְּשׁוּבוֹ: וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ. בְּרַכַּת
 אֲבָלִים (ב"ר): (י) לֹא־יִקְרָא שְׁמֹךְ עוֹד יַעֲקֹב.
 לְשׁוֹן אָדָם הֵבֵא בְּמַעְרָב וְעַקְבָּהּ, אֲלֵא לְשׁוֹן שָׂר
 וְנָגִיד: (יא) אֲנִי אֵל שְׂדֵי. שְׁאֲנִי כְּדַאי לְבָרֶךְ,
 שְׁהַבְּרָכוֹת שֶׁלִּי: פָּרָה וּרְבָה. עַל שֶׁם שְׁעֲדִין לֹא
 נוֹלַד בְּנִימִין, וְאִף עַל פִּי שְׁכָבֵר נִתְעַבְּרָה מִמֶּנּוּ: גוֹי.
 בְּנִימִין: גוֹיִם. (ב"ר) מְנַשֶּׁה וְאַפְרַיִם, שְׁעֲתִידִים
 לְצֵאת מִיִּסּוּף וְהֵם בְּמִנְיָן הַשְּׁכֵטִים: וּמְלָכִים. (ב"ר)

(ה) חֲתַת. פַּחַד: (ז) אֵל בֵּית־אֵל. הַקְּדוּשׁ כְּרוּךְ
 הוּא, בְּבֵית־אֵל, גְּלוּי שְׁכִינָתוֹ בְּבֵית אֵל. יֵשׁ תְּבָה
 חֲסָרָה, בִּי"ת הַמְּשֻׁמָּשֶׁת בְּרֵאשִׁיָּה, כְּמוֹ: (שְׁמוּאֵל ב ט)
 "הִנֵּה־הוּא בֵּית מְכִיר בֶּן־עַמְיָאֵל", כְּמוֹ בְּבֵית מְכִיר,
 (לְעִיל כד) "בֵּית אָבִיךָ", כְּמוֹ בְּבֵית אָבִיךָ: נִגְלוּ אֱלֹהֵי
 הָאֱלֹהִים. בְּמָקוֹמוֹת הַרְבֵּה יֵשׁ שֵׁם אֱלֹהוֹת וְאֲדֻנּוֹת
 בְּלִשׁוֹן רַבִּים, כְּמוֹ: (לִקְמֵן לט) "אֲדֹנָי יוֹסֵף", (שְׁמוֹת
 כב) "אִם בְּעֲלִיו עִמּוֹ", וְלֹא נֶאֱמַר: 'בְּעֲלוֹ', וְכֵן
 אֱלֹהוֹת שֶׁהוּא לְשׁוֹן שׁוֹפֵט וּמְרוֹת נִזְכָּר בְּלִשׁוֹן
 רַבִּים, אֲבָל אֶחָד מִכָּל שְׁאָר הַשְּׁמוֹת לֹא תִמְצָא
 בְּלִשׁוֹן רַבִּים: (ח) וַתִּמַּת דְּבָרָה. מָה עֲנִין דְּבֹרָה
 בְּבֵית יַעֲקֹב? אֲלֵא לְפִי שְׁאֲמָרָה רַבְּקָה לְיַעֲקֹב:
 "וּשְׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם", שְׁלַחְתָּה דְּבֹרָה אֲצִלוּ
 לְפָדֵן אָרֶם לְצֵאת מִשָּׁם, וּמִתָּה בְּדֶרֶךְ. מִדְּבַרֵי רַבִּי
 מֹשֶׁה הַדְּרָשָׁן לְמִדְתֵּיהֶּ: מִתַּחַת לְבֵית־אֵל. הַעִיר
 יוֹשְׁבֵת בְּהָר וְנִקְבְּרָה בְּרַגְלֵי הָהָר: תַּחַת הָאֱלוֹן.

וּכְנֹשֶׁת שִׁבְטֵינָא יְהֵא מִנְּךָ וּמִלְכִין
 דְּשִׁלְטִין בְּעַמְמֵינָא מִנְּךָ יִפְקֹון:
 יב וַיֵּת אֶרְעָא דִּי יְהֵבִית לְאַבְרָהָם
 וּלְיִצְחָק לָךְ אֲתַנְנָה וּלְבְנֵיךָ בְּתֵרֵךְ
 אֲתֵן יֵת אֶרְעָא: יג וְאַסְתַּלַּק
 מֵעֲלוֹהֵי יִקְרָא דִּינִי בְּאַתְרָא דִּי
 מְלִיל עֲמָה: יד וְאַקִּים יַעֲקֹב
 קִמְתָּא בְּאַתְרָא דִּי מְלִיל עֲמָה
 קִמְתָּא אֲבָנָא וְאַסִּיף עֲלָה נְסוּכִין
 וְאַרִיק עֲלָה מִשְׁחָא: טו וְיִקְרָא
 יַעֲקֹב יֵת שְׂמָא דְאַתְרָא דִּי מְלִיל
 עֲמָה תִּמְן יֵת בֵּית אֵל: טז וַיִּנְטְלוּ
 מִבֵּית אֵל וַהֲוֹה עוֹד פְּרוּבַת אֶרְעָא
 לְמִיעַל לְאַפְרַת וּלְיִלְדַת רַחֵל
 וְקִשְׂיַאת בְּמִילְדָה: יז וַהֲוֹה
 בְּקִשְׂיֹתָהּ בְּמִילְדָה וְאַמְרַת לָהּ
 חֵיטָא לֹא תִדְחֲלִי אֲרִי אַף דִּין לִיךָ
 בָּר: יח וַהֲוֹה בְּמִפְקַ נְפִשָׁה אֲרִי
 מִיַּת (נ"י מִיַּת) וַיִּקְרַת שְׂמָה בֵּר דְּוִי
 וְאַבְוֵהִי קִרָּא לָהּ בְּנִימִין:
 יט וּמִיַּת רַחֵל וְאַתְקַבְּרַת בְּאַרְח

פְּרָה וּרְבָה גֹוִי וְקָהֵל גֹוִים יְהִיָּה מִמֶּךָ וּמִלְכִים
 מִחֲלָצִיךָ יֵצְאוּ רַשִׁי: שְׁשִׁי יב וְאַתְהָאֲרִין אֲשֶׁר
 נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לָךְ אֲתַנְנָה וּלְזֵרְעֶךָ
 אַחֲרֶיךָ אֲתֵן אֶתְהָאֲרִין: יג וַיַּעַל מֵעֲלוֹי אֱלֹהִים
 בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־דָּבַר אֱתוֹ רַשִׁי: יד וַיַּצֵּב יַעֲקֹב
 מִצְבָּה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־דָּבַר אֱתוֹ מִצְבַּת אֲבֹן
 וַיִּסֹּךְ עָלֶיהָ גֹסֶךְ וַיַּצֵּק עָלֶיהָ שָׁמֶן: טו וַיִּקְרָא
 יַעֲקֹב אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דָּבַר אֱתוֹ שֵׁם
 אֱלֹהִים בֵּית־אֵל: טז וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי־עוֹד
 בְּבֵרֶת־הָאָרֶץ לָבוֹא אֶפְרַתָּה וְתֵלֵד רַחֵל
 וְתִקֵּשׁ בְּלִדְתָּהּ רַשִׁי: יז וַיְהִי בְּהַקְשָׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ
 וְתֵאמֶר לָהּ הַמְיֻלְּדַת אֶל־תִּירְאִי כִּי־גַם־זֶה לָךְ
 בֶּן רַשִׁי: יח וַיְהִי בְּצֵאת נְפִשָׁהּ כִּי מָתָה וְתִקְרָא
 שְׁמוֹ בֶּן־אוֹנִי וְאַבְיוֹ קִרָּאֲלוֹ בְּנִימִין רַשִׁי:
 יט וְתָמַת רַחֵל וְתִקְבַר בְּדֶרֶךְ אֶפְרַתָּה הוּא בֵּית

רש"י

חלולה ומגנבת ככברה, (כ"ר) שהניר מצוי, הסתו
 עבר והשרב עדין לא בא, ואין זה פשוטו של
 מקרא, שהרי בנעמן מצנינו: (מלכים ב ה) "וילף
 מאתו כברת ארץ". ואומר אני, שהוא שם מדת
 קרקע, כמו מהלך פרסה או יותר, כמו שאתה
 אומר: 'צמד פרס', 'חלקת שדה', כך במהלך אדם
 נותן שם מדה (קרקע כמו: 'מהלך מיל') כברת
 ארץ: (יז) כִּי־גַם־זֶה. נוסף לך על יוסף. ורבותינו
 דרשו: עם כל שבט נולדה תאומה, ועם בנימין
 נולדה תאומה יתרה: (יח) בֶּן־אוֹנִי. בן צערי:
 בנימין. נראה בעיני, לפי שהוא לבהו נולד בארץ
 כנען שהיא כנעב, כשאדם בא מארם נהרים, כמו
 שנאמר: "בנגב בארץ כנען", "הלוח ונסוע
 הנגבה": בנימין. בן זמין, לשון (תהלים פט) "צפון

שאול ואיש בשת, שהיו משבט בנימין שעדין לא
 נולד. (ופסוק זה דרשו אבנר כשהמליך איש בשת
 ואף השבטים דרשוהו וקרבו בנימין, דכתיב:
 (שופטים כא) "איש ממנו לא יתן את בתו לבנימין
 לאשה", וחזרו ואמרו: אלמלא היה עולה מן
 השבטים, לא היה הקדוש ברוך הוא אומר ליעקב:
 "ומלכים מחלצריך יצאו": גוי וקהל גוים. שגוים
 עתידים בניו ליעשות כמנן הגוים שהם שבעים
 אמות, וכן כל הסנהדרין שבעים. דבר אחר:
 שעתידים בניו להקריב בשעת אסור הבמות כגוים
 עובדי כוכבים, בימי אליהו (ברש"י ישן):
 (יג) בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־דָּבַר אֱתוֹ. איני יודע מה
 מלמדנו: (טז) כְּבֵרֶת־הָאָרֶץ. מנחם פרש לשון
 כביר, רבוי, מהלך רב. ואגדה: בזמן שהארץ

לחם: כ ויצב יעקב מצבה על קברתה הוא
מצבת קברת רחל עד היום: כא ויסע ישראל
ויט אהלה מהלאה למגדל עדר: כב ויהי
בשכן ישראל בארץ ההוא וילך ראובן
וישכב את בלהה פילגש אביו וישמע
ישראל פ ויהיו בני יעקב שנים עשר כס"ו:
כג בני לאה בכור יעקב ראובן ושמעון ולוי
ויהודה ויששכר וזבלון כס"ז: כד בני רחל יוסף
ובנימן: כה ובני בלהה שפחת רחל דן
ונפתלי: כו ובני זלפה שפחת לאה גר ואשר
אלה בני יעקב אשר ילדו בפדן ארם:
כו ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית
הארבע הוא חברון אשר גר שם אברהם
ויצחק כס"ח: כח ויהיו ימי יצחק מאת שנה
ושמנים שנה: כט ויגוע יצחק וימת ויאסף

רש"י

בא, שפלן שוין וכלן צדיקים, שלא חטא ראובן:
(כג) בכור יעקב. אפלו בשעת הקלקלה, קראו
בכור: בכור יעקב. בכור לנחלה, בכור לעבודה,
בכור למגן, ולא נתנה בכורה ליוסף אלא לעגן
השבטים, שנעשה לשני שבטים: (כז) ממרא.
שם המישור: קרית הארבע. שם העיר: ממרא
קרית הארבע, איל מישור של קרית ארבע, ואם
תאמר: 'היה לו לכתב ממרא הקרית ארבע', כן
דרך המקרא בכל דבר ששמו כפול, כגון זה וכגון
בית לחם, אבי עזרי, בית אל, אם הצריך להטיל בו
ה"א, נותנה בראש התבה השניה: (שמואל א טז)
"בית הלחמי", (שופטים ו) "בפערת אבי העזרי",
(מלכים א טז) "בנה חיאל בית האלי": (כט) ויגוע
יצחק. אין מקדם ומאחר בתורה: מכירתו של

אפרת היא בית לחם: כ ואקים
יעקב קמתא על קברתה היא
קמת קברתא רחל עד יומא דין:
כא ונטל ישראל ופרס משכנה
מלהלא למגדלא דעדר:
כב והנה פד שרא ישראל
בארעא ההיא ואזל ראובן וישכב
עם בלהה לחינתא דאבוהי ושמע
ישראל והווי בני יעקב תרי עסר:
כג בני לאה בוכרא דיעקב ראובן
ושמעון ולוי ויהודה ויששכר
וזבלון: כד בני רחל יוסף
ובנימן: כה ובני בלהה אמתא
דרחל דן ונפתלי: כו ובני זלפה
אמתא דלאה גר ואשר אליו בני
יעקב די אתילידן לה בפדן ארם:
כו ואתא יעקב לות יצחק אבוהי
ממרא קרית ארבע היא חברון די
דר תמן אברהם ויצחק: כח והווי
יומי יצחק מאה ותמנן שנין:
כט ואתנגיד יצחק ומית
ואתכניש לעמה סיב ושבע יומין

וימין אתה בראתם", לפיכך הוא מלא (דבר אחר:
בנימין, בן ימים, שנולד לעת זקנתו, ונכתב בנו"ן,
כמו: (דניאל יב) "לקץ הימין"): (כב) בשכן
ישראל בארץ ההוא. עד שלא בא לחברון אצל
יצחק ארעוהו כל אלה: וישכב. (שבת נה) מתוך
שבלבל משכבו, מעלה עליו הכתוב פאלו שכבה.
ולמה בלבל וחלל יצועיו? שפשמה רחל, נטל
יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר באהל רחל ולא
בשאר אהלים, ונתנה באהל בלהה. בא ראובן
ותבע עלבון אמו, אמר: 'אם אחות אמי היתה צרה
לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי? לכה
בלבל: ויהיו בני יעקב שנים עשר. מתחיל לעגן
ראשון, משנולד בנימין נשלמה המטה, ומעתה
ראויים להמנות, ומנאן. ורבותינו דרשו: 'ללמדנו

אֶל-עַמּוּי זָקֵן וְשִׁבְעַ יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֲשׂוּ
 וַיַּעֲקֹב בְּנָיו כִּסְיִי: פ לו א וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת עֲשׂוּ
 הוּא אָדוֹם: ב עֲשׂוּ לָקַח אֶת-נָשָׁיו מִבְּנוֹת
 בְּנֵעַן אֶת-עֵדָה בֶּת-אֵילוֹן הַחֲתָי וְאֶת-
 אֶהֱלִיבָמָה בֶּת-עֵנָה בֶּת-צִבְעוֹן הַחַוִּי כִסְיִי:
 ג וְאֶת-בְּשָׂמַת בֶּת-יִשְׁמַעְאֵל אַחֹת נְבִיּוֹת כִּסְיִי:
 ד וְתִלְדַּ עֵדָה לַעֲשׂוּ אֶת-אֱלִיפּוֹ וּבְשָׂמַת יִלְדָה
 אֶת-רְעוּאֵל: ה וְאֶהֱלִיבָמָה יִלְדָה כְּתִיב אֶת-יַעֲשִׁי
 קְרִי אֶת-יַעֲשִׁי וְאֶת-יַעֲלָם וְאֶת-קָרַח אֵלֶּה בְּנֵי
 עֲשׂוּ אֲשֶׁר יִלְדוּ-לוֹ בְּאֶרֶץ בְּנֵעַן כִּסְיִי: ו וַיִּקַּח
 עֲשׂוּ אֶת-נָשָׁיו וְאֶת-בְּנָיו וְאֶת-בְּנֹתָיו וְאֶת-כָּל-
 נַפְשוֹת בֵּיתוֹ וְאֶת-מִקְנֵהוּ וְאֶת-כָּל-בְּהֵמָתוֹ

ויקברו יתה עשו ויעקב בנותיה:
 א ואלין תולדת עשו הוא אדום:
 ב עשו נסיב ית נשואי מבנות
 בנען ית עדה בת אילון חתאה
 וית אהליבמה בת ענה בת צבעון
 חואה: ג וית בשמת בת
 ישמעאל אחתה הנביות:
 ד וילידת עדה לעשו ית אליפז
 ובשמת ילידת ית רעואל:
 ה ואהליבמה ילידת ית יעושי וית
 יעלם וית קרח אלין בני עשו די
 אתילידו לה בארעא דכנען:
 ו ודבר עשו ית נשואי וית בנותיה
 וית בנתה וית כל נפשת ביתה וית
 גיתוהי וית כל בעירה וית כל
 קנניה די קנא בארעא דכנען
 ואזל לארעא אחרי מן קדם יעקב

רש"י

לעבודת כוכבים: אהליבמה. היא יהודית, והוא
 פנה שמה יהודית, לומר שהיא כופרת בעבודת
 כוכבים, כדי להטעות את אביו: בת-ענה בת-
 צבעון. אם בת ענה לא בת צבעון? ! ענה בנו של
 צבעון, שנאמר: "ואלה בני צבעון ואיה וענה".
 מלמד שבא צבעון על פלתו אשת ענה ויצאת
 אהליבמה מבין שניהם, והודיעה הכתוב שכלן בני
 ממזרות היו: (ג) בשמת בת-ישמעאל. ולהלן
 קורא לה מחלת, מצינו באגדת מדרש ספר
 שמואל: שלשה מוחלין להן עונותיהם: גר
 שנתגיר, והעולה לגדלה והנושא אשה, ולמד
 הטעם מכאן, לכך נקראת מחלת, שנמחלו
 עונותיו: אחות נביות. על שם שהוא השיאה לו
 משמת ישמעאל, נקראת על שמו:
 (ה) ואהליבמה ילדה וגו'. קרח זה, ממזר היה,
 וכן אליפז היה שבא על אשת אביו, אל אהליבמה
 אשת עשו, שהרי הוא מנוי עם אלופי אליפז בסוף
 הענין (ב"ר): (ו) וילך אל-ארץ. לגור באשר

יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב שנה, שהרי
 כשנולד יעקב היה יצחק בן ס' שנה, שנאמר: (לעיל
 כה) "ויצחק בן ששים שנה וגו'", ויצחק מת בשנת
 ק"כ ליעקב, אם תוציא ששים מק"פ שנה, נשארו
 ק"כ, ויוסף נמכר בן י"ז שנה, ואותה שנה, שנת
 מאה ושמונה ליעקב, פיצד? בן ששים ושלש
 נתברר, וארבע עשרה שנה נטמן בבית עבר, הרי
 שבעים ושבע, וארבע עשרה עבד באשה ובסוף
 ארבע עשרה נולד יוסף, שנאמר: (לעיל ל) "וייהי
 כאשר ילדה רחל את יוסף וגו'", הרי תשעים
 ואחת, וי"ז עד שלא נמכר יוסף, הרי מאה ושמונה.
 (עוד מפרש מן המקרא, משנמכר יוסף עד שבא
 יעקב מצרימה כ"ב שנה, שנאמר: (לקמן מא)
 "ויוסף בן שלשים שנה וגו'", ושבע שנים שבע
 ושנתיים רעב, הרי כ"ב, וכתיב: "ימי שני מגורי
 שלשים ומאת שנה". נמצא, יעקב במקירתו של
 יוסף ק"ח): (ב) עדה בת-אילון. היא בשמת בת
 אילון, ונקראת בשמת על שהיתה מקטרת בשמים

וְאֵת כָּל־קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיִּלְדֶּךָ
 אֶל־אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אַחִיו כִּסְי׳: ז כִּי־הָיָה
 רְכוּשָׁם רַב מִשְׁבֵּת יַחֲדוֹ וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ
 מְגֹרֵיהֶם לְשֹׂאת אֹתָם מִפְּנֵי מְקִנְיָהֶם כִּסְי׳:
 ח וַיֵּשֶׁב עֲשׂוֹ בְּהַר שְׁעִיר עֲשׂוֹ הוּא אֲדוּם:
 ט וְאַלְהָה תִּלְדוֹת עֲשׂוֹ אֲבִי אֲדוּם בְּהַר
 שְׁעִיר כִּסְי׳: י אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־עֲשׂוֹ אֱלִיפֹז בֶּן־
 עֵדָה אִשְׁתַּ עֲשׂוֹ רְעוּאֵל בֶּן־בְּשֶׁמֶת אִשְׁתַּ
 עֲשׂוֹ: יא וַיְהִי בְּנֵי אֱלִיפֹז תִּימָן אוֹמֵר צָפוֹ
 וְגַעְתָּם וְקִנְזוֹ: יב וְתַמְנֵעַ | הִיְתָה פִּילְגֶשׁ לְאֱלִיפֹז
 בֶּן־עֲשׂוֹ וַתֵּלֶד לְאֱלִיפֹז אֶת־עַמְלֶק אֵלֶּה בְּנֵי
 עֵדָה אִשְׁתַּ עֲשׂוֹ כִּסְי׳: יג וְאַלְהָה בְּנֵי רְעוּאֵל גַּחַת
 וְזַרְחַ שְׁמָה וּמִזָּה אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי בְּשֶׁמֶת אִשְׁתַּ
 עֲשׂוֹ: יד וְאַלְהָה הָיוּ בְּנֵי אֶהֱלִיבְמָה בַת־עֵנָה
 בַּת־צַבְעֹן אִשְׁתַּ עֲשׂוֹ וַתֵּלֶד לְעֲשׂוֹ כְּתִיב אֶת־עֵישׁ
 קִרִי אֶת־יַעֲוֹשׁ וְאֶת־יַעְלָם וְאֶת־קַרְח: טו אֵלֶּה
 אֱלוֹפֵי בְּנֵי־עֲשׂוֹ בְּנֵי אֱלִיפֹז בְּכוֹר עֲשׂוֹ אֱלוֹף
 תִּימָן אֱלוֹף אוֹמֵר אֱלוֹף צָפוֹ אֱלוֹף קִנְזוֹ כִּסְי׳: טז אֱלוֹף קַרְחַ אֱלוֹף גַּעְתָּם

אָחוּהִי: ז אָרִי הָיָה קְנִיָּהוֹן סְגִי
 מִלְמַתֵּב פְּחָדָא וְלֹא יָכִילַת אֶרֶע
 תּוֹתְבוֹתָהוֹן לְסוֹכְרָא וְתַהוֹן מִן
 קָדָם גִּיתִיהוֹן: ח וְיִתִּיב עֲשׂוֹ
 בְּטוֹרָא דְשְׁעִיר עֲשׂוֹ הוּא אֲדוּם:
 ט וְאַלְיִן תּוֹלְדַת עֲשׂוֹ אֲבוּהוֹן
 דְאֲדוּמָאֵי בְּטוֹרָא דְשְׁעִיר: י אֱלִיִן
 שְׁמַהַת בְּנֵי עֲשׂוֹ אֱלִיפֹז בְּרַ עֵדָה
 אִתַּת עֲשׂוֹ רְעוּאֵל בְּרַ בְּשֶׁמֶת אִתַּת
 עֲשׂוֹ: יא וְהוּוּ בְּנֵי אֱלִיפֹז תִּימָן
 אוֹמֵר צָפוֹ וְגַעְתָּם וְקִנְזוֹ:
 יב וְתַמְנֵעַ הָוִת לְחִינְתָא לְאֱלִיפֹז
 בְּרַ עֲשׂוֹ וְיִלִּידַת לְאֱלִיפֹז יִת עַמְלֶק
 אֱלִיִן בְּנֵי עֵדָה אִתַּת עֲשׂוֹ:
 יג וְאַלְיִן בְּנֵי רְעוּאֵל גַּחַת וְזַרְחַ
 שְׁמָה וּמִזָּה אֱלִיִן הָוִו בְּנֵי בְּשֶׁמֶת
 אִתַּת עֲשׂוֹ: יד וְאַלְיִן הָוִו בְּנֵי
 אֶהֱלִיבְמָה בַת עֵנָה בַת צַבְעֹן
 אִתַּת עֲשׂוֹ וְיִלִּידַת לְעֲשׂוֹ יִת יַעֲוֹשׁ
 וְיִת יַעְלָם וְיִת קַרְחַ: טו אֱלִיִן
 רְבָרְבֵי בְּנֵי עֲשׂוֹ בְּנֵי אֱלִיפֹז בּוֹכְרָא
 דְעֲשׂוֹ רְבָא תִימָן רְבָא אוֹמֵר רְבָא
 צָפוֹ רְבָא קִנְזוֹ: טז רְבָא קַרְחַ רְבָא
 גַעְתָּם רְבָא עַמְלֶק אֱלִיִן רְבָרְבֵי

רש"י

בְּרַעוֹ: תַמְנֵעַ זו, בַת אֱלוֹפִים הִיְתָה, שְׁנַאֲמַר:
 "וְאַחוֹת לוֹטָן תַמְנֵעַ", וְלוֹטָן מֵאֱלוֹפֵי יוֹשְׁבֵי שְׁעִיר
 הָיָה, מִן הַחֹרִים שֶׁיִּשְׁבּוּ בָּהּ לְפָנִים. אָמְרָה: 'אֵינִי
 זוֹכָה לְהַנְשֵׂא לָךְ, הַלְוֵאֵי וְאֶהְיָה פִּילְגֶשׁ', וּבְדַבְרֵי
 הַיָּמִים מוֹנָה אוֹתָהּ בְּכַנְיֹו שֶׁל אֱלִיפֹז, מְלַמֵּד שֶׁבָּא
 עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁל שְׁעִיר וַיִּצְאָה תַמְנֵעַ מִבְּנֵיהֶם,
 וּכְשֶׁגָּדְלָה נַעֲשִׂית פִּילְגֶשׁוֹ, וְזָהוּ: "וְאַחוֹת לוֹטָן
 תַמְנֵעַ", וְלֹא מְנָאָה עִם בְּנֵי שְׁעִיר, שֶׁהִיְתָה אַחוֹתוֹ
 מִן הָאֵם וְלֹא מִן הָאָב: (טו) אֵלֶּה אֱלוֹפֵי

יִמְצָא: (ז) וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגֹרֵיהֶם. לְהַסְפִּיק
 מְרַעָה לְבַהֲמוֹת שְׁלָהֶם, וּמְדַרְשׁ אָגָדָה: "מִפְּנֵי יַעֲקֹב
 אַחִיו", מִפְּנֵי שְׁטַר חוֹב שֶׁל גְּזֵרַת: "כִּי גַר יִהְיֶה
 זְרָעֶךָ", הַמְשֵׁל עַל זֶרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק, אָמַר: 'אֵלֶּךָ לִי
 מִכָּאֵן, אֵינִי לִי חֵלֶק לֹא בַמִּתְנָה, שְׁנִתְנָה לוֹ הָאֶרֶץ
 הַזֹּאת, וְלֹא בַפְרָעוֹן הַשְּׁטַר', וּמִפְּנֵי הַבוֹשָׁה שֶׁמְכַר
 בְּכוֹרָתוֹ: (ט) וְאַלְהָה. הַתּוֹלְדוֹת שֶׁהוֹלִידוּ בְּנֵי
 מִשְׁהֻלָּף לְשְׁעִיר: (יב) וְתַמְנֵעַ הִיְתָה פִּילְגֶשׁ.
 לְהוֹדִיעַ גְּדֻלְתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם כִּמְהָ הָיוּ תַאֲבִים לִידְבַק

דְאֵלִיפֹז בְּאַרְעָא דְאָדוּם דְאֵלִין בְּנֵי
 עֵדָה: י' וְאֵלִין בְּנֵי רְעוּאֵל בְּר
 עֶשׂוּ רַבָּא נַחַת רַבָּא זְרַח רַבָּא
 שְׁמָה רַבָּא מִזֵּה אֵלִין רַבְרָבִי
 רְעוּאֵל בְּאַרְעָא (ד) אָדוּם אֵלִין בְּנֵי
 בְּשֵׁמֶת אֶתֶת עֶשׂוּ: י"ח וְאֵלִין בְּנֵי
 אֶהְלִיבְמָה אֶתֶת עֶשׂוּ רַבָּא יַעֲוֹשׁ
 רַבָּא יַעֲלֹם רַבָּא קִרְחָא אֵלִין רַבְרָבִי
 אֶהְלִיבְמָה בֵּת עֵנָה אֶתֶת עֶשׂוּ:
 יט אֵלִין בְּנֵי עֶשׂוּ וְאֵלִין
 רַבְרָבִי הוּן הוּא אָדוּם: כ אֵלִין
 בְּנֵי שְׁעִיר חוֹרְאָה יְתִבִי דְאַרְעָא
 לוֹטָן וְשׁוּבָל וְצַבְעוֹן וְעֵנָה:
 כא וְדִשׁוֹן וְאַצָּר וְדִישׁוֹן אֵלִין
 רַבְרָבִי חוֹרְאִי בְּנֵי שְׁעִיר בְּאַרְעָא
 דְאָדוּם: כב וְהוּוּ בְּנֵי לוֹטָן חוֹרִי
 וְהִימָם וְאַחַתְהָ דְלוֹטָן תִּמְנָע:
 כג וְאֵלִין בְּנֵי שׁוּבָל עֲלוֹן וּמְנַחַת
 וְעֵיבֵל שְׁפּוֹ וְאוֹנָם: כד וְאֵלִין בְּנֵי
 צַבְעוֹן וְאַיָּה וְעֵנָה הוּא עֵנָה דִי
 אֲשַׁפַּח יֵת גִּבְרִיָּא בְּמַדְבְּרָא פִד
 הוּהוּ רְעִי יֵת חֲמַרְיָא לְצַבְעוֹן
 אֲבוּהִי: כה וְאֵלִין בְּנֵי עֵנָה דִישׁוֹן
 וְאַהְלִיבְמָה בֵּת עֵנָה: כו וְאֵלִין
 בְּנֵי דִישׁוֹן חֲמַדָּן וְאַשְׁפָּן וְיִתְרוֹן

אֵלִין עַמְלֵק אֵלֵה אֵלִיפֹז בְּאַרְץ אָדוּם
 אֵלֵה בְּנֵי עֵדָה: י' וְאֵלֵה בְּנֵי רְעוּאֵל בְּנֵי-עֶשׂוּ
 אֵלֵה נַחַת אֵלֵה זְרַח אֵלֵה שְׁמָה אֵלֵה מִזֵּה
 אֵלֵה אֵלִיפֹז רְעוּאֵל בְּאַרְץ אָדוּם אֵלֵה בְּנֵי
 בְּשֵׁמֶת אֵשֶׁת עֶשׂוּ: י"ח וְאֵלֵה בְּנֵי אֶהְלִיבְמָה
 אֵשֶׁת עֶשׂוּ אֵלֵה יַעֲוֹשׁ יַעֲלֹם יַעֲלֹם אֵלֵה
 קִרְחָא אֵלֵה אֵלִיפֹז אֶהְלִיבְמָה בֵּת-עֵנָה אֵשֶׁת
 עֶשׂוּ: יט אֵלֵה בְּנֵי-עֶשׂוּ וְאֵלֵה אֵלִיפֹז הוּא
 אָדוּם: ס שְׁבִיעִי כ אֵלֵה בְּנֵי-שְׁעִיר הַחֲרִי יִשְׁבִי
 הָאָרֶץ לוֹטָן וְשׁוּבָל וְצַבְעוֹן וְעֵנָה רַש"י: כא וְדִישׁוֹן
 וְאַצָּר וְדִישׁוֹן אֵלֵה אֵלִיפֹז הַחֲרִי בְּנֵי שְׁעִיר
 בְּאַרְץ אָדוּם: כב וְיִהְיוּ בְּנֵי-לוֹטָן חֲרִי וְהִימָם
 וְאַחַת לוֹטָן תִּמְנָע: כג וְאֵלֵה בְּנֵי שׁוּבָל עֲלוֹן
 וּמְנַחַת וְעֵיבֵל שְׁפּוֹ וְאוֹנָם: כד וְאֵלֵה בְּנֵי-צַבְעוֹן
 וְאַיָּה וְעֵנָה הוּא עֵנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת-הִימָם
 בְּמַדְבָּר בְּרַעַתוֹ אֶת-הַחֲמָרִים לְצַבְעוֹן
 אָבִיו רַש"י: כה וְאֵלֵה בְּנֵי-עֵנָה דִישׁוֹן וְאַהְלִיבְמָה
 בֵּת-עֵנָה: כו וְאֵלֵה בְּנֵי דִישׁוֹן חֲמַדָּן וְאַשְׁפָּן

רש"י

הוא קורא אותו בנו, מלמד שבא צבעון על אמו
 והוליד את ענה: את-הימם. פְרָדִים, הרביע חמור
 על סוס נקבה וילדה פְרָד, והוא הִיָּה ממזר והביא
 פסולין לעולם (פסחים נד). ולמה נקרא שמם
 "ימם"? שאימתן מטלת על הבריות, דאמר רבי
 חנינא: מימי לא שאלני אדם על מכת פְרָדָה לְבָנָה
 וְחִיָּה (חולין ז) (וְהָא קָא חֲזִינָן דְחִיָּה? אַל תִּקְרִי
 וְחִיָּה, אֵלָא וְחִיָּתָה, פִּי הַמָּכָה לֹא תִתְרַפָּא לְעוֹלָם,
 בְּרַש"י יִשׁוֹן). וְלֹא הִזְקַק לְכַתֵּב לָנוּ מִשְׁפָּחוֹת הַחוֹרִי,

בְּנֵי-עֶשׂוּ. ראשי משפחות: (כ) יִשְׁבִי הָאָרֶץ.
 שְׁהִיו יוֹשְׁבֵיהָ קִדְם שְׁבָא עֶשׂוּ לְשֵׁם. וּרְבוּתֵינוּ דְרִשׁוּ
 (שבת פה) שְׁהִיו בְּקִיָּאִין בְּיִשׁוּבָה שֶׁל אָרֶץ: מְלֹא
 קָנָה זֶה לְזִיתִים, מְלֹא קָנָה זֶה לְגִפְנִים, שְׁהִיו
 טוֹעֲמִין הָעֵפֶר וְיִוְדְעִין אִי זֶה נְטִיעָה רְאוּיָה לָהּ:
 (כד) וְאַיָּה וְעֵנָה. וְי"ו יִתְרָה, וְהוּא כְּמוֹ אִיָּה
 וְעֵנָה, וְהִרְבָּה יֵשׁ בְּמִקְרָא: (דניאל ח) "תֵּת וְקִדְשׁ
 וְצַבָּא מְרָמָס", (תהלים עו) "נִרְדָּם וְרָכַב וְסוּס": הוּא
 עֵנָה. הָאָמֹר לְמַעְלָה, שְׁהוּא אֲחִיו שֶׁל צַבְעוֹן, וְכָאֵן

ויתרון וכתון: כו אלה בני-אצר בלהן וזעון
 ועקון: כח אלה בני-דישן עוין וארון: כט אלה
 אלופי החרי אלוף לוטן אלוף שובל אלוף
 צבעון אלוף ענה: ל אלוף דשן אלוף אצר
 אלוף דישן אלה אלופי החרי לאלפיהם
 בארץ שעיר: פ לא ואלה המלכים אשר מלכו
 בארץ אדום לפני מלך-מלך לבני ישראל רס"ו:
 לב וימלך באדום בלע בן-בעור ושם עירו
 דנהבה: לג וימת בלע וימלך תחתיו יובב
 בן-זרח מבצרה רס"ז: לד וימת יובב וימלך
 תחתיו חשם מארץ התימני: לה וימת חשם
 וימלך תחתיו הדר בן-בדד המכה את-מדין
 בשדה מואב ושם עירו עוית רס"ח: לו וימת
 הדר וימלך תחתיו שמלה ממשרקה: לא וימת
 שמלה וימלך תחתיו שאול מרחבות הנהר:
 לב וימת שאול וימלך תחתיו בעל חנן בן-
 עכבור: לט וימת בעל חנן בן-עכבור וימלך
 תחתיו הדר ושם עירו פעו ושם אשתו

וכתון: כו אלין בני אצר בלהן
 וזעון ועקון: כח אלין בני דישן
 עוין וארון: כט אלין רכרבי
 חוראה רבא לוטן רבא שובל
 רבא צבעון רבא ענה: ל רבא
 דשן רבא אצר רבא דישן אלין
 רכרבי חוראה לרכרביהון
 בארעא דשעיר: לא ואלין
 מלכיא די מליכו בארעא דאדום
 קדם די מלך מלכא לבני
 ישראל: לב ומלך באדום בלע
 בר בעור ושום קרתה דנהבה:
 לג ומית בלע ומלך תחותיהי
 יובב בר זרח מבצרה: לד ומית
 יובב ומלך תחותיהי חשם
 מארעא דרומא: לה ומית חשם
 ומלך תחותיהי הדר בר בדד
 דקטיל ית מדינאי בתקלא דמואב
 ושום קרתה עוית: לו ומית הדר
 ומלך תחותיהי שמלה
 ממשרקה: לו ומית שמלה
 ומלך תחותיהי שאול מרחובי
 דעל פרת: לב ומית שאול ומלך
 תחותיהי בעל חנן בר עכבור:
 לט ומית בעל חנן בר עכבור
 ומלך תחותיהי הדר ושום קרתה
 פעו ושום אתתה מהיטבאל בת

רש"י

אלא מפני תמנע ולהודיע גדלת אברהם, כמו
 שפרשתי למעלה: (לא) ואלה המלכים וגו'.
 שמנה היו, וכנגדן העמיד יעקב ובטל מלכות עשו
 בימיהם, ואלו הן: שאול ואיש בשת, דוד ושלמה,
 רחבעם, אביה, אסא, יהושפט, ובימי יורם בנו
 כתיב: (מלכים ב ח) "בימיו פשע אדום מתחת יד
 יהודה וימליכו עליהם מלך", ובימי שאול כתיב:
 "אין מלך באדום נצב מלך": (לג) יובב בן-זרח

מבצרה. בצרה מערי מואב היא, שנאמר: (ירמיה
 מח) "ועל-קריית ועל-בצרה וגו'". ולפי שהעמידה
 מלך לאדום, עתידה ללקות עמהם, שנאמר: (ישעיה
 לד) "כי זבח לה' בבצרה": (לה) המכה את-מדין
 בשדה מואב. שבא מדין על מואב למלחמה,
 והלך מלך אדום לעזר את מואב, ומכאן אנו
 למדים שהיו מדין ומואב מריבים זה עם זה, ובימי
 בלעם עשו שלום להתקשר על ישראל: (לט) בת

מִטְרַד בַּת מְצַרְף דְּהָבָא: מ וְאַלְיִן
 שְׁמָהּת רַבְרָבִי עֲשׂו לְזַרְעִיתְהוֹן
 לְאַתְרִיהוֹן בְּשִׁמְהָתְהוֹן רַבָּא תִּמְנַע
 רַבָּא עֲלוּה רַבָּא יִתְת: מֵא רַבָּא
 אֶהְלִיבְמָה רַבָּא אֵלֶּה רַבָּא פִּינָן:
 מֵב רַבָּא קִנְזוּ רַבָּא תִּימָן רַבָּא
 מִבְּצָר: מֵג רַבָּא מִגְדִּיאֵל רַבָּא
 עִירָם אֲלִינ רַבְרָבִי אָדוּם
 לְמוֹתְבָנְהוֹן בְּאַרְעָא אַחְסָנְתְהוֹן
 הוּא עֲשׂו אָבוּהוֹן
 דְּאָדוּמָאִי: פ פ פ

מִהוֹיִטְבָּאֵל בַּת־מִטְרַד בַּת מִי זָהָב כְּשׁ"י: מִפְטִיר
 מ וְאַלֶּה שְׁמוֹת אֱלֹפִי עֲשׂו לְמִשְׁפַּחְתֶּם
 לְמִקְמַתֶּם בְּשִׁמְתֶם אֱלֹף תִּמְנַע אֱלֹף עֲלוּה
 אֱלֹף יִתְת כְּשׁ"י: מֵא אֱלֹף אֶהְלִיבְמָה אֱלֹף אֵלֶּה
 אֱלֹף פִּינָן: מֵב אֱלֹף קִנְזוּ אֱלֹף תִּימָן אֱלֹף
 מִבְּצָר: מֵג אֱלֹף מִגְדִּיאֵל אֱלֹף עִירָם אֵלֶּה |
 אֱלֹפִי אָדוּם לְמִשְׁבַּתֶּם בְּאַרְץ אַחֲזִיתֶם הוּא
 עֲשׂו אָבִי אָדוּם כְּשׁ"י: פִּפּפ
 קנ"ד פסוקים. קליט"ה סימן.

רש"י

מִי זָהָב. מֵהוּ זָהָב? עֲשִׂיר הָיָה, וְאִין זָהָב חֲשׂוּב
 בְּעִינְיוֹ לְכָלֹם: (מ) וְאַלֶּה שְׁמוֹת אֱלֹפִי עֲשׂו.
 שְׁנִקְרָאוּ עַל שֵׁם מְדִינֹתֵיהֶם לְאַחַר שְׁמַת הַדֶּר
 וּפְסָקָה מֵהֶם מְלָכוֹת, וְהָרָאשׁוּנִים, הַנִּזְכָּרִים לְמַעַלָּה,

הֵם שְׁמוֹת תּוֹלְדוֹתֶם, וְכֵן מְפָרֵשׁ בְּדַבְרֵי הַיָּמִים:
 "וַיָּקַם הַדֶּר, וַיְהִי אֱלֹפִי אָדוּם אֱלֹף תִּמְנַע וְגו'":
 (מג) מִגְדִּיאֵל. הִיא רוּמִי:
 חסלת פרשת וישלח

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מִשָּׁה לְפָנַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עִז־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכֶּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרָכֵי־נַעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְף יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְאֻלָּהּ עֲשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חֲפִץ לְמַעַן צְדָקוֹ, וַיְגַדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנַבִּיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשָּׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבְנַבִּיאֵי הָאֵמַת וְצַדִּיק:

הפטרת וישלח בעובדיה פרק א

א חֲזוֹן עַבְדֶּיךָ כִּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לְאֵדוֹם שְׁמוּעָה שָׁמַעְנוּ מֵאֵת יְהוָה וְצִיר בְּגוֹיִם
שָׁלַח קוֹמוֹ וְנִקְוָמָה עָלֶיךָ לְמַלְחָמָה: ב הִנֵּה קָטַן נִתְתִּיךָ בְּגוֹיִם בְּזוּי אֶתָּה מְאֹד: ג זְדוֹן לְבָבְךָ
הַשִּׂיאֵךְ שְׁכַנֵּי כַחֲגוּי־סַלַע מְרוֹם שִׁבְתּוֹ אָמַר בְּלִבּוֹ מִי יוֹרִידֵנִי אֶרֶץ: ד אִם־תִּגְבִּיחַ בְּזֶשׁוּר
וְאִם־בֵּין כּוֹכְבִים שָׁיִם קִנְיָךְ מִשָּׁמַיִם אֲוִרִידֶךָ נְאֻם־יְהוָה: ה אִם־גִּנְנִים בָּאוּ לָךְ אִם־שׂוּדֵי
לַיְלָה אֵיךְ נִדְמִיתָה הֲלוֹא יִגְנְבוּ דֵיגִים אִם־בְּצָרִים בָּאוּ לָךְ הֲלוֹא יִשְׁאִירוּ עֲלֵיךְ: ו אֵיךְ
נִחַפְּשׂוּ עֵשׂוּ נָבְעוּ מִצְפְּנָיו: ז עַד־הַגְּבוּל שְׁלַחֲךָ כָּל אֲנָשֵׁי כְרִיתֶךָ הַשִּׂיאֵךְ יָכְלוּ לָךְ אֲנָשֵׁי
שְׁלֹמֶךָ לְחִמּוֹךָ יִשְׁימוּ מְזוֹר תַּחְתִּיךָ אֵין תְּבוּנָה כּוֹ: ח הֲלוֹא בָּיִם הֵיזָא נְאֻם־יְהוָה וְהֵאֲבִדְתִּי
חֲכָמַיִם מֵאֵדוֹם וְתְבוּנָה מֵהָר עֵשׂוּ: ט וְחִתּוֹ גְּבוּרֶיךָ תִּימָן לְמַעַן יִכְרַת־אִישׁ מֵהָר עֵשׂוּ
מִקָּטָל: י מִחֲמַם אַחֶיךָ יַעֲקֹב תִּכְסֶּךָ בּוֹשָׁה וְנִכְרַת לְעוֹלָם: יא בָּיִם עֲמִדְךָ מִזְנֵד בָּיִם שְׁבוֹת
זָרִים חִילוֹ וְנִכְרָיִם בָּאוּ שְׁעָרָיו וְעַל־יְרוּשָׁלַיִם יָדוּ גוֹרֵל גַּם־אֶתָּה כְּאֶחָד מֵהֶם: יב וְאַל־תִּרְא
בָּיִם־אֶחֶיךָ בָּיִם נָכְרוּ וְאַל־תִּשְׁמַח לְבַנְיַיְהוּדָה בָּיִם אַבְדָּם וְאַל־תִּגְדֹּל פִּיךָ בָּיִם צָרָה:
יג אַל־תִּבּוֹא בְשַׁעֲרַעֲמֵי בָּיִם אִידָם אַל־תִּרְא גַם־אֶתָּה בְּרַעְתּוֹ בָּיִם אִידוֹ וְאַל־תִּשְׁלַחְנָה
בְּחִילוֹ בָּיִם אִידוֹ: יד וְאַל־תַּעֲמַד עַל־הַפָּרֶק לְהִכְרִית אֶת־פְּלִיטָיו וְאַל־תִּסְגֵּר שְׂרִידָיו בָּיִם
צָרָה: טו כִּי־קָרוֹב יוֹם־יְהוָה עַל־כָּל־הַגּוֹיִם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ יַעֲשֶׂה לָּךְ גְּמֹלָךְ יָשׁוּב כְּרֹאשְׁךָ:
טז כִּי כַּאֲשֶׁר שְׁתִּיתֶם עַל־הָר קָדְשֵׁי יִשְׁתּוּ כָּל־הַגּוֹיִם תָּמִיד וְשִׁתּוּ וְלָעוּ וְהָיוּ כְּלוֹא הָיוּ:
יז וּבַחֵר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְּלִיטָה וְהָיָה קָדֵשׁ וִירֵשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֶת מוֹרְשֵׁיהֶם: יח וְהָיָה בֵּית־יַעֲקֹב
אִשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְהִבָּה וּבֵית עֵשׂוֹ לְקֵשׁ וְדִלְקוּ בָהֶם וְאֶכְלוּם וְלֹא־יִהְיֶה שְׂרִיד לְבֵית עֵשׂוֹ
כִּי יְהוִה דְּבַר: יט וִירֵשׁוּ הַגְּבֹהַּ אֶת־הָר אֶת־פְּלִשְׁתִּים וִירֵשׁוּ אֶת־שָׂדֵה אֶפְרַיִם
וְאֶת שָׂדֵה שְׁמֵרוֹן וּבְנִימָן אֶת־הַגְּלָעָד: כ וְגִלְתָּ הַחֲלָהּ זֶה לְבַנְיַיְשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־בְּנֻעָנִים
עַד־צִרְפַּת וְגִלְתָּ יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בְּסַפְרָד יִרְשׁוּ אֶת עַרְי הַגְּבֹהַּ: כא וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בְּהָר צִיּוֹן
לְשַׁפֵּט אֶת־הָר עֵשׂוֹ וְהִיתָה לִיהוָה הַמְּלוּכָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוֹר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת
וְצַדִּיק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבַּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ
אַחֲזוֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל
הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיַמֵּינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחֲנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדֶיךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶיךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לְבָנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד
אַחֲרַיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּבֵה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשְּׁבִיט הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָ לָנוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָתָהּ. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ
אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשְּׁבִיט:

לוח זמנים לשבוע פרשת וישלח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שישי

כל הזמנים הם על פי השעון הרגיל, במדינות בהם נהוג "שעון קיץ" (גם בישראל), צריך להוסיף שעה בתאריכים בהם נהוג שעון הקיץ.

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
			ו	א	ו	א								
אוסטריה וינה	7:13	7:05	8:26	8:23	9:27	9:23	10:11	10:08	16:09	16:14	16:44	16:48	15:51	17:00
אוסטרליה מלבורן	4:55	4:58	7:31	7:33	8:31	8:32	9:43	9:43	19:19	19:13	19:48	19:42	19:01	20:04
אוקראינה אודסה	7:11	7:04	8:29	8:25	9:28	9:23	10:13	10:09	16:18	16:23	16:52	16:55	16:00	17:08
אוק. דניפרופטרובסק	6:59	6:51	8:11	8:08	9:12	9:08	9:56	9:53	15:54	15:59	16:28	16:33	15:36	16:45
אוקראינה ז'יטומיר	7:31	7:23	8:37	8:34	9:41	9:36	10:24	10:20	16:12	16:17	16:48	16:53	15:54	17:05
אוקראינה קייב	7:25	7:17	8:31	8:27	9:35	9:30	10:18	10:14	16:04	16:10	16:41	16:45	15:46	16:58
איטליה מילאנו	7:32	7:25	8:53	8:50	9:50	9:47	10:36	10:34	16:46	16:51	17:19	17:22	16:28	17:34
ארגנטינה ב. איירס	5:36	5:39	8:12	8:14	9:08	9:09	10:18	10:19	19:44	19:39	20:12	20:06	19:26	20:26
ארה"ב בולטימור	6:58	6:52	8:33	8:30	9:25	9:22	10:14	10:11	16:47	16:50	17:15	17:18	16:29	17:29
ארה"ב ברוקלין נ.י.	6:51	6:45	8:24	8:21	9:16	9:13	10:04	10:02	16:33	16:37	17:03	17:06	16:15	17:17
ארה"ב לוס אנג'לס	6:33	6:28	8:18	8:15	9:06	9:03	9:57	9:54	16:46	16:48	17:12	17:14	16:28	17:25
ארה"ב מיאמי	6:44	6:41	8:42	8:39	9:26	9:23	10:19	10:17	17:30	17:31	17:54	17:55	17:12	18:06
ארה"ב מישגן	7:31	7:25	9:01	8:58	9:55	9:51	10:42	10:39	17:05	17:09	17:35	17:39	16:47	17:50
ארה"ב ניו ג'רסי	6:50	6:45	8:24	8:21	9:17	9:13	10:05	10:02	16:36	16:39	17:05	17:08	16:18	17:19
ארה"ב ניו הייבן	6:49	6:43	8:20	8:17	9:14	9:10	10:02	9:59	16:27	16:31	16:57	17:00	16:09	17:12
ארה"ב שיקאגו	6:49	6:43	8:19	8:15	9:12	9:09	9:59	9:57	16:24	16:27	16:54	16:57	16:06	17:09
ברזיל ס. פאולו	5:12	5:13	7:46	7:46	8:32	8:32	9:38	9:38	18:34	18:30	18:58	18:55	18:16	19:11
ברזיל ריו דה ז'נרו	4:59	5:00	7:33	7:33	8:19	8:19	9:25	9:25	18:19	18:16	18:43	18:40	18:01	18:56
בריטניה לונדון	7:30	7:22	8:33	8:29	9:38	9:33	10:20	10:16	16:02	16:08	16:39	16:44	15:44	16:57
בריטניה מנצ'סטר	7:48	7:39	8:43	8:38	9:51	9:46	10:32	10:28	16:02	16:09	16:42	16:48	15:44	17:01
גרמניה פרנקפורט	7:50	7:42	8:57	8:54	10:01	9:56	10:44	10:40	16:33	16:38	17:09	17:14	16:15	17:26
ישראל באר שבע	6:15	6:10	8:04	8:02	8:51	8:48	9:43	9:40	16:40	16:42	17:05	17:07	16:22	17:18
ישראל חיפה	6:17	6:12	8:04	8:02	8:52	8:49	9:43	9:41	16:36	16:38	17:02	17:03	16:06	17:15
ישראל ירושלים	6:14	6:09	8:03	8:00	8:49	8:47	9:40	9:39	16:37	16:39	17:02	17:04	15:57	17:15
ישראל תל אביב	6:17	6:12	8:05	8:02	8:52	8:49	9:43	9:41	16:38	16:40	17:04	17:05	16:18	17:17
מולדובה קישינב	7:19	7:12	8:36	8:32	9:35	9:31	10:20	10:17	16:23	16:28	17:01	17:01	16:05	17:13
מקסיקו מקסיקו	6:49	6:46	8:53	8:51	9:35	9:33	10:30	10:28	17:56	17:57	18:19	18:19	17:38	18:31
סינגפור סינגפור	6:19	6:18	8:40	8:39	9:20	9:19	10:20	10:19	18:23	18:22	18:45	18:44	18:05	18:56
פולין ורשא	7:09	7:01	8:09	8:05	9:16	9:11	9:58	9:54	15:35	15:41	16:13	16:18	15:17	16:31
צרפת ליאון	7:50	7:44	9:11	9:07	10:09	10:05	10:55	10:52	17:03	17:08	17:36	17:40	16:45	17:52
צרפת פריז	8:11	8:03	9:22	9:19	10:24	10:20	11:08	11:05	17:03	17:08	17:38	17:43	16:45	17:55
קנדה טורונטו	7:21	7:14	8:47	8:43	9:42	9:38	10:29	10:26	16:47	16:50	17:18	17:21	16:29	17:33
קנדה מונטריאול	7:03	6:56	8:24	8:21	9:22	9:18	10:08	10:05	16:18	16:22	16:50	16:54	16:00	17:06
רוסיה מוסקבה	8:19	8:09	9:04	8:59	10:17	10:11	10:56	10:51	16:11	16:19	16:54	17:00	15:53	17:14
רוסיה רוסטוב	8:20	8:10	8:58	8:53	10:14	10:09	10:52	10:48	15:56	16:04	16:42	16:48	15:38	17:03
שווייץ ציריך	7:41	7:34	8:57	8:53	9:56	9:52	10:41	10:38	16:43	16:48	17:17	17:21	16:25	17:33

1. הזמנים המצוינים בלוח הזמנים הם על פי החישובים שנערכו בספר "זמנים כהלכה" מאת הרב יהודה לוי.
2. זמן שקיעת החמה הוא לפי חישוב השקיעה הנראית.
3. זמן צאת הכוכבים הוא על פי שיטת אדמו"ר הזקן.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזות רעות בדרך ומכל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

בחסות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel - ישראל - 72915 חב"ד

E-mail: OrHachasidus@DvarMalchus.Org * USA@DvarMalchus.Org

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus

Issue # 00087

18/11/2007